

1792/P

MUZEUL JUDEȚEAN BUZĂU

MOSAICOS

VOLUMUL XII

BUZĂU 2007

MOUSAOS

**BULETIN ȘTIINȚIFIC
AL
MUZEULUI JUDEȚEAN BUZĂU**

BUZĂU, 2007

COLEGIUL DE REDACȚIE:

dr. Doina Ciobanu
Gabriel Stăicuț
Daniel Costache

Foto: *Cristi Gorgan*

Desene: *Valentin Constantinescu*

Culegere și tehnoredactare computerizată: *Daniela Bucur*

Toată corespondența referitoare la buletinul
MOUSAIOS va fi trimisă pe adresa:

Muzeul Județean Buzău,
Bd. Nicolae Bălcescu nr. 50
120360 Buzău

Toute correspondance concernant la
revue **MOUSAIOS** sera adressée à:

Musée départemental du Buzău,
Boul. Nicolae Balcescu, no. 50
120360 Buzău

Autorilor le revine responsabilitatea pentru conținutul lucrărilor publicate, precum și pentru formele grafice folosite, prescurtări, indicații bibliografice, transliterări etc.

Redacția: MUZEUL JUDEȚEAN BUZĂU,
Bd. N. Bălcescu nr. 50, 120360 Buzău.
Telefon: 0238-710561. Tel/fax: 0238-710638
e-mail: muzeubz@net4u.ro

Imprimat la **Tipografia ALPHA MDN S.A.**
Str. Col. Buzoianu nr. 94
Tel./Fax: 0238-721303
E-mail: alpha@buzau.ro
Website: www.alphamdn.ro

MUZEUL JUDEȚEAN BUZĂU

MOUSAOS

XII

BUZĂU, 2007

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE BUZOIANĂ - 1973 (I)

MOUSAIOS, II	- 1978
MOUSAIOS, III	- 1981
MOUSAIOS, IV/1-2	- 1994
MOUSAIOS, V	- 1999
MOUSAIOS, VI	- 2001
MOUSAIOS, VII	- 2001
MOUSAIOS, VIII	- 2003
MOUSAIOS, IX	- 2004
MOUSAIOS, X	- 2005
MOUSAIOS, XI	- 2006

ALTE PUBLICAȚII ÎN BIBLIOTECA MOUSAIOS:

- ❖ **Eugen-Marius Constantinescu, MEMORIA PĂMÂNTULUI DINTRE CARPAȚI ȘI DUNĂRE - 1999**
- ❖ *****, BUZĂU. MICĂ ENCICLOPEDIÉ ISTORICĂ - 2000**
- ❖ **Valeriu Sârbu, Vasile Dupoi, PIETROASELE-GRUIU DĂRII. INCINTA DACICĂ FORTIFICATĂ (I). MONOGRAFIE ARHEOLOGICĂ - 2001**
- ❖ **Doina Ciobanu, EXPLOATAREA SĂRII ÎN PERIOADA MARILOR MIGRAȚII (SEC. I – XIII e.n.) ÎN SPAȚIUL CARPATO-DUNĂREAN - 2002**
- ❖ **Dan Gh. Teodor, SPAȚIUL CARPATO-DUNĂREANO-PONTIC ÎN MILENIUL MARILOR MIGRAȚII - 2003**
- ❖ ***In memoriam* ION NESTOR - 2005**
- ❖ **Valeriu Sârbu, Sebastian Matei, Vasile Dupoi, PIETROASELE - GRUIU DĂRII. INCINTA DACICĂ FORTIFICATĂ (II). MONOGRAFIE ARHEOLOGICĂ - 2005**

Coperta I: Vas askos, Năeni, județul Buzău (cultura Monteoru).

Coperta IV: Monede geto-dacice din tezaurul descoperit la Cărlomănești, județul Buzău.

CUPRINS

ARHEOLOGIE ȘI ISTORIE VECHĂ

Laurențiu GRIGORAȘ, Eugen PAVELEȚ <i>Studiu preliminar privind cercetările arheologice efectuate în tellul eneolitic de la Coțatcu, com. Podgoria, jud. Buzău</i>	7
Alin FRÎNCULEASA <i>Repere cronologice privind cultura cu ceramică liniară la sud de Carpați</i>	27
Katia MOLDOVEANU <i>Considerații asupra locuințelor gumelnițene</i>	57
Mihaela Denisia LIUȘNEA <i>Câteva aspecte privind perioada de tranziție și bronzul timpuriu în regiunea Dunării de Jos</i>	71
Eugen PAVELEȚ <i>Cercetările arheologice preventive întreprinse în tumulul situat pe raza comunei Blejoi, jud. Prahova</i>	107
Daniel COSTACHE <i>Catalogul cuțitelor curbe din piatră (Krummesser) din colecția Muzeului Județean Buzău (I)</i>	123
Dan Gh. TEODOR <i>Interferențe etno-culturale la est și sud de Carpați în secolele V-XI d. Hr.</i>	137
Eugen – Marius Constantinescu <i>Structuri social - economice și politice prestatale în nord - estul Munteniei în secolele IV - XIII d. Hr.</i>	151
Gabriel STĂICUȚ, Cătălin DINU <i>Cercetarea arheologică preventivă din str. Bucegi, nr. 1, municipiul Buzău</i>	181
Ioan MITREA <i>Vasile Pârvan. O mare personalitate a culturii române</i>	189

ISTORIE

Alexandru GAIȚĂ <i>Moșnenii curburii și procesele lor (III)</i>	197
Constantin I. STAN <i>1907 în județul Buzău. Contribuții documentare</i>	219
Mădălina OPREA <i>Nicolae Vaschide văzut de Daniel Cluzel (6/19 dec. 1874 - 13 oct. 1907)</i>	239
Adolf MINUȚ <i>General (r) Gheorghe V. Șoimaru. Cavaler al ordinului „Mihai Viteazul”</i>	255

ETNOGRAFIE

dr. Doina CIOBANU <i>Copilul. Obiceiuri legate de primele etape de viață specifice zonei Buzăului</i>	273
--	-----

CONSERVARE – RESTAURARE

Ana DICU <i>Măgura</i>	277
Lucia Maria DUMA <i>Unele aspecte privind restaurarea textilelor arheologice</i>	287
Petronela FOTEA <i>Arta restaurării</i>	297

STUDIU PRELIMINAR PRIVIND CERCETĂRILE ARHEOLOGICE EFECTUATE ÎN *TELLUL* ENEOLITIC DE LA COȚATCU, COM. PODGORIA, JUD. BUZĂU

Laurențiu GRIGORAȘ, Eugen PAVELEȚ

Prezentul studiu are un caracter preliminar, cercetările desfășurate în *tellul* eneolitic de la Coțatcu fiind încă într-o etapă primară. Cercetările noastre se înscriu într-un proiect desfășurat sub conducerea dr. Radian Andreescu și denumit generic *Începuturile civilizației europene. Neo-eneoliticul la Dunărea de Jos*. Acest program are ca obiectiv principal cercetarea evoluției și particularităților culturilor neo-eneolitice prezente în diferite micro areale din Muntenia¹.

Fondurile destinate bunei desfășurări a cercetărilor de la Coțatcu au fost asigurate de Muzeul Județean Buzău. Dorim pe această cale să adresăm mulțumiri dr. Doina Ciobanu, director al Muzeului Județean Buzău pentru sprijinul moral și material acordat.

Situl eneolitic de la Coțatcu, comuna Podgoria, este situat în partea de N-E a județului Buzău, la cca. 15 km. N-V de orașul Râmnicu Sărat, într-o zonă de dealuri, pe partea dreaptă a terasei medii a pârâului Coțatcu. Așezarea era protejată la vest de pârâul Coțatcu, iar la nord și sud de două văioage adânci. Este posibil ca inițial aceste văioage să fi fost săpate de locuitorii așezării iar cu timpul, ele să se fi adâncit ca urmare a erodării solului de către apele pluviale. Accesul la sit se face pe un drum îngust, situat în partea de est a așezării. Acesta face legătura între zona înaltă a terasei pârâului Coțatcu și zona de terasă medie pe care se află astăzi situl cercetat de noi.

Situl arheologic de la Coțatcu a fost descoperit de Vasile Motoașcă, directorul școlii din sat, în anul 1971, odată cu primele alunecări de teren ce au afectat zona. În anii 1973-1974 au fost efectuate cercetări sistematice pentru recuperarea materialelor arheologice din complexele distruse prin alunecările de teren și pentru stabilirea stratigrafiei așezării. Cercetările au fost conduse de Vasile Drâmbocianu de la Muzeul Județean Buzău. Acesta nota că suprafața totală a așezării la acea dată era de cca. 775 m² și că aproximativ o treime din ea a fost distrusă prin alunecări de teren. Din însemnările de șantier ale lui V. Drâmbocianu se constată că acesta a trasat în centrul așezării o secțiune orientată pe direcția E-V (40 x 1,5 m) pentru stabilirea stratigrafiei așezării. Cercetările lui V. Drâmbocianu au ajuns în unele zone ale secțiunii până la adâncimea de 4,20 m. Arheologul nu preciza în însemnările sale dacă a ajuns la

¹ Vezi Radian Andreescu, Proiectul *Începuturile Civilizației Europene*, în „CCA”, p. 2004, p. 386-387 și Idem, Proiectul *Începuturile Civilizației Europene*, în „CCA”, 2005, p. 421-423.

pământul steril din punct de vedere arheologic, dar nota că obiectele și complexele descoperite pot fi atribuite culturii Gumelnița.

În urma unor cercetări arheologice de suprafață desfășurate în zonă s-a observat că procesul de eroziune a solului în perimetrul așezării de la Coțatcu s-a accentuat. În prezent, suprafața ce mai poate fi cercetată arheologic nu depășește 500 m². Din secțiunea de 40 m trasată de V. Drâmbocianu se mai păstrează astăzi aproximativ 20 de metri. Surparea așezării este pronunțată în zona centrală unde a fost trasată secțiunea din 1973.

Obiectivele demersului nostru arheologic au fost stabilirea stratigrafiei și cronologiei așezării, precum și cercetarea pe cât posibil a complexelor arheologice nedistruse de alunecările de teren.

În malurile rupte, pe partea de vest a așezării, cea din apropierea pârauului Coțatcu, s-au putut observa urmele mai multor locuințe incendiate și neincendiate.

În campania arheologică din anul 2006 au fost trasate două suprafețe de cercetare. Prima, numită P 1 și având lungimea de 18 m, a fost trasată în partea de N-V a așezării, pe direcția NV-SE, în imediata vecinătate a râpei, cu scopul de a îndrepta malul rupt și de a stabili stratigrafia acestei zone. A doua suprafață cercetată, cu lungimea de 10 m, a fost numită P 2 și a avut drept scop îndreptarea profilului nordic al secțiunii trasate de V. Drâmbocianu². Această secțiune a fost trasată perpendicular pe P 1, în capătul de S-V, aproximativ în zona centrală a așezării (Planșa I).

În campania arheologică desfășurată în anul 2007 cercetările s-au concentrat asupra suprafeței P 1, prioritară fiind studierea stratigrafiei părții de N-V a *tellului*.

În P 1 s-au descoperit, în campania arheologică din anul 2006, urmele a trei locuințe de suprafață (L 1-L 3), incendiate, care păreau dispuse în linie. Locuințele au fost construite pe sistemul clasic pentru această perioadă, cu structură de bârne și pereți făcuți din împletitură de nuiete lipită cu lut. Cercetarea din anul 2006 a atins în suprafața P 1 adâncimea de 0,60 - 0,70 m, fără a se finaliza cercetarea locuințelor. În perimetrul acestor locuințe s-a descoperit o cantitate mare de vase ceramice fragmentare, câteva fragmente de statuete zoomorfe și antropomorfe precum și unelte (de silex, os și piatră).

În campania arheologică din anul 2007 a fost continuată cercetarea numai în suprafața P 1 în vederea obținerii profilului stratigrafic al tellului eneolitic în jumătatea de N-V a acestuia. La data reluării săpăturilor, suprafața P 1 avea o lungime de 18 m și o lățime de cca. 1.60 – 1.70 m. S-a optat pentru realizarea unui profil în trepte deoarece forța de muncă a fost redusă numeric. Astfel, de la adâncimea de 1.40 m atinsă pe întreaga lungime a P 1 (carourile 1 – 9), am realizat o suprafață plană cu lățimea de 2 m de la care am săpat până la circa -2.50-2.60 m. S-au obținut două secvențe stratigrafice (0 -1.40 m și -1.40 m -2.50/2.60 m) care au permis identificarea mai multor niveluri de locuire.

² George Trohani, Radian R. Andreescu, Laurențiu Grigoraș, Eugen Paveleț, *Coțatcu, com. Podgoria, Jud. Buzău*, în „CCA”, 68, 2006.

Prima secvență stratigrafică (0 – 1.40 m)

În carourile 1–3 a fost identificată locuința 1, L 1, sub forma unei zone compacte cu lipitură arsă (urme de incendiere), ceramică, oase de animale și material litic. Depunerile ce formează L 1 au o lungime de 3.80 m și o grosime de 0.10 – 0.15 m (-0.70 - 0.85 m). Deasupra L 1 se află un nivel de depunere de culoare neagră – cenușie (- 0.50 - 0.70 m) în compoziția căruia se găsesc multe materiale arheologice. Sub L 1 se află un strat gros de circa 0.15 m (- 0.85 -0.98 m) de culoare cenușie, cu material arheologic foarte fărâmițat. Între -0.98 m și -1.40 m a fost identificat un nivel de amenajare, de culoare galben – cenușiu, cu foarte puține materiale arheologice realizat, probabil, pentru nivelarea și amenajarea suprafeței de locuire.

În carourile 4–6, între 0 și – 0.30 m, s-a evidențiat un strat de pământ amestecat cu material arheologic provenit din săparea unei gropi recente. Sub acest strat, - 0.30 - 0.50 m, se află un pământ maroniu – cenușiu cu foarte puține resturi arheologice. Între - 0.50 și - 0.75 m a fost surprins un nivel de culoare maronie având în compoziție fragmente ceramice, material litic și oase de animale. Urmează un nivel de depunere cu pământ cenușiu amestecat cu materiale arheologice (- 0.75 - 0.90 m) și care formează un complex notat cu sigla L 2. Considerat inițial ca fiind un complex de locuire, L 2 apare acum ca zonă de trecere între complexe de locuire L 1 și L 3.

Între -0.90 m și -1.20 m există un nivel de depunere de culoare maro – gălbui, cu urme de ardere (cenușă), puține materiale arheologice și extrem de fărâmițate, care sunt rezultatul unei posibile nivelări (amenajări) pentru o nouă suprafață de călcare. Sub acest strat de depunere, între - 1.20 m și - 1.40 m, a fost sesizat același pământ galben-lutos care constituie nivelul de terasare menționat mai sus pentru carourile 1–3 și descoperit de altfel și în P 2.

În caroul 5, având 0.90 m lungime și aflat între - 1.35 m și - 1.40 m a fost identificată o depunere neagră – cenușie cu urme de ardere și material arheologic.

În caroul 7 au apărut două gropi de pari ce sunt parte integrantă a L 3, distanța dintre axele acestora fiind de 1.10 m. Gropile sunt late de 0.30 m și încep de la - 0.60 m până la -0.80 m. L 3 a fost identificată în suprafața P 1, carourile 7-9 și în suprafața P 2, caroul 1 (în campania din anul 2006). L 3 s-a conturat între – 0.60 m și - 0.80 m, având o lungime măsurată în P 1 de cca. 6 m. În caroul 9, L 3 este secționată de o groapă eneolitică ce apare la – 0.40 m și continuă până la – 1.40 m. Cu excepția situațiilor descrise anterior, stratigrafia carourilor 7-9 este identică cu cea din carourile precedente (Planșa III).

A doua secvență stratigrafică (1.40 m – 2.50/2.60 m)

Pe toată lungimea P 1 (între carourile 1 – 9) s-a evidențiat, între adâncimile -1.40 m și -1.60 m, un nivel de terasare din pământ galben, iar între - 1.60 m și - 1.90 m a fost delimitat un alt nivel de culoare galben – verzui, cu materiale arheologice ce aparțin probabil unui nivel de locuire neincendiat. Au fost observate lentile compacte de pământ galben-lutos, groase de cca. 4 - 8 cm, ce pot fi urme ale unor locuințe neincendiate. Deoarece suprafața pe care a fost surprinsă această situație este redusă ca

întindere, 2 - 3 m., nu se poate formula încă o concluzie în ceea ce privește existența sau nu a unor locuințe neincendiate în acest nivel.

În carourile – 1 - 2, la - 2.30 m, pe o suprafață cu o lățime de cca. 1.80 m, au fost găsite dispuse pe același nivel, mai multe pietre de diferite dimensiuni ce par a fi rezultatul unei amenajări. În caroul 1, pietre de dimensiuni mici și mijlocii sunt așezate pe același nivel într-o amenajare ce se constituie într-un fel de pavaj. Printre pietrele ce compun acest pavaj am găsit fragmente ceramice, fragmente din piese de silex și oase de animale.

În carourile 2 - 4, între - 1.90 m și - 2.05 m au fost identificate urmele unei locuințe ușor adâncită, incendiată și pe care am înregistrat-o cu sigla L 7. Podeaua L 7 a fost construită din bârne lutuite, lucru evidențiat printr-o lentilă neagră de lemn carbonizat dispusă sub un strat de lutuială. Între - 2.05 m și - 2.40 m se află un nivel de culoare cenușie, cu foarte puțin material arheologic și urme de ardere a unor materii vegetale.

În caroul 3, între - 2.40 m și - 2.45 m, a fost surprinsă pe o lungime de cca. 1 m, o lentilă cu pământ puternic ars și cenușă albă, extrem de fină.

În caroul 5 a apărut, între - 1.90 m și - 2.60 m, o groapă având ca umplutură fragmente de lipitură arsă, ceramică, oase de animale, ș.a. Această groapă secționează al doilea nivel de locuire identificat prin existența complexului L 7.

În carourile 6-7, între - 1.75 m și - 2.20 - 2.40 m, au fost identificate urmele unei locuințe, L 8, semi îngropată și incendiată. L 8 se prezintă sub forma unui conglomerat de fragmente mari, compacte, de lipitură arsă. Podeaua L 8 are o structură identică cu cea descrisă în cazul L 7.

De la adâncimea de - 2.40 m până la - 2.60 m s-a conturat un nivel de pământ de culoare cenușie cu foarte puțin material arheologic în compoziție, nivel surprins și în carourile menționate anterior. Întreaga suprafață a L 8 este acoperită cu o lentilă groasă de cca. 2 cm de pământ galben – verzui, aflată la - 1.75 m.

În caroul 6, la - 1.55 m a fost descoperită o zonă cu o mare concentrație de fragmente ceramice provenite de la vase mari de provizii decorate, predominant, cu barbotină.

În carourile 8-9 situația este confuză datorită alunecărilor de teren. În caroul 9, între - 1.80 m și - 2.30 m a fost identificat un nivel de terasare, iar între - 2.30 m și - 2.60 m s-a regăsit nivelul de pământ cenușiu descris și în cazul carourilor precedente (Planșa III).

Analiza celor două secvențe stratigrafice rezultate în urma cercetărilor din anul 2007 a permis identificarea clară a două niveluri de locuire. Primul nivel, reprezentat de locuințele L 1 și L 3, cât și cel de al doilea, prin L 7 și L 8, pot fi încadrate în aspectul cultural Stoicani – Aldeni.

Majoritatea ceramicii descoperite poate fi atribuită culturii Gumelnița (faza A 1), evident cu numeroase influențe Precucuteni III și Cucuteni (faza A).

În secțiunea de control stratigrafic notată P 2 (10 x 1,5 m), au fost descoperite urmele mai multor locuințe. În capătul vestic al P 2 a fost surprins colțul de S-E al locuinței L 3. Urmele locuinței L 3 au fost descoperite la adâncimea de 0,60 m. Sub

podeaua acestei locuințe a fost identificată o groapă cu pereții arși și fundul amenajat cu pietre.

Sub primul nivel de locuire a fost identificat, pe toată lungimea P 2, un nivel de amenajare de culoare gălbui-lutos, gros de cca. 0,40 - 0,50 m.

În carourile 3 și 4 ale P 2 a fost identificată, după - 1,30 adâncime, o succesiune de lutuie de culoare cenușiu-gălbuie și lentile din lipitură arsă care ar putea proveni de la o altă locuință. Acest complex a fost notat cu sigla L 4.

În capătul estic al P 2 a fost descoperită o aglomerare de fragmente ceramice și bucăți de lipitură. Materialul ceramic descoperit în acest complex cuprinde un vas întreg (Planșa 4), fragmente ceramice decorate cu incizii și pictură cu grafî. În același complex au fost descoperite fragmente de vase lucrate din ceramică fină, lustruită, precum și fragmente ce provin de la vase din pastă ceramică grosieră, uneori decorate cu barbotină. Fragmentele ceramice decorate cu motive incizate par a fi de tradiție Precucuteni III, la fel și vasul întreg. Acest complex a fost descoperit între adâncimile 0,97 - 1,10 m și a fost notat cu sigla CPL 6. Asocierea de ceramică cu pietre și resturi de lipitură arsă ne face să credem că este tot o locuință. Această informație trebuie însă verificată în campaniile următoare.

În caroul 1 al P 2 s-a urmărit adâncirea sondajului până la nivelul steril din punct de vedere arheologic. În acest sens s-a săpat până la adâncimea de 3,40 m, fără însă a atinge nivelul steril arheologic. Nivelurile de sub locuințele ce aparțin nivelului 2 se prezintă sub forma unor depuneri de pământ negru cenușiu (cu urme de ardere - cenușă, cărbune, fragmente de lipitură), amestecat cu fragmente ceramice și oase de animale. La adâncimea de 2 m a fost sesizată o groapă în umplutura căreia au fost descoperite fragmente ceramice, oase de animal, precum și un craniu de animal (probabil lup) deșus pe un pat de pietre la - 2,30 m.

Pe lângă fragmentele ce provin de la vase lucrate din pastă grosieră și decorate cu barbotină, au fost descoperite fragmente ceramice lucrate din pastă ceramică fină, bine lustruită, decorate cu caneluri, motive incizate și alveole obținute prin presare cu degetul. Câteva fragmente ceramice prezintă pictură cu roșu sau alb asociată cu motive geometrice incizate. Pe un fragment de vas lucrat din pastă grosieră se observă urme de pictură crudă cu roșu. Materialele ceramice descoperite în acest nivel au analogii în cultura Gumelnița, faza A1. De asemenea influențele precucuteniene sunt vizibile la nivelul formelor și decorului (motive geometrice incizate, șiruri de alveole dispuse pe umărul vaselor ș.a.).

Ceramica

Ceramica din nivelul I cât și cea din nivelul II este de factură Stoicani-Aldeni. Menționăm că majoritatea covârșitoare a materialului analizat este fragmentar.

În nivelul I predomină formele tronconice și bitronconice lucrate din pastă ceramică de calitate medie, atent finisate, dar nedecorate. Vasele din această categorie sunt lucrate din pastă ceramică cu granulație mică, sunt de dimensiuni medii sau mici și prezintă slip. Există și cazuri când acest tip ceramic este decorat. Predomină decorurile cu caneluri late și fine, incizie dispusă în volute, barbotină fină și evident pictură, mai ales cu roșu crud, realizată după ardere. Acest tip de vase prezintă, în

multe cazuri, apucători sub forma unor bumbi perforați orizontal sau vertical (Planșa V).

Ceramica grosieră este folosită în majoritatea cazurilor pentru confecționarea vaselor de dimensiuni mari decorate cu barbotină dispusă vertical sau oblic. Există și câteva cazuri când fragmentele ceramice grosiere au fost decorate cu motive excizate sau incizate. Vasele acestui tip ceramic cu granulație mare, grosier lucrate, prezintă apucători sub formă de bumbi masivi sau „aripioare”, uneori perforate (Planșa V).

Fragmentele ceramice lucrate din pastă fină și descoperite în nivelul I sunt reduse numeric. Acest tip ceramic este decorat în principal cu caneluri fine și pictură.

Ceramica pictată descoperită în primul nivel poate fi grupată în două categorii. Prima cuprinde fragmente ceramice făcute din pastă fină pictată cu alb pe fond roșu sau roșu închis pe fond roșu deschis. Aceste decoruri sunt prezente pe fragmentele ceramice tipic cucuteniene și sunt probabil importuri. Au fost descoperite foarte puține astfel de fragmente ceramice, dar și un vas întregibil care este în curs de restaurare.

A doua grupă este cea a vaselor pictate în tradiție gumelnițeană, fie cu grafit, alb pe fond negru lustruit, fie cu roșu crud aplicat după arderea vasului.

Motivele redată în ambele cazuri sunt geometrice, volute, linii drepte sau în unghiuri, scărițe ș.a. Pictura cu roșu crud apare în general pe toată suprafața vasului sau pe anumite zone, dispusă uniform, fără a descrie anumite motive (Planșa VII).

În ceea ce privește ceramica descoperită în nivelul II, menționăm că tipurile de vase lucrate din ceramică grosieră și de calitate medie păstrează caracteristicile celor descoperite în nivelul I. Se constată însă o influență mai redusă a tipurilor ceramice de tradiție precucuteniană. Principala diferență constă în faptul că în nivelul II apar mai multe fragmente ceramice de factură fină. Acestea sunt lustruite și decorate cu canelură fină asociată uneori cu alveole. În multe cazuri ceramica fină este decorată și cu pictură, fie pe exteriorul, fie pe interiorul vasului. Există cazuri când vasele sunt pictate atât pe exterior cât și pe interior.

În ce privește prezența decorurilor pictate pe vasele din nivelul II se poate distinge pictura cu alb pe fond negru și cea cu alb pe fond roșu. Semnalăm și existența picturii cu roșu crud care însă se păstrează deficitar datorită perisabilității la impactul cu umiditatea și acizii humici (Planșa VIII).

În stadiul actual al cercetării nu putem încă formula, pe baza ceramicii studiate, considerații privind fazele evolutive ale aspectului cultural Stoicani-Aldeni. Este însă evident faptul că ceramica din nivelul inferior este mai atent lucrată și mai fină fiind mai aproape de spiritul gumelnițean (faza A1). Ceramica descoperită în nivelul I, cel superior, este în mare măsură de factură medie și grosieră și prezintă influențe precucuteniene și cucuteniene mai evidente.

Plastica

Asupra plasticii descoperite la Coțatcu putem face doar câteva considerații de ordin general. În nivelul superior statuetele feminine sunt tipic Stoicani-Aldeni, modelele fiind influențate în mare măsură de plastica provenită din arealul Precucuteni-Cucuteni.

În nivelul II apar însă statuete cu caracteristici clar gumelnițene (Planșa X-2).

Menționăm că statuetele descoperite în nivelul I sunt toate fragmentare³, iar cele descoperite în nivelul II sunt reduse numeric datorită, în principal, faptului că suprafața săpată este de mici dimensiuni.

Amintim în acest context o piesă rară și deosebită descoperită în albia pârâului Coțatcu, un vas miniatural pandantiv sub forma unui picior modelat realist (Planșa X – A). Această piesă are analogii mai cu seamă în aria culturii Gumelnița⁴.

Au fost descoperite și câteva fragmente de statuete zoomorfe reprezentând cornute (vacii și oi), una dintre piese fiind decorată pe toată suprafața cu motive geometrice incizate.

Uneltele

Uneltele de silex descoperite în așezarea de la Coțatcu sunt puțin numeroase. Au fost descoperite mai multe percutoare sferice făcute din nuclee epuizate de silex și răzuitoare pe lame sau așchii. O piesă deosebită este un vârf de săgeată făcut prin cioplirea unui silex de culoare maro deschis. Numărul total al uneltelor de silex descoperite în cele două campanii arheologice desfășurate până acum este de aproximativ 30 de piese. Silexul folosit este predominant de culoare roșiatic-vișinie sau maro deschis.

Au fost descoperite 7 toporașe de calcar (herminete) și un fragment de topor de piatră cu gaură de prindere. În primul nivel a fost descoperit un topor-ciocan lucrat din tuf vulcanic dacitic (verde), aflat în stadiu de prelucrare, cu gaura de prindere parțial forată. Au fost descoperite și câteva cute de piatră.

Semnalăm prezența în număr relativ mare a rășnițelor făcute din bolovani de râu (peste 10 astfel de piese).

Au fost descoperite două fusaiole confecționate din pereții unor vase de lut sparte precum și o greutate masivă de lut, perforată orizontal la partea superioară.

Concluzii

În acest stadiu al cercetării se pot formula concluzii ce pot fi confirmate sau infirmate de descoperirile viitoare.

În așezarea de la Coțatcu am sesizat până în prezent două niveluri de locuire. Primul nivel de locuire, cel superior, se caracterizează prin prezența locuințelor de suprafață construite pe structură de lemn cu pereții din împletitură de nuiele și lipitură de pământ (nivelul I – Planșa III).

În al doilea nivel, cel inferior (notat cu sigla II – Planșa III), au fost descoperite două locuințe. Prima, L 7, este ușor îngropată, iar a doua locuință, L 8, este semi îngropată, ambele fiind construite pe același principiu de structură ca cele descrise mai sus.

³ Laurențiu Grigoraș, Eugen Paveleț, *Statuetele antropomorfe neo-eneolitice descoperite în Județul Buzău*, în „Mousaios”, VIII, 2002.

⁴ M. Șimon, D. Șerbănescu, *Considerații privind reprezentarea simbolică a piciorului uman din arealul culturii Gumelnița*, în „CCDJ”, III-IV, 1987, p. 29-34.

Atât în profilul P 1, cât și în profilul P 2, am sesizat un nivel de amenajare vizibil pe toată suprafața sondată între adâncimile de -1,60 m și -1,90 m. **Acest nivel atestă o concepție clară și prestabilită în ceea ce privește organizarea spațiului de locuit**, ca și faptul că în nivelul II locuințele sunt ușor adâncite, iar în nivelul I sunt de suprafață.

Datarea așezării se poate face în linii mari în aspectul cultural gumelnițean de tip Stoicani-Aldeni, cu specificația că influențele Gumelnița A1 sunt mai pregnante în nivelul inferior⁵.

**PRELIMINARY STUDY ON THE ARCHEOLOGICALLY
INVESTIGATION FROM ENEOLITHICAL TELL
OF COȚATCU – PODGORIA, BUZĂU
(Abstract)**

The eneolithic site from Coțatcu, Podgoria, is placed in the N-E part of the Buzau county, and about 15 km N-W from Râmnicu Sărat, in a collinar area, on the right side of the medium terrace of the Coțatcu river.

Until now, on the Coțatcu settlement it can be noticed two levels of habitation. First of them, in the upper side, had wood dwellings which walls are made from knitted branch and earth brazing (I level – Planche III).

On the second level, the lower, (II sigle – Planche III), have been discovered two dwellings. First of them, L1, are easily buried; the second dwelling, L8 are half buried and both of them are made using the same structure building principle described above.

In the both site profiles, P1 and P2, we have noticed a visible fitting out level on the whole drilled surface, between -1,60m and -1,90m. This level prove a neat and preestablished organization conception for the habitation area and also that in the first level the dwellings are made outward and that in the second level the dwellings are easily digged.

The settlement can be dated, generally, in the Stoicani-Aldeni branch of the Gumelnița culture but, for the lower level are 1907 peculiar the Gumelnița I influences.

⁵ E. Comșa, în studiul *Unele probleme ale aspectului cultural Aldeni II (pe baza săpăturilor de la Drăgănești-Tecuci)*, în SCIV, XIV, 1, p. 10, postulează ideea că există cel puțin două faze evolutive ale aspectului cultural Stoicani-Aldeni. I. T. Dragomir, în urma cercetărilor de la Suceveni, emite ipoteza conform căreia există trei etape evolutive Stoicani-Aldeni. Vezi *Eneoliticul din sud-estul României Aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, Ed. Academiei, București, 1983.

BIBLIOGRAFIE

R. Andreescu, A. Frânculeasa, E. Paveleț, T. Nica, I. Torcică, *Considerații preliminare asupra așezării eneolitice de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova)*, în „Mousaios”, XI, Buzău, 2006, p. 9-34.

Eugen Comșa, *Unele probleme ale aspectului cultural Aldeni II (pe baza săpăturilor de la Drăgănești-Tecuci)*, în „SCIV”, 14, 1, 1963, p. 7-31.

Idem, *Date noi referitoare la contactele dintre comunitățile Aldeni II și cele ale culturilor vecine*, în „Carpica”, XVII, 1985, p. 27-32.

Idem, *Les relations entre les cultures Cucuteni et Gumelnița*, vol. „La civilisation de Cucuteni dans le contexte européen”, Iași, 1987, p. 81-87.

Idem, *Neoliticul pe teritoriul României. Considerații*, București, 1987.

Idem, *Les relations des communaites de la culture Gumelnița avec les communaites des cultures voisines*, în „Studia Praehistorica”, XI-XII, 1992, p. 268-274.

Idem, *Figurinele antropomorfe din epoca neolitică pe teritoriul României*, București, 1995.

E. Comșa, V. Georgescu, *Așezarea neolitică de tip Aldeni II de la Mălăieștii de Sus (jud. Prahova)*, în „SCIVA”, 34, 4, 1983, p. 334-338.

I.T. Dragomir, *Considerații generale privind aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, în „Danubius”, 8-9, 1979, p. 21-66.

Idem, *Contribuții la cunoașterea aspectului cultural Stoicani-Aldeni (Săpăturile de la Lișcoteanca, jud. Brăila și Băneasa, jud. Galați)*, în *Danubius*, II-III, 1969, p. 21-66.

Idem, *Eneoliticul din sud-estul României Aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, Ed. Academiei, București, 1983.

Idem, *Unele probleme ale aspectului cultural Stoicani-Aldeni*, în „SCIVA”, 37, 1, 1986, p. 5-28.

Idem, *La station préhistorique de Bonțești*, în „Dacia”, III-IV, 1927-1933, p. 88-114.

Idem, *Importuri cucuteniene în mediul culturilor eneolitice din zona Brăilei*, în „Studii și Comunicări”, Focșani, 1980, p. 9-25.

Idem, *Date privind evoluția culturii Gumelnița în nord-estul Munteniei și nordul Dobrogei*, în „Istros”, II-III, 1981-1983, p. 29-34.

N. Harțuche, *Date privind evoluția culturii Gumelnița în nord-estul Munteniei și nordul Dobrogei*, în „Istros”, II-III, 1981-1983, p. 29-33.

N. Harțuche, I. T. Dragomir, *Săpăturile arheologice de la Brăulița, Raport preliminar*, în „MCA”, III, 1957, p. 129-147.

C.M. Mantu, *Câteva considerații privind cronologia absolută a neoliticului din România*, în „SCIVA”, 46, 3-4, 1995, p. 213-235.

S. Marinescu-Bîlcu, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, București, 1974.

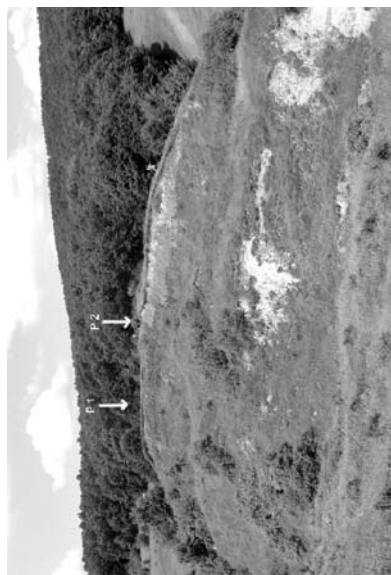
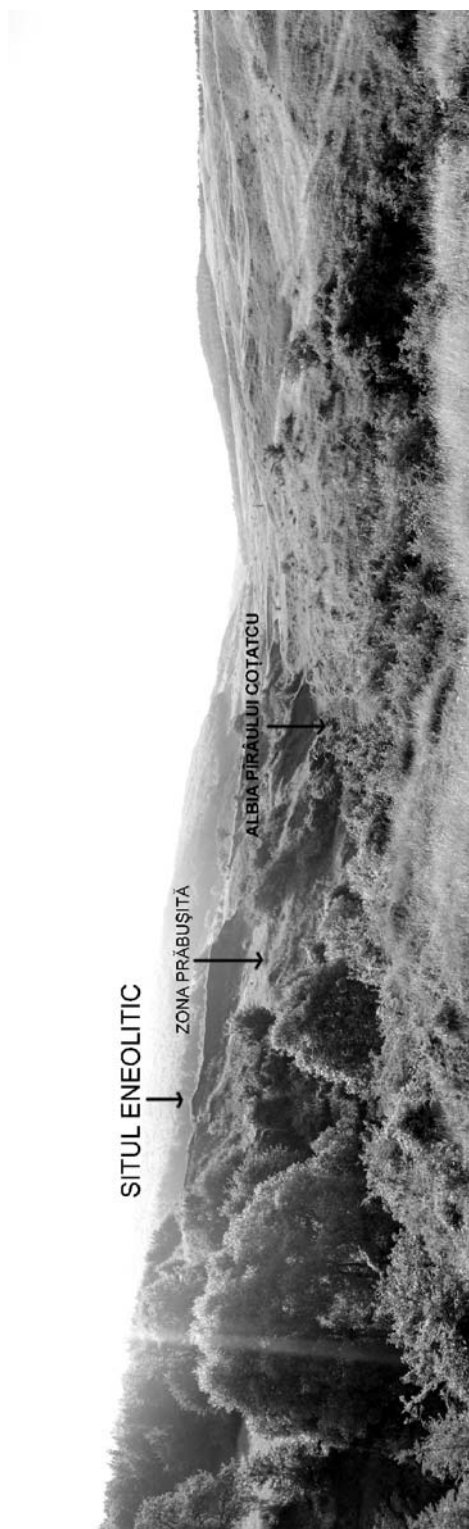
Idem, *Relațiile dintre culturile Precucuteni și Boian-Gumelnița*, în „SCIVA”, XXVII (3), 1976, p. 347-353.

Idem, *Relații între culturile Precucuteni și Gumelnița, File de istorie*, Ilfov, 1978, p. 28-39.

S. Pandrea, *Débuts de la culture Gumelnița au nord-est de la Plaine Roumanie*, în „CCDJ”, XIX, 2002, p. 122-146.

St. Pandrea, M. Vernescu, *Câteva observații referitoare la raporturile dintre cultura Gumelnița și cultura Precucuteni*, în „CCDJ”, XXII, 2005, p. 263-278.

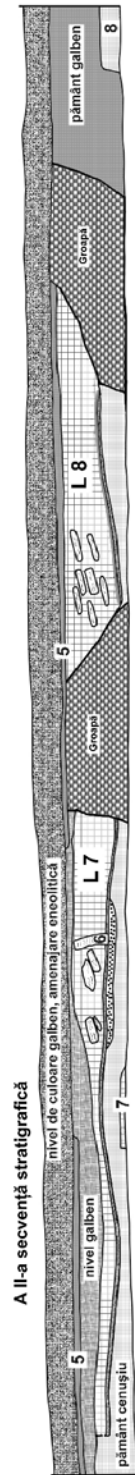
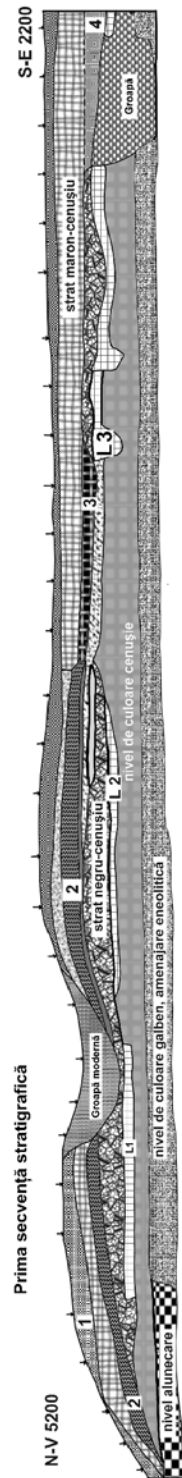
- E. Paveleț, Laurențiu Grigoraș, *Catalogul pintaderelor din colecția de arheologie a Muzeului Județean Buzău*, în „Mousaios”, XI, Buzău, 2006, p. 35–48.
- M. Petrescu-Dîmbovița, *Cetățuia de la Stoicani*, în „Materiale”, I, 1953, p. 13-155.
- Idem, *Unele descoperiri arheologice din județul Galați*, în „Danubius”, V, 1971, p. 7-17.
- M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, *Noi cercetări arheologice la Stoicani (jud. Galați)*, în „SCIVA”, 25, 1, 1972, p. 71-97.
- P. Roman, *Ceramica precucuteniană din aria culturilor Boian-Gumelnița și semnificația ei*, în „SCIV”, XIV, 1, 1963, p. 33-49.
- Idem, *O așezare neolitică la Măgurele*, în „SCIVA”, XIII, 2, 1962, p. 259-272.
- M. Șimon, *Unele probleme ale aspectului cultural Stoicani-Aldeni*, în „SCIVA”, 37, 1, 1986, p. 5-28.
- Idem, *Importurile Stoicani – Aldeni din așezarea gumelnițeană de la Măriuța (jud. Călărași)*, în „CCDJ”, XIII-XIV, 1995, p. 29-39.
- M. Șimon, D. Șerbănescu, *Considerații privind reprezentarea simbolică a piciorului uman din arealul culturii Gumelnița*, în „CCDJ”, III-IV, 1987, p. 29-34.
- G. Ștefan, E. Comșa, *Săpăturile arheologice de la Aldeni (regiunea Ploiești)*, în „MCA”, III, 1957, p. 93-102.
- E. Tsvek, *Contacts between the Eneolithic tribes of Europe and Eastern-Tripolyan population*, în Dumitroaia Gh., Monah, D., (eds.) „Cucuteni aujourd'hui”, Piatra Neamț, 1996, p. 121-130.

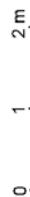
Plansa I. A. Vedere generala asupra Văii Pîrăului Coțatcu,
 B. Vedere dinspre Vest asupra tellului eneolitic, C. Vedere dinspre Est asupra tellului eneolitic.

Planșa II. A. P. 1 - Secvența stratigrafică I, B. P. 1 - Secvența stratigrafică II,
C. Locuința 7 - detaliu, D. Locuința 8 - detaliu, E. P. 2 - carourile 1 și 2

- 1 - nivelul de pământ vegetal
- 2 - nivel de depunere de culoare maroniu-cenușiu amestecat cu materiale arheologice
- 3 - lentilă depunere de culoare cenușie
- 4 - depunere de culoare neagră amestecată cu materiale arheologice
- 5 - lentilă arsură depusă peste nivelul doi de locuințe
- 6 - perete din locuința 7 în elevație
- 7 - lentilă cenușă, complex necercetat

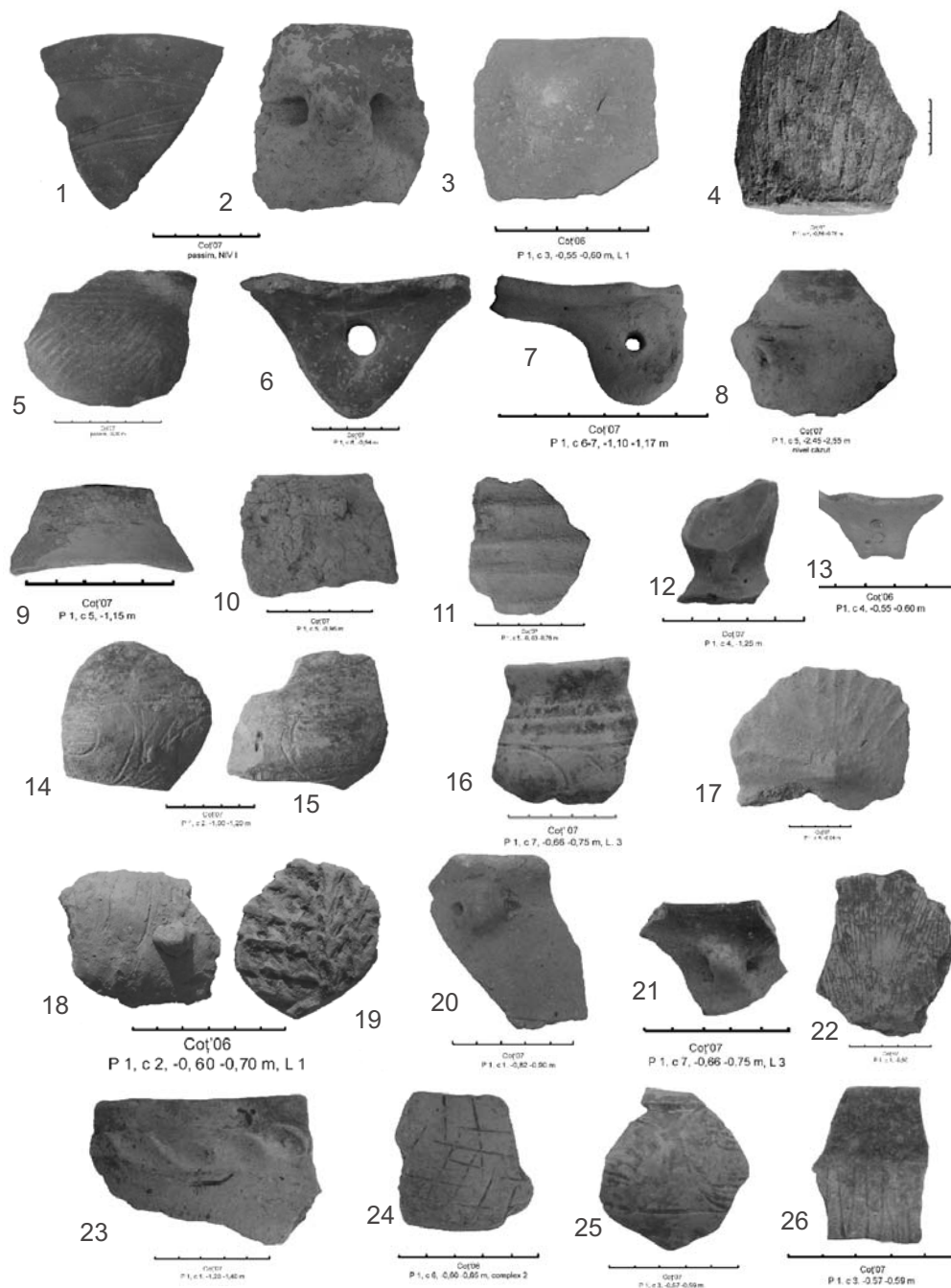
Profilul stratigrafic P 1. Coțatcu, jud. Buzău - 2007

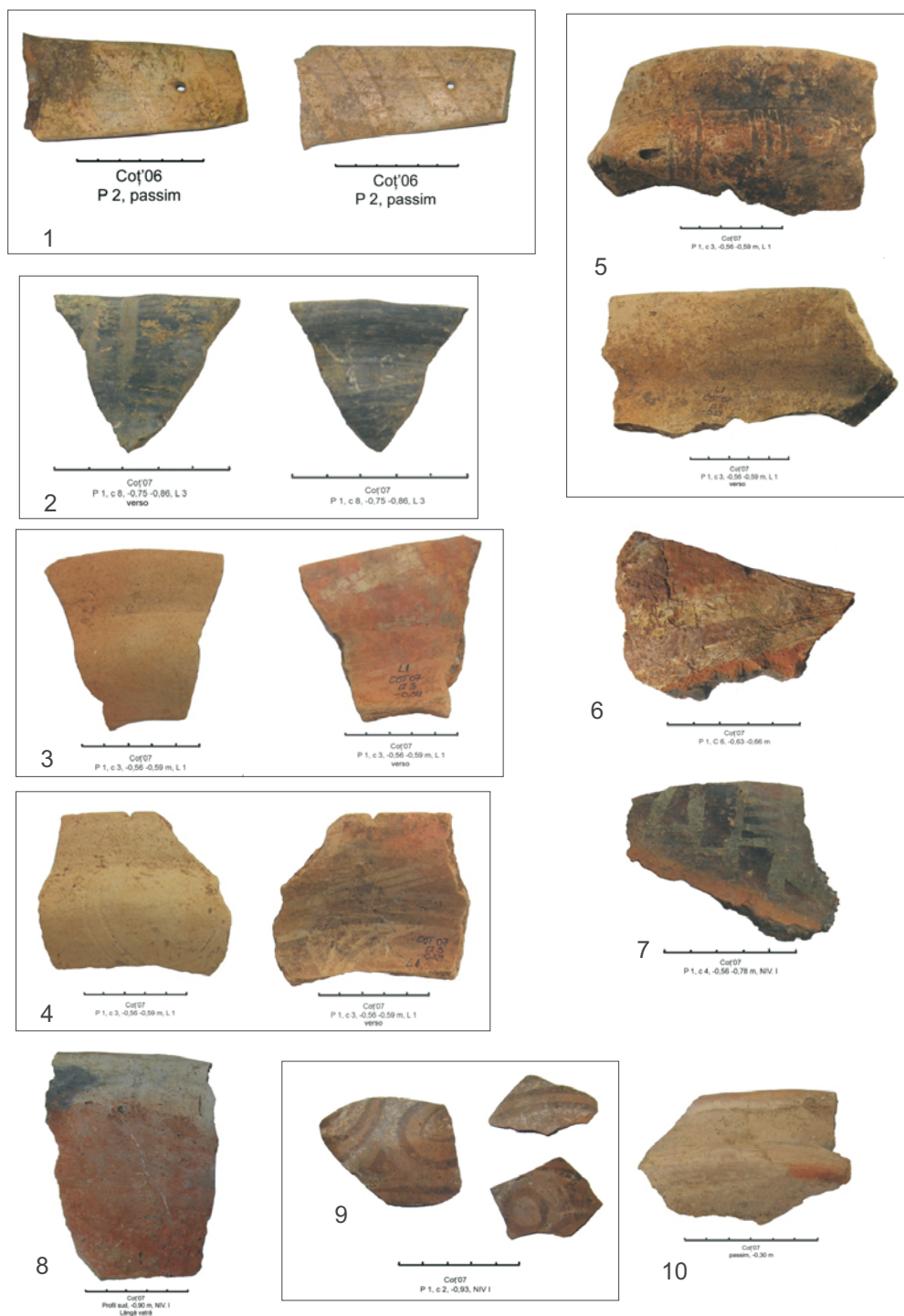
Cof'06
P 2, c 5, -1,10-1,20 m

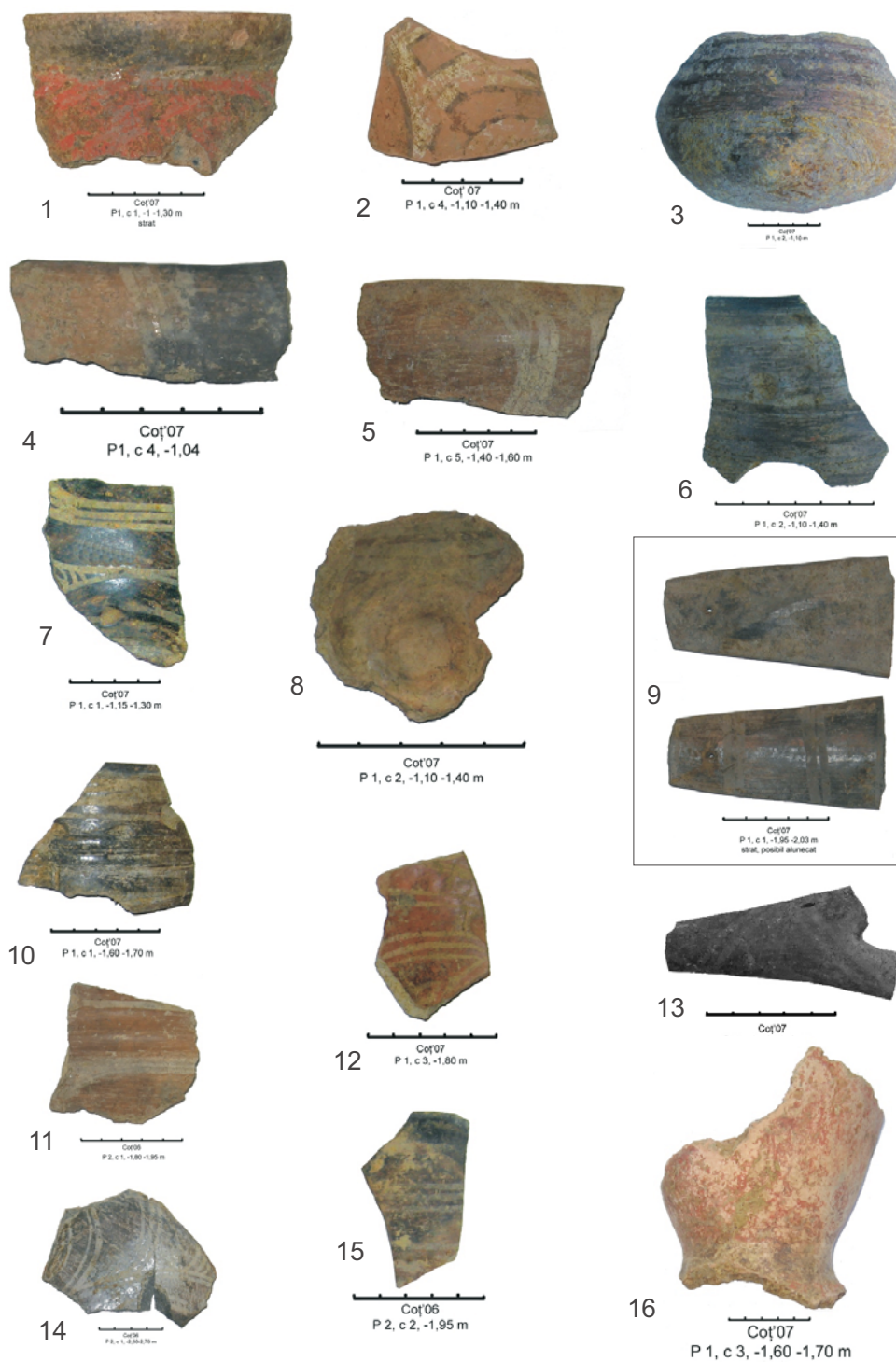
Planșa IV. 1. Vas Precucuteni III, descoperit în nivelul I
2. Complexul în care a fost găsit vasul P2, c5.

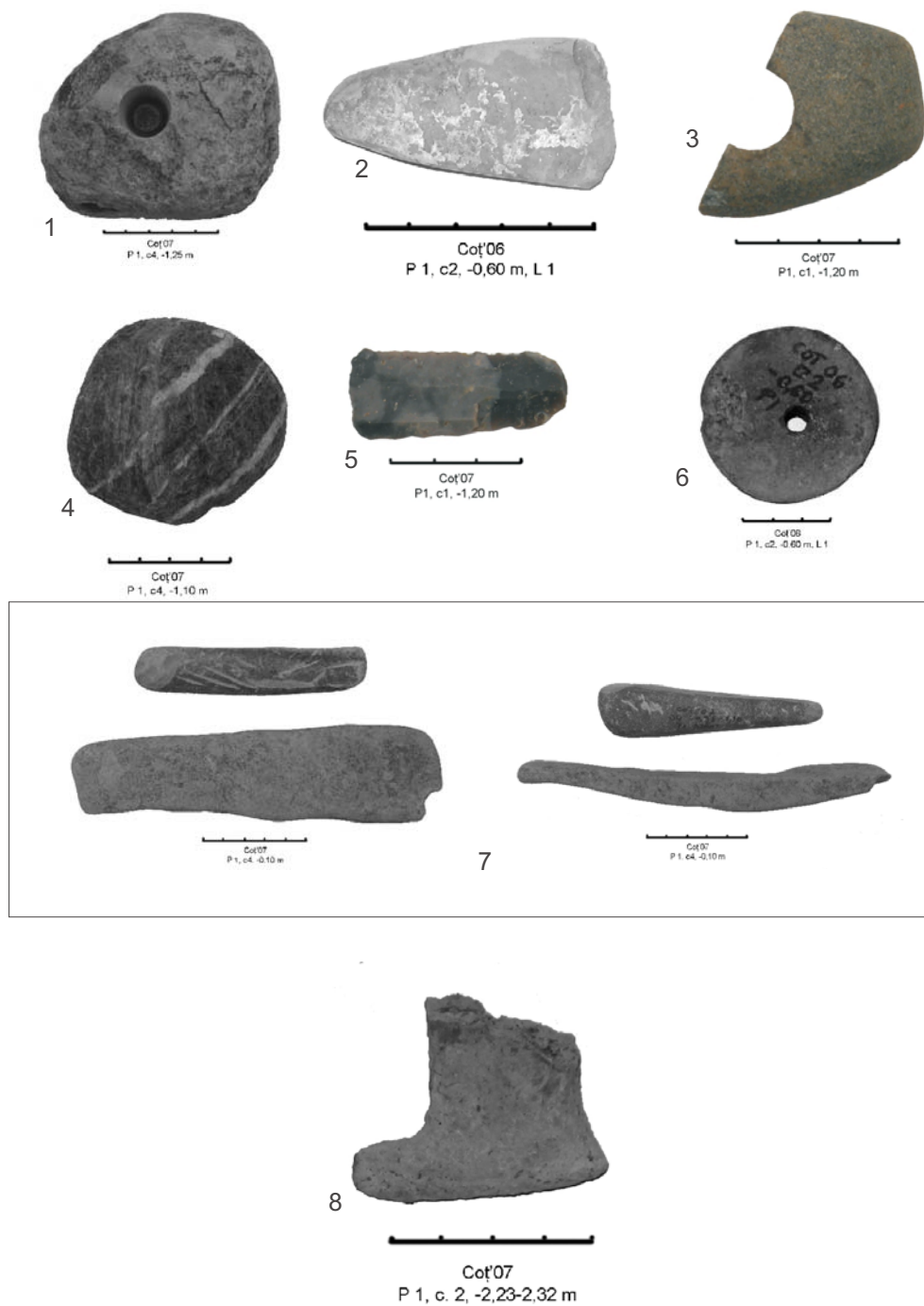
Planșa V. Ceramică descoperită în primul nivel

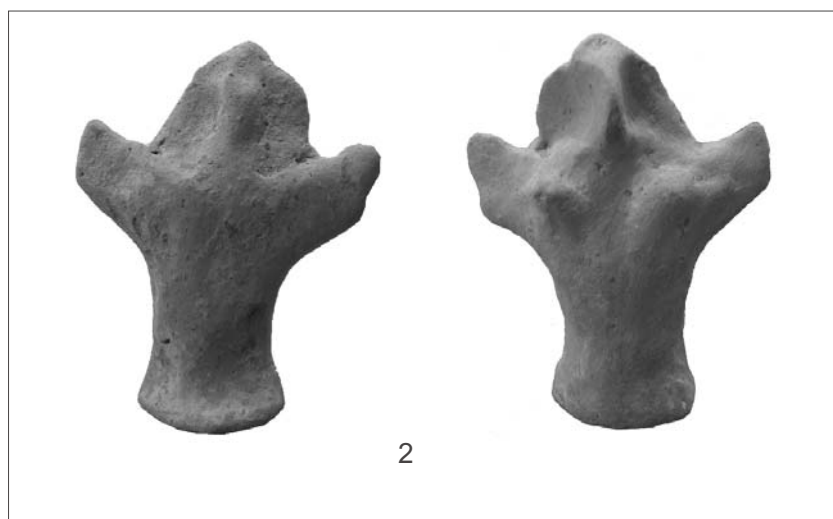
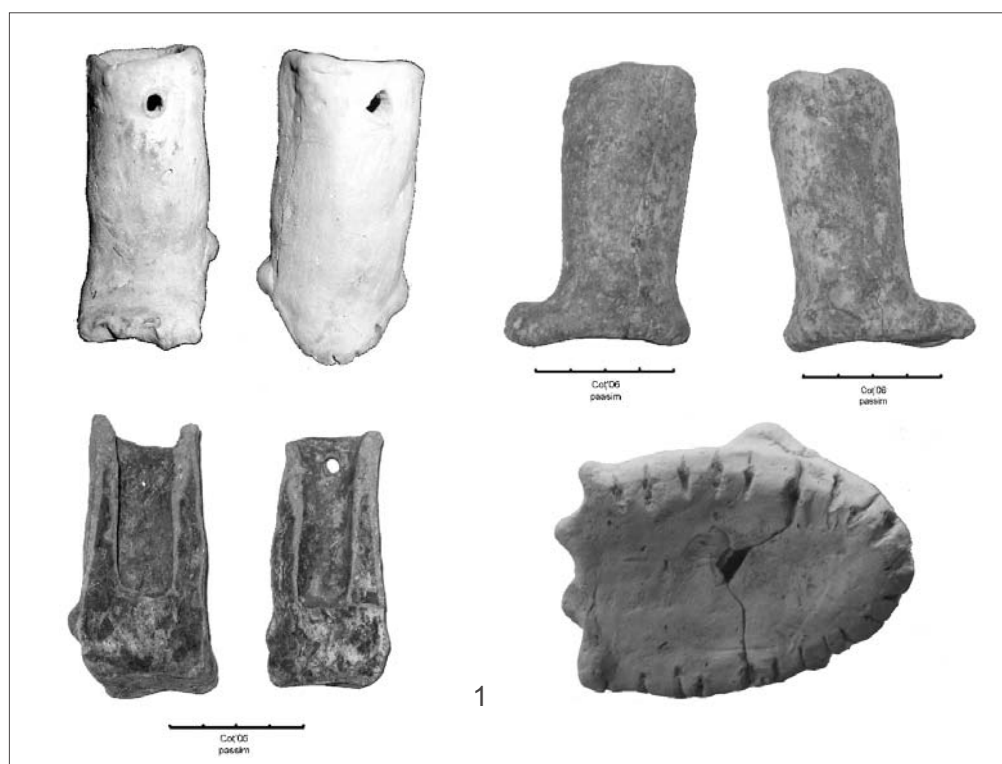
Plansa VII. Ceramică pictată descoperită în primul nivel

Plansa VIII. Ceramică pictată descoperită în nivelul II

Planșa IX. 1-7 Unelte descoperite în nivelul I,
 8 - picior de statueta antropomorfă - nivelul II

Planșa X. 1 - vas antropomorf pandantiv - passim,
2 - statueta antropomorfă - nivelul II

REPERE CRONOLOGICE PRIVIND CULTURA CU CERAMICĂ LINIARĂ LA SUD DE CARPAȚI

Alin FRÎNCULEASA*

Definită pe baza decorului cu linii incizate zis și „bandat”, cultura cu ceramică liniară se manifestă pe o zonă foarte întinsă din Europa centrală și de vest, iar în est ajunge până la Bug. Au fost identificate două variante ale culturii ceramicii liniare, una răspândită în bazinul Tisei, definită de ceramica cu linii larg incizate și puțin profunde (albiate), dispuse adeseori vălurit sau meandrat. În schimb în varianta central-europeană s-au trasat linii înguste, adânc incizate, care în fazele evoluat sunt întretăitate de mici alveole numite „note muzicale”. Există mai multe periodizări ale culturii cu ceramică liniară, realizate de E. Neustupny, B. Soudsky, J. Pavuk, A. Kulczycka-Leciejewiczowa, J. K. Kozłowski. Periodizarea cea mai utilizată, a fost cea realizată de J. Pavuk. Acesta a identificat trei mari perioade în evoluția culturii cu ceramică liniară respectiv, veche, nouă și târzie (tipul Zeliezovce). În cadrul acestei ultime faze precizează două etape, respectiv veche și recentă (Pavuk 1969; idem 1993).

Pe teritoriul României se manifestă ambele variante, deși prima apare foarte rar în zona de vest și nord-vest. S-a remarcat că primele pătrunderi ale comunităților liniare pe teritoriul României, în zona Moldovei, ulterior în Transilvania și Muntenia, se petrec imediat anterior ultimei perioade a evoluției acestei culturi, etapă caracterizată de ceramica cu „note muzicale”- tipul Zeliezovce. La sud de Carpați nu au fost descoperite așezări propriu-zise, ci numai fragmente ceramice încadrate în faza „cu note muzicale” ce au apărut în diferite contexte culturale cum ar fi Vădastra I, Dudești și Boian-Bolintineanu. În Muntenia în zona de nord-est contactul liniarului cu comunitățile culturii Dudești a dat naștere aspectului Sudiți. După V. Teodorescu liniarul „de tip Sudiți” a stat la baza formării culturii Boian-Bolintineanu. Influențele ceramicii liniare au fost remarcate și în culturile Vădastra I, Vinca B2-C1, Boian, Precucuteni și Hamangia.

- Istoricul descoperirilor culturii ceramicii liniare la sud de Carpați

Primele fragmente ceramice atribuite culturii liniare de pe teritoriul României au fost descoperite în Moldova la Ilișeni/Negrești de C. Matasă în anul 1934 (Nestor 1951, p. 18). M. Roșka a descoperit fragmente ceramice liniare în Transilvania la Turdaș, Petrești, în colecția Sofia Tzorma (Nestor 1951, p. 19). De-a lungul timpului au fost realizate cercetări arheologice în situri atribuite culturii cu ceramică liniară din

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, alinfranculeasa@yahoo.com
Mousaios XII, Buzău, 2007, p. 27 – 56.

Moldova și Transilvania. Amintim cercetările de la Glăvăneștii Vechi, Valea Lupului (Nestor 1951)¹, Larga Jijiei (Alexandrescu 1952, p. 47-48, 55-56), Suceava (Mitreă 1955, p. 777), Perieni (Petrescu-Dâmbovița 1957), Dănești (Petrescu-Dâmbovița, Zaharia 1962), Traian „Dealul Viei” (Comșa 1960)², Târpești (Marinescu-Bâlcu 1968; idem 1970), Mihoveni (Ursulescu, Batariuc 1979), Rupea (Dumitrescu 1958), Turdaș, Cipău, Morești (Vlassa 1959), Hărman (Alexandrescu 1971), Bod (Costea 1995, p. 25), Feldioara (Ioniță et alli, p. 16) etc. De asemenea au fost descoperite situri prin cercetări arheologice de suprafață. Asupra culturii cu ceramică liniară remarcăm studiile de sinteză publicate de-a lungul timpului de Ion Nestor (Nestor 1951), Nicolae Vlassa (Vlassa 1959), Eugen Comșa (Comșa 1959; idem 1960), V. Teodorescu (Teodorescu 1966), Nicolae Ursulescu (Ursulescu 1990; idem 1991; idem 2000).

La sud de Carpați primele fragmente ceramice decorate cu „note muzicale” provin de la Vădastra „Măgura Fetelor” (jud. Olt), dintr-un nivel de locuire Vădastra I, asociate cu un vas Boian-Bolintineanu (Mateescu 1961, p. 58, 61, fig. 1/2). Un fragment de vas decorat cu motive ce par liniare a fost descoperit la Ipotești, asociat cu ceramică Boian-Giulești (Comșa 1962, fig. 3/1).

În studiile de sinteză publicate în acea perioadă referitoare la cultura cu ceramică liniară de pe teritoriul României, este evidențiată cu excepția unor fragmente ceramice la Vădastra, lipsa unor descoperiri la sud de Carpați (Comșa 1959; 1960, p. 227). Era remarcată și absența elementelor de caracter liniar în ornamentarea ceramicii în această zonă, situație diferită de cea din Moldova, explicată de evoluții genetice diferite, în Muntenia persistând elemente epipaleolitice (Comșa 1958, p. 49).

În anul 1961 V. Teodorescu descoperea materiale ceramice liniare în localitățile Ghinoaica- județul Prahova și Sudiți-județul Buzău (Teodorescu 1966, p. 224), iar în anul 1964 Muzeul de Istorie din Ploiești recupera un lot de ceramică din localitatea Lacul Turcului, județul Prahova (Teodorescu 1966, p. 224). În anul 1964 Victor Teodorescu realiza săpături de mică amploare (o taluzare de mal) la Ghinoaica pentru a face observații stratigrafice (Teodorescu 1966, p. 226). La Ghinoaica apar și fragmente ceramice Vădastra, Dudești și Boian-Bolintineanu, iar la Boldești-Gradiștea alături de fragmente Boian-Bolintineanu a fost descoperit un fragment ceramic Vădastra. Tot în anul 1964 era descoperit la Ghinoaica, dar în punctul „Mazili”, un fragment ceramic decorat cu note muzicale. La Ghinoaica și Sudiți apar fragmente ceramice Dudești, dar și Boian-Bolintineanu și Giulești (Teodorescu 1966, p. 224).

I. Nestor identifica la Coșereni, județul Ialomița în anul 1963 un fragment ceramic liniar, neexistând alte precizări privind contextul descoperiri (Teodorescu 1966, p. 224). Remarcăm că la Coșereni a fost descoperită ceramică Boian-Bolintineanu și Boian-Giulești (Teodorescu 1966, p. 224; Neagu 2003, p. 71).

În anul 1966 era publicat primul articol de sinteză despre cultura cu ceramică liniară în Muntenia (Teodorescu 1966). Victor Teodorescu sublinia lipsa descoperirilor până în acel moment a complexelor cu ceramică liniară în spațiul dintre Carpați și Dunăre (Teodorescu 1966, p. 223), cu excepția unor materiale liniare la Vădastra (Teodorescu 1966, p. 224). Bazându-se pe cercetări recente V. Teodorescu

¹ cu bibliografia aferentă;

² cu bibliografia aferentă;

realizează o hartă a descoperirilor lineare, pe care apar și 5 puncte la sud de Carpați (Teodorescu 1966, fig. 1). Pe baza descoperirilor de la Sudiți definește „aspectul Sudiți” ce are o puternică influență asupra evoluției neoliticului de pe teritoriul României, ce va naște în arheologia românească discuții aprinse (Teodorescu 1966).

În așezare eponimă culturii Dudești, în anul 1968 în urma realizării unor sondaje arheologice a fost descoperită o groapă în care au apărut asociate materiale arheologice atribuite culturilor Dudești și liniare (Comșa 1969).

La Cernica au fost descoperite câteva fragmente ceramice cu note muzicale într-o așezare Boian-Bolintineanu (Cantacuzino, Morintz, 1968, fig. 4). De asemenea fragmente ceramice liniare au fost descoperite într-un complex atribuit culturii Dudești (Comșa 1978, p. 14). Evidențiem că la Cernica au fost descoperite materiale arheologice ce marceau prezența unor așezări Boian-Bolintineanu, Boian-Giulești, ce suprapun o așezare atribuită culturii Dudești (Cantacuzino, Morintz 1963, fig. 11/11; idem 1968, fig. 4).

Importante informații asupra evoluției culturii cu ceramică liniară și a relației acesteia cu cultura Boian-Bolintineanu, vor fi generate de cercetările A.D. Alexandrescu la Hăraman, jud. Brașov. A fost descoperită ceramică liniară cu note muzicale asociată cu fragmente ceramice Boian-Bolintineanu. De asemenea așezarea cu ceramică liniară suprapunea o așezare Starcevo-Criș (Alexandrescu 1971; Alexandrescu, Pop, Marcu 1973).

În anul 1979 V. Drâmbocianu a efectuat cercetări la Vadu Sorești punctul „La bisericuță”. A trasat o secțiune de 18.5x1.5m și o suprafață de 15.7x10m. Identifică niveluri de locuire Boian-Bolintineanu și Boian-Giulești, dar și descoperirea unui complex liniar cercetat parțial. Deși V. Drâmbocianu prezintă descoperirile de la Vadu Sorești în ordinea liniar și apoi Boian, nu precizează vreo succesiune stratigrafică (Drâmbocianu 1980, p. 16).

La Vadu Săpat (jud. Prahova) în valea *Buduresca* în punctul „La Siliște” în anul 1977 V. Teodorescu a fost descoperit un fragment ceramic liniar, iar în anul 1983 în punctul „Puțul Tătarului” în caseta 21, caroul 5 la -0.90m adâncime a fost descoperit un alt fragment de ceramică liniară, ambele fără note muzicale. Un alt fragment ceramic ce pare să fie liniar a fost descoperit în Buduresca „La Grec” în anul 1965. În anul 1980 a fost descoperită ceramică liniară la Boldești-Gradiștea (jud. Prahova) asociată cu ceramică Vădastra I, posibil Boian-Bolintineanu într-o locuință de tip bordei. Prin cercetări de suprafață realizate de Marinele Peneș în anul 1983 au fost descoperite materiale ceramice liniare decorate cu note muzicale în localitatea Tohani (jud. Prahova) punctul „Dumbrava”.

În așezarea de la Chitila „Fermă” (jud. Ilfov) în nivelul Boian-Bolintineanu au fost descoperite fragmente ceramice cu pereții „ceva mai groși ornamentate cu creștături, linii incizate mai mult sau mai puțin adânc și cu alveole”, marcând o „influență a unei etape târzii a culturii ceramicii liniare” (Boroneanț 1992, p. 69).

Ceramică ornamentată cu motive lineare sau cu note muzicale, a fost descoperită și în Oltenia în așezările Dudești/Vădastra I de la Slatina „Crișana II”, Piatra-sat „Nucet” și Fărcașu de Sus „Pe coastă” (Nica 1997, p. 107).

Mai multe fragmente ceramice liniare au fost descoperite în așezările Boian-Giulești, etapa Greacă de la Lișcoteanca, Baldovinești și Siliștea „Conac” (Pandrea 1999, p. 26, fig. 1/3-4; fig. 2/1-4).

Marian Neagu remarca la Aldeni (jud. Buzău), Piscu Crăsani (jud. Ialomița), Coroteni (jud. Vrancea) pe „anumite fragmente ceramice Boian-Bolintineanu” influențe liniare „cu note muzicale” stilizate (Neagu 2003, p. 146).

La Măgura (jud. Teleorman) în anii 2004 - 2005 au fost descoperite fragmente ceramice cu note muzicale într-un nivel arheologic în care apar amestecate materiale arheologice atribuite culturilor Dudești și Vadastra (predominant Vadastra). De asemenea au fost descoperite și unele cioburi ce pot fi legate de cultura Boian-Bolintineanu³.

- Cultura cu ceramică liniară în Muntenia. Aspectul Sudiți

Anterior defînirii aspectului cultural Sudiți, în Muntenia nu existau descoperiri atribuite culturii cu ceramică liniară. Toate discuțiile ulterioare referitoare la această cultură, cel puțin pentru zona Munteniei, dar nu numai, au avut ca punct de referință „problema Sudiți sau liniarului de tip Sudiți”. Defînirea acestui aspect cultural a generat numeroase discuții, având în vedere implicațiile pe care le aducea evoluției neoliticului în Muntenia, dar și Moldova. Apariția și acceptarea acestei construcții teoretice, implica anumite reconfigurări privind evoluția culturilor neolitice din zonă. Anumite axiome deja însușite de numeroși cercetători erau rediscutate, printre care nașterea și evoluția culturilor Boian și Precucuteni, încetarea evoluției culturilor Dudești și liniare în nord-estul Munteniei.

Aspectul cultural Sudiți a fost defînit de V. Teodorescu în urma cercetărilor de la Sudiți, jud. Buzău, din anul 1964. Într-un nivel arheologic cu o grosime de 0.25 metri au descoperite materiale Dudești, liniare și Boian fazele Bolintineanu, Giulești și Vidra. Într-o ușoară alvelolare presupusă colibă - „complexul L1”, a fost descoperit „doar material liniar”. Acest complex este tăiat de o groapă Boian-Bolintineanu (Teodorescu 1966, p. 226). V. Teodorescu remarcă în inventarul ceramic al complexului apariția unor fragmente ceramice ce combină elemente Dudești cu cele liniare, elemente ce vor duce la nașterea culturii Boian-Bolintineanu. Între aceste elemente sunt enumerate *forme de vase* preluate din tipologia Dudești, *motive ornamentale și tehnica* lor (pliseurile preluate din cultura Dudești, ca și obiceiul încrustării cu alb, iar inciziile de origine liniară). Unele „note” muzicale și incizii sunt încrustate cu pastă albă, apar combinații de decoruri cu note muzicale și pliseuri. Aspectul Sudiți ce se formează în Muntenia duce la sfârșitul culturii Dudești în zonă, și își aduce aportul la apariția culturii Boian. De asemenea presupune că aspectul Sudiți ar putea sta la baza fenomenului precucutenian (Teodorescu 1966, p. 230-231). Astfel cultura Boian-Bolintineanu „nu se naște direct nici din elemente Dudești, nici din cele liniare clasice, ci din aspectul Sudiți care îi transmite fondul de bază al patrimoniului său” (Teodorescu 1966, p. 231).

³ Inedit, informații P. Mirea; la Ghinoaică și Sudiți apar fragmente ceramice Vădastra asociate cu Dudești, dar și Boian-Bolintineanu, iar la Boldești-Grădiștea a fost descoperit un fragment ceramic Vădastra;

După apariția acestui studiu, reluat și în altă publicație (Teodorescu 1971), completat cu câteva prezentări la sesiuni științifice, bazate pe săpături mai noi decât cele din 1964 (Comșa 1971; idem 1978; Ursuleascu 1991), au existat numeroase replici mai mult sau mai puțin critice, unele în total dezacord. De asemenea au apărut studii în care s-au încercat inclusiv ajustări. S-a pus la îndoială chiar observațiile de teren (Comșa 1969, p. 572-573). În anul 1970 V. Teodorescu reia săpăturile de la Sudiți ce vor aduce precizări suplimentare privind stratigrafia sitului (Ursulescu 2000⁴).

E. Zaharia subliniază că „sinteza” de la Sudiți, arată că trecerea de la Dudești la Bolintineanu se face prin elementele Sudiți, care reprezintă o etapă târzie a liniarului. Crede că mai există un nivel mai vechi Sudiți în care apare și excizia. Presupune existența în Moldova a mai multor nivele corespunzătoare aspectului Sudiți și culturii Boian-Bolintineanu, anterioare culturii Precucuteni (Zaharia 1967).

VI. Dumitrescu exclude existența unui nivel intermediar între ceramica liniară și Precucuteni I, descoperirile liniare de la Traian „Dealul Fântânilor” și Târpești demonstrând existența ceramicii liniare din Moldova până în momentul nașterii culturii Precucuteni (Dumitrescu 1967, p. 45).

Descoperirile de la Sudiți atrag atenția și lui Jaruk Pavuk ce le include în analiza cronologică a grupului Zeliezovce, considerându-le o simbioză între ceramica liniară mai nouă și cultura Boian (Pavuk 1969, p. 357).

E. Comșa privește cu rezervă descoperirile de la Sudiți, crede că „alveolarea L1” aparține mai curând culturii Dudești, materialele liniare fiind importuri (Comșa 1969, p. 572-573). Descoperirile de la Sudiți reprezintă pentru E. Comșa „finalul evoluției comunităților liniare din nord-estul Munteniei, care nu stă la baza formării fazei Bolintineanu” (Comșa 1971, p. 385).

A. Alexandrina subliniază că Boian-Bolintineanu este contemporan cu liniarul târziu, neexistând o relație de descendență, ci mai curând o vecinătate, demonstrat de apariția asociată la Vădastra în primul nivel de locuire a unui vas Bolintineanu și a unui fragment liniar, dar și de prezența la Cernica în mediul Bolintineanu a unor fragmente de „aspect Sudiți” (Alexandrescu 1971, p. 14). Crede că materialele de la Sudiți au analogie cu cele de la Hărman, Târpești, marcate de amestecul ceramicii liniare și Bolintineanu, nu Dudești, pentru că la Hărman nu există Dudești și exprimă o fază târzie a ceramicii liniare (Alexandrescu 1971, p. 12-13). În acest context cultura Boian a luat naștere în zona de contact dintre liniar și Dudești în NE Muntenie (Alexandrescu 1971, p. 15).

S. Marinescu-Bâlcu subliniază că în Moldova cultura ceramicii liniare dăinuie până la începutul fazei Precucuteni I. Respinge ideea participării aspectului Sudiți la nașterea fenomenului precucutenian. Descoperirile de la Sudiți sunt „un liniar târziu coborât din Moldova ce pare să-și fi dat mâna cu faza Bolintineanu” (Marinescu-Bâlcu 1968, p. 400), reprezentând „un contact direct între triburile liniare coborâte din Moldova și primele comunități Bolintineanu”, ulterior triburile liniare venite din

⁴ am avut și noi acces la comunicarea din 1970 la care face referire N. Ursulescu, 2000, p. 255, ce se află în arhiva MIAP, varianta dactilo fără ilustrație: Teodorescu V., *Date noi privind aspectul Sudiți al ceramicii liniare (Sudiți 1970)*, 11 pagini;

Moldova sunt absorbite de cele Bolintineanu (Marinescu-Bâlcu 1974, p. 116). Aspectul Sudiți pare să încheie pătrunderea triburilor liniare dinspre Moldova, cât și evoluția acestei culturi în Moldova (Marinescu-Bâlcu 1974, p. 116). Descoperirile de la Cernica în așezarea Boian-Bolintineanu a unor fragmente ceramice de tip Sudiți și a unora liniare demonstrează contemporaneitatea între aceste fenomene culturale (Marinescu-Bâlcu 1974, p. 116). Exclue posibilitatea unui fenomen pre-precucutenian la nivel cronologic Sudiți, deoarece procesul de formare a culturii Precucuteni nu a putut debuta nici măcar simultan cu faza Boian-Bolintineanu, atunci triburile liniare din Moldova erau încă în proces evolutiv (Marinescu-Bâlcu 1974, p. 117).

N. Vlăsa remarcă în cadrul ceramicii de tip Sudiți elemente decorative specifice culturii Boian-Bolintineanu, încadrând evoluția acestui aspect pe durata dintre cultura Dudești și Boian-Giulești (Vlăsa 1978, p. 33).

Referitor la relațiile culturale dintre liniar și Hamangia, P. Hașotti apreciază că prima fază a culturii Hamangia este posteroară finalului culturii cu ceramică liniară, neexistând raporturi de contemporanitate între aceste două culturi (Hașotti 1997, p. 22). Constată că în așezările cele mai timpurii ale culturii Hamangia nu s-a identificat influențe liniare sau de tip Sudiți, dar nu exclude (oarecum contzicându-se), posibilitatea unui curent invers dinspre Hamangia spre liniar (Hașotti 1990, p. 21). După N. Ursulescu influențele ar putea fi indirecte la nivelul fazei Ceamurlia de Jos a culturii Hamangia, neexcluzând posibilitatea existenței unor raporturi directe la începutul evoluției culturii Hamangia (Ursulescu 1997, p. 140-141).

N. Ursulescu subliniază că „nu se poate vorbi de un singur moment în care se produce sinteza dintre purtătorii culturilor de origine sudică”, aspectul Sudiți reprezentând „doar un moment al acestor contacte, ce se produc pe parcursul unei perioade îndelungate și pe un spațiu vast” (Ursulescu 1982, p. 484-485). Odată cu retragerea comunităților Boian-Bolintineanu și Dudești spre sud, sud-vest „se vor produce noi sinteze” triburile liniare ceramice „continuau să penetreze din nord, așa cum s-a sesizat la Cernica și Hărman” (Ursulescu 1982, p. 485). Aspectul Sudiți reprezintă „un moment bine determinat, cronologic și spațial” al unor fenomene de sinteză, aspect ce se manifestă doar în zona de nord-est a Munteniei, la un nivel cronologic corespunzător culturii Dudești” (Ursulescu 1982, p. 486). Tot Ursulescu observă o restrângere spre sud a ariei culturii Dudești în Muntenia datorită pătrunderii comunităților liniare, la un nivel cronologic Dudești faza Cernica, la curbură Carpaților formându-se un fenomen de sinteză cunoscut sub numele de Sudiți (Ursulescu 1997, p. 139). Aspectul Sudiți apare ca o zonă intermediară între ultimile așezări liniare din nordul Munteniei și aria culturii Dudești (Ursulescu 1997, p. 140), s-a format într-un mediu anterior fazei Bolintineanu la nivel Dudești (Ursulescu 2000a, p. 256). N. Ursulescu remarcă că în Muntenia în zona de nord-est comunitățile liniare au întâlnit comunitățile Dudești, sinteza dând naștere culturii aspectului Sudiți ce stat la baza formării culturii Boian-Bolintineanu (Ursulescu 2001, p. 143, 147). O contradicție pare să fie faptul că totuși purtătorii culturii liniare au continuat să „aibă legături strânse cu cultura Boian în primele două faze Bolintineanu și Giulești”, situație observată prin importuri, dar și influențe (Ursulescu 2001, p. 147).

S. Pandrea dezvoltând teoria originii sudice, migraționiste (demice) a culturii Bolintineanu lansată de Marian Neagu (Neagu 1997), pe care o transferă și fazei Boian-Giulești, dar și culturii Gumelnița (Pandrea 2000, p. 42), golește de conținut influența liniarului în ce privește nașterea culturii Boian (Pandrea 1999, p. 19). După S. Pandrea aspectul Sudiți este rezultatul unei conviețuiri Bolintineanu și liniarul ceramic cu note muzicale, acesta neparticipând la formarea culturii Boian și nici la geneza manifestărilor de tip Bolintineanu. Exclue pentru Muntenia orice proces de sinteză culturală la acest nivel cronologic (Pandrea 1999, p. 19, 26).

M. Neagu remarcă descoperirea unor materiale Bolintineanu mai timpurii decât cele din România în Anatolia centrală și de vest, subliniind originea anatoliană a putătorilor comunităților Bolintineanu (Neagu 2003, p. 51). Precizează contemporaneitatea între cultura Bolintineanu, faza târzie și Boian-Giulești (Neagu 2003, p. 147). Indirect în așezările din prima etapă Boian-Giulești din Câmpia Română de la Chitila, Sudiți, Greaca, Baldovinești, Brăilița, Siliștea, dar și la Vadu Sorești, Coroteni, constată influențe ale culturii ceramicii liniare de tip Zeliezovce (Neagu 2003, p. 149).

- Contextul arheologic al descoperirilor de ceramică liniară la sud de Carpați

La Vădastra fragmente ceramice liniare au apărut într-un nivel cultural Vădastra I (Mateescu 1961, p. 58). În același nivel a fost descoperit și a unui vas Boian-Bolintineanu (Mateescu 1959, p. 66, fig. 2/2).

În anul 1961 V. Teodorescu descoperirea materiale liniare în localitățile Ghinoaica și Sudiți (Teodorescu 1966, p. 224), iar în anul 1964 Muzeul de Istorie Prahova recupera un lot de ceramică din localitatea Lacul Turcului (Teodorescu 1966, p. 224). La Coșereni în anul 1963 I. Nestor identifica un fragment ceramic liniar (Teodorescu 1966, p. 224). Remarcăm că la Coșereni au fost descoperite și fragmente ceramice Boian-Bolintineanu și Giulești (Teodorescu 1966, p. 224; Neagu 2003, p. 71).

La Cernica au fost descoperite fragmente ceramice cu note muzicale într-o așezare Boian-Bolintineanu (Cantacuzino, Morintz, 1968, fig. 4). Așezarea Boian-Bolintineanu suprapune o așezare Dudești (Cantacuzino, Morintz, 1968). Tot la Cernica au fost descoperite într-o groapă din așezarea Dudești fragmente ceramice atribuite liniare (Comșa 1978, p. 14).

În așezare eponimă culturii Dudești, în anul 1968 a fost descoperită o groapă în care au apărut asociate materiale arheologice Dudești cu cele lineare. E. Comșa remarca și pe baza acestei descoperiri, contemporaneitatea dintre aceste culturi, dar și lipsa unor așezări ale culturii liniare în Muntenia (Comșa 1969).

Precizăm că la Hărman (jud. Brașov) materialele arheologice liniare au fost descoperite în strat, într-un nivel cultural inconsistent. În așezarea lineară târzie au fost descoperite și două fragmente ceramice Boian-Bolintineanu (Alexandrescu 1971, p. 14; Alexandrescu, Pop, Marcu 1973, p. 242).

În anul 1980 a fost descoperită ceramică liniară la Boldești-Grădiștea (jud. Prahova) asociată cu ceramică Vădastra I, posibil Boian-Bolintineanu într-o locuință de tip bordei.

La Vadu Sorești (jud. Buzău) au fost descoperite materiale arheologice liniare, dar și Boian-Bolintineni și Boian-Giulești, fără să fie preciată foarte clar stratigrafia sitului (Drâmbocianu 1980, p. 16).

La Voetin (jud. Vrancea) așezarea liniară suprapunea o așezare Starcevo-Criș, iar la rîndul ei era suprapusă de o așezare atribuită culturii Boian, faza Spanțov (Bobi, Paragină 1992, p. 25). Tot în județul Vrancea în localitatea Gugești a fost descoperită o așezare liniară suprapusă de o așezare Boian-Giulești (Bobi 1979, p. 26, fig. 4/6-8).

În așezarea de la Chitila-Fermă (jud. Ilfov) în nivelul Boian-Bolintineanu sau mai nou Vădastra I (Boroneanț 2005), au fost descoperite fragmente ceramice cu pereții „ceva mai groși ornamentate cu creștături, linii incizate mai mult sau mai puțin adânc și cu alveole”, marcând o „influență a unei etape târzii a culturii ceramicii liniare”. De asemenea au fost descoperite fragmente ceramice Boian-Giulești și Boian-Spanțov (Boroneanț 1992, p. 69-70).

La vest de râul Olt în siturile arheologice de la Slatina „Crișana II”, Piatra-Sat „Nucet” și Fărcașu de Sus „Pe coastă” materiale lineare sau cu note muzicale au fost descoperite atât în context Dudești, dar și Vădastra I. În nivelurile de locuire Dudești au apărut și importuri Bolintineanu (Nica 1997, p. 107). Un fragment ceramic din așezarea Boian-Giulești de la Piatra-Sat „Vadu Codrii” pare să fie decorat cu note muzicale (Nica 1999, p. 10, fig. 3/2).

În așezările atribuite culturii Boian-Giulești de la Lișcoteanca, Baldovinești și Siliște, județul Brăila, au fost descoperite vase decorate cu note muzicale (Pandrea 1999, p. 26). La Vadu Săpat „Budureasca-Puțul Tătarului” au fost descoperite complexe arheologice Boian-Giulești⁵, iar pentru Budureasca „La siliște” avem semnalate alături de materiale liniare, descoperiri Boian, fără precizări suplimentare (Teodorescu, Peneș 1984).

Un fragment ceramic liniar considerat „import” a fost descoperit în așezarea de la Ostrovul Corbului, într-un orizont cultural Vinca C1 (Drașovean 1996, p. 92). Tot pentru acest orizont cultural N. Ursulescu identifica influențe liniare pe mai multe fragmente ceramice descoperite în așezarea Vinca-Dudești de la Rast (Ursulescu 2000a, p. 251).

La Aldeni, Piscu Crăsani, Coroteni au fost descoperite fragmente ceramice ale culturii Boian-Bolintineanu ce sunt decorate cu „cu note muzicale” stilizate marcând influențe ale culturii cu ceramică liniară (Neagu 2003, p. 146).

La Măgura în anii 2004-2005 fragmente ceramice cu note muzicale au fost descoperite într-un nivel amestec Dudești/Vadastra, predominant Vadastra. Există și unele cioburi ce pot fi legate de cultura Boian-Bolintineanu.

- Discuții generale

Precizăm că nu ne-am propus cu prioritate să identificăm *influențele* mai multe sau mai reduse ale culturii cu ceramică liniară asupra originii culturilor contemporane sau imediat posterioare nord-dunărene, mai ales în contextul preocupării cercetătorilor pentru re-evaluarea mai vechilor cronologii și evoluții culturale la nord de Dunăre

⁵ inedit, material aflat în depozitul Rezervației Arheologice Budureasca;

(Pandrea 1994; idem 1999; idem 2000; Comșa 1998-2000; Neagu 1997; idem 2000; idem 2003; Voinea, Neagu 2006). Utilizând un singur reper (ceramica) în „interiorul” unui model contestabil-stabilirea cronologiei de contact pe baza „importurilor” (Bem 1998-2000, p. 25) socotim inoportună o astfel de analiză în lipsa unor elemente suplimentare mai mult sau mai puțin conexe. În cadrul stabilirii unei cronologii relative, asocierea „importurilor” cu „descoperirile” indirecte ce marchează contemporaneități sau influențe culturale, complică sau măcar induce semne de întrebare asupra caracterului *absolut* al acestei metodologii. Acceptarea unor decalaje cronologice, izolaționism și conservatorism cultural, par soluții facile. Aceste fenomene pot fi reale, dar greu de probat numai prin studiul ceramicii. Fără să pornim de la aceste premise, trebuie să admitem că anumite fragmente nu sunt „importuri”, ci simple asemănări sau influențe marcate de „moda” timpului⁶. Trebuie spus că descoperirile de tip liniar din România traversează o perioadă a neoliticului, eterogenă din punct de vedere cultural (Dragoman 2006, p. 132).

Considerăm că descoperirile de ceramică liniară la sud de Carpați nu au fost suficient valorificate în încercarea de a stabili o schiță evolutivă a comunităților umane în această zonă în epoca neolitică. În plus au apărut noi descoperiri, iar cele mai vechi deja cunoscute sunt dispartate în multe surse bibliografice. Aceasta a impus repertorierea acestora și încercarea de a identifica cât mai precis contextul arheologic în care au fost descoperite. Abordând aceste instrumente, în speță „importurile”, dar și conatactele indirecte și având ca țintă stabilirea palierului cronologic în care se petrece contingenta culturii ceramicii liniare cu comunitățile neolitice de la sud de Carpați, analiza noastră nu excede demersului cultural-istoric tradițional în arheologia românească (Anghelinu 2004; Dragoman 2006).

Materialele liniare la sud de Carpați au fost descoperite în diverse contexte culturale, dar și arheologice⁷. Există doar câteva asocieri de ceramică liniară cu materiale arheologice atribuite altor culturi, în complexe arheologice închise. Descoperirea fragmentelor ceramice în cadrul unor complexe, așezări atribuite unor culturi contemporane, contribuie la stabilirea unei cronologii de contact/relative. Tot în acest sens este și precizarea, identificarea și plasarea cronologică a cadrului în care evoluează aceste culturi în care au fost descoperite fragmentele ceramice liniare. Contemporanitățile culturale stabilite prin contacte indirecte pot completa această cronologie. Publicare izolată fără date suplimentare a celor câteva fragmente liniare descoperite la sud de Carpați, a impus anumite limite analizei noastre. Contextul cultural în care au fost descoperite fragmente ceramice liniare conturează cronologic câteva etape ale unor contate culturale pe „axa” nord-sud:

- Singurele fragmente ceramice liniare descoperite în complexe închise pentru care avem date certe provin de la Dudești într-o așezare Dudești, faza Fundeni (Comșa 1969), Cernica, cultura Dudești faza Cernica (Comșa 1978, p. 14) și Sudiți unde au fost descoperite fragmente ceramice într-un complex liniar ceramic de tip

⁶ un exemplu la îndemână este asemănarea și calitatea pastei ceramicii fine decorate liniar de la Ghinoaița, Buduresca, Sudiți cu cea specifică ceramicii fine Dudești sau Bolinteanu;

⁷ un fragment ceramic liniar a fost descoperit la sud de Dunăre, la Samodevne; informație primită prin amabilitatea domnului P. Mirea;

Sudiți (Teodorescu 1966)⁸. Celelalte fragmente ceramice liniare au fost descoperite în poziție stratigrafică secundară. Existența acestor fragmente ceramice liniare în mediul cultural Dudești par să marcheze cele mai timpurii contacte surprinse la sud de Carpați între liniarul cu note muzicale și culturile neolitice din zonă, pe un orizont „anterior etapei Zeliezovce” (Ursulescu 2000, p. 99-100).

- La Măgura, Rast, Fărcașu de Sus, Slatina au fost descoperite fragmente ceramice liniare sau cu influențe liniare în decorul ceramicii Vădastra I/Dudești. Influențe liniare asupra ceramicii Dudești au fost remarcate și în așezarea eponimă a acestei culturi (Ursulescu 2000, p. 253). La Măgura apar fragmente ceramice liniare asociate cu ceramică Dudești/Vădastra I. La Ghinoaica apar alături de numeroase fragmente ceramice liniare cu note muzicale și fragmente ceramice Dudești, dar și Vădastra I existând și aici posibilitatea unui orizont Dudești/Vădastra I, situație observată și la Sudiți. Fragmente ceramice Vădastra au fost descoperite la Boldești-Gradiștea (jud. Prahova) alături de două fragmente de ceramică liniară. Descoperirile de la Vădastra I ridică probleme privind sincronizarea evoluției unor culturii în areale diverse, în zona delimitată est-vest de râul Olt. D. Berciu consideră cultura Dudești, faza Cernica cea mai veche fază a culturii Vădastra, respectiv Vădastra I (Berciu 1966a, p. 95-96). După S. Morintz ceramica specifică culturii Dudești întâlnită în așezările Vădastra aparține unei faze intermediare între fazele Vădastra I și Vădastra II (Morintz 1968, p. 13). Alături de descoperirea unor vase Bolintineanu în așezări Dudești/Vădastra I, aceste concluzii pot fi coroborate cel puțin într-o discuție asupra cronologiei de contact cu concepțiile lui V. Boroneanț care crede că așezările Bolintineanu fac parte din aria culturii în „faza de tranziție” Vădastra I-II, cultură ce ia naștere din contactul culturilor Vădastra și Dudești (Boroneanț 2005a, p. 49 și urm.). Motivele decorative proprii culturii Dudești sunt preluate în cultura Vădastra II, care are o puternică componentă Dudești (Morintz 1968, p. 13). La Vădastra în nivelul Vădastra I, Vădastra I/Dudești sau Dudești târziu după unii autori (Comșa 1998-2000, p. 300) au fost descoperite fragmente liniare asociate cu un vas Boian-Bolintineanu situație similară cu descoperirile de la Măgura. La Chitila-Fermă apare ceramică Vădastra asociată cu ceramică Bolintineanu (Boroneanț 2005a). Asocierea unor materiale ceramice liniare cu ceramică atribuită culturii Boian-Bolintineanu a fost remarcată și la Hărman, Cernica, Chitila, Tohani, posibil Vadu Sorești. La Aldeni, Piscu Crăsani, Coroteni au fost descoperite fragmente ceramice ale culturii Boian-Bolintineanu ce sunt decorate „cu note muzicale stilizate” marcând influențe liniare (Neagu 2003, p. 146). Asocierea unor materiale ceramice Bolintineanu, Dudești și Hamangia a fost remarcată și pentru teritoriul sud-dunărean, zonă de origine a acestor manifestări culturale (Pandrea 1999, p. 19). Precizăm că și la

⁸ la Boldești Gradiștea (jud. Prahova) fragmentele ceramice sunt marcate cu sigla B1 (bordeul 1) existând posibilitatea descoperirii lor într-un complex închis; nu avem date suplimentare privind contextul clar al acestei descoperiri, respectiv podea sau umplutură de aceea vom evita să încadrăm această descoperire într-un context arheologic bine precizat;

Ipozești „La Conac” au fost descoperite fragmente ceramice Vădastra I asociate cu ceramică Dudești (Comșa 1962, p. 218). Dacă așezarea din nivelul I de la Vădastra poate fi atribuită culturii Dudești putem admite o evoluție mai îndelungată a așezărilor culturii Dudești la vest de Olt, posteroară apariției culturii Boian-Bolintineanu; o ipoteză relaționată cu identificarea originii sud dunărene a culturii Bolintineanu ar fi că acesta să fie un „import” Bolintineanu din aria de origine, plasat anterior finalului culturii Dudești în zonă din punct de vedere cronologic; a treia posibilitate este contemporanitatea Dudești/Vădastra I-Bolintineanu (Comșa 1998-2000, p. 302), posterior culturii Dudești în Muntenia, aserțiune marcată de descoperirile de la Cernica, Chitila, Ghinoaica, Boldești-Grădiștea unde apar împreună materiale liniare, Vădastra I și Bolintineanu marcând o etapă a contactelor liniarului cu zona Dunării de Jos; aceasta indică faptul că la Sudiți unde nivelul liniar suprapune complexe de Dudești/Vădastra (în aceste complexe nefiind descoperite materiale liniare), liniarul (de acolo) este posterior culturii Dudești/Vădastra, iar Bolintineanu ce suprapune aici complexe de tip Sudiți apare în zonă posterior finalului liniarului de tip Sudiți, fapt confirmat și de materiale de „tip Sudiți” descoperite și la Cernica în așezarea Bolintineanu ce suprapune o așezare Dudești-Cernica.

- Contemporanitatea Vădastra I – Bolintineanu (Comșa 1998-2000, p. 300) a fost observată și la Chitila-Fermă unde au fost descoperite asociate materiale arheologice de tip Bolintineanu cu cele încadrate perioadei de sfârșit a culturii Vădastra I - început de Vădastra II, interval ce marchează și perioada de evoluție a fazei/culturii Bolintineanu (Boroneanț 2005a, p. 60-61). Analogii găsim la Cernica (Cantacuzino, Morintz 1968), Radovanu II (Comșa 1977). După V. Boroneanț așezările Bolintineanu fac parte din aria culturii Vădastra I-II, cultură ce ia naștere din contactul culturilor Vădastra și Dudești (Boroneanț 2005a, p. 49 și urm.). Astfel cultura Vădastra ocupă o zonă mult mai mare la sud de Carpați, întinzându-se din zona subcolinară și câmpia Buzăului până la Jiu (Boroneanț 2005a, p. 61).
- La Sudiți în așezarea Dudești, deși au fost cercetate mai multe gropi și bordeie, nu au fost descoperite materiale liniare. Ceramica liniară apare într-un nivel arheologic ce suprapunea o așezare Dudești, nivel definit „de tip Sudiți”, datorită asocierii decorului liniar cu cel plisat. La rândul său acest nivel arheologic era suprapus de o așezare cu ceramică Boian-Bolintineanu (Teodorescu 1966, p. 226). Pentru descoperirile de la Sudiți, Ghinoaica, Vadu Sorești, Voetin și Gugești, nu avem date complete care să ne permită identificarea acestora cu așezări liniare de „tip Sudiți” sau liniare pur și simplu. Aceste descoperiri ar putea marca prezența unor așezări liniare în nord-nord-estul Munteniei, posteroare culturii Dudești și anteroare culturii Boian-Bolintineanu, ceea ce ar semnifica perioada de maximă penetrare spre sud a comunităților liniare, dar și un nivel intermediar al contactelor liniare cu zona sudică a României. Remarcăm că materialele ceramice Dudești de

la Sudiți, dar și Ghinoaița apar într-o cantitate mai mică decât cele de tip Vădastra I⁹.

- Asocirea unor materiale ceramice liniare cu ceramică atribuită culturii Bolintineanu, marcând o etapă contemporană sau post liniar de tip Sudiți, a fost evidențiată în așezări Bolintineanu la Cernica, Chitila, Tohani, posibil Vadu Sorești. La Aldeni, Piscu Crăsani, Coroteni au fost descoperite fragmente ceramice ale culturii Boian-Bolintineanu ce sunt decorate „cu note muzicale stilizate” marcând influențe liniare (Neagu 2003, p. 146).
- Ultimă etapă a acestor contacte este marcată de descoperirea unor fragmente ceramice sau influențe liniare în cadrul culturii Boian-Giulești, etapa Greacă „timpurie”, la Baldovinești, Lișcoteanca, Silișteea, Pietra-Sat, Lăceni, Ipotești, dar și Ostrovul Corbului, Rast cultura Vinca C1. Ulterior sau chiar în această etapă cronologică v-a lua naștere cultura Precucuteni ce va pune capăt contactelor directe ale ceramicii liniare cu zona Dunării de Jos (Marinescu-Bâlcu 1974).

Descoperirea unor materiale liniare cu note muzicale în așezări Vinca B2 la Tărtăria, Lumea Nouă, sau B2 final în tel-ul de la Vinca (Comșa 1960, p. 235; Drașovean 1996, p. 92) marchează un nivel timpuriu al apariției liniarului cu note muzicale în Transilvania. În situl de la Lumea Nouă au fost descoperite fragmente ceramice liniare cu „note muzicale” în nivelul de locuire Vinca B2, asociate cu materiale Precucuteni I. Un fragment Precucuteni I apare în așezarea C1 de la Mintia, suprapusă de o așezare Petrești (Drașovean 1996, p. 95). Materiale arheologice Precucuteni I au apărut și în așezări Turdaș II asociate cu importuri Vinca C1, Tisa și Hamangia (Luca 1997, p. 74-75). Având în vedere că liniarul este anterior culturii Precucuteni, participând alături de cultura Boian-Giulești la nașterea acesteia (Nestor 1951, p. 22; Dumitrescu 1957, p. 57-58; Dumitrescu 1963, p. 54; Marinescu-Bâlcu 1985; Ursulescu 2000, p. 100) este greu de introdus într-o scemă cronologică fragmentele ceramice Precucuteni I asociate cu liniarul cu note muzicale, fără să ne împiedicăm de limitele impuse de interpretări bazate exclusiv pe „importuri”. F. Drașovean precizează contemporanitatea Vinca C1-Dudești faza Cernica-Vădastra I-Boian faza Bolintineanu, paralele cu liniarul de tip Zeliezovce, dar și Precucuteni I. În sprijinul acestei aserțiuni remarcă importurile de la Vădastra I a unui vas Bolintineanu asociat cu fragmente liniare cu „note muzicale” (Drașoveanu 1996, p. 91-92), dar și a unui fragment ceramic descoperit la Ostrovul Corbului în nivelul de locuire Vinca-Dudești IV/Vinca C1 (Drașovean 1996, p. 92). N. Ursulescu identifica influențe liniare pe mai multe fragmente ceramice descoperite în așezarea de la Rast încadrat aceluiași nivel cronologic (Ursulescu 2000, p. 251). Ceramică Vădastra I asociată cu ceramică linară a fost descoperită și la Boldești-Gradiștea.

A fost exclus un fenomen pre-precucutenian la nivel cronologic Sudiți, deoarece procesul de formare a culturii Precucuteni nu a putut debuta nici măcar simultan cu faza Boian-Bolintineanu, pentru că atunci triburile liniare din Moldova erau încă în

⁹ pe baza analizei ceramicii descoperită de V. Teodorescu în campania 1964;

proces evolutiv (Marinescu-Bâlcu 1974, p. 117). Posterioaritatea Boian-Bolintineanu față de liniarul de tip Sudiți, suprapunerea tot la Sudiți a așezării Bolintineanu de către complexe Giulești, dar și menținerea contactelor Bolintineanu – liniar ceramic, inclusiv a culturii Boian-Giulești, face aproape imposibilă o influență directă liniar de tip Sudiți-Precucuteni, chiar și printr-o postulată fază anterioară pre-precucuteni.

Pentru contemporanitatea parțială a liniarului și a culturii Hamangia (Berciu 1966, p. 25, 27, 75; Hașotti 1997, p. 22; Ursulescu 2000, p. 100) există indicii cel puțin indirecte, între care remarcăm așezarea „mixtă” Boian-Bolintineanu/Hamangia II de la Grădiștea Coslogeni (Neagu 2003, p. 48)¹⁰, descoperirile Hamangia în necropola Bolintineanu de la Cernica (Cantacuzino 1967; Comșa, Cantacuzino 2001, p. 196-197, 202-203), apariția unor vase și fragmente ceramice Bolintineanu în așezările de la Durankulak, Yarimbuzgaz, Hoca Cesme (Pandrea 2000, p. 38), sau Boian-Giulești la Hinova, Cernavoda, Hamangia, Golovița (Neagu 2003, p. 148). Fragmente Hamangia II au fost descoperite în așezările Boian-Giulești de la Bogata (Comșa 1974, p. 231; Hașotti 1997, p. 21), la Ciulnița statuete antropomorfe (Pandrea 1999, p. 26; Voinea, Neagu 2006, p. 153)¹¹. Un vas cu decor de tip Hamangia a fost descoperit și în așezarea Boian-Giulești de la Pietrosu, jud. Buzău (Constantinescu, Stăicuț 2005, pl. II, 1). Paralelizarea Hamangia I-Dudești „Malu Roșu”- Vinca A (A3), Karanovo III propusă de P. Hașotti (Hașotti 1997, p. 21), dar și descoperirea unor materiale arheologice Hamangia II în asociere cu altele Boian-Bolintineanu, implică (indirect) posibilitatea unei paralelizări a culturii Hamangia I cu liniarul ceramic, contacte plasate în intervalul cronologic Dudești II-III, dar și aspect Sudiți în Muntenia, anterior culturii Boian-Bolintineanu. La Sudiți a fost descoperit o statueta antropomorfă din lut cu gâtul prismatic înalt, specific culturii Hamangia, într-un orizont cronologic anterior liniarului de tip Sudiți, în complexul H atribuit în anul 1964 culturii Dudești/Vădastra (Ursulescu 2000a, p. 256)¹². De altfel V. Teodorescu postula existența unor raporturi între aspectul Sudiți și cultura Hamangia, marcate indirect de prezența unor elemente „tisoide” în Dobrogea în cuprinsul culturii Hamangia (Teodorescu 1966, p. 232). Tot legat de contactele comunităților Hamangia cu altele contemporane remarcăm că la Isaccea „Suhat” a fost descoperit în așezarea Boian-Giulești un fragment ceramic Hamangia III (Micu, Micu 1998; Voinea 2005, p. 75), marcând după unii autori ca și în cazul așezărilor Boian-Giulești din nord-estul Munteniei, conservatorismul și izolaționismul acestor comunități în zonă (Pandrea, Sîrbu, Mirea 1997, p. 34; Pandrea 1999; idem 2000; Voinea 2005, p. 75). Pentru așezarea de la Coslogeni a fost propusă o evoluție în cadrul fazei Hamangia II, contemporană cu cultura Dudești din centrul Munteniei, iar sfârșitul corespunzând începutului fazei Hamangia III (Neagu, Pandrea 2004, p. 9).

¹⁰ recent așezarea a fost încadrată în cultura Hamangia II, dar apar și elemente Hamangia III, Bolintineanu și Boian-Giulești, iar ceramica „cu multă pleavă în pastă...indică o apropiere de mediul cultural Dudești (Neagu, Pandrea 2004, p. 9);

¹¹ un vas cu decor de tip Hamangia a fost descoperit și în așezarea Boian-Giulești de la Pietrosu, jud. Buzău; vasul este expus la Muzeul Județean Buzău;

¹² Teodorescu V., comunicare 1970, p. 6; piesă aflată în patrimoniul MIAP;

După S. Pandrea aspectul Sudiți *este rezultatul unei conviețuiri* (s.n.) Bolintineanu și liniarul ceramic cu note muzicale, acesta neparticipând la formarea culturii Boian și nici la geneza manifestărilor de tip Bolintineanu (Pandrea 1999, p. 19, 26). Putem deduce din aceste aserțiuni mai multe concluzii: a. deși sunt contemporane și conviețuiesc Boian-Bolintineanu/liniarul ceramic nu se influențează în nici un fel pentru că originea culturii Bolintineanu este sudică; b. această origine exclude orice influență liniară pe un alt palier cronologic al evoluției culturii Bolintineanu. Este dificil să fim de acord cu aceste concluzii. Contemporanitatea cel puțin parțială Bolintineanu/Boian-Giulești complică lucrurile, la Sudiți au fost descoperite complexe Giulești posterioare nivelelor de locuire de tip Sudiți și Bolintineanu. Situația stratigrafică de la Sudiți completată cu observații indirecte face imposibil un paralelism Boian-Giulești-„aspect” Sudiți. Apariția unor fragmente ceramice liniare în așezări Boian-Giulești în nord-estul Munteniei (Pandrea 1999), indică mai curând existența unor contacte posterioare aspectului Sudiți și culturii/fazei Bolintineanu.

Rezumând¹³ credem că liniarul de tip Sudiți așa cum a fost definit și identificat stratigrafic (Teodorescu 1966; Ursulescu 2000a, p. 256), reprezintă un moment al evoluției neoliticului din zonă determinat de contacte ale liniarului cu comunitățile Dudești, reprezentând o sinteză culturală locală, anterioară apariției comunităților Bolintineanu în zonă (Ursulescu 1982, p. 486). Nu excludem posibilitatea ca acest aspect local să se manifeste contemporan, dar și ușor posterior evoluției finale a culturii Dudești pe un orizont cronologic definit de „mixtura” Dudești/Vădastra I¹⁴. La Ghinoiaica și Sudiți au fost descoperite materialele Dudești (minoritare ca număr) asociate cu fragmente ceramice Vădastra I în niveluri culturale anterioare celor de tip Sudiți (Teodorescu 1966)¹⁵. Admițând că originea culturii Bolintineanu este plasată la sud de Dunăre, aspectul Sudiți poate fi parțial contemporan cu această cultură, idee susținută și de descoperirea unor fragmente de tip Sudiți la Cernica în așezarea Boian-Bolintineanu (Cantacuzino, Morintz 1963, fig. 11/11; idem 1968, fig. 4), dar și la Hărman asociate cu materiale Bolintineanu (Alexandrescu 1971). Dacă observațiile stratigrafice sunt corecte, iar fragmentul de la Cernica este de tip Sudiți atunci avem date suplimentare pentru a putea argumenta ideea pătrunderii dinspre sud spre nordul

¹³ asupra materialelor arheologice descoperite la Sudiți vom reveni într-un studiu separat;

¹⁴ datorită utilizării excesive în arheologia românească a paradigmei cultural istorice și implicit a obsesiei creeri unor culturi arheologice bine individualizate cronologic și taxonomice, materialele ce nu se încadrau unor culturi deja definite, au fost catalogate drept „importuri”, sau eludate în analiza globală; o cultură trebuia să aibă o ceramică tipică, apariția unor vase specifice altei culturi este explicată prin influențe, sau „importuri”, iar atunci când aceste materiale alogene au o mai mare preponderență au fost definite aspecte culturale mixte sau de sinteză; descoperirea unor materiale care infirmau anumite teorii nu au mai fost expuse public decât cu mici excepții; uneori aceste descoperiri erau încadrate unor situri cu „stratigrafie orizontală” așezările fiind greu de separat stratigrafic, *nu și ceramica* utilizată în trasarea unor teorii sau concluzii; descoperire unor „amestecuri” de ceramică atribuite unor culturi diferite a fost privită de multe ori uneori condescendent prin sintagme „materiale amestecate”, „aspect mixt” sau critic prin *anatema* „săpătură proastă”;

¹⁵ V. Teodorescu remarcă descoperirea în cadrul complexelor de tip Sudiți descoperite în anul 1970, a două fragmente ceramice cu decoruri ce amintesc de cele tip Dudești/Vădastra I (Teodorescu 1970, p. 7)

Munteniei a comunităților Bolintineanu într-o etapă posterioară formării acestei culturi. De altfel, E. Comșa sublinia că materialele Bolintineanu de la Sudiți, Hărman și Coroteni sunt târzii (Comșa 1973, p. 12). Apariția tardivă a comunității Bolintineanu la Sudiți este susținută și de contemporanitatea Bolintineanu-Vădastra I-II propusă de V. Boroneanț (Boroneanț 2005a), având în vedere situația stratigrafică de la Sudiți (Teodorescu 1966; idem 1970). Descoperirile de la Sudiți, dar și Ghinoaica, Tohani, Vadu Sorești ar putea să reprezinte așezări de tip liniar ceramic cu un anumit specific local marcat de contactele culturale contemporane, conturând aria maximă de răspândire spre sud a acestei culturi.

Contactele Bolintineanu – cultura cu ceramică liniară, se mențin așa cum poate fi observat la Hărman, Chitila, posibil Vadu Sorești, Tohani, Budureasca. Identificarea fazei Bolintineanu cu Vădastra I-II nu afectează, ci mai curând subliniază din punct de vedere cronologic și mai bine această aserțiune (Boroneanț 2005a).

O altă problemă remarcată ceva mai recent, este definirea și individualizarea culturii Bolintineanu, dar și plasarea debutului culturii Boian la nivelul fazei Giulești (Neagu 1985, p. 11-12; idem 1997; Pandrea 2000, p. 39). A fost precizată originea sudică sau „meridională” a celor două culturi, apariția acestora la nord de Dunăre datorită unor fenomene de migrație (Pandrea 1994; idem 1999; idem 2000; Neagu 1997; idem 2000, p. 39; idem 2003). În general argumentele sunt oarecum opuse celor „mixte” autohtoniste/impulsuri sau influențe sudice, dezvoltate mai bine de o jumătate de secol XX de arheologia românească. Conform acestor ultime enunțuri, toate impulsurile culturale sunt de origine sudică sau meridională, originea culturilor neolitice cel puțin din Muntenia este sudică, demonstrată de apariția unor materiale similare în Anatolia și Bulgaria. V. Boroneanț încorporează descoperirile Bolintineanu culturii Vădastra, în intervalul cuprins între sfârșitul fazei I și începutul fazei a II a, aceste descoperiri reprezentând un aspect regional estic al culturii respective (Boroneanț 2005a, p. 59-61).

La Chitila-Fermă au fost descoperite asociate materiale arheologice de tip Bolintineanu cu cele încadrate perioadei de sfârșit Vădastra I început de Vădastra II, interval ce precizează și perioada de evoluție a fazei/culturii Bolintineanu (Boroneanț 2005a, p. 60-61). După V. Boroneanț așezările Bolintineanu fac parte din aria culturii Vădastra, cultură ce ia naștere din contactul culturilor Vădastra și Dudești (Boroneanț 2005a, p. 49 și urm.). Cultura Vădastra ocupă o zonă mult mai mare la sud de Carpați, întinzându-se din zona subcolinară și câmpia Buzăului până la Jiu (Boroneanț 2005a, p. 61). Descoperirea la Sudiți a unor complexe liniare ce suprapun complexe de tip Vădastra I/Dudești, suprapuse de complexe Bolintineanu complică situația, observațiile de teren fiind puse sub semnul întrebării. Dacă faza Bolintineanu este în fapt cultura Vădastra, atunci complexe Dudești/Vădastra I sunt contemporane cu cele Bolintineanu și deci posterioare liniarului de tip Sudiți. De altfel V. Teodorescu remarcă descoperirea în cadrul unor complexe Bolintineanu a unor fragmente ceramice ce amintesc de decorurile Vădastra I/Dudești (Teodorescu 1970, p. 10).

Recent a fost subliniată contemporanitatea parțială, dar și coabitarea dintre comunitățile Bolintineanu și Boian-Giulești, cel puțin în zona estică a arei de răspândire a Bolintineanului (Neagu 2003, p. 145). Acestea au o origine comună, apar

la nord de Dunăre succesiv, datorită unor fenomene de migrație de la sud de Dunăre (Neagu 2003, p. 145-146). A rezultat un sincronism cultural Bolintineanu - Boian-Giulești, etapa Greacă – liniar de tip Zeliezovce (Neagu 2003, p. 146). S. Pandrea pe baza unor analize statistice privind descoperirea unor situri Bolintineanu suprapuse de Boian-Giulești sau situri în care apar materiale asociate din cele două culturi, remarcă „înglobarea locuitorilor așezărilor Bolintineanu în masa locuitorilor așezărilor Boian-Giulești din etapa Greacă” (Pandrea 2000, p. 40). M. Neagu repertoriază 21 de situri Bolintineanu și 83 de situri Boian-Giulești, iar S. Pandrea 19 situri Bolintineanu respectiv 50 Boian-Giulești (Pandrea 2000; Neagu 2003). Unele așezări Boian-Bolintineanu în care apare ceramică excizată Giulești, sunt introduse și în repertoriul Boian-Giulești. Nu aș remarca această situație dacă în analizele și concluziile trasate nu s-ar utiliza în susținerea acestor argumente și date statistice (Pandrea 2000, p. 38 și urm.). Tocmai migrația sau aportul sudic sunt explicate de această diferență a numărului de așezări între cele două comunități diferite, dar și existența unui număr limitat de succesiuni stratigrafice Bolintineanu-Boian-Giulești (Pandrea 2000, p. 39). Nu pare un argument solid în fața caracterului „colonizator” (Pandrea 1999, p. 20) sau „migratoriu” al populației Boian-Giulești, așa cum a fost remarcat (Pandrea 2000). Credem că asocierea celor două tipuri de ceramică definitorii celor două manifestări culturale poate să marchează mai curând în zonă o etapă timpurie Boian-Giulești identificată prin apariția ceramicii excizate (Bobi 1987).

Legat de influențe și contacte culturale, remarcăm descoperirea în anul 1977 în inventarul unor locuințe cercetate la Coroteni, județul Vrancea într-o așezare Boian-Bolintineanu, etapa Cățelu fragmente ceramice „de tradiție Dudești” (Bobi 1991, p. 11). La Brăilița au fost descoperite două fragmente ceramice excizate din „pastă tipică Boian-Giulești, decorate prin asocierea unor motive excizate în manieră Giulești-etapă Greacă, cu motive incizate care amintesc de decorul de tip Dudești” (Pandrea 1999, p. 20, 23, fig. 3/3-4).

Apariția unor materiale liniare asociate cu ceramică Boian-Giulești, marchează contacte ce sunt anterioare formării culturii Precucuteni I, la originea cărei se află aceste două manifestări culturale (Marinescu-Bâlcu 1974). Probabilitatea unor contacte Boian-Giulești-liniar ceramic cel puțin pentru sudul Moldovei a fost admisă de E. Comșa în studiile mai vechi (Comșa 1960, p. 240). Materiale liniare au fost descoperite în așezările Boian-Giulești (etapa Greacă) la Baldovinești, Siliștea, Lișcoteanca, Ipotești, posibil Piatra-Sat „Nucet”. Aceste descoperiri par să indice momentul *terminus ante quem* al acestor contacte. Remarcăm și descoperirea unui fragment ceramic Boian-Giulești la Furugy (Ungaria) într-un orizont de tranziție Alford Linear ceramic timpuriu-Szalkalhat târziu (Makkay 2002). Tot legat de aceeași etapă cronologică la Siliștea „Conac” într-o așezare Boian-Giulești s-a descoperit un fragment de toartă de tip Karanovo III-IV (Pandrea 1999, p. 27). În Oltenia au fost identificate elemente sau influențe Karanovo IV în niveluri de locuire Dudești-Vinca, aceste descoperiri generând paralelizarea Vădastra I-Vinca B2/C-Karanovo IV (Nica, Niță 1979, p. 63-64).

La Voetin și Gugești au fost identificate așezări liniare marcând limita de sud a așezărilor liniare din Moldova (Bobi 1979). Există și câteva date stratigrafice ce pot

contura mai bine cronologia relativă a acestor descoperiri. Așezarea de la Voetin suprapune o așezare Starcevo-Criș târzie, situație observată și la Hărman (Alexandrescu, Pop, Marcu 1973), Cipău (Vlassa 1959), Perieni (Petrescu-Dâmbovița 1957) etc. Așezarea de la Sudiți suprapune o așezare Dudești (Teodorescu 1966), la Cernica așezarea Dudești este suprapusă de o așezare Boian-Bolintineanu (Morintz 1968). La Gugești așezarea Boian-Giulești suprapunea o așezare atribuită culturii cu ceramică liniară (Bobi 1979, p.26). La Traian „Dealul Viei” așezarea liniară este suprapusă de o așezare Precucuteni I (Dumitrescu 1957).

Descoperirile fragmentelor ceramice liniare de la sud de Carpați marchează o perioadă de contacte culturale, delimitată la limita inferioară de culturile Dudești faza Fundeni, Vinca B2, posibil finalul culturii Starcevo-Criș în Moldova și la cea superioară de culturile Boian-faza Giulești, etapa Greaca, Vinca C1, Turdaș II, cel mai probabil anterior sau cel târziu contemporan cu formarea culturii Precucuteni I în Moldova. La un nivel maxim al acestor contacte pe direcția nord-sud, plasat cronologic între culturile Dudești final/Vădastra I și Bolintineanu, i-a naștere „aspectul Sudiți” ce v-a evolua, local, probabil pe o perioadă foarte scurtă. Nu excludem ca descoperirile de la Sudiți să reprezinte o așezare de tip liniar ceramic, marcând alături de descoperirile de la Vadu Sorești, Ghinoaica, Tohani etc, aria maximă de răspândire a liniarului în zonă.

Direct sau indirect au fost precizate influențe ale culturii liniare asupra ceramicii/formării culturilor Dudești, Vădastra, Boian-Bolintineanu, Boian-Giulești, Hamangia, Precucuteni, Vinca B2-C. S-au precizat și observat tradiții sau influențe ale ceramicii liniare posterior apariției culturii Precucuteni, prin descoperirea inclusiv a unor vase cu attribute antropomorfe la Dudești-aspectul cultural Stoicani-Aldeni (Nițu 1973-1974), Isaiia-cultura Precucuteni II-III (Ursulescu, Tencariu 2004), sau în mediu cultural Bucovăț (Lazarovici 1979; Maxim 1999).

Nu putem să nu remarcăm pentru acest interval cronologic lipsa unei omogenizări culturale în Muntenia, numeroasele contacte directe sau indirecte, puternicile influențe reciproce, datorate unei „circulații” intense a ceramicii sau a unor mode ceramice, și a contactelor umane, ce au generat sinteze culturale regionale.

Abstract

The linear band ceramic phenomenon covers extremely extended areas of western and central Europe, going as far east as the Bug Valley. Apart its main characteristic – incised lines decoration, one can recognize two major variants of this cultural trend. The first one spread along the Tisa Basin under the appearance of ceramics decorated with waved broad, shallow incised lines. The second one is characterized by ceramics decorated with narrow, deep incised lines, sometimes interrupted by small cells named „musical notes”. Researchers like E. Neustupny, B. Soudsky, J. Pavuk, A. Kulczycka-Leciejewiczowa, and J. K. Kozlowski divided the linear band ceramic phenomenon in several phases. Romanian archaeologists used J. Pavuk’s chronological framing, with its early, new, early late and recent late phases.

Both major variants of this cultural trend can be traced in Romanian settlements, although the first one is extremely scarce in the western and north-western regions. The linear band ceramics appears first in Moldavia, then in Transylvania and Valachia shortly before the full development of its last phase (Zeliezovce type ceramics).

South of the Carpathians there are no true linear band ceramic settlements, but only randomly occurring ceramic fragments from the „musical notes” phase, within other cultural contexts such as Vădastra I, Dudești și Boian-Bolintineanu. In north-eastern Valachia, the contact between the linear band ceramic and the Dudești culture is thought to have resulted in a new cultural aspect – the Sudiți type, which actually shaped into the later Boian-Bolintineanu culture. Also, the linear band ceramic aspect had some sort of influence on the Vădastra I, Vinca B2-C1, Boian, Precucuteni and Hamangia cultures.

Defining or interpreting such influences does not represent the goal of this paper, since the ceramic stands for the unique criterion in establishing both the chronology and the cultural contacts via importation, which seems totally irrelevant without adjacent data analysis. Chronological delays, cultural isolation or traditionalism are hardly recognizable only through the ceramic studies. Leaving aside such methodologies, we should admit the fact that certain ceramic fragments might not represent proof of importation, but merely similarities or fashion-determined forms of expression. Nevertheless, the appearance of linear band ceramic fragments takes place in a culturally heterogeneous Romanian Neolithic context.

BIBLIOGRAFIE

- Alexandrescu D. Alexandrina, 1952, *Sondagiile de la Larga Jijiei, com Movileni, raionul Iași, regiunea Iași*, SCIV, III, p. 47- 56;
- Alexandrescu D. Alexandrina, 1971, *Ceramica liniară de la Hărman*, „Cumidava”, V, p. 11-24;
- Alexandrescu D. Alexandrina, Pop Ion, Marcu M., 1973, *Raport asupra săpăturilor de Hărman, jud. Brașov (1961-1970)*, p. 231-259;
- Anghelinu Mircea, 2003, *Evoluția gândirii teoretice în arheologia din România. Concepte și modele aplicate în preistorie*, Târgoviște;
- Bem Cătălin, 2001, *Noi propuneri pentru o scîță cronologică a eneoliticului românesc*, Pontica, XXXIII-XXXIV, p. 25-121;
- Berciu Dumitru, 1966, *Cultura Hamangia*, București;
- Berciu Dumitru, 1966a, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, București;
- Bobi Victor, 1979, *Contribuții la repertoriul arheologic al județul Vrancea-descoperiri neo-eneolitice*, Vrancea. Studii și comunicări, II, p. 17-29;
- Bobi Victor, Paragină Anton, 1992, *Stațiune arheologică Voetin, jud. Vrancea*, Materiale și Cercetări Arheologice, A XVII-a Sesiune anuală de rapoarte, Ploiești 1983, p. 15-29;
- Boroneanț Vasile, 1992, *Tellul neolitic de la Chitila-București*, Materiale și Cercetări Arheologice, A XVII-a Sesiune anuală de rapoarte, Ploiești 1983, p. 69-72;
- Boroneanț Vasile, 2005, *Considerații privind pădurea îngropată din bazinul Argeșului inferior*, CAB, VI, p. 3-21;
- Boroneanț Vasile, 2005a, *Chitila-Fermă. Studiu monografic*, CAB, VI, p. 47-81;
- Butoi Mihail, 1973, *Noi descoperiri arheologice în orașul Slatina*, Revista Muzeelor, X, 2, p. 137-139;
- Cantacuzino Gheorghe, Morintz Sebastian, 1963, *Die jungsteinzeitlichen funde in Cernica (Bukarest)*, Dacia, N.S., VII, p. 27-89;

Cantacuzino Gheorghe, Morintz Sebastian, 1968, *Descoperirile arheologice de la Cernica și importanța lor pentru cunoașterea vechilor culturi din țara noastră*, București, VI, p. 7-26;

Christescu Vasile, 1933, *Les stations prehistoriques de Vădastra*, Dacia, III-IV, (1927-132) p. 167-225;

Comșa Eugen, 1956, *Rezultatele sondajelor de la Dudești și unele probleme ale neoliticului de la sud de Carpați*, SCIV, VII, 1-2, p. 41-52;

Comșa Eugen, 1959, *Betrachtungen uber die Linenbandkeramik auf dem Gebiet der Rumanischen Volksrepublik und der angrenzenden Lander*, Dacia, N.S., III, p. 37-57;

Comșa Eugen, 1960, *Considerații cu privire la cultura cu ceramică liniară de pe teritoriul României și din regiunile vecine*, SCIV, 11, 2, 217-242;

Comșa Eugen, 1962, *Săpături arheologice la Ipotești*, Materiale, VIII, p. 213-219;

Comșa Eugen, 1969, *Date noi cu privire la relațiile dintre cultura Dudești și cultura ceramicii Liniare*, SCIV, 20, 4, p. 567-573;

Comșa Eugen, 1971, *Unele date privind raporturile dintre culturile neolitice timpurii din estul României cu cele din sud-vestul U.R.S.S.*, SCIV, 22, 3, p. 377-386;

Comșa Eugen, 1973, *Unele probleme ale neoliticului din sud-estul Transilvaniei*, Cumidava, 6, p. 9-16;

Comșa Eugen, 1974, *Istoria comunităților culturii Boian*, București;

Comșa Eugen, 1977, *Remarques sur l'etape finale de phase Bolintineanu-culture Boian (a Radovanu II)*, Dacia, N.S., XXI, p. 319-328;

Comșa Eugen, 1978, *Probleme privind cercetarea neo-eneoliticului de pe teritoriul României*, SCIVA, 29, 1, p. 7-31;

Comșa Eugen, 1987, *Neoliticul pe teritoriul Românie. Considerații*, București;

Comșa Eugen, 1987a, *O așezare Precucuteni din Nord-Estul Munteniei*, SCIVA, 38, 2, p. 101-114;

Comșa Eugen, 1998-2000, *Raporturile dintre cultura Boian și cultura Vădastra*, CAMNI, I, p. 299-303;

Comșa Eugen, Cantacuzino Gheorghe, 2001, *Necropola neolitică de la Cernica*, București;

Costea Florea, 1995, *Repertoriul arheologic al județului Brașov (I)*, Cumidava, XV-XIX, Brașov;

Dragoman Alexandru, 2006, *Texte, discursuri și ideologie în cercetarea (e)neoliticului din România*, Studii de Preistorie, 3, p. 131-148;

Drașovean Florin, 1996, *Cultura Vinca târzie (faza C) în Banat*, Timișoara;

Drâmbocianu Vasile, 1980, *Cercetările arheologice de la Vadu Sorești, com. Zărnești, jud. Buzău*, Materiale, A XIV a Sesiune anuală de rapoarte, Tulcea, p. 16-24;

Dumitrescu Hortensia, 1957, *Contribuții la problema originii culturii Precucuteni*, SCIV, VIII, 1-4, p. 53-73;

Dumitrescu Vladimir, 1958, *Ceramique du type Criș et fragment rubane dans le sud-est de la Transilvanie*, Dacia, N.S., II, p. 401-405;

Dumitrescu Vladimir, 1960, *Cultura ceramicii liniare*, „Istoria României”, volumul I, p. 40-42;

Dumitrescu Vladimir, 1963, *Originea și evoluția culturii Cucuteni-Tripolie, I*, SCIV, 14, 1, p. 51-76;

Dumitrescu Vladimir, 1967, *Quelques remarque au sujet de la culture neolithique Precucuteni et de la station de Traian-Dealul Viei*, Dacia, N.S., XI, p. 39-46;

Hașotti Puiu, 1997, *Epoca neolitică în Dobrogea*, Constanța;

Ioniță Adrian, Căpățână Dan, Boroffka Nikolaus, Boroffka Rodica, Popescu Adrian,

- 2004, *Feldioara-Marienburg. Contribuții arheologice la istoria Țării Bârsei. Archaeologische Beiträge zur Geschichte des Burzenlandes*, București;
- Kosse Krisztina, 1979, *Settlement Ecology of the Early and Middle Neolithic Koros and Linear Pottery Cultures in Hungary*, BAR International Series 64;
- Lazarovici Gheorghe, 1979, *Neoliticul Banatului*, Cluj-Napoca;
- Luca Sabin Adrian, 2001, *Așezări neolitice pe valea Mureșului (II). Noi cercetări arheologice la Turdaș-Luncă. I. Campaniile anilor 1992-1995*, Alba Iulia;
- Makkay Janos, 2002, *An imported pottery fragment of the Boian culture and context in the Hungarian Middle Neolithic*, In Memoriam Vladimir Dumitrescu, CCDJ, XIX, p. 56-68;
- Marinescu-Bâlcu Silvia, 1966, *L'habitat ceramique rubanne de la station neolithique de Tîrpești et quelques problemes de la ceramique rubanne en Roumanie*, p. 423-426, Actes de VIIe Congres International des Sciences Prehistoriques et Protohistoriques, 1, Praga, 21-27 august 1966;
- Marinescu-Bâlcu Silvia, 1968, *Unele probleme ale neoliticului moldovenesc în lumina săpăturilor de la Târpești*, SCIV, 19, 3, p. 395-422;
- Marinescu-Bâlcu Silvia, 1972, *Quelques aspects du probleme de la contribution de la ceramique rubanne a la formation de la civilisation Precucuteni I*, Alba Regia, Annales Muzei Stephani Regis, XII, p. 162-171;
- Marinescu-Bâlcu Silvia, 1974, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, București;
- Marinescu-Bâlcu Silvia, 1985, *Începutul și etapele culturii Precucuteni și relațiile sale cu cultura Tripolie*, Mem. Antiq IX-XI (1977-1979), p. 419-428;
- Marinescu-Bâlcu Silvia, 1993, *Les Carpates Orientales et la Moldavie*, în Atlas du Neolitique europeen. L Europe Orientale, E.R.A.U.L., Liege;
- Mateescu N. Corneliu, 1959, *Săpăturile arheologice la Vădastra (r. Corabia, reg. Craiova)*, Materiale, V, p. 61-74;
- Mateescu N. Corneliu, 1961, *Săpături arheologice la Vădastra*, Materiale, VII, p. 57-62;
- Maxim Zoia, 1999, *Neo-eneoliticul din Transilvania*, Cluj-Napoca;
- Micu Cristian, Micu Smaranda, 1998, *Ceramica culturii Hamangia din așezarea de la Isaccea-Suhat (campania 1997)*, Pontica, XXXI, p. 25-34;
- Micu Cristian, Micu Smaranda, Bălășescu Adrian, Radu Valentin, Luca Gabriel, Haită Georgiana, 2000, *Așezarea neolitică de la Isaccea, punctul Suhat, județul Tulcea*, Istro-Pontica, Tulcea, p. 5-52;
- Mitrea Bucur et alii, 1955, *Șantierul arheologic Suceava-Cetatea Neamțului*, SCIV, VI, 3-4, p. 753-818;
- Morintz Sebastian, 1963, *Die Jungsteinzeitlichen in Cernica (Bukarest)*, Dacia, N.S., VII, p. 30-41;
- Neagu Marian, 1985, *Primele populații de pe teritoriul județului Călărași*, CCDJ, 1, p. 9-16;
- Neagu Marian, 1997, *Comunitățile Bolintineanu în Câmpia Dunării*, Istros, VII, p. 9-25;
- Neagu Marian, 2003, *Neoliticul mijlociu la Dunărea de Jos*, CCDJ, XX, Călărași;
- Neagu Marian, Pandrea Stănică, 2004, *Așezarea neolitică de la Grădiștea Coslogeni în contextul neoliticului dezvoltat de la Dunărea de Jos. Considerații preliminare*, p. 3-24, în Prinos lui Petre Diaconu la 80 de ani, Brăila, Călărași;
- Nestor Ion, 1951, *Cultura ceramicii liniare în Moldova (Pe baza săpăturilor arheologice de la Glăvăneștii-Vechi, Iași)*, SCIV, 1951, 2, p. 17-26;
- Nica Marin, 1968, *Contribuții asupra originii și dezvoltării culturii Vădastra, pe baza descoperirilor de la Fărcașele-Caracal*, Comunicări. Seria Arheologică, I, p. 3-20;

- Nica Marin, 1971, *Asupra originii și dezvoltării culturii Vădastra de la Fărcașele*, *Historica*, I, p. 23-40;
- Nica Marin, Ciucă Ion, 1989, *Așezări neolitice de la Piatra-sat (jud. Olt)*, *Arhivele Olteniei*, S.N., 6, p. 17-41;
- Nica Marin, 1991, *La culture Vinca en Oltenie*, *Banatica*, 11, p. 305-322;
- Nica Marin, 1997, *Unitate și diversitate în culturile neolitice de la Dunărea de Jos*, *Pontica*, XXX, p. 105-116;
- Nica Marin, 1999, *Descoperiri Boian în vestul Cîmpiei Române*, p. 8-10; în catalogul expoziției „*Civilizația Boian pe teritoriul României*” (ed. M. Neagu);
- Nica Marin, Niță T, 1979, *Les établissements neolithique de Leu et Padea de la zone d’interferences des cultures Dudești et Vinca*, *Dacia*, N.S., 23, p. 31-64;
- Nițu A., 1973-1974, *Un vas antropomorf de tip Stoicani-Aldeni de la Suceveni (Galați)*, *Carpica*, p. 7-15;
- Pandrea Stănică, 1994, *Inceputul culturii Boian în Câmpia Brăilei*, *Istros*, VII, p. 7-26;
- Pandrea Stănică, 1999, *Observații referitoare la evoluția culturii Boian în nord-estul Câmpiei Române*, *Istros*, IX, p. 14-36;
- Pandrea Stănică, 1999a, *Momentul de început al culturii Boian în nord estul Câmpiei Române*, în *Civilizația Boian pe teritoriul României* (ed. M. Neagu), p. 18-20, Călărași;
- Pandrea Stănică, 2000, *Câteva observații referitoare la periodizarea culturii Boian*, *Istros*, X, p. 35-70;
- Pandrea Stănică, Sîrbu Valeriu, Mirea M., 1997, *Așezări gumelnițene de pe Valea Călmățuiului*, *Istros*, VIII, p. 27-61;
- Pavuc Juraj, 1969, *Chronologie der Zeriezovce-Gruppe*, *Sloveska Archaeologia*, XVII, 2, p. 269-367;
- Pavuc Juraj, 1993, *La Slovaquie Occidentale*, în *Atlas du Neolitique europeen. L Europe Orientale*, p. 361-372, E.R.A.U.L., Liege;
- Peneș Marinela, 1998, *Lista de monumente și situri arheologice*, în *Lista monumentelor din județul Prahova*, p. 2-10, Ploiești;
- Petrescu-Dâmbovița Mircea, 1957, *Sondajul stratigrafic de la Perieni*, *Materiale*, III, p. 65-82;
- Petrescu-Dâmbovița Mircea, Zaharia Emilia, 1962, *Sondajul arheologic de la Dănești*, *Materiale*, VIII, p. 47-51;
- Sîrbu Valeriu, Pandrea Stănică, Șimon Mihai, Damian Paul, Popa Traian, 1997, *Cercetările arheologice de la Budești*, *jud. Călărași*, *Istros*, VIII, p. 147-171;
- Szekely Zsoltan, 2002, *Contribuții la dezvoltarea culturii Boian în sud-estul Transilvaniei în lumina noilor cercetări arheologice efectuate la Turia și Brăduț (jud. Covasna)*, *Cumidava*, XXV, p. 3-14;
- Teodorescu Victor, 1961, în Popescu D., Constantinescu N., Diaconu Gh., Teodorescu V., 1961, *Șantierul arheologic Târgșor*, *Materiale*, VII, p. 631-644;
- Teodorescu Victor, 1965, *Contribuții la cunoașterea răspândirii culturii cu ceramică liniară pe teritoriul R. P. R.*, *R.M.*, II, număr special, p. 413-414;
- Teodorescu Victor, 1966, *Date preliminare privind cultura cu ceramică liniară din teritoriul de la sud de Carpați al României*, *SCIV*, 17, 2, p. 223-233;
- Teodorescu Victor, 1971, *Contribuții la cunoașterea răspândirii culturii cu ceramică liniară pe teritoriul Republicii Socialiste România*, *Sesiunea de Comunicări Științifice a Muzeelor de Istorie*, Vol I, p. 42-51;
- Teodorescu Victor, 1996, *Ghinoaică*, *EAIVR*, II, p. 189;
- Teodorescu Victor, Peneș Marinela, 1984, *Matricea de incidență a siturilor de la Budureasca (Budureasca 1-Budureasca 31) jud. Prahova*, *oglină a continuității*

multimilenare de viață, a unității culturale și a densității paleodemografice în zonă, A.M.I.A.P., I, p. 11-50;

Ursulescu Nicolae, 1982, *Aspect sau fenomen de tip Sudiți?*, Suceava, IX, p. 479-486;

Ursulescu Nicolae, 1990, *Contribuții privind evoluția culturii ceramicii liniare pe teritoriul Moldovei*, Arh.Mold, XIII, p. 13-47;

Ursulescu Nicolae, 1991, *La civilisation de la ceramique rubanee dans les regions orientales de la Roumanie*, Le paleolithique et le Neolithique de la Roumanie en contexte Europeen, BAI IV, Iași (editori V. Chirica, D. Monah), p. 188-224;

Ursulescu Nicolae, 1997, *Interferențe și sinteze în sud-estul României la cumpăna dintre neolitic și eneolitic*, CCDJ, XV, p. 138-143;

Ursulescu Nicolae, 2000, *Primele culturi neolitice pe teritoriul Moldovei*, Contribuții privind neoliticul și eneoliticul din regiunile est-carpătice ale României, vol. I, Iași, p. 88-105;

Ursulescu Nicolae, 2000a, *Cultura ceramicii liniare din zonele răsăritene ale României*, Contribuții privind neoliticul și eneoliticul din regiunile est-carpătice ale României, vol. I, Iași, p. 246-275;

Ursulescu Nicolae, 2001, *Neoliticul dezvoltat (târziu)*, p. 134-148, în *Istoria românilor*, vol. I, București;

Ursulescu Nicolae, Batariuc Victoria, 1979, *Așezarea culturii ceramicii liniare de la Mihoveni (jud. Suceava)*, SCIVA, 30, 2, p. 271-284;

Ursulescu N., Tencariu F. A., 2004, *Un vas neobișnuit din așezarea precucuteniană de la Isaiia (jud. Iași)*, Carpica, XXXIII, p. 41-52;

Vălean Mădălin Cornel, 2003, *Așezări neo-eneolitice din Moldova*, Iași;

Vlassa Nicolae, 1959, *Cultura ceramicii liniare în Transilvania*, SCIV, 10, 2, p. 239-246;

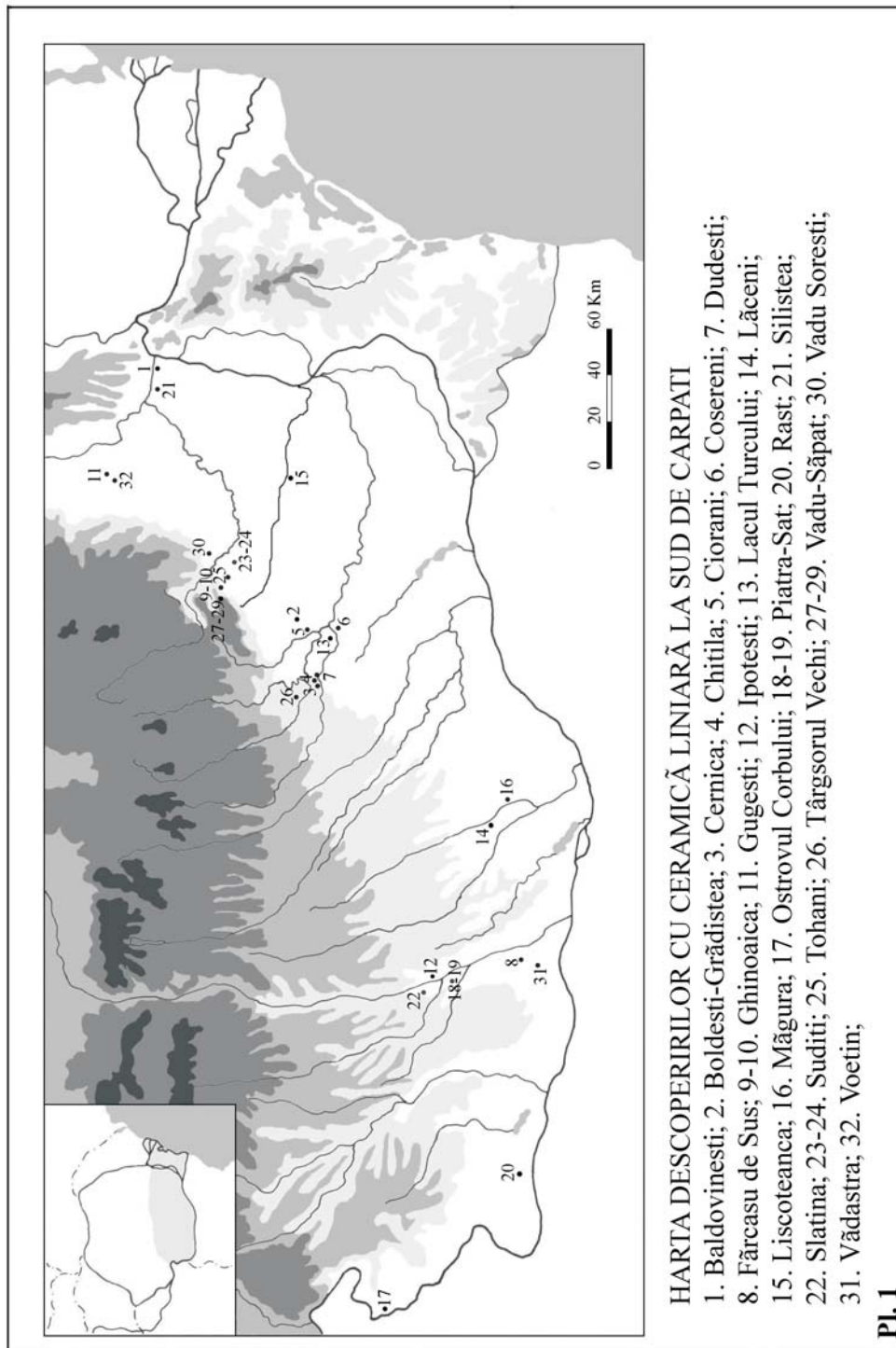
Vlassa Nicolae, 1978, *Considerații asupra neoliticului timpuriu din România*, Marisia. Studii și materiale, VIII, p. 25-34;

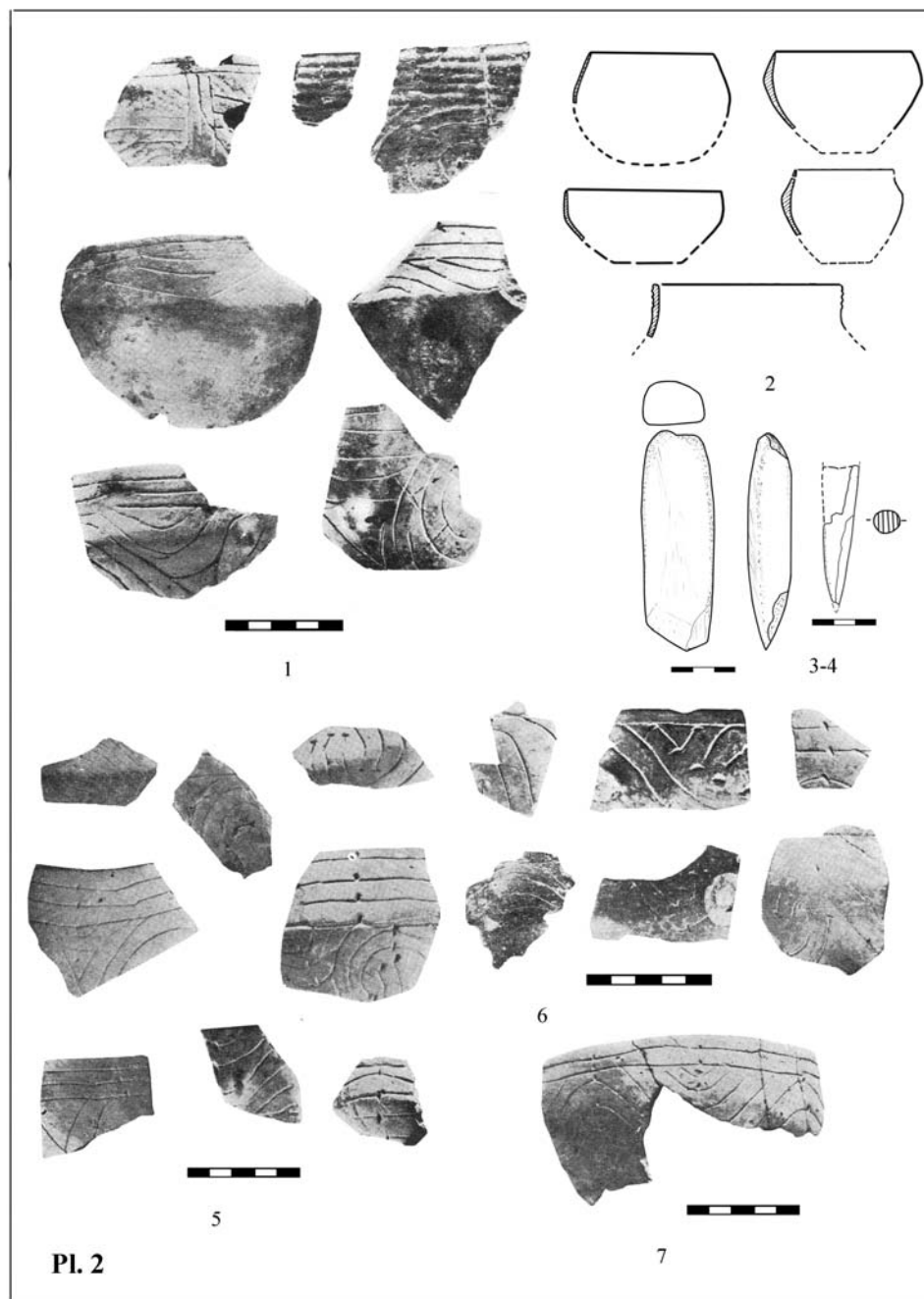
Voinea Valentina Mihaela, 2005, *Ceramica complexului cultural Gumelnița-Karanovo VI, fazele A1 și A2*, Constanța;

Voinea Valentina, Neagu George, 2006, *Începutul eneoliticului în Dobrogea: între prejudecăți și certitudini*, Studii de Preistorie, 3/2005-2006, p. 149-161;

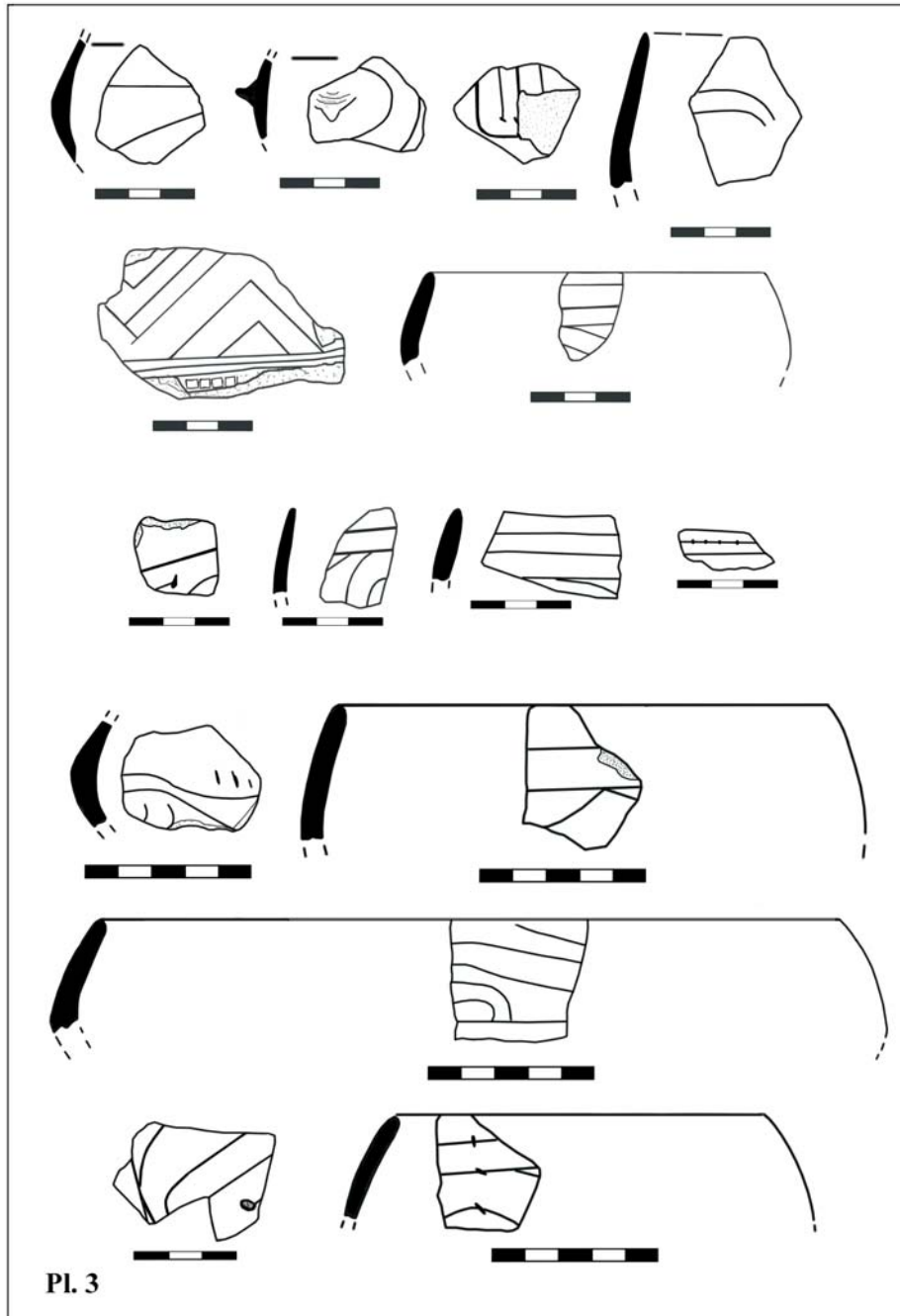
Vulpe Radu, 1956, *Problemele neoliticului carpato-niprovian în lumina săpăturilor de la Izvoarele*, SCIV, VII, 1-2, p. 53-93;

Zaharia Eugenia, 1967, *Angaben uber die Boian-Giulesti-Kultur. Die Siedlung von Leț*, Dacia, N.S., XI, p. 5-37;

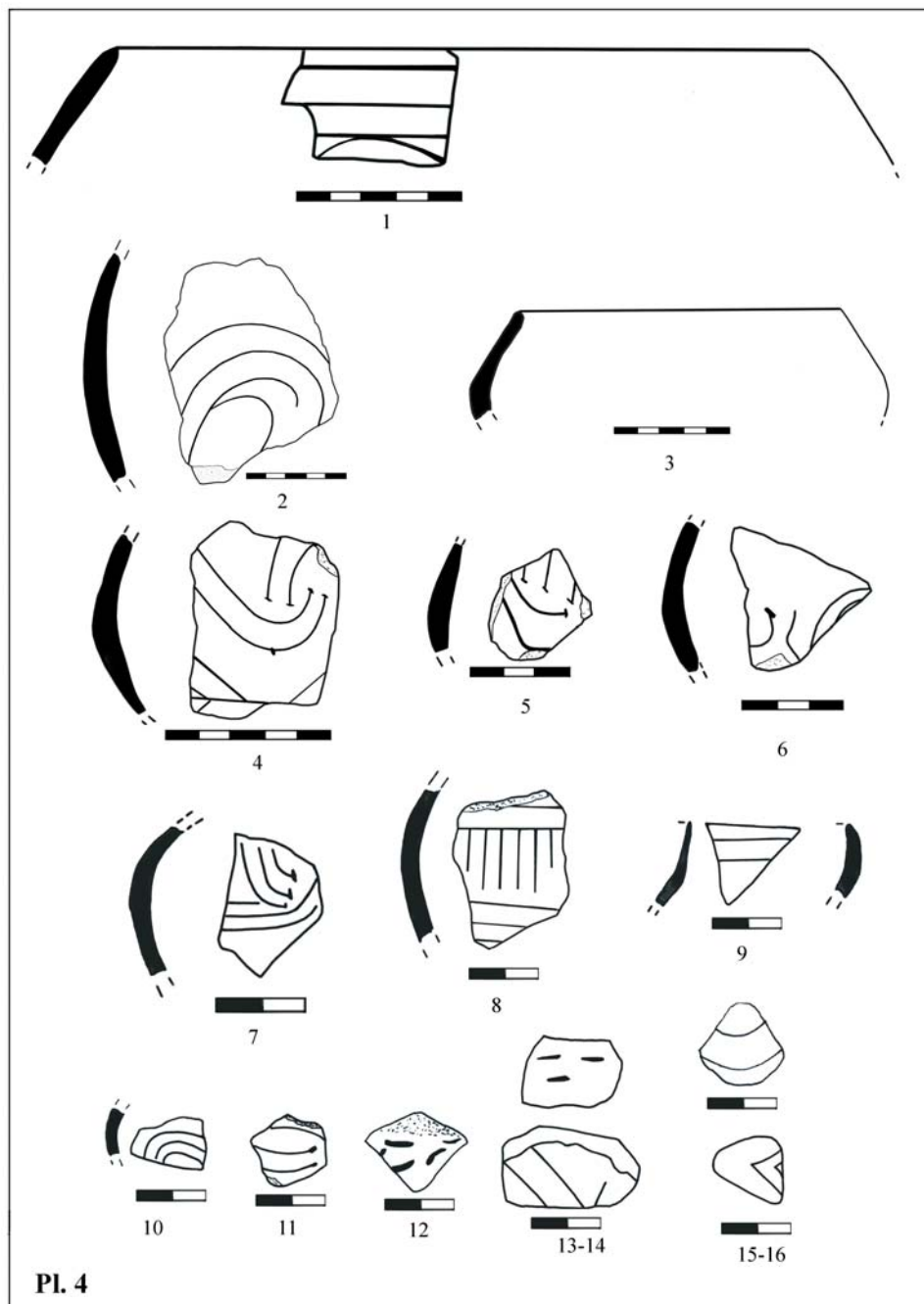

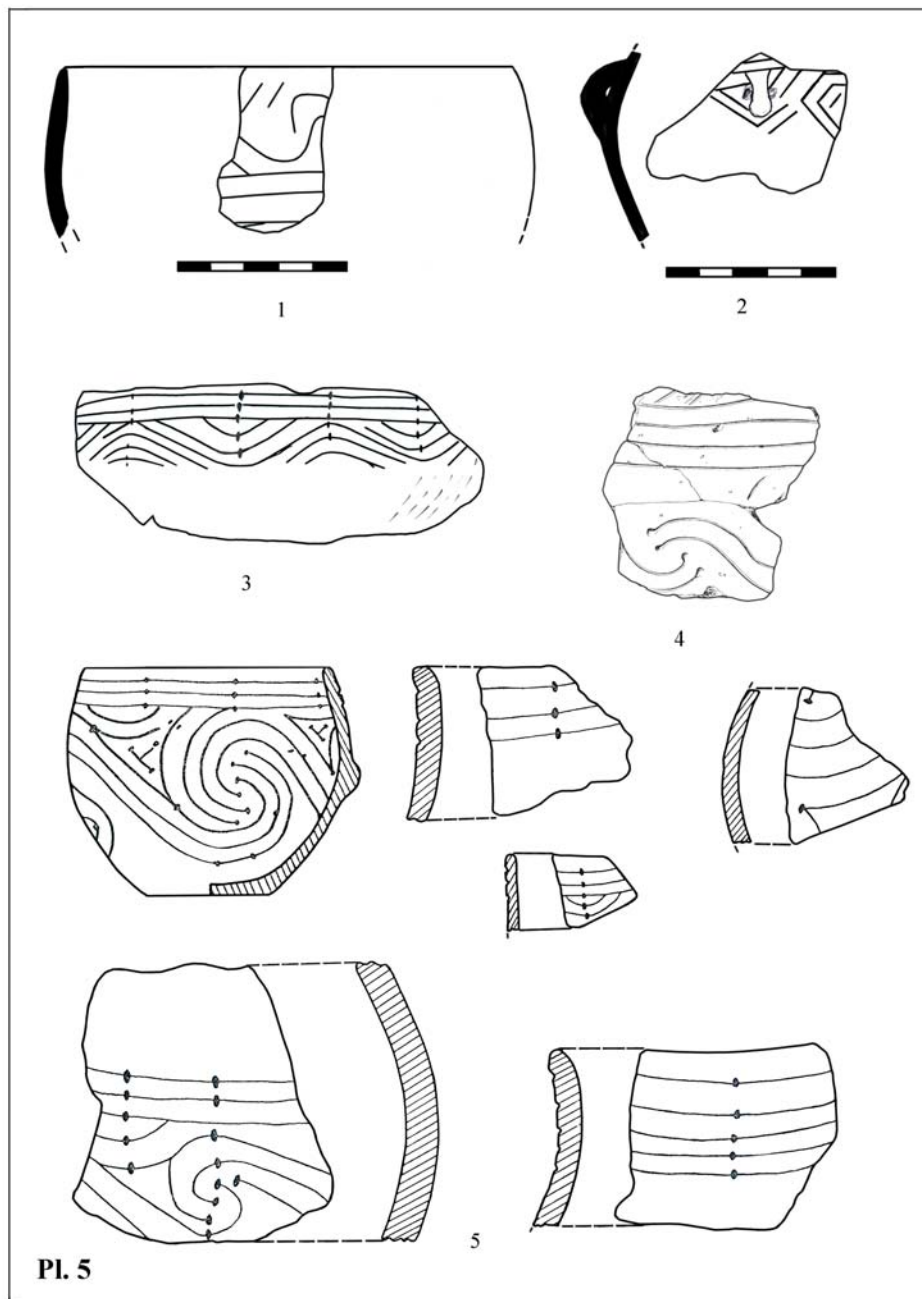
Plansa 2. Ceramică descoperită la Sudiți (1-2, 5, 7), Ghinoaica (6)- după V. Teodorescu 1966, fig. 3-5; unelte din piatră și os descoperite la Sudiți (3-4);

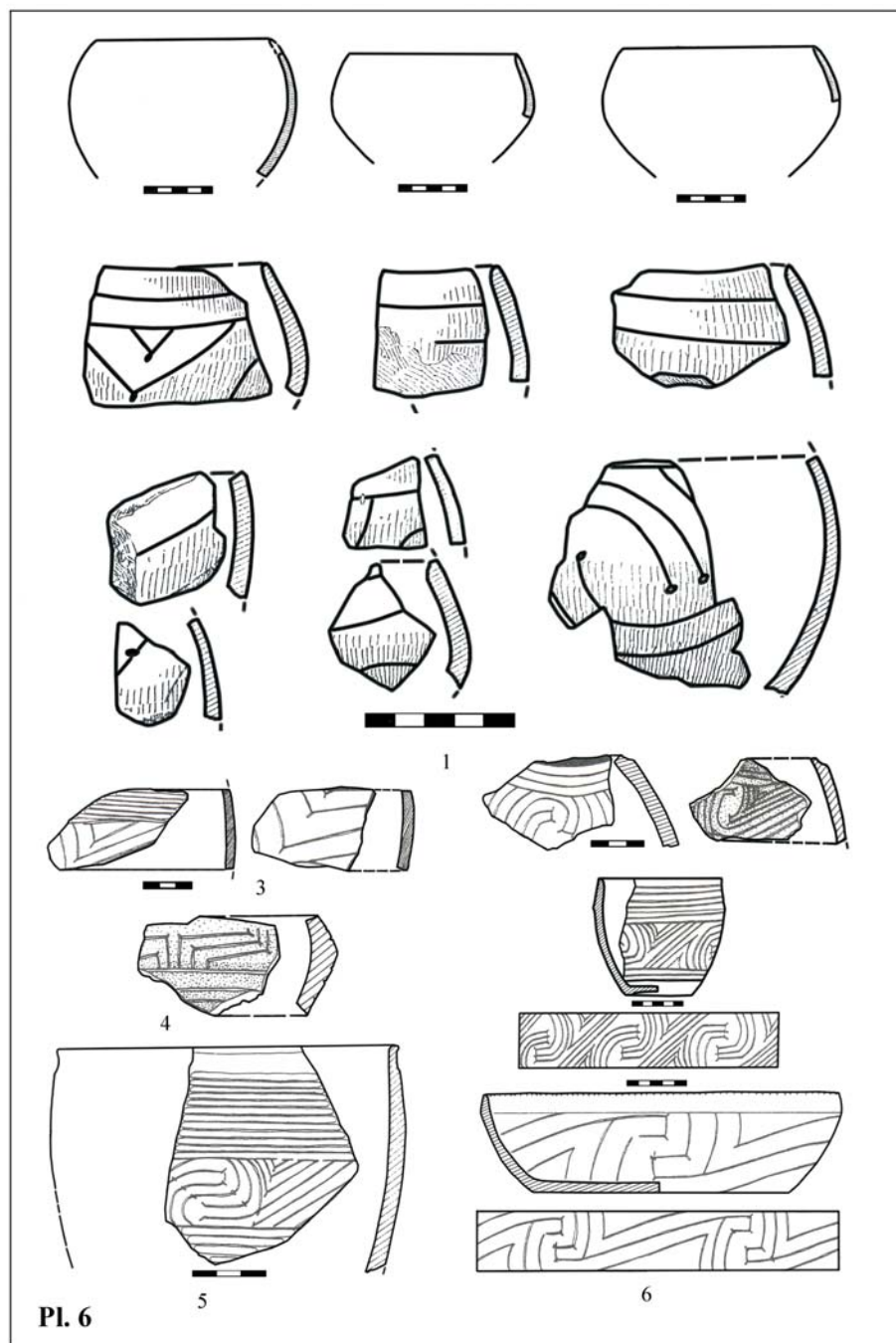
Planșa 3. Ceramică descoperită la Ghinoaica;

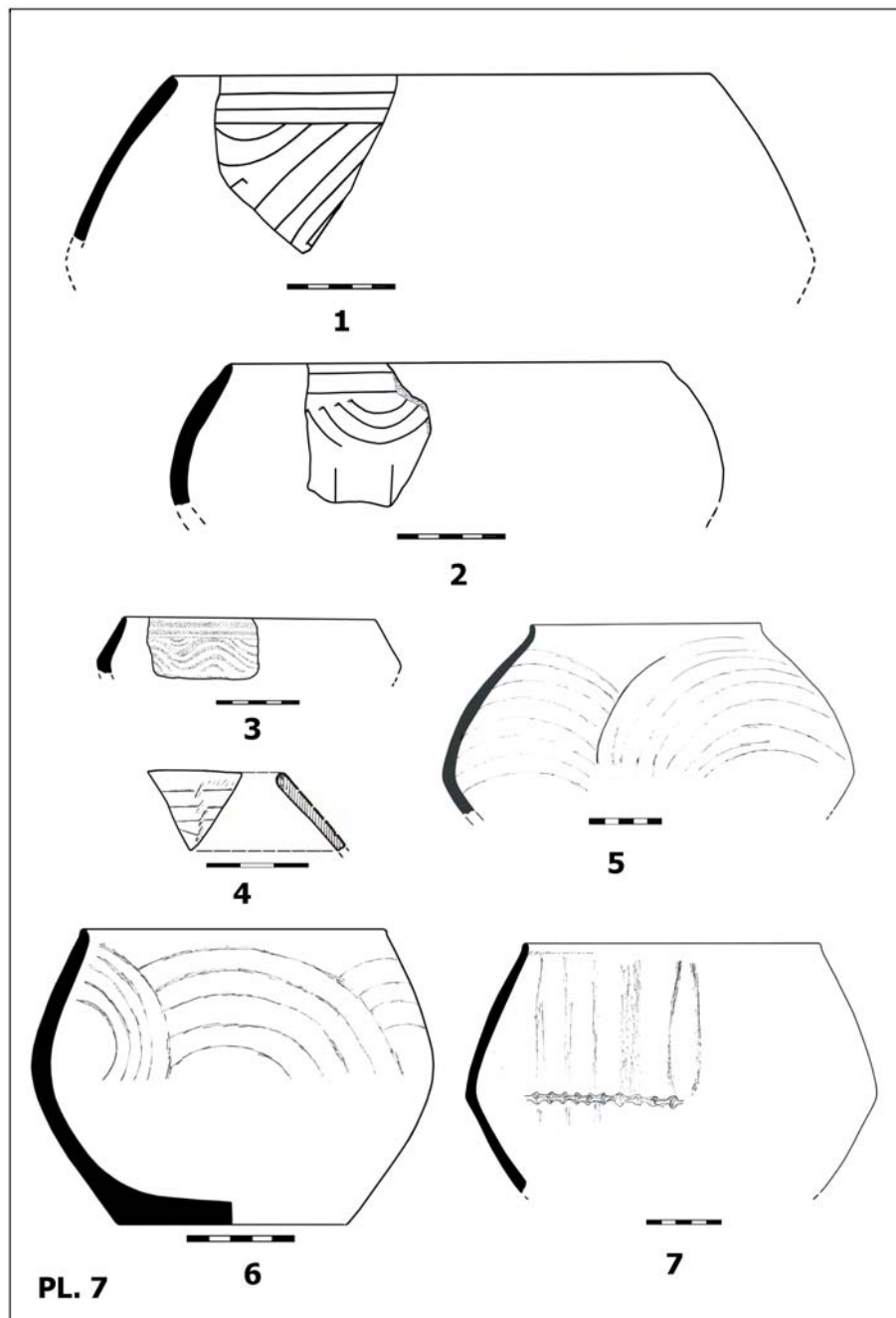
Planșa 4. Ceramică descoperită la Ciorani (1-2), Ghinoaică (3-6), Tohani (7-9, 13-16), Ghinoaică „Mazili” (11), Budureasca (10, 12);

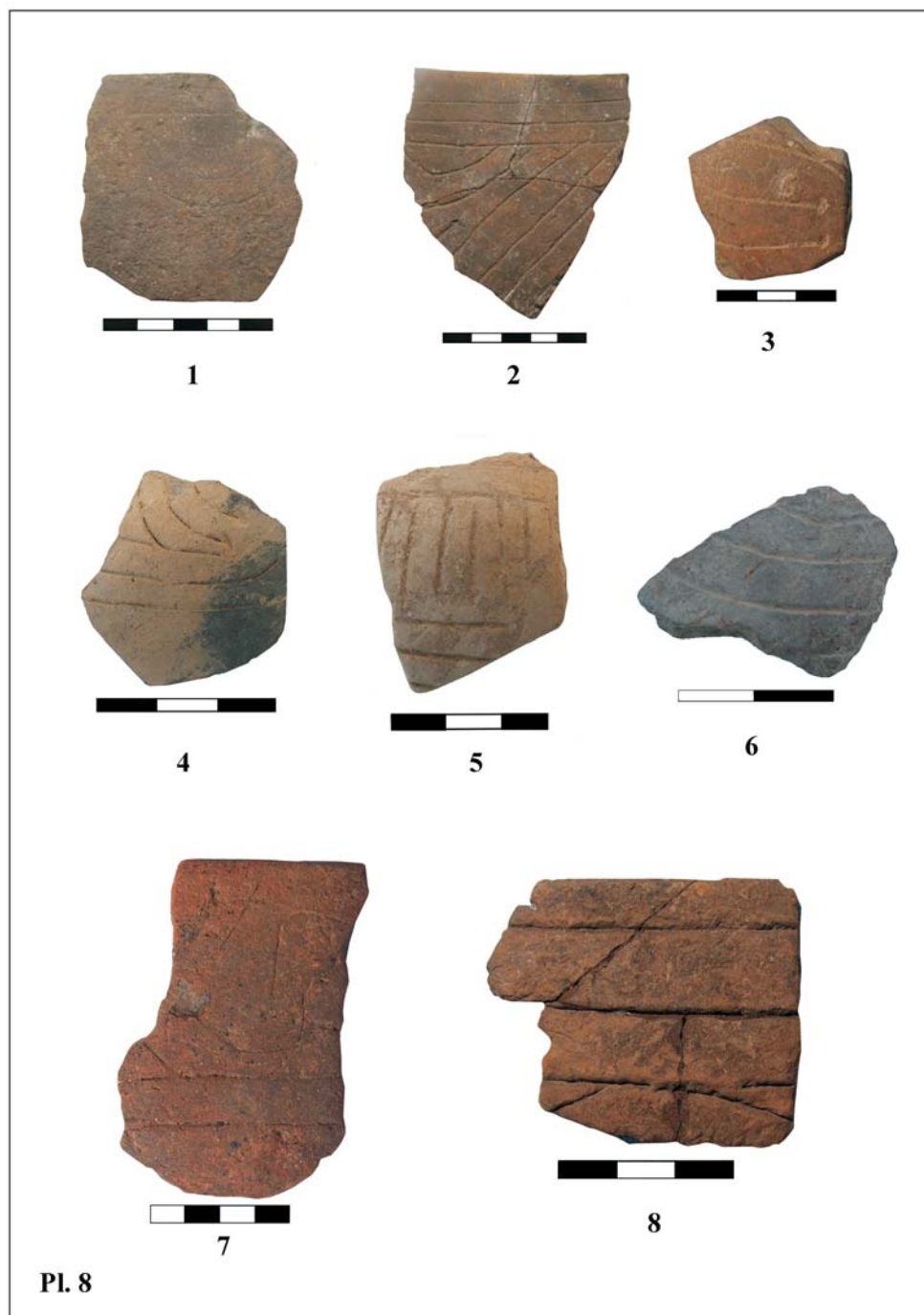
Plansa 5. Ceramică descoperită la Boldești-Grădiștea (1-2), Cernica (3-4), Vadu Sorești (5)-după Drâmbocianu 1980;

Planșa 6. Ceramică liniară descoperită la Dudești (1) după Comșa 1969; Siliștea (4-6), Lișcoteanca (3)-după Pandrea 1999, fig. 1, 2

Planșa 7. Ceramică descoperită la Măgura (1-3, 5-7), Vădastra (4)-după C. Mateescu 1961, p. 58, fig. 2/2;

Planșa 8. Ceramică descoperită la Măgura (1-2), Ghinoaica „Mazili” (3), Tohani (4-5), Târgșoru Vechi (6), Boldești-Gradiștea (7), Ciorani (8);

CONSIDERAȚII ASUPRA LOCUINȚELOR GUMELNIȚENE

Katia MOLDOVEANU

Termenul de casă/locuință¹ are un sens larg, plecând de la sfera materială în care casa este văzută ca o construcție propriu-zisă, până la sfera socială în care casa este identificată cu familia și la o scară mai largă cu așezarea. Din punct de vedere etimologic (A. Ciorănescu, 2002, p. 154, 474), cuvântul casă provine din limba latină (casa) iar cuvântul locuință din limba maghiară (lakas cu sufixul –ință).

Din punct de vedere strict arhitectural, locuința este tema cea mai veche a constructorilor, stând la baza tuturor programelor de arhitectură (R. R. Patrulus 1975 p. 9,16). Din alt punct de vedere casele sunt văzute ca proiecții ale esenței organizării unei comunități și ale unei așezări (D. W. Bailey 2000, p. 180). Mergând și mai departe, casa arată localizarea activităților umane atât în spațiu cât și în timp, prin repetiția și variația morfologiei spațiale a locuinței. Astfel, locuința trebuie văzută sub două aspecte, cel social, respectiv cum era concepută de locatarii ei, și cel material, și anume din ce materiale era făcută, ce conținea, legătura cu restul construcțiilor (D. W. Bailey 1990, p. 23).

Primele locuințe gumelnițene sunt cercetate în perioada interbelică, prin săpăturile întreprinse în așezările de la: Sultana (I. Andrieșescu, 1924), Gumelnița (V. Dumitrescu, 1925), Căscioarele (Gh. Ștefan, 1925), Glina (I. Nestor, 1933), Tangâru (D. Berciu, 1935), Petru Rareș (D. Berciu, 1937), Cernavodă (I. Nestor, 1937), Vidra (D. V. Rosetti, 1934), Măgura Jilavei (D. V. Rosetti, 1932). Ulterior, V. Dumitrescu menționează 21 de puncte cu descoperiri Gumelnița în Muntenia și Dobrogea (V. Dumitrescu et alii 1983, p.80-81). Alte 43 de puncte sunt prezente în noul tratat de Istoria Românilor (Ist. Rom. 2001, p. 156-157). La ora actuală se întreprind cercetări în 12 așezări gumelnițene (CCA 2006, p. 507).

Prezentul studiu urmărește analiza informațiilor existente referitoare la organizarea locuințelor gumelnițene din nordul Dunării și analogiile cu arhitectura populară. Analiza a urmărit ca puncte principale planimetria, amenajările interioare și funcțiunea locuințelor.

¹ *Dicționarul explicativ al limbii române*: Casă: 1. Clădire destinată pentru a servi de locuință omului; 2. Încăpere specială într-o clădire, având o anumită destinație, ex. *casa liftului*; 3. Cutie dreptunghiulară în care se păstrează literele tipografice; 4. Gospodărie; 5. Familie; 6. Căsnicie; 7. Nume dat unor instituții, ex. *casă de economii*; 8. Boală a vinurilor. Lat. casa. Locuință: casă, încăpere în care se locuiește; adăpost, așezare, casă, cămin, domiciliu, sălaș.

1. Planimetrie

Există puține informații despre organizarea internă a așezărilor gumelnițene dat fiind amploarea redusă a cercetărilor. Practic doar două așezări au fost săpate integral, Radovanu și Teiu, la care se adaugă alte două, Căscioarele și Bucșani, unde a fost cercetat doar nivelul superior Gumelnița B1 (Pl. 1/1-3). La Radovanu așezarea corespunzătoare nivelului 1 cuprinde 12 locuințe, iar cea corespunzătoare nivelului 2, 12 locuințe (E. Comșa, 1990, p. 72, 75, fig. 35-36); la Teiu nivelul 2 cuprinde 5 locuințe, în restul nivelurilor nefiind identificate urme clare de locuințe (I. Nania 1967, p. 9). La Căscioarele nivelul B1 cuprinde 16 locuințe și o anexă (V. Dumitrescu, 1965, fig. 4) iar la Bucșani nivelul B1 cuprinde 7 locuințe și o anexă (C. Bem, 2001).

În ceea ce privește dispunerea spațială a locuințelor în așezările gumelnițene, din analiza celor câteva planuri se constată în unele cazuri existența unui plan preconcept de organizare a spațiului locuit. Astfel în nivelul 2 de la Radovanu locuințele sunt organizate pe două șiruri paralele. Un alt exemplu este așezarea de la Pietrele, unde cercetările magnetometrice și observațiile din cercetările arheologice au arătat că locuințele sunt dispuse pe patru șiruri paralele (CCA 2006, p. 264). Având în vedere stadiul cercetărilor nu se pot formula însă concluzii privind organizarea internă a așezărilor gumelnițene de la nordul Dunării. Din puținele date existente până acum se poate observa că situația este similară cu cea a așezărilor din Bulgaria, unde pentru nivelurile târzii nu se mai poate vorbi despre un plan riguros de organizare ca în nivelurile inferioare, acest fapt datorându-se probabil creșterii populației ce a antrenat modificarea structurii inițiale (S. Marinescu-Bîlcu 1998-2000, p. 327).

Din punct de vedere al tipului de locuință, cele gumelnițene sunt construcții de suprafață, rectangulare ca planimetrie orizontală, cu un nivel ca planimetrie verticală, variate ca dimensiuni.

Orientarea locuințelor în aceeași așezare este unitară în câteva cazuri, cum ar fi la Sultana – nord-sud (C. Isăcescu 1984, p. 27-28, idem, 1984 a, p. 12-13), Radovanu, nord-sud (E. Comșa 1990, p. 81-91), Bordsani, est-vest (S. Marinescu-Bîlcu et alii 1997, p. 65-69), în restul așezărilor locuințele au orientări diferite.

În ceea ce privește planimetria orizontală a locuințelor gumelnițene, majoritatea au o singură încăpere, dar există și cazuri în care sunt atestate două camere: Bucșani (CCA 2005, p. 82), Căscioarele, L1/64 (H. Dumitrescu 1968, p. 381), Hârșova (Pl. 3/3.) (D. Popovici et alii 1998-2000, p. 13-34, Catalog, 1996-1997, p. 30), Medgidia (planșa 3/2.) (N. Harțușe, O. Bounegru 1997, p. 32), Măriuța (M. Șimon, E. Paveleț, 1999-2000, p. 182-184), Însurăței (S. Pandrea et alii 1999, p. 146-147), Drăgănești Olt (T. Zorzoliu 1995), Vitănești (R. R. Andreescu et alii 2003, p. 76-77), Sultana (CCA 2006, p. 366) – în acest din urmă caz posibil chiar 3 camere.

Sub aspectul evoluției planimetriei orizontale se remarcă câteva exemple interesante. Astfel, în cazul locuinței L9 de la Bucșani este vorba despre o anexă cu cuptor plasată în partea de nord-vest a locuinței (C. Bem 2002, p. 153). În cazul locuinței L11, cea de-a doua încăpere este considerată un fel de cămară, mai degrabă o anexă decât cameră de locuit, datorită inventarului foarte bogat format din ceramică, resturi osteologice, semințe. Sub aspectul planimetriei verticale, tot la Bucșani se

cunoaște un exemplu de locuință cu pod/tavan - L11 (CCA 2006, p. 96). La Sultana se constată un alt detaliu interesant, și anume o diferențiere altimetrică de 35-40 cm a camerelor din locuința L2 (CCA 2006, p. 366).

Există și exemple de așa numite locuințe – anexă, care prin faptul că nu erau încălzite (nu au fost descoperite vetre) și a inventarului format din vase de provizii și alte recipiente, râșnițe, frecătoare și alte unelte, sugerează existența unor astfel de încăperi cu destinație specifică stocării alimentelor și uneltelor așa cum este cazul unei construcții de la Sultana (C. Isăcescu, 1984a, p. 27-28). La Bordușani se cunoaște de asemenea o construcție anexă din lemn în nordul locuinței L19 (S. Marinescu-Bîlcu et alii 1997, p. 67). La Căscioarele se întâlnește o situație similară, respectiv o construcție-anexă, care datorită dimensiunilor reduse de 4x4 m a fost interpretată în acest fel (V. Dumitrescu 1965, p. 219).

Într-un caz – Blejești (D. Berciu 1956, p. 545-547), dar cu analogii mai timpurii la Tangâru - faza Boian-Vidra și Petru Rareș - faza de tranziție (E. Comșa 1987, fig. 35), este atestată și casa de tip megaron, cu pridvor (Pl. 2/1a, 1b și 2a, 2b).

În privința accesului în locuință nu se constată vreo regulă. De altfel, mențiunile sunt puțin numeroase, și variază de la intrare pe colț (Pietrele, D. Berciu 1956, p. 507 – fig.16), Bucșani, (C. Bem 2002, p. 163), latura scurtă (Căscioarele, V. Dumitrescu 1965, p. 224), latura lungă (Blejești, D. Berciu 1956, p. 545) într-un caz fiind marcată de un cadru de lemn - Lacul Tașaul (S. Marinescu-Bîlcu et alii 2000-2001, p. 125).

Exemplele studiate până acum i-au condus pe unii autori la concluzia că locuințele gumelnițene reprezintă prototipul pentru locuința tradițională românească. Astfel, încă din neolitic s-a configurat tipologia planimetrică și volumetrică a locuinței rurale, totodată sistemele și tehnologiile constructive din neolitic au constituit un punct de referință în evoluția repertoriului constructiv (Locuința... 1989, Pl. 2/4).

2. Amenajări interioare

Structura interiorului locuinței gumelnițene cuprinde o serie de elemente fixe, cum ar fi podelele, sistemele de încălzire și banchetele sau lavițele din lut, la care se adaugă mobilierul și inventarul casnic (G. Stoica 1973, p. 15).

Podelele. Se constată existența a două tipuri principale, podeaua din lut bătătorit, cu o grosime de până la 20 cm, cu mai multe refaceri și podeaua din bârne de lemn despicate sau întregi, acoperite cu lut. Unele locuințele prezintă o amenajare specială, respectiv „vidul sanitar” peste care se amenaja platforma din scânduri, situație întâlnită la Hârșova (Catalog, 1996-1997, p. 26) și Bucșani (C. Bem 2002, p. 135). Sunt cazuri în care podeaua se găsea doar în jurul vetrei, fiind probabil vorba de o amenajare specială a spațiului pentru prepararea hranei. Exemple de acest fel s-au descoperit la Căscioarele, unde o porțiune de arsură compactă în jurul vetrei din locuința L7 era cu câțiva cm mai înaltă decât nivelul podelei (V. Dumitrescu, 1965, p. 222). La Vitanești unde în jurul vetrei s-a descoperit o podea cu trei refaceri groase de 3-4 cm. (R. R. Andreescu et alii, 2003, p. 77).

Instalații pentru prepararea hranei și încălzit. În cultura Gumelnița se cunosc două sisteme, vatra și cuptorul. Nu toate locuințele descoperite au însă astfel de instalații, dar acest lucru se poate datora stării de conservare. Foarte rar se găsesc

câte două vetre sau cuptoare în aceeași cameră (Căscioarele, Pietrele) sau în ambele camere ale unei locuințe (Hârșova, Medgidia, Vitănești).

Forma vetrelor este rectangulară sau circulară, majoritatea prezintă mai multe refaceri și urme de folosire îndelungată. Dimensiunile variază, având latura/diametrul între 1-2 m. Unele vetre prezintă detalii constructive interesante, cum ar fi amenajarea acestora pe un pat de pietre, prezența gardinelor sau a unor postamente din lut (Căscioarele, Sultana, Vitănești). În general sunt dispuse pe peretele opus intrării. În apropierea vetrei se găsesc gropi menajere, cutii de lut – probabil cu rol depozitare, râșnițe și, în unele cazuri, numeroase vase și unelte, sugerând un spațiu cu o destinație specială, aceea a preparării hranei.

La Măgura Jilavei, în jurul unei vetre se găsea o amenajare interesantă, respectiv un postament din pietre nisipoase, constituind un prag lat de 30 cm la baza acesteia, pentru păstrarea ustensilelor casnice (D. V. Rosetti 1932, p. 9). Situații similare găsim și în locuința L1 de la Pietrele, unde marginile vetrei formau o bordură de 20 cm, care pe latura sudică avea o deschizătură rotundă pentru vase (D. Berciu 1956, p. 508), la fel și în așezarea de la Popești (T. Cioflan 1996, p. 5-7).

Cuptoare se întâlnesc în așezările de la Căscioarele, Radovanu, Hârșova, Bordușani, Bucșani, Măgura Jilavei, Drăgănești Olt. În așezarea de la Radovanu (Pl. 3/1a, 1b) cuptoarele erau dispuse pe latura estică, spre colțul nord-estic al locuințelor, aveau un soclu masiv din lut bătătorit peste care se construia cuptorul propriu-zis cu boltă, ce ocupa o suprafață mai îngustă ca cea a soclului (E. Comșa 1990, p. 89). Un posibil cuptor cu boltă a fost descoperit în locuința L11 de la Căscioarele (V. Dumitrecu 1965, p. 223). La Bordușani, cuptorul din locuința L12 a fost refăcut în fiecare din cele cinci faze, în ultima fiind mărit la 2 x 1,85 m (S. Marinescu-Bîlcu et alii 1997, p. 65). Având în vedere că suprafața totală a locuinței era de 12 mp, cuptorul ocupa a treia parte din suprafața locuibilă. La Hârșova s-au descoperit mai multe cuptoare. Cel descoperit în locuința L48 se afla în colțul sud-vestic al uneia din cele două camere, cu dimensiuni mari (1,65 x 1,90 m) și cu soclu de 40-42 cm înălțime. (D. Popovici et alii 1998-2000, p. 15-17). Un alt cuptor a fost descoperit în locuința SL29, în colțul sud-estic al uneia din cele două camere (Catalog 1997-1998, p. 30).

Alte piese de mobilier fix. Întrucât mobilierul, realizat probabil în mare parte din materiale perisabile, s-a conservat în mică măsură, s-a recurs la analogii cu arhitectura tradițională și la modelele miniaturale de locuințe descoperite în așezările neolitice.

S-au putut observa după înlăturarea resturilor de dărâmături din locuințe un fel de banchete/platforme din lut compact. Astfel de piese de mobilier fix au fost descoperite la: Sultana, Pietrele, Căscioarele, Hârșova. În unele cazuri erau realizate din cărămizi de lut - Radovanu (E. Comșa 1989, p. 89), în altele erau așezate pe un pat de pietre – Măgura Jilavei (E. Comșa 1976, p. 108). La Radovanu aceste banchete ocupau latura nordică a locuințelor (E. Comșa 1990, p. 89). Destinația acestora, respectiv suport pentru inventarul casnic sau chiar pentru dormit, era probabil aceeași cu cea a lavițelor din locuința tradițională. Acestea sunt formate din scânduri fixate pe țărushi și amplasate de-a lungul pereților.

O situație interesantă este cea de la Pietrele, unde lavița de găsea la 0,30 m de vatră și era mai înaltă cu 30 cm ca aceasta. Construcția ei este de tipul celor din arhitectura tradițională descrise mai sus, cu schelet din pari, cu cadrul din împletitură de nuiele umplut cu lut (D. Berciu, 1956, p. 508).

Pe lângă banchetele poziționate de-a lungul pereților, se întâlnesc și alte tipuri de amenajări din lut. La Bucșani, în apropierea gardinei vetrei locuinței L9 s-a descoperit o „cutie“ din lut rectangulară cu un postament în interior (Pl. 2/4a, 4b) (C. Bem 2002, p. 163). O structură din chirpici, s-a descoperit și la Vitănești în apropierea vetrei din locuința L1, având formă rectangulară, latura de 1 m și înălțimea de 0.50-0,60 m (R. R. Andreescu et alii 2003, p. 77). O altă amenajare interesantă este cea din așezarea de la Teiu, unde în două dintre locuințe s-au descoperit „hambare” amenajate pe colț, din împletitură de nuiele legată cu lut, în care au fost depozitate circa 2.000 kg de grâu carbonizat (I. Nania 1967, p 14).

Alte amenajări interioare întâlnite în așezările gumelnițene sunt postamentele din lut, cu rol de suport pentru inventarul casnic, descoperite în așezările de la Medgidia, Pietrele, Sultana, Tașaul. La Medgidia, în locuința L1, s-au descoperit două ansambluri formate din râșnițe fixate pe postamente, având în jurul lor o gardină ce înconjură râșnițele pe trei laturi. Un ansamblu era dublu, adică două compartimente cu câte o râșniță fiecare, alături de care, pe latura E, la nivelul podelei se afla o piatră ovală folosind ca suport pentru vasul în care se adunau boabele râșnite (N. Harțuche, O. Bounegru 1997, p. 42-43). Astfel de postamente s-au descoperit și la Pietrele, unde la intrare se găsea un postament cu un vas mare, alături de două râșnițe și trei frecătoare (D. Berciu 1956, p. 514). La Sultana, alături de o laviță a fost descoperită o piatră de 40 x 30 cm, un fel de râșniță, încastrată într-un soclu de lut. Alături de acest soclu, pe podea, au fost descoperite circa 31 greutateți din lut (CCA, 2004, p. 325).

Inventarul mobil. Se caracterizează printr-o mare varietate, fiind compus din vase, unelte din piatră, os, corn, cupru, obiecte din lut, statuete, podoabe.

O situație interesantă găsim la Pietrele unde inventarul numeros și amenajările interioare ale unei locuințe din săpăturile mai vechi sunt prezentate împreună cu disponerea lor în cadrul locuinței. Astfel, la intrare, aflată în colțul de sud-vest, se aflau un castron, 2 râșnițe și 3 frecătoare, iar pe latura de vest se găseau dispuse vase, idoli și cârlige de undiță din cupru. În apropierea vetrei s-au descoperit plăci pentru șlefuit uneltele, „coarne“ de lut și bucăți de ocră. La acestea se mai adaugă podoabe, cum ar fi mărgelile din piatră, pandantive de os și perle de scoică (D. Berciu 1956, p. 506-514). Această dispunere sugerează împărțirea locuinței în cel puțin două zone distincte, una de-a lungul pereților unde este așezat o mare parte a inventarului casnic și o alta concentrată în jurul vetrei, legată probabil de activități de pregătire a hranei. În așezarea de la Căscioarele (V. Dumitrescu, 1965, p. 215-225) se constată o zonă de activitate intensă în jurul vetrei din locuința L8, unde sunt menționate un număr de 20-25 de vase întregi, oase, coarne și 2 statuete tesaliene.

Un inventar deosebit de bogat s-a descoperit în locuința L2 de la Sultana „Malu-Roșu” (CCA 2004, p. 325). Astfel, s-au descoperit peste 50 de vase întregi sau întregibile, dintre care se remarcă un vas suport cu apucători triunghiulare, 31 greutateți de lut, unelte din os, corn, statuete antropomorfe din lut și os, un fragment de vas

antropomorf, plăcuțe triunghiulare din os, melci perforați, o râșniță încastrată într-un soclu de lut.

Foarte rar, doar atunci când condițiile de conservare au permis acest lucru, s-au păstrat și urme ale unor rogojini vegetale sau animale, deserving zone ce au fost interpretate ca destinate odihnei. Astfel de descoperiri s-au făcut la Hârșova (C. Haită 2001) și Drăgănești Olt (M. Nica et alii 1995, p. 12).

Decorarea interiorului. În tradiția populară textilele au rolul decorativ cel mai important (G. Stoica, p. 27). Acestea sunt însă materiale perisabile, astfel că singurele detalii legate de decorarea interiorului caselor gumelnițene sunt fragmentele de pereți pictați de la Radovanu și Petru-Rareș (Comșa 1987, p. 119-120). Alte exemple de urme de pictură cu ocră se întâlnesc la Pietrele (D. Berciu 1956, p. 507), Lișcoteanca (N. Harțuche 1987, p. 12).

3. Funcțiuni specifice

Tipul de locuință monocelulară îndeplinea toate funcțiunile. În cadrul acesteia se constată existența mai multor zone de activitate, respectiv de-a lungul pereților, spații de depozitare pentru inventarul casnic, alături de spațiile destinate odihnei. O altă arie funcțională este legată de instalația de încălzire și preparare a hranei, fie ea o vatră sau un cuptor. Poziția sa variază de la caz la caz, dar în majoritatea situațiilor este înconjurată de râșnițe, gropi menajere cu cenușă și oase de animale, la care se adaugă o serie variată de ustensile casnice din piatră, lut, os, corn și cupru. Toate aceste descoperiri arată o activitate dinamică ce avea loc în jurul vetrei.

Inventarul deosebit descoperit în anumite locuințe sugerează anumite funcțiuni. Astfel, la Căscioarele, locuința L2 era un atelier pentru prelucrarea topoarelor de silex (S. Marinescu-Bîlcu 1965, p. 48-53), iar în locuința L8 se pare că au fost prelucrate unelte de cerb, aici fiind descoperite multe oase de animale, unelte și coarne cu urme de prelucrare (V. Dumitrescu 1965, p. 225-226). Tot la Căscioarele este cunoscută și o construcție tip „abator” (S. Marinescu-Bîlcu, 2001). La Hârșova locuința L5 era un atelier pentru prelucrarea obiectelor de podoabă, brățări și mărgelile de scoică (P. Hașotti 1997, p. 79-82). La Medgidia a fost identificată o locuință tip „moară” (L1), cu două camere. Inventarul camerei nordice era compus din cinci vase mari de provizii așezate pe latura vestică, iar pe cea estică alte 3 vase și 2 râșnițe așezate pe postament, alături de câte un vas cu grâu carbonizat. În colțul NE se mai aflau un depozit de greutate pentru plasa de pescuit, trei lame de silex, un toporaș din piatră, trei frecătoare. Camera sudică avea un inventar mai sărac, compus din vase de dimensiuni mici, 30 lame de silex, resturi de oase de animale în jurul vetrei (N. Harțuche, O. Bounegru 1997, p. 32). Descoperiri precum greutate pentru războiul de țesut indică altă activitate specifică ce avea loc în cadrul domestic. La Căscioarele s-au descoperit 300-400 de greutate, din care peste 100 în locuința L4, lângă vatră (V. Dumitrescu 1965, p. 224). La Sultana, cantitatea impresionantă de ceramică descoperită, cu foarte multe vase întregi, așezate unul într-altul, și cei 13 saci de fragmente ceramice, majoritatea întregibile, aflate în jurul unui cuptor, l-au determinat pe autorul descoperirii să o numească „locuința olarului” (C. Hălcescu 1995, p. 11).

O sursă interesantă în ceea ce privește organizarea interiorului locuințelor

gumelniţene îl constituie modelele miniaturale reprezentând interiorul unei case, cum este cel de la Ovčarovo. Modelul prezintă detalii interesante precum decorul exterior al pereţilor, intrarea, cuptorul, laviţa, recipiente pentru grâne (Todorova 1982, p. 40, fig. 24).

4. Analogii

Analogiile cele mai apropiate pentru locuinţele gumelniţene ar putea fi găsite în arhitectura tradiţională, având în vedere caracterul conservator al acesteia. Elemente din cadrul locuinţelor gumelniţene ce țin de planimetrie și amenajări interioare pot fi identificate, atât cât s-au putut ele conserva, în arhitectura populară.

Studiile de arhitectură consideră că tipul cel mai vechi de locuință, din punct de vedere al evoluției planimetrice, este reprezentat de locuința monocelulară, care avea și prispă (Pl. 4/1). S-a trecut apoi la locuința cu două camere, una numită “casă” iar cealaltă tindă sau cămară. Acestea pot fi independente, cu accese separate din prispă (Pl. 4/2) sau cu acces prin tindă (Pl. 4/3, 4), acest din urmă tip fiind cel mai răspândit. După apariția tindei, la început neîncălzită, vatra s-a mutat în tindă iar în odaie încălzirea se făcea printr-o sobă oarbă. Mult mai târziu, în secolele XVIII-XIX, apare și cea de-a treia cameră în planimetria locuinței tradiționale (Pl. 4/5), odaia curată, neîncălzită, în care se păstrau lucrurile de preț ale casei (G. Ionescu 1971, p. 16-18; I. Vlăduțiu 1973, p. 158-169).

Locuinței arhaice din arhitectura populară i-ar corespunde locuința tip megaron atestată în așezările gumelniţene, respectiv locuința monocelulară cu prispă. Tot la nivelul cronologic al neoliticului avem atestată și locuința cu două camere și acces cel mai probabil din tindă. Unele construcții interpretate ca anexe sau locuințe anexe, identificate în așezările gumelniţene menționate deja, cu un inventar specific și adesea neîncălzite, ar putea reprezenta ceea ce în arhitectura tradițională este tinda, numită și cămară, care era destinată depozitării hranei și inventarului casnic.

Structura interiorului locuinței țărănești se bazează pe câteva elemente fixe, cum ar fi sistemul de încălzire, patul, lavița, culmea (bară din lemn pe care se agață haine sau scoarțe cu rol decorativ). În funcție de acestea sunt așezate restul obiectelor. Piesele de mobilier sunt așezate de-a lungul pereților, modelul cel mai vechi al casei monocelulare având următoare așezare: vatra, patul pe peretele din spatele intrării și lavițe în unghi drept în colțul opus vetrei. Ulterior, după extinderea în plan, vatra se mută în tindă, cu sobă oarbă în camera de locuit și paturi așezate în unghi, apoi într-un stadiu mai evoluat, sistemul de încălzire se păstrează, dar paturile sunt așezate paralel pe pereții longitudinali și cu masă între ei (G. Stoica 1973, p. 15).

Astfel de elemente fixe, atât cât s-au conservat ele, au putut fi identificate și în unele din locuințele gumelniţene atât ca poziționare în locuință cât și ca tip de mobilier, sugerând existența unor tipare care s-au păstrat, cel puțin parțial, în arhitectura tradițională.

Concluzii

Casa în ansamblul său reprezintă un ansamblu complex, cu funcțiuni multiple. În prezentul studiu au fost identificate câteva elemente legate de planimetrie,

organizarea spațiului interior și funcțiuni care arată similitudini între locuințele gumelnițene și arhitectura populară. Cercetările viitoare vor putea stabili dacă tiparul casei ancestrale, cu o cameră, mai rar două, cu vatră sau cuptor, în jurul căreia se desfășurau activitățile zilnice de pregătire a hranei, spații de depozitare organizate de-a lungul pereților, s-a păstrat sau nu în aceleași forme în arhitectura tradițională, cu alte cuvinte dacă există continuitate în ceea ce privește construcția și organizarea spațiului domestic.

Abstract

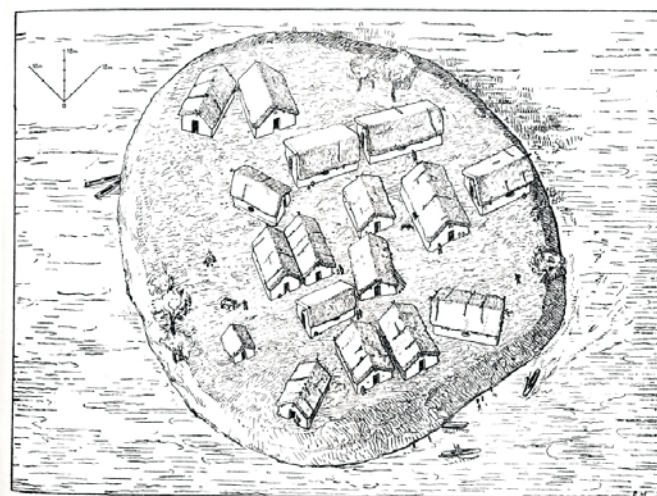
This paper presents several aspects related with the dwellings belonging to Gumelnița culture and their possible connection with the traditional Romanian architecture. The analysis followed the scale of the settlements and then the scale of the building its self, with a special attention on the organization of the interior space. Several fixed elements had been identified inside the dwellings, such as the floors, the heating systems, pieces of fixed furniture, together with the artefacts found in each dwelling. There had also been identified several special functions within some of the dwellings.

BIBLIOGRAFIE

- R. R. Andreescu et alii 2003 - R. R. Andreescu, P. Mirea, Ș. Apope, *Cultura Gumelnița în vestul Munteniei. Așezarea de la Vitănești, jud. Teleorman*, „Cercetări Arheologice” XII, 2003, p. 71-88.
- I. Andrieșescu 1924 - I. Andrieșescu, *Les fouilles de Sultana*, „Dacia” I, 1924, p. 51-107
- D. W. Bailey 1990 - D. W. Bailey, *The living house: signifying continuity, The social archaeology of houses*, 1990
- D. W. Bailey 2000 - D. W. Bailey, *Balkan Prehistory*, Routledge, London & New York, 2000
- D. Bailey 2005 - D. Bailey, *Beyond the meaning of Neolithic houses: specific objects and serial repetition*, în „(Un)settling the Neolithic”, 2005
- C. Bem 2001 - C. Bem, [Considerații generale asupra cercetărilor arheologice pluridisciplinare de pe Valea Neajlovului](#), „Gumelița. O civilizație necunoscută”, CD, CIMEC, 2001
- C. Bem 2002 - C. Bem, *A special type of Aeneolithic dwelling. Unicum or deficiency of conservation?*, „Studii de Preistorie” 1, 2002, p. 153-192
- D. Berciu - D. Berciu, *Săpăturile arheologice de la Tangâru* (1934), Buletinul Muzeului „Teohari Antonescu” I, 1935
- D. Berciu - D. Berciu, *Săpăturile dela Petru Rareș* (1933 și 1935), Buletinul Muzeului Județului Vâlcea „Teohari Antonescu” II, 1937
- D. Berciu 1956 - D. Berciu, *Săpături arheologice în regiunea București*, „MCA” II 1956, p. 491-562
- Catalog 1996-1997 - *Viața pe malul Dunării acum 6.500 ani* (catalog de expoziție, 1996-1997, MNIR)
- A. Ciorănescu 2002 - A. Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, Ed. Saeculum, București 2002

- CCA 2004 - *Cronica cercetărilor arheologice. Campania 2003*, CIMEC 2004
CCA 2005 - *Cronica cercetărilor arheologice. Campania 2004*, CIMEC 2005
CCA 2006 - *Cronica cercetărilor arheologice. Campania 2005*, CIMEC 2006
E. Comşa 1976 - E. Comşa, *Quelques considérations sur la culture Gumelnița (L'agglomération Măgura Jilavei)*, „Dacia” XX, 1976, p. 105-128
E. Comşa 1990 - E. Comşa, *Complexul neolitic de la Radovanu*, CCDJ VIII, Călărași, 1990
DEX - *Dicționarul explicativ al limbii române* (www.dexonline.ro)
V. Dumitrescu 1925 - V. Dumitrescu, *Les fouilles de Gumelnița*, „Dacia” II, 1925, p. 29-103
V. Dumitrescu 1965 - V. Dumitrescu, *Principalele rezultate ale primelor două campanii de săpături din aşezarea neolitică târzie de la Căscioarele*, SCIVA 16, 2, 1965, p. 215-238
V. Dumitrescu et alii 1983 - V. Dumitrescu, A. Bolomey, F. Mogoşanu, *Esquisse d'une préhistoire de la Roumanie*, Bucureşti, 1983
C. Haită 2001 - C. Haită, *Studiu micromorfologic asupra spațiilor amenajate din interiorul locuințelor din siturile neo-eneolitice Hârşova-tell și Borduşani Popină*, „Gumelița. O civilizație necunoscută”, CD, CIMEC, 2001
N. Harţuche 1987 - N. Harţuche, *Cercetările arheologice de la Lişcoteanca. Aşezarea Movila-Olarului (1970-1976)*, „Istros” V, 1987, p. 7-90
N. Harţuche, O. Bounegru 1997 - Harţuche N., Bounegru O., *Săpăturile arheologice de salvare de la Medgidia, jud. Constanța (1957-1958)*, „Pontica” XXX, 1997, p. 17-104
P. Haşotti 1997 - P. Haşotti, *Epoca neolitică în Dobrogea*, Constanța, 1997
C. Hălcescu 1995 - C. Hălcescu, *Tezaurul de la Sultana*, CCDJ XIII-XIV, 1995, p. 11-18
G. Ionescu 1971 - G. Ionescu, *Arhitectura populară în România*, Ed. Meridiane, 1971
C. Isăcescu 1984 - C. Isăcescu, *Săpăturile de salvare de la Sultana, com. Mânăstirea, jud. Călărași*, „Cercetări Arheologice”, VII, 1984, p. 27-42
C. Isăcescu 1984 a - C. Isăcescu, *Stațiunea eneolitică de la Sultana – comuna Mânăstirea*, Documente recent descoperite și informații arheologice, Bucureşti, 1984, p. 11-20
Ist. Rom. 2001 - *Istoria Românilor*, vol. I, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2001
Locuința ... 1989 - *Locuința sătească din România*, „Studii de arhitectură tradițională în vederea conservării și valorificării prin tipizare”, ediție revizuită și completată, 1989
S. Marinescu-Bîlcu 1965 - S. Marinescu-Bîlcu, *Un „atelier” néolithique pour la taille des haches en silex*, AR XVII, 1965, 1, p.48-53
S. Marinescu-Bîlcu et alii 1997 - S. Marinescu Bîlcu, D. Popovici, G. Trohani, R. Andreescu, A. Bălăşescu, A. C. Bălteanu, C. Bem, E. Gal, C. Haită, E. Kessler, D. Moise, V. Radu, M. Tomescu, M. Venczel, F. Vlad, V. Voinea, *Archaeological research at Borduşani – Popină (Ialomița County) preliminary report 1993-1994*, „Cercetări Arheologice” X, 1997, p. 35-143
S. Marinescu-Bîlcu 1998-2000 - S. Marinescu Bîlcu, *Sur l'organisation interne de certaines stations des cultures des complexes Boian-Gumelnița et Precucuteni-Cucuteni/Tripolie*, Cercetări Arheologice XI, 1998-2000, p. 321-336
S. Marinescu-Bîlcu et alii 2000-2001 - S. Marinescu Bîlcu, V. Voinea, S. Dumitrescu, C. Haită, D. Moise, V. Radu, *Aşezarea eneolitică de pe insula „La Ostrov”, lacul Taşaul (Năvodari, jud. Constanța). Raport preliminar*, „Pontica” XXXIII-XXXIV, 2000-2001, p. 123-149
S. Marinescu-Bîlcu 2001 - S. Marinescu-Bîlcu, *Cultura Gumelnița*, „Gumelița. O civilizație necunoscută”, CD, CIMEC, 2001

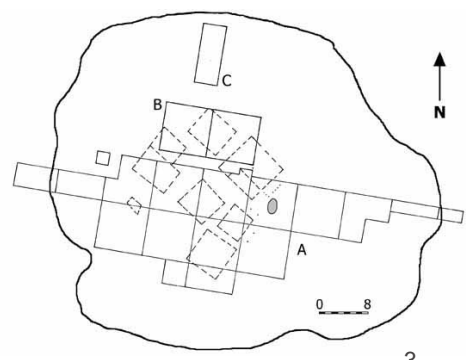
- I. Nania 1967 - I. Nania, *Locuitorii gumelnițeni în lumina cercetărilor de la Teiu*, „Studii și articole de istorie” IX, 1967, p. 7-23
- M. Nica et alii 1995 - M. Nica, C. Schuster, T. Zozoliu, *Cercetările arheologice în tell-ul gumelnițean de la Drăgănești Olt, punct “Corboaica” – campania din anii 1993-1994*, „Cercetări în aria Nord Tracică” I, p. 9-45
- I. Nestor 1933 - I. Nestor, *Fouilles de Glina*, „Dacia” III-IV, 1933, p. 226-252
- S. Pandrea et alii 1999 - S. Pandrea, V. Sîrbu, M. Neagu, *Cercetări arheologice în așezarea gumelnițeană de la Însurăței-Popina I, județul Brăila. Campaniile 1995-1999*, „Istros” 9, 1999, p. 145-169
- R. R. Patrulus 1975 - Radu R. Patrulus, *Locuința în timp și spațiu*, Ed. Tehnică, București, 1975
- D. Popovici et alii 1998-2000 - D. Popovici, B. Randoiu, Y. Riailand, V. Voinea, F. Vlad, Cătălin Bem, Carmen Bem, G. Haită, *Les recherches archéologiques du tell de Hârșova (dép. de Constantza) 1997-1998*, „Cercetări Arheologice” XI, 1998-2000, vol. 1, p. 13-124
- D. V. Rosetti 1932, D.V. Rosetti, *Câteva așezări și locuințe preistorice din prejma Bucureștilor. Asupra tehnicei, tipologiei și cronologiei lor*, 1932, p. 1-23
- D. V. Rosetti 1934 - D.V. Rosetti, *Săpăturile de la Vidra. Raport preliminar*, București, 1934, p. 6-31
- G. Stoica 1973 - G. Stoica, *Interiorul locuinței țărănești*, Ed. Meridiane, București, 1973
- M. Șimon, E. Paveleț 1999-2000 - M. Șimon, E. Paveleț, *Considerații generale asupra așezării gumelnițene de la Măriuța, com. Belciugatele, jud. Călărași*, Buletinul Muzeului „Teohari Antonescu”, nr. 5-6, 1999-2000, p. 181-203
- Gh. Ștefan 1925 - Gh. Ștefan, *Les fouilles de Căscioarele*, Dacia II, 1925, p. 138-197
- H. Todorova, 1982 - H. Todorova, *Kupferzeitliche Siedlungen in Nordostbulgarien*, München, 1982
- I. Vlăduțiu 1973 - I. Vlăduțiu, *Etnografia românească*, Ed. Științifică, București, 1973
- V. Voinea 2001 - V. Voinea, *Cultura Gumelnița în sudul și centrul Dobrogei*, „Gumelița. O civilizație necunoscută”, CD, CIMEC, 2001
- T. Zorzoliu 1995 - T. Zorzoliu, *Locuințele eneolitice din tell-ul de la Drăgănești Olt*, Slatina, 1995.

1

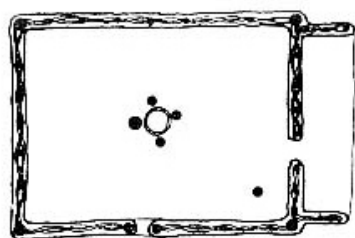

2

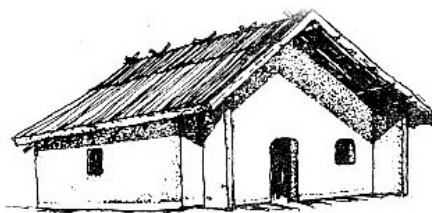

3

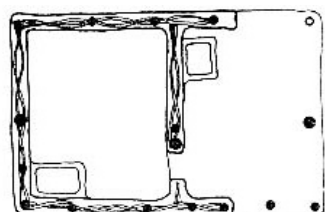
Pl. 1. Planuri și reconstituiri de aşezări: 1. Căscioarele (după V. Dumitrescu), 2. Radovanu (după E. Comşa), 3. Bucşani (după C. Bem)

1a

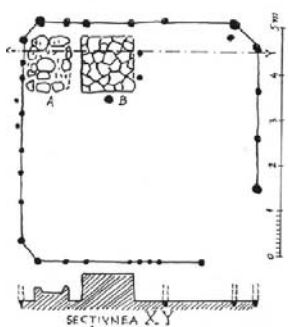
1b

2a

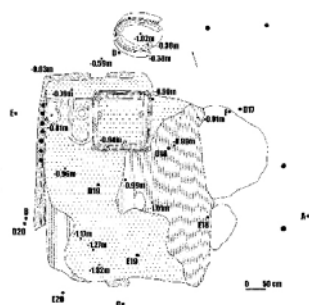
2b

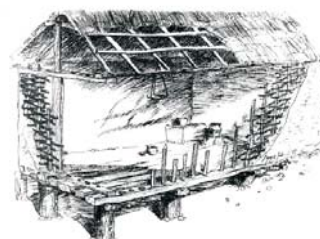
3a

3b

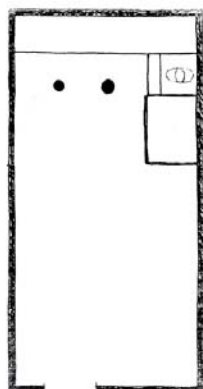

4a

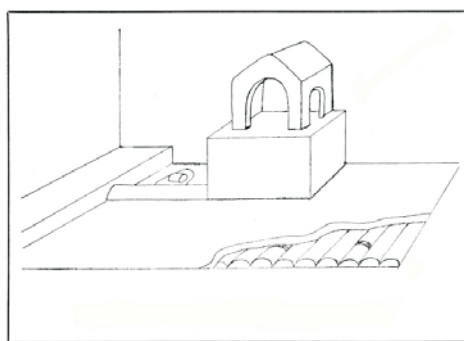

4b

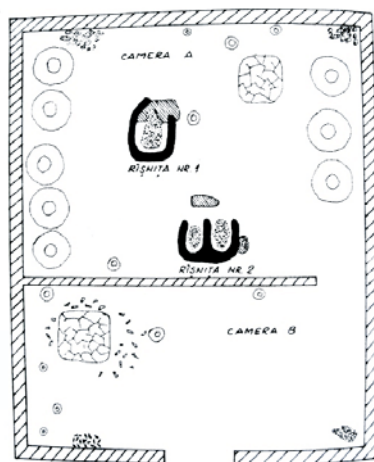
Pl. 2. Planuri și reconstituiri de locuințe: 1. Tangâru, 1a plan (după E. Comșa), 1b reconstituire (după arh. C. Hoinărescu), 2. Petru Rareș, 2a plan (după E. Comșa), 2b reconstituire (după arh. C. Hoinărescu), 3. Pietrele, 3a plan (după D. Berciu), 3b reconstituire (după arh. G. Ionescu), 4. Bucșani, 4a și b plan și reconstituire (după C. Bem)

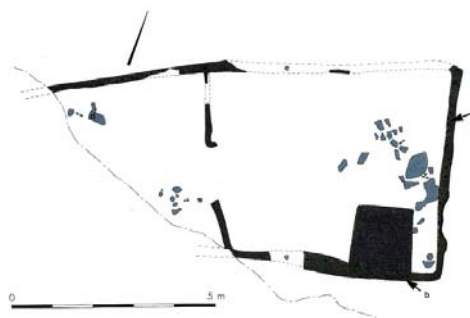
1a

1b

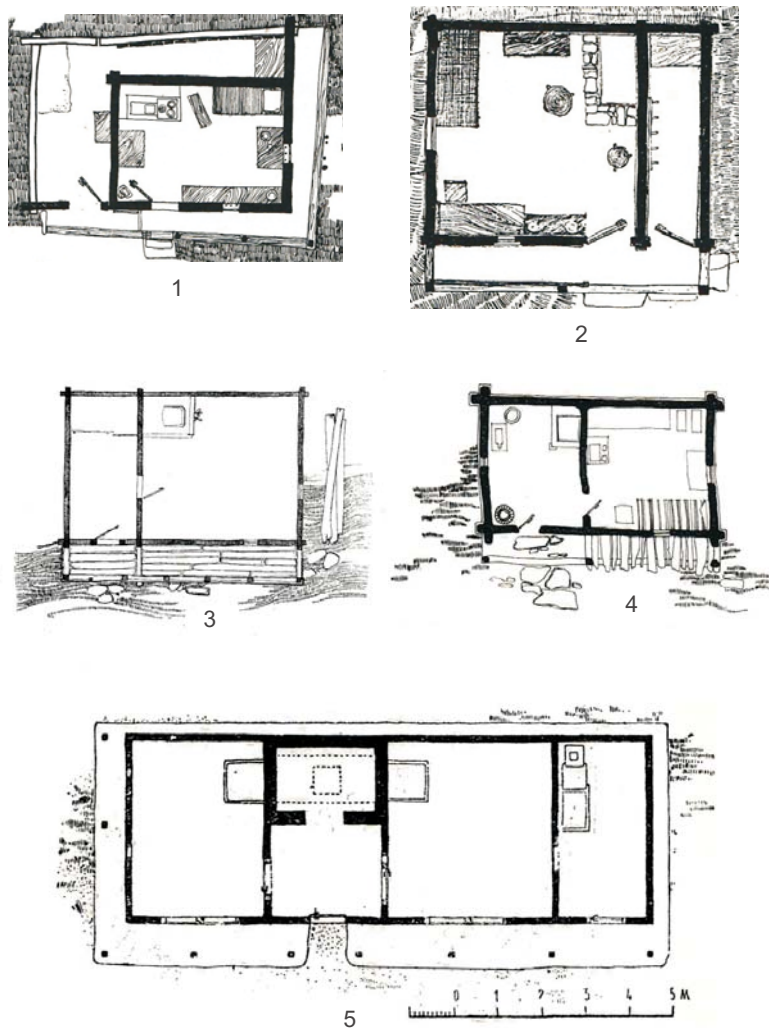

2

3

Pl.3. Planuri și reconstituiri de locuințe: 1. Radovanu, 1a plan, 1b reconstituire (după E. Comșa), 2. Medgidia, plan (după N. Harțuche și O. Bounegru), 3. Hârșova, plan (după D. Popovici)

Pl. 4. Planuri de locuințe tradiționale: 1. locuință arhaică cu 1 cameră și prispă, 2. locuință arhaică cu 2 camere (tindă și casă), intrări separate și prispă, 3. locuință cu 2 camere, prispă, intrare prin tindă și vatră în odaie, 4. locuință cu 2 camere, prispă, cu intrare prin tindă, vatră în tindă și sobă oarbă în odaie, 5. locuință cu mai multe camere (după arh. G. Ionescu)

CÂTEVA ASPECTE PRIVIND PERIOADA DE TRANZIȚIE ȘI BRONZUL TIMPURIU ÎN REGIUNEA DUNĂRII DE JOS

Mihaela Denisia LIUȘNEA

Cercetarea eneoliticului în spațiul nord-dunărean a început cu peste un secol în urmă, pe baza unui bogat material privind culturile Cucuteni, Gumelnița și Sălcuța. În perioada interbelică au apărut primele încercări de stabilire a particularităților epocii cuprului în spațiul actual al României, fiind luate ca model tradițiile școlii germane (Schroller 1933, 148). Termenul de eneolitic (*Steinkupferzeit*) a fost introdus în 1928 de Ion Nestor (1933). În același timp însă, cultura Schneckenberg de exemplu, era considerată ca aparținând eneoliticului și că și-ar continua doar evoluția în epoca bronzului timpuriu (Prox 1941, p. 80, 90). După cel de-al doilea război mondial majoritatea cercetătorilor au optat pentru utilizarea sintagmei *perioadă de tranziție* care a înlocuit-o pe cea de epoca cuprului pentru a defini etapa de trecere de la formele de viață neolitice finale (eneolitice sau chalcolitice) la cele specifice epocii bronzului. În 1950, Ion Nestor atrăgea atenția însă asupra dificultății cunoașterii momentului exact în care s-a terminat epoca neolitică și s-a realizat trecerea la epoca bronzului (Nestor 1950, 214).

Perioadă definită drept epoca de tranziție, a fost caracterizată prin evoluția culturilor: Coțofeni, a amforelor sferice, Cernavoda III, Cernavoda II (Foltești II), Orlea-Sadovec și a mormintelor tumulare cu ocră (Berciu 1960; 1966, 131-139; Comșa 1967, 207-221; Roman 1968; 1971, 31-169; 1981, 21-42; 1983, 69-72; Nestor, Zaharia 1968, 17-44; Morintz, Roman 1968, 45-128; 13, 1969, 61-71; Morintz, Vulpe 1976, 103-110; Dumitrescu 1972, 18-20; 1974, 21-22, 157-159).

Complexul Horodiștea-Foltești-Cernavoda a fost explicat ca avându-și originea în „faza târzie a culturii Tripolie-Cucuteni”, născându-se în urma „unui contact mai intens cu triburile de păstori din stepile nord-pontice” și reprezentând, în fapt, „etapa finală a acesteia, având încă suficiente trăsături de structură care o leagă de fondul fazei anterioare”.(Berciu 1960, 76) Elementele de continuitate erau surprinse în ceea ce privește locuirea în perimetrul vechilor așezări, în forme de cultură materială, ceramica pictată care nu dispare și plastică.

De etapa Horodiștea-Foltești era legată și o perioadă a înmormântărilor cu ocră, documentată printr-un mormânt de acest tip descoperit la Brăilița și prin mormintele de la Stoicani (*Ibidem*). Fiind în contact cu purtătorii aspectului Cernavoda, de-a lungul malului dobrogean al Dunării, comunitățile Horodiștea-Foltești au primit, într-un moment ce nu putea fi precizat, „dar oricum timpuriu”, elemente de cultură

mediteraneană. (*Ibidem*). Încheierea procesului de dezvoltare a culturii Cucuteni-Tripolie a fost urmată de formarea primului orizont fără pictură, „care acoperă perioada propriu-zisă de tranziție către epoca bronzului” (*Ibidem*, 77). Orizontul Cernavoda II a fost considerat ca aparținând complexului Horodiştea-Folteşti, prezentând însă și anumite particularități proprii. (*Ibidem*). Din punct de vedere cronologic, se considera că Cernavoda II precede Cernavoda III, ce definea cultural „pragul epocii mijlocii a bronzului” (*Ibidem*; Petrescu Dâmbovița 1953, 13-156)

Pe de altă parte, Nicolae Vlassa, în 1964, făcea distincție între eneolitic, reprezentat de culturile Petreşti, Ariuşd respectiv Tisa - etapa târzie, și epoca cuprului, reprezentat de complexul Gheja-Bodrogkeresztúr, Decea Mureşului, influențele Baden-Pécel, culturile Coţofeni și Schnekenberg, (Vlassa 1964, 362, n. 55; Vlassa ș.a. 1986, 59-78) Un alt specialist, Kurt Horedt susţinea, patru ani mai târziu, prezența epocii cuprului în Transilvania, prin culturile: Tiszapolgár, Petreşti, Bodrogkeresztúr, grupul Decea Mureşului, Coţofeni, Schnekenberg, ultima, prin faza B atingând epoca bronzului. (Horedt 1968, 103-116).

Insistând asupra importanței schimbării formelor de viață și renunțând la absolutizarea criteriului tehnologic, Dorin Popescu (1965, 129-148; 1970, 55-61) a revenit asupra problematicei, ca și Alexandru Vulpe (1970, 29; 1974, 244, 248-249; 1979, 2266, n. 9).

Cel care a abordat insistent problemele legate de terminologia și cronologia perioadei de tranziție este Petre Roman, luând în considerație fenomenul de stabilizare socio-economică și etno-lingvistică, ce urmează după o amplă bulversare și instabilitate, corespunzând perioadei de tranziție (Roman 1981, 161-162; Roman, Némethi 1976, 58-629), după care s-a ocupat de analiza amănunțită a manifestărilor culturale ce caracterizează epoca (Roman 1983, 69-72). Dacă ar trebui să se aibă în vedere evoluția metalurgiei, atunci s-ar putea spune că perioada de tranziție începe odată cu dispariția grelelor unelte din cupru și se termină odată cu apariția securilor cu un singur tăiș (Roman, Némethi 1976, 59), care este specifică bronzului timpuriu (Roman 1980, 16). Având în vedere particularitățile evoluției comunităților umane la nordul Dunării, Petre Roman subliniază faptul că este necesar un sistem cronologic propriu teritoriului românesc, care poate fi apoi racordat la sistemele învecinate. (Idem 1986, 29)

În fapt, mărturiile arheologice demonstrează faptul că în arealul Culturii Cucuteni au apărut la un moment dat elemente alogene, ilustrate printr-o ceramică de tip C, contemporană cu fazele Cucuteni A-B și mai ales cu Cucuteni B. Pe măsură ce prezența acestei ceramici, caracterizată prin pastă amestecată cu scoică pisată și ornamentare prin impresiuni făcute cu pieptenele și apoi cu șnurul răsucit, s-a generalizat, specialiștii au vorbit de o nouă cultură Horodiştea-Folteşti sau de o ultimă fază a culturii Cucuteni - Cucuteni C. Același tip de ceramică a apărut și în Muntenia, în arealul culturii Gumelnița, iar această realitate a primit numele de Gumelnița D. Și în Sudul Olteniei au apărut sporadic fragmente ceramice destul de asemănătoare cu cele din Muntenia. După 1949, cercetările au pus în evidență numeroși tumuli, cu sau fără ocră, în Moldova, Dobrogea, Muntenia, Oltenia datând de la sfârșitul eneoliticului și începutul unei noi perioade denumite de unii specialiști perioada de tranziție de la

eneolitic la epoca bronzului, ce au fost atribuiți unor populații nord-stepice. Cronologia acestei perioade a fost inițial stabilită ca fiind 2000-1800 î.Hr., respectiv 1900-1700 î.Hr. (Morintz, Roman 1968, 4, 553; Berciu 1960, 71 sqq.)

Arheologii bulgari acceptă, folosind drept argument rezultatele cercetărilor întreprinse de Georgi I. Georgiev, în așezările de la Karanovo și Dipsiska Moghila (Ezero), ca dată pentru sfârșitul eneoliticului 2500 î. Hr. (Idem, 1970, 4, 557). Ideea fusese deja acceptată de Vladimir Dumitrescu, care inițial a fost tentat să creadă că fazele Cucuteni A-B și B ar putea fi datate după 1800 î. Hr. (Dumitrescu 1954, 517-520). Dumitru Berciu, conform unei cronologii proprii, credea că la Dunărea de Jos și mai cu seamă în zona istro-pontică, epoca bronzului începe la 2200 î. Hr. (Berciu 1966, 131). În acest context, Cernavoda ar fi practic cea mai veche cultură a epocii bronzului din spațiul carpato-danubian, ce „se plasează cu câteva secole înainte de începerea bronzului în Europa Centrală” (*Ibidem*, 132), fiind „prin structura sa o cultură egeo-anatoliană”. (*Ibidem*, 147)

De altă părere sunt Sebastian Morintz și Petre Roman, care cred că există trei culturi diferite care poartă numele de Cernavoda: Cernavoda I, Cernavoda III și Cernavoda II, fiecare cu origine și evoluție distincte. (Morintz, Roman 1968, 45) Cei doi specialiști, definesc perioada de tranziție „intervalul de timp cuprins între sfârșitul culturilor eneolitice relativ binecunoscute (Gumelnița, Sălcuța, Cucuteni) și culturile Glina III, Monteoru, Periam, cu care începe epoca bronzului.” (Idem 1970, 559) Mai târziu, Petre Roman conchide că perioada de tranziție se termină la date diferite în fiecare teritoriu în parte, grupe specifice acestei perioade continuând să viețuiască, iar în vest ele păstrează puternice elemente de tradiție eneolitică locală, și să fie deci contemporane cu noi grupe etno-culturale care caracterizează începutul epocii bronzului. (Roman 1986, 29)

Analiza evoluției culturale nu trebuie să se limiteze însă la cercetarea unui spațiu izolat, deoarece comunitățile nu au trăit izolate unele de altele, dimpotrivă. Mai mult, anumite caracteristici specifice unei comunități se regăsesc pe spații largi, ceea ce dovedește relații de schimb cel puțin, cu alte comunități aflate la distanța mare, iar în final, spre sfârșitul perioadei analizate se constată apariția unor noi structuri etnice de tip indo-european, ce vor marca definitiv evoluția culturală în spațiile de referință și nu numai.

Conform opiniei specialiștilor, la sfârșitul mileniului V și în mileniul IV î. Hr., în perioada definită cultural drept Eneoliticul final, zona est-balcanică, la est de axa N-S Olt-Osum-Stryama-Drama, era populată de comunități sedentare și semi-sedentare. La Dunărea de Jos se poate vorbi de o populație semi-sedentară, Cernavoda III. În mileniul IV î. Hr. și mai cu seamă în a doua jumătate a acestui mileniu se constată o intensificare a fenomenului de sedentarizare, cum se întâmplă la Dubene-Saravka (Nikolova 1996; 1999a, 1999b, 2000d), Drama – Merdzhumekya (Lichardus și al. 2000), iar către sfârșitul mileniului IV și începutul mileniului III la Ezero A1. (Nikolova 1996)

Arheologul bulgar, V. Mikov, considera că în a doua jumătate a mileniului III î. Hr. spațiul Bulgariei de sud se încadra, împreună cu Asia Mică, insulele din Marea Egee, litoralul trac și Macedonia, în marele cerc cultural și etnic egeo-anatolian.

(Mikov 1948, 47-55; Morintz, Roman 1970, 557; Roman 1986, 31) Aceeaşi idee a fost susţinută de Georgi I. Georgiev, pe baza descoperirilor din aşezările de la Karanovo şi Dipsiska Moghila (Ezero) (Morintz, Roman 1970, 557; Roman 1992a, 25 şi urm.) Ca urmare, se poate vorbi de o populaţie sedentară, cu ocupaţii agricole, care evoluează în anumite limite culturale.

În acelaşi perioadă, în nordul şi centrul Anatoliei, se constată o schimbare ce a fost pusă de Giorgi Leon Kavtaradze pe seama unor deplasări de populaţie din Sud-estul Europei, prima fază a Bronzului Timpuriu fiind explicată, cel puţin în parte, ca fiind rezultatul unor astfel de influenţe (Kavtaradze 2001, 107). Mai mult, acelaşi autor constată ca în Anatolia şi Caucaz, existenţa unor „*symbiotic cultures*” care au la bază şi alte tradiţii europene şi probabil, deplasarea crescătorilor de animale din zona nord-pontică ce a ajuns până în Anatolia, a putut declanşat migraţia comunităţilor de agricultori din Peninsula Balcanică spre est. (*Ibidem*, 108 sq.) În acelaşi timp, descoperirile arheologice din Anatolia şi Grecia pun în evidenţă infiltrări ale comunităţilor eneolitice din regiunea nord balcanică (Evans 1973, 19) Culturile anatoliene din cercul Troiei I relaţionează cu cultura central europeană Baden este convins Giorgi Leon Kavtaradze, iar direcţia influenţelor este dinspre Europa spre Anatolia şi nu invers (2001, 111)

Pe de altă parte, Lolita Nikolova crede că schimbările intervenite la sfârşitul eneoliticului şi la începutul Bronzului Timpuriu, mai cu seamă nomadismul pastoral, sunt cauzate nu atât de migraţiile de populaţii din stepele nord pontice (Chapman, Hamerow 1997, Adams 1968, Gimbutas 1989, 1997), cât mai cu seamă datorită transformărilor sociale din societăţile de agricultori/cultivatori şi crescători de animale din Balcani. (Nikolova 2000a, 2000b).

Este cunoscut faptul că, la sud de Balcani, în Marea Egee, în Creta şi Cyclade, au supravieţuit, după producerea migraţiilor comunităţilor de tip Kurgan, comunităţi de agricultori, care nu erau indo-europene (Gimbutas 1997), astfel că în Grecia fenomenul de indo-europenizare s-a produs mai târziu, crede Joan Mallory (1989, 66-69; 161, 180).

Pentru Bulgaria, opinia specialiştilor este că Epoca Cuprului Final reprezintă stagiul de dezvoltare al societăţii balcanice preistorice, când alături de caracteristicile eneoliticului, apar noi strategii sociale de adaptare la mediul înconjurător, determinate de creşterea mobilităţii populaţiei din zona balcanică (Nikolova 1999a). Consecinţele acestei stări de fapt au fost descreşterea treptată a structurilor de locuire tradiţionale pe termen lung şi creşterea mai intensă a animalelor, în concordanţă cu noile necesităţi social-economice, în Cupru Final II. (Nikolova 2002). O serie de specialişti s-au ocupat de una dintre cele două probleme pe care le ridică analiza perioadei, şi anume - schimbările sociale. (Tringham 1971; Fleming 1972; Salzman 1980; Hanbury-Tenison 1986; Manzura 1993; Naylor 1996)

Schimbările nu trebuie asociate cu mari discontinuităţi, consideră Ph. C. Salzman, ci cu o „continuitate a societăţii în schimbare sau în noi circumstanţe” (Salzman, 1980, 6). Sursa schimbării, după L. Naylor, este „mediul natural şi socio-cultural” pentru că dacă mediul se schimbă trebuie să se schimbe şi culturile. (Naylor 1996, 43) Mediul socio-cultural face presiuni, constrânge la schimbări în aria relaţiilor

umane, a celor dintre grupurile culturale, în domeniul producției materiale, a tehnologiei, cu repercusiuni în sferile activității politice, economice, a ideilor religioase, a mentalității. Pentru a înțelege această schimbare trebuie identificată sursa internă (specifică doar unui singur grup cultural) sau externă rezultată din contactele culturale. (*Ibidem*, 47-48)

În perioada la care ne raportăm, schimbările se produc la nivelul ocupației de bază, afirmă specialiștii, agricultura, respectiv economia pastorală, ce implică mobilitate. Ca urmare, cele două componente ale transformării societății sunt sedentarismul agricol și nomadismul pastoral, între care există și forme de tranziție a structurilor social-economice, necreate de o presiune externă neapărat, ci de modificările interne ale comunității respective. Ph. C. Salzman crede că schimbarea între nomadism și sedentarism, între pastoralism și agricultură, ține de circumstanțe împrejurări și de un set de activități, iar nu de modificarea absolută sau de dinamismul acesteia. (Salzman 1980,13)

Puiu Hașotti (1997, 119 sqq.) și Igor Manzura (1999, 95 sqq.) constată că în Muntenia și la Sud de Dunăre în Bulgaria, *tell*-urile complexului Kodžadermen-Gumelnița-Karanovo VI își încetează evoluția în fața pătrunderii unor comunități „nomade” de tip Cernavodă I. Dar, Florin Gogâltan se arată neîncrezător în ceea ce privește consecințele acestei pătrunderi, astfel e de părere că este „puțin probabil că acestea să fi pus capăt evoluției *tell*-urilor, de vreme ce noii veniți vor prelua, în unele cazuri, modul de viață al predecesorilor, continuând să locuiască *tell*-uri mai vechi” (Gogâltan 2004), așa cum se constată la Chirnovi, unde, din cei 6 m de stratigrafie arheologică (Boian, Gumelnița), nivelului Cernavodă I îi aparțin depuneri de până la 1 m (Morintz, Ionescu 1968, p. 105 sqq.; Morintz, Roman 1968, p. 56 sqq.), Bordușani (Hașotti 1997, p. 125), Hârșova, unde stratul Cernavodă I de aici începe la -0,40 m și coboară până la 1,65 m, constatându-se două niveluri de locuire) (*Ibidem*, 126 sqq.) sau Cernavodă, unde cercetările din anii '50 efectuate pe „Dealul Sofia” au pus în evidență depuneri la Cernavoda I, în sectorul a, cu grosimi de până la 3,30 m și 14 orizonturi de locuire. (Schuchardt, 1924, 9 sqq.; Roman, 2001, 345 sqq.)

Henrietta Todorova (1993,79; 1998, 68), este convinsă că există o altă cauză a încetării locuirii de tip *tell*, și anume creșterea excesivă a temperaturii, reflectată și de creșterea nivelului mării, care a provocat, pe lângă mișcările unor populații „stepice”, un adevărat colaps ecologic. În aceste condiții, vechile terenuri agricole din preajma *tell*-urilor, au devenit acum zone aride, fiind abandonate. Din această cauză timp de aproape 1000 de ani, între Karanovo VI și Ezero A, Tracia va fi practic nelocuită, fenomen care se constată apoi și în Grecia. (*Ibidem*)

Revenind la analiza arheologică a evoluției culturale, complexul balcanic al Cuprului târziu include comunitățile Karanovo VI-Gumelnița-Varna și Krivodol-Sălcuța-Bubanț (Ceramică cu grafit), după care urmează orizonturile Bronzul Timpuriu I, ca de exemplu Drama-Merdzhumekya (S-E Bulgariei) cu ceramică ce poate fi atribuită, crede Jan Lichardus, și culturii Cernavoda III de început (Lichardus 2000, 45.) El poate fi corelat cu *Pit Grave*, caracterizată prin castroane, oale, amfore simple, imprimate sau incizate, (*Ibidem* fig. 15, 8.) reprezentând o populație pastorală cu relații intense cu alte comunități din sud, dar și din nord.

Arheologic, Bronzul Timpuriu I poate fi documentat, imediat succedând Eneoliticul la Dubene-Sarovka, Zunatsite, Karanovo, Ezero, Dyadovo ş.a. Pentru sfârşitul mileniului IV î. Hr. însă, faza timpurie a culturii Ezero nu este documentată însă în *tell* –ul de la Ezero. Dar, pentru o perioadă mai lungă, Ezero este considerat situl care oferă cheia cronologiei culturale a Bronzului timpuriu în spaţiul Bulgariei (Nikolova 1999a, 1999b) Este vorba de sfârşitul mileniului IV î. Hr., când se înregistrează un fenomen de sedentarizare şi o creştere numerică a populaţiei.

Cât priveşte spaţiul corespunzând ţărmului vestic al Mării Negre, după o perioadă de frământări ce au afectat sud-estul României şi nord-estul Bulgariei, comunităţile de tip Cernavoda II s-au stabilizat şi a urmat o „perioadă îndelungată de linişte, bazată pe un mai solid echilibru tribal”. (Roman 1986, 32) Cercului cultural peninsular şi est-central european, caracterizat prin fond eneolitic în substrat, şi „un adaos variabil de elemente nord-pontice”, Petre Roman îi atribuie grupele şi culturile Orlea-Sadovec (Idem, 1976b), Celei, Coţofeni (Idem 1976a), Baden (fără Boleráz), Kostolac, Vučedol. (Idem 1986) Aceleaşi caracteristici, specifice epocii de tranziţie, le sunt atribuite şi spaţiilor corespunzând cercului cultural vestpontic: Sudul Moldovei, Bugeacul, estul Munteniei, Dobrogea şi nord-estul european. (*Ibidem*)

Pentru spaţiul sudic al Moldovei, Dumitru Berciu a propus noţiunea de Folteşti II, ca „etapă ulterioară pentru Horodiştea-Folteşti I”, revenind apoi pentru a prezenta orizontul Folteşti II drept „o cultură nouă”, preconizând şi existenţa unui orizont Folteşti III, care intra în epoca bronzului. (coord. Berciu 1960, 77)

Un an mai târziu, Marilena Florescu, declarându-se de acord cu denumirea de cultura Folteşti II pentru a desemna un grup cultural din Moldova, a subliniat faptul că aceasta reprezintă dezvoltarea firească a grupului Horodiştea – Folteşti I (Gorodsk-Usatovo), ce reprezentase începutul perioadei de tranziţie de la neolitic la epoca bronzului (Florescu 1964 105-125; 1965, 650) Noua cultură, completa autoarea, definea un moment important şi anume începutul epocii bronzului. În 1950, Mircea Petrescu-Dîmboviţa determinase la Folteşti un nivel de locuire mai nou decât cel în care apăreau resturi Usatovo, pe care îl pusese încă de atunci în legătură cu Glina III-Schneckenberg A (Petrescu Dîmboviţa 1951, p. 252 şi urm.)

În lucrarea sa asupra neoliticului în România, Dumitru Berciu revine la observaţiile privind existenţa şi a unui orizont Folteşti III, caracterizat prin ceramică ornamentată cu dungi reliefate paralele şi crestate. (Berciu 1961, 140)

În anul 1963, Silvia Marinescu-Bâlcu cerceta la Târpeşti, jud. Bacău, un complex funerar pe care l-a plasat între orizonturile I şi II de la Folteşti, înaintea aspectului Bogdăneşti şi pe care l-a relaţionat cu Cernavoda II prin formele şi decorurile ceramicii. (Marinescu-Bâlcu 1964, 245) Astfel, ajunge la concluzia că Târpeşti şi Cernavoda II ar fi parţial sincrone şi admite existenţa unui Folteşti II târziu, caracterizat prin prezenţa brâului crestă fin sau uşor alveolat – numit de Dumitru Berciu Folteşti III, sinonim cu aspectul Glina III Schneckenberg A. (*Ibidem*, 248) În aceeaşi perioadă, Petre Roman vorbea de un complex, în care admitea că se întâlnesc toate elementele caracteristice epocii bronzului, ce corespunde cronologic cu faza A a culturii Glina III Schneckenberg, cu care este de altfel înrudit şi cu faza Cernavoda III, pe care-l defineşte Folteşti III-Dolheşti. (Roman 1964, 323) Totodată, depistarea la

Mihai Vodă a unui nivel timpuriu de tip Glina III - Schneckenberg A, l-a determinat pe specialistul amintit să considere că nivelul Foltești II „se situează într-o perioadă anterioară acestui nivel, constituind în fapt „etapa inițială a culturii Glina III”. (*Ibidem* 322) Pe de altă parte, Nicolae Vlăsa, încerca o separare între eneolitic, reprezentat prin culturile Petrești, Ariușd și etapa târzie a culturii Tisa, și epoca cuprului, căreia îi atribuie descoperirile de la Gheja-Bodrogkeresztur, Decea Mureșului, influențele Baden-Pecel, Coțofeni (1976a), Schneckenberg (Vlăsa 1964, 362, n 55).

La un an distanță, Mircea Petrescu Dâmbovița distinge în Foltești II, de asemenea, două faze cronologice. (Petrescu Dâmbovița 1965, 4) Între timp, Marilena Florescu revenea asupra denumirii de Foltești III pentru a desemna un grup ceramic din complexul Foltești II „cu care începe epoca bronzului” și propune lărgirea noțiunii de Horodiștea – Foltești I, care să cuprindă faza mai veche Foltești II, iar noțiunea de Foltești II să fie rezervată pentru faza mai nouă a acestui complex, ce indică prima fază a epocii bronzului în Moldova. (Florescu 1965, 659) Un alt specialist, Valeriu Leahu, descoperind la Cățelu Nou, pe fundul unui bordei, materiale de tip Foltești II, identice cu cele din punctul b de la Cernavoda II, ajunge la concluzia că acesta nu reprezintă o continuare a culturii Cernavoda I cum se crezuse. (Leahu 1965, 22-23)

Pe baza mărturiilor arheologice, s-a putut constata că în prima jumătate a mileniului III î. Hr. (începând cu 2600-2400 î. Hr.), în regiunea balcano-danubiană, au apărut influențe sudice, caracteristice culturii Troia I dezvoltate, în paralel cu pătrunderea unor populații, care au asimilat comunitățile autohtone din perioada eneoliticului, determinând procesul de indoeuropenizare. Sincronizat cu Baden, Foltești, Cernavoda și Coțofeni, Ezero A, situl cu cele mai multe repere privind bronzul timpuriu din regiunea menționată, era considerat de Nicolai Merpert anterior Troiei, în timp ce Ezero B „prinde încă sfârșitul Troiei I și ar pătrunde în Troia II” (Roman 1982, 402; 1992a; 1992b). În același timp, în Ezero A era constatată o componentă nordică, de tradiție Cernavoda II, „parțial contemporană, parțial mai nouă decât cultura Cernavoda III. (Idem 1982, 403)

Cernavoda II (Foltești II) fusese considerată de Sebastian Morintz drept Proto-Glina, astfel că acesta a reconsiderat ordinea succesiunii Cernavoda II, respectiv Cernavoda III, ultima fiind înrudită cu grupul Celei „care în mod sigur precede cultura Coțofeni”. (*Ibidem* n.1) Ca urmare, „nu se mai poate susține că una din cele două culturi, indiferent care, ar avea întreaga evoluție după evoluția celeilalte și că, dimpotrivă, cele două culturi, au cel puțin în parte, o evoluție paralelă. (Morintz, Roman 1968, 568) S-a vorbit apoi despre anterioritatea culturii Cernavoda II în raport cu Cernavoda III, în zonele sud-estice, de unde comunitățile Cernavoda III ar fi împins spre nord pe cele ale Cernavodei II, care vor contribui apoi la apariția culturii Glina (*Ibidem*).

În ceea ce privește problemele legate de terminologia și cronologia perioadei de tranziție, Petre Roman, s-a concentrat asupra fenomenului de stabilizare socio-economică și etnolingvistică ce urmează după o amplă bulversare și instabilitate, corespunzând perioadei de tranziție (Roman, Némethi 1978, 59-629), după care, s-a ocupat și de analiza amănunțită a manifestărilor culturale ce caracterizează epoca. Astfel, Petre Roman își exprima convingerea că dacă ar trebui să se țină cont de

evoluția metalurgiei, atunci s-ar putea spune ca perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului, începe o dată cu dispariția grelelor unelte din cupru și se termină o dată cu apariția securilor cu un singur tăiș specifice bronzului timpuriu (Idem 1980, 16). Având în vedere particularitățile evoluției comunităților umane de la Nordul Dunării, Petre Roman, subliniază faptul că este necesar un sistem cronologic propriu teritoriului românesc, care poate fi apoi racordat la sistemele învecinate (Roman 1986 29). Referindu-se la sfârșitul epocii eneolitice, Petre Roman considera că aceasta se întâmplă „o dată cu ultimele manifestări ale culturilor locale Cucuteni, Gumelnița Sălcuța, și a populațiilor intruse, dar contemporane, respectiv Cernavoda I și Foltești I”. (*Ibidem*)

Revenind la perioada nouă în care apar influențe de tip Troia I, Petre Roman o numește de tranziție spre epoca bronzului, cuprinzând aspectele Renie II, Cernavodă II (Foltești II), Cernavodă III, Foltești III și grupa Celei (Morintz, Roman 1970, 559). Influențele sudice ale așa zisului bronz timpuriu, spun autorii, au provocat anumite schimbări în culturile de la Dunărea de Jos, dar n-au determinat un asemenea salt, încât să justifice atribuirea culturilor din perioada respectivă (care se aflau la un nivel de viață eneolitică) epocii bronzului, fără a mai vorbi de totala absență a obiectelor din bronz (Idem 1968, 553-573).

Alături de problema delimitării perioadei de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului, care rămâne, așa cum am văzut o problemă discutată, alte dificultăți derivă din utilizarea unor sisteme cronologice și de periodizare diferite pentru această epocă.

Începutul perioadei de tranziție este plasat, cum s-a putut constata, pe baza influențelor de tip Troia I, pe la 2500-2400 î.Hr, iar sfârșitul pe la 1800-1700 î.Hr. Concepția general acceptată era aceea că apariția culturii Glina III, cultură ce corespunde bronzului timpuriu în România, s-ar plasa în jurul anului 1800/1700 î. Hr. (Nestor 1960, 93; Petrescu Dîmbovița 1974, 287). Câțiva ani mai târziu, Sebastian Morintz și Petre Roman, au ridicat data de început a epocii bronzului, pentru spațiul carpato-danubiano-pontic, pe la 1900 î. Hr. (Andrițoiu 1992, 87). Recent, într-o lucrare de sinteză, Christian Schuster presupune că dezvoltarea fazei Glina III se petrece pe la 2200 î. Hr. (Schuster 1997, 162-163.). Cert este faptul că în această perioadă se găsesc analogii între culturile de la Dunărea de Jos și complexe din Bulgaria de la Mihalić, Ezero (Dipsiska Moghila, v. G.I. Georgiev 1979, 528-534) și Ezerovo (Morintz, Roman 1968, 570).

Reamintim că Dumitru Berciu, conform unei cronologii proprii, credea că la Dunărea de Jos și mai cu seamă în zona istro-pontică, epoca bronzului începe la 2200 î. Hr., iar Cernavodă ar fi practic cea mai veche cultură a epocii bronzului din spațiul carpato-danubian, ce se plasează cu câteva secole înainte de începerea bronzului în Europa Centrală fiind prin structura sa o cultură egeo-anatoliană. (Berciu 1966, 131 și urm.)

Evident în legătură cu aceste propuneri au existat și păreri contrare, care aveau în vedere în special rezultatele C¹⁴. Cea mai semnificativă opinie în acest sens o are Alexandru Vulpe, care propune o coborâre a limitei bronzului timpuriu până la mijlocul mileniului IV î. Hr., paralelizând fenomenele culturale din spațiul carpato-dunărean cu cele din spațiul egeic (Vulpe 1995, 18; 1996, 33).

Se cunoaște faptul că, anterior perioadei de tranziție, jumătatea de Nord a Moldovei a fost locuită de comunitățile culturii Cucuteni. Cu o durată de aproximativ 1100 de ani, de-a lungul căreia cunoaște trei faze de evoluție (A, A-B, B), cultura Cucuteni reprezintă aria vestică dintre Carpați și Nistru, a marelui complex Ariușd – Cucuteni – Tripolie. În dezvoltarea firească a acestei culturi, se constată în mediul local existența unei ceramici străine, diferită ca aspect. Considerată de cercetători ca dovadă a pătrunderii unor populații străine, Ștefan Cucuș observa că ceramica denumită „Cucuteni C”, se caracterizează „prin tehnica primitivă a pasteii și printr-o gamă redusă a formelor și motivelor decorative” (Cucuș 1985, 63-92). Pe măsură ce aceasta s-a generalizat, specialiștii au vorbit de o nouă cultură Horodiștea – Foltești sau de o ultimă fază a culturii Cucuteni – Cucuteni „D”. Același tip de ceramică a apărut și în Muntenia în arealul culturii Gumelnița, aceasta realitate primind numele de Gumelnița „D”. Reanalizând datele stratigrafice, combinate cu datele analizei tipologico-stilistice și cu cele oferite de metoda comparativă s-a ajuns la concluzia că o parte din etapele culturii Gumelnița (ultimele nivele A₂ și cele B₁) au putut fi, într-o perioadă foarte scurtă de timp, contemporane cu Troia I și că doar nivelurile Cernavoda I și III sunt sincrone cu Troia I. (Dumitrescu 1972, 25-44) Asemănările dintre unele materiale arheologice (toartele de tip „tunel”, un anumit gen de castroane etc.) ca și corespondența datelor radiocarbon (data de 2600±100 î.Chr. pentru Cernavoda I și data finală pentru Troia I) care se acorda și cu datele stratigrafice, au confirmat această idee. (Dumitrescu, Vulpe 1988, 142-143)

Revenind asupra opiniilor specialiștilor Nicolae Vlăssă, Vladimir Dumitrescu și ale lui Petre Roman, care nu e de acord cu contemporaneitatea orizontului aflat în discuție și Troia, Dan Mohnah nu putem vorbi de legături cu Troia mai devreme de sfârșitul culturii Bodrogkeresztúr, chiar dacă apariția idolilor *en violon* ar cere-o. În cazul acestor piese Sabin Adrian Luca, Cristian Roman și Dragoș Diaconescu cred că s-a produs un proces de dezvoltare locală, dispersarea prototipului făcându-se – mai degrabă – dinspre sud-estul Europei spre Orient. (Luca, Roman, Diaconescu, 2004)

Convingerea purtătorilor ceramicii de tip Cucuteni „C”, de origine stepică, cu cei ai ceramicii pictate în aceleași locuințe, este dovada unei încorporări lente, o asimilare gradată a acestora de către cucutenieni. În sprijinul acestei idei stă și constatarea că elementul „C” este inferior atât demografic cât și ca stadiu de dezvoltare culturală. Această asimilare a fost determinată posibil de cauze economice, dacă avem în vedere faptul că purtătorii ceramicii „C” erau crescători de animale (Dodd Opreșcu 1981, 511-512; 1983, 231). Așadar, ceramica de tip „C” a fost o premisă în declanșarea procesului de indo-europenizare, proces ce reprezintă consecința unei simbioze, producându-se mai apoi o dezvoltare paralelă a celor două lumi. Trebuie amintit faptul că o serie de specialiști consideră ceramica de tip „C” reprezintă de fapt o populație de origine locală (Nițu 1977, 153 și urm.; Comșa 1981, 21).

Perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului se încheie la date diferite în fiecare spațiu în parte, comunități specifice acestei perioade continuând, în vest, se păstrează puternice elemente de tradiție eneolitică locală, fiind contemporane cu noi grupe etno-culturale ce caracterizează începutul epocii bronzului (Roman 1986, 29).

Centrului cultural peninsular și est-central european, caracterizat prin fond eneolitic în substrat și un adaos „variabil de elemente nord pontice”, Petre Roman îi atribuie grupurile Orlea – Sadovec, Celei, și culturile Coțofeni, Baden, Kostolac și Vučedol. Aceleași caracteristici specifice epocii de tranziție le sunt atribuite și spațiilor coresponzând cercului cultural vest – pontic: Sudul Moldovei, Bugeacul, Estul Munteniei, Dobrogea și Nord – Estul European (*Ibidem*, 30).

Strânsa legătură dintre culturile perioadei de tranziție din România și culturile din Bulgaria ilustrate prin materialele de la Mihalić, Ezero (Dipsiska Moghila) și Ezerovo, ducă incontestabil la concluzia unei dezvoltări paralele în timp a acestora. Complexul Ezero – Mihalić este deja o sinteză originală a mai multor componente culturale: una de evident caracter Troia I și alta de caracter, la fel de evident, nord pontic. La acest orizont cronologic reapar *tell*-urile, observă Florin Gogâltan, și la sud de Dunăre, în Bulgaria, Bosnia Herțegovina și Grecia, reprezentative fiind așezările caracteristice culturii Ezero: Djadovo, Junacite, Nova Zagora sau Ezero, la care se adaugă siturile de la Varvara, Argissa Magula, Dikili Tash, Emporio, Eutresis, Lerna, Manika Pevkakia Magula, Poliochnietc. (Gogâltan, 2004) În fapt, observă acest cercetător (*Ibidem*), „una dintre caracteristicile perioadei bronzului timpuriu și mijlociu din Bazinul Carpatic este tocmai înflorirea modului de viață reprezentat de *tell*-uri”, proces ce debutează în a doua etapă a bronzului timpuriu (aproximativ 2400 – circa 2300 î.d.Hr.).

În regiunile dunărene primele elemente de tip Troia I apar încă de la începutul perioadei de tranziție, în etapa de trecere de la Cernavodă I la Cernavodă III. Considerăm astfel putem vorbi de perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului, în România, aproximativ la sfârșitul Troiei I în jurul datei de 2500 î. Hr. și spațiul la care poate fi raportată evoluția specifică perioadei se extinde mai mult decât se credea inițial, argumente fiind întinderea așezărilor și existența mai multor culturi (Morintz, Roman 1968, 567-570).

Din perspectiva evoluției culturale la nordul Dunării, Alexandru Vulpe afirmă că elementul alohton, intrusiv, nu a fost nici în această zonă așa de important, mutațiile culturale care au avut loc la sfârșitul eneoliticului și începutul epocii bronzului, fiind puse pe seama populației locale. Astfel, schimbări culturale sunt consecința transformărilor economico-sociale apărute ca urmare a măririi ponderii creșterii animalelor în dauna cultivării plantelor, care a condus la o mai mare mobilitate a triburilor și la preferința acestora pentru noi tipuri de așezări (Vulpe, 1995, p. 17) Ca urmare, preferă denumirea de epocă a cuprului celei de eneolitic, iar cât privește perioada de tranziție, este de părere că aceasta ar trebui mai degrabă inclusă în bronzul timpuriu, având în vedere că nu se diferențiază structural, de epoca bronzului, ale cărei forme culturale par a se cristaliza deja în această perioadă (Vulpe, în RI, 27, 2 243-255). Pe fondul acestor schimbări au apărut și s-au dezvoltat comunitățile purtătoare ale complexului cultural, sau al culturilor diferite după opiniile altor specialiști, Horodiștea-Foltești, rezultat din contactul autohtonilor definiți cultural de complexul Cucuteni Tripolie și triburile nord-pontice de crescători de animale.

În legătură cu originea descoperirilor de tip Foltești – Cernavodă II, datele, mai puțin concludente în trecut, n-au permis o analiză pertinentă decât din perioada 1973-1974 încoace, după reluarea săpăturilor din așezările de la Foltești (Petrescu. Dîmbovița, Dinu, 1974, 19) și Stoicani (Idem 1974, p. 71 și urm.) și publicarea integrală a materialelor de la Cernavodă – *tell* (Berciu, Morintz, Roman 1973, 391 și urm.)

Despre identificarea și unitatea etno-culturală dintre descoperirile de tip Cernavodă II și Foltești II s-a scris și s-a argumentat cu multiple date chiar și de către susținătorii tezei Foltești II – Cernavodă II (Roman 1969, 17 sqq.). Cu toate acestea, într-un studiu integral despre descoperirile din așezarea Cernavodă b-tell, respectiv Cernavodă II, cu privire la originea ei se arată specialiștii afirmă că așezarea Cernavodă II „reprezintă o individualitate, străină atât de produsele similare din așezările culturilor Cernavodă I și III de pe Dealul Sofia”. (Berciu, Morintz, Roman 1973, 373-405) În continuare, se arată că o bună parte a ceramicii Cernavodă II ne orientează spre descoperirile similare din Moldova care își găsesc analogie începând din Nordul Moldovei, de la Horodiștea și până în Sudul acestei provincii, la Foltești. Este cert doar că fără un aport dinspre Moldova, nașterea culturii Cernavodă II din Câmpia Munteniei, Dobrogea și chiar din Moldova nu era posibilă (*Ibidem*).

Continua perfecționare a metodelor de datare a impus o nouă cronologie, unde perioada de tranziție amintită se desfășoară pe mai bine de 1500 de ani (Mantu 1995, 213-235), ceea ce, după opinia lui Alexandru Vulpe, „reflectă un proces lung de transformare a societății și civilizației sud-estului european, șocul unei mari migrații fiind evident” (Vulpe 1995, 17). Ideea centrală a multor studii este că populațiile Civilizației Kurgan au fost nomazi pastorali, aceasta dându-le într-un fel un avantaj de adaptare în mișcarea lor către vest, însă această idee implică destul de greșit faptul că o societate pastorală se leagă de exploatarea economică a Europei Centrale și de Est. Odată cucerită stepa a devenit inevitabil o sursă de migrațiune din exterior. Astfel, W. H. Goodenough concluzionează cu privire la culturile “Kurgan”, că acestea își au originea la începutul mileniului IV î.Hr., într-o zonă ce mărginește regiunea ocupată de populațiile Cucuteni – Tripolie, care practicau o economie mixtă: cultivarea pământului și păstorit (Renfrew, 1980, 94). W.H. Goodenough vede aici „cadrul evolutiv al nomandismului pastoral ca o adaptare a unei vechi tradiții europene la un mediu stepic mult mai dificil” (*Ibidem*).

Nu pot fi negate totuși și unele migrații locale, acestea datorită mobilității impuse de traiul nomad. De exemplu, sfârșitul culturii Gumelnița în zona Dunării de Jos a fost grăbit de pătrunderea aici a unor triburi venite dinspre gurile Nistrului (Roman, 1981, 26). În același timp, sfârșitul culturii Cucuteni – Tripolie este cu totul diferit, fiind rezultatul unei transformări lente a aceleiași populații (Comșa, 1978, 353-365). Arheologii români și ucraineni au arătat pe bună dreptate, că după culturile Cucuteni și Tripolie în aceste zone urmează stiluri ceramice care au foarte multe asemănări cu cele ale stepelor (Dodd. Oprițescu 1983, 222-265).

Așa se face că, din punct de vedere cronologic, spre sfârșitul perioadei de tranziție și începutul epocii bronzului timpuriu conviețuiesc, în spații diferite, dar învecinate, grupe etno-culturale ce prezintă caracteristici specifice perioadei noi, dar

care în vest păstrează puternice elemente de tradiție eneolitică locală, în timp ce în est prezintă puternice elemente, eterogene și pe trepte diferite de evoluție, de origine nord-pontică sau volfno-podolică.

În spațiul dintre Nistru și Prut s-a produs o concentrare lentă, dar continuă de grupe de păstori, în Sudul Moldovei, Estul Munteniei și foarte probabil în Dobrogea s-a vorbit de evoluția culturii Usatovo, care este cunoscută sub denumirea de Foltești (Roman 1989, 50). Este important de menționat că teritoriul în care s-au constituit primele grupe etno-culturale ale epocii bronzului este zona Munteniei Centrale, câmpiile și platformele înalte ale părții nordice ale acesteia, dealurile pericarpatiche dintre curbura superioare ale Buzăului și ale Dâmboviței. Este un ținut în care fondul local eneolitic a fost deosebit de viguros, și s-a menținut puternic chiar în condițiile în care legăturile cu sudul au fost întrerupte în urma infiltrărilor nord-pontice.

Revenind la cauza schimbărilor de la sfârșitul Eneoliticului, în fapt, mult mai expuse consecințelor pătrunderii unor populații alohtone, au fost comunitățile de agricultori din spațiul carpato-danubiano-balcanic. Astăzi este dificilă reconstituirea modificărilor pe care le-au determinat aceste deplasări de populație, dar după discuții îndelungate și după analiza mai cu seamă a materialului arheologic, se poate afirma ca sfârșitul eneoliticului în această zonă a fost marcat de un hiatus în unele din *tell*-urile de la sudul Dunării, peste care apar apoi orizonturi, diferite de ce fusese evoluția culturală până în acel moment. Această situație dovedește, în același timp, complexe relații și interinfluențe, ce nu sunt doar de la nord-est spre vest și sud, eventual și sud-est, ci și în sens invers, dinspre sud spre nord și est sau vest. Ca urmare, înțelegerea modificărilor socio-economice și etnice din mileniul IV î. Hr. presupune o perspectivă diferită de abordare, pentru că mobilitatea unor populații este dublată de sedentarismul altora (de exemplu, a celor de la Ezero – unde există 13 orizonturi de cultură). Explicația ar consta în faptul că există areale care sunt favorabile agriculturii, dar și areale ce favorizează creșterea animalelor, precum și areale de margine, în care comunitățile sunt condiționate de circumstanțele în care evoluează și nu neapărat de condițiile ecologice (Kazanov 1984, 44).

Lolita Nikolova include spațiul Dunării de Jos în cea de a treia categorie de areale, de margine, considerând ca un rol deosebit l-a avut și mediul, prezența munților Carpați, respectiv Stara Platina, spre deosebire de Dobrogea, unde stepa a impus practicarea păstoritului. (Nikolova 2002) În ceea ce privește consecințele pătrunderii unor alogeni dinspre est, Marija Gimbutas credea că populațiile nord-pontice au distrus comunitățile Cuprului Târziu Balcanic. (Gimbutas 1989, 1997) Mai mult sau mai puțin explicit, Ștefan Cuceș, Tatiana Passek (1935 133 sqq.), Eugenia Zaharia, V. I. Marchevici (1973) și Valentin Dergaciov (1986), care s-au ocupat cu studiul culturilor eneolitice de la Rasărit de Carpați, și-au exprimat opinia conform căreia civilizația Cucuteni a fost continuată de culturile componente ale complexelor Gorodsk – Usatovo și Horodiștea – Foltești, cel puțin în prima jumătate a perioadei de tranziție la epoca bronzului. Indiferent de punctele de vedere diferit exprimate, un lucru este cert și anume „perioada de tranziție cuprinde intervalul de timp între sfârșitul culturilor eneolitice, relativ bine cunoscute (Cucuteni, Gumelnița, Sălcuța) și

cultura Glina III-Schneckenberg B, respectiv începutul culturii Monteoru care marchează începutul epocii bronzului (Morintz, Roman 1968, 570).

Cultura Gorodsk-Usatovo, introdusă în literatura de specialitate de către Tatiana Passek (1949, 157-230), și Horodiștea-Foltești reprezintă sinteza finală rezultată din suprapunerea a două fonduri culturale în urma expansiunii grupelor culturale de la periferia nord-estică și estică a ariei culturii Cucuteni-Tripolie, în primul rând grupa amforelor sferice, grupa Niprului mijlociu și grupa tumulilor cu schelete chircite și ocră din stepele Don și Volga, caracterizate deopotrivă prin ceramica „C” decorată cu impresiuni diferite sau cu șnurul (Idem 1961, 151-152).

Contactul ceramicii „C” cu ceramica eneolitică a generat de asemenea în cadrul ceramicii nepictate sinteze hotărâtoare pentru evoluția primelor culturi la începutul epocii bronzului, Glina III și Monteoru (Nitu 1975, 33).

Igor Manzura este de părere că fenomenul Usatovo nu reprezintă decât o variantă regională a culturii Tripolie târzie (Manzura 1994, 103-119), iar alți cercetători adaugă la elementele tripoliene influențele Jamnaia din zona Nipru-Bug, la care adaugă unele elemente de origine nord-vest-caucaziană (*Ibidem*). Triburile usatoviene, ajunse în zona amintită, au intrat în contact cu elementele târzii ale culturilor locale (Cernavodă I C și Cucuteni B2) căpătând un aspect deosebit față de cel din zona de origine, numit cultura Foltești. De altfel, Mircea Petrescu Dîmbovița arată că această cultură reprezintă de fapt perioada târzie a culturii Usatovo și totodată o variantă la locală a acesteia. Așa cum o dovedesc mormintele de la Brăilița (Hartuche 1956, 221), cultura Foltești-Usatovo fiind posterioară culturii Cernavodă I, datată fiind în prima jumătate a secolului III î.e.n. Este urmată de cultura Cernavodă II, cu care are analogii datorită aportului adus la formarea acesteia, iar arealul acesteia include Dobrogea, sud-estul Munteniei și Moldovei. Specialiștii au putut constata că Cernavodă II nu derivă din cele existente în zonă: Gumelnița, Cernavodă I, Cernavodă III, ci reprezintă o „evoluție bruscă într-o etapă bine individualizată” (Berciu, Morintz, Roman 1973, 373 sqq).

Nicolai Merpert, cercetând *tell*-uri eneolitice și din epoca bronzului din sudul Bulgariei, a constatat pentru faza Krivodol-Sălcuța, respectiv orizontul VI de la Karanovo, că întreaga așezare a fost arsă, după care ea a fost părăsită. (Merpert 1997, 70-77) Deasupra acestui hiatus, de 200 de ani (cca. 6000-4200 î. Hr.), ce a urmat distrugerii, apare orizontul din epoca bronzului. (Whittle 1996, 126-128) Aceeași soartă au avut se pare și alte situri din Bulgaria. (Todorova *apud* Merpert 1997) Unii specialiști s-au grăbit să interpreteze această situație drept asimilare, ocupare, penetrare, difuziune, kurganizare (Gimbutas 1997, 360-361; Sochacki 1988, 1985-1986) Astfel, după Zdzislaw Sochacki, comunitățile Usatovo, Cernavodă și Ezerovo sunt legate de un fenomen de asimilare, de către populațiile autohtone fiind asimilate de noii veniți. (Sochacki 1988, 185-186)

Analizând ceramica Cernavodă I și cea din nord-estul Bulgariei, Igor Manzura ajunge la concluzia că ea este diferită (Manzura 1993, 103-119) Dar, același spațiu nord-est bulgar are legături evidente cu ceramica timpurie de tip Boleraz (Baden I) din centrul Europei, aceasta marcând începutul epocii bronzului în Balcani (Nikolova 1999a). Există însă și materiale Cernavodă I la sudul Dunării, după cum se regăsesc

materiale Cernavoda II și Cernavoda III (vezi descoperirile de la Drama, în sud-estul Bulgariei, (Lichardus 2000, 42-45). Comunitățile pastorale sau semi-pastorale au fost succedate de comunități sedentare, la sfârșitul mileniului IV și începutul mileniului III î. Hr., cum a fost cea de la Ezero A1, Drama-Merdzhumekya, Ezerovo ș.a.

Pentru Ezero, sincronizat de Georgi Georgiev cu Troia I (ultimul nivel) și bronzul timpuriu macedonean, limitele cronologice au fost fixate la mijlocul mileniului III î. Hr., în timp ce pentru orizontul de la Mihalić (sud-estul Bulgariei), limitele au fost cuprinse între 1400-1300 î. Hr. (Georgiev, Merpert 1965, 124-125.)

Complexul Ezero-Mihalić are la bază mai multe componente cu origini diferite, dintre care una de tip Troia I, iar alta cu caracter nord-pontic (ceramica cu șnur usatoviană Foltești I?). (Morintz, Roman 1970, 565, n. 33.) Nivele timpurii de la Ezero par să corespundă însă nivelului pre-Mihalić, prin analogie cu Celei – pre-Coțofeni (*Ibidem* 564.), în timp ce, etapele cu care începe complexul Ezero-Mihalić sunt ulterioare Troiei I. (*Ibidem* 565, n. 33.)

Așadar, prin structurile etnice și culturale, Europa de Sud-Est a epocii bronzului, este rezultatul sintezei dintre comunitățile locale și a unei succesiuni de grupe alogene de origini diferite (nord-pontică, volâno-podolică), pătrunse în aceste părți în trei valuri la sfârșitul eneoliticului, în perioada de tranziție spre epoca bronzului timpuriu și spre sfârșitul bronzului timpuriu. (P. Roman, 1971 p. 31-46)

Cât despre Cultura Foltești, aceasta încadrează triburile usatoviene ce s-au deplasat din bazinul inferior al Nistrului, în sudul Basarabiei și al Moldovei, pătrunzând și în nord-estul Munteniei. (Harțuche 2002, 132) Complexul Foltești-Usatovo poate fi datat la sfârșitul primei jumătăți a mileniului III î. Hr.. (Berciu, Morintz, Roman 1973, 375-405) Astfel, de exemplu, mormintele de la Brăilița se încheie cronologic cu Cernavoda II, care s-a dezvoltat din cultura Foltești II (Morintz, Roman 1968a, 106 și urm; Roman 1969, 17-22). În arealul cultural al acestei culturi se întâlnesc puternice influențe sudice, precum apariția vaselor *askos*, cămile cu toată bandată puțin supraînălțată, obiecte din marmură, mărgelile din *Spondylus* etc. Cu excepția vaselor *askos*, celelalte ar putea fi considerate moșteniri din Cernavoda I și Cernavoda III. (Harțuche 2002, 133) Culturii Cernavoda II i-au fost atribuite așezările de la Tinosul și Coșereni, pe valea Ialomiței, Boian, Gumelnița, Ulmeni, Smeeni – jud. Buzău, Cernavodă (Berciu, Morintz, Roman 1973, 393-396) și Garvăn-Dinogetia, precum și mormintele de la Smeeni și Brăilița, iar în zona Lacului Varna din Bulgaria, la Strašimirovo și Kolarov (Roman 1976b, 167, fig.13) Din Cernavoda II s-a dezvoltat în sudul Olteniei aspectul Celei. (Dumitrescu 1988a, 53) Acest grup, Celei, a împins triburile de păstori (crescători de oi) ale culturii Cernavoda III (derivată din etapa finală a culturii Cernavoda I, la care s-au adăugat elemente de tradiție Sălcuța și Gumelnița, din eneolitic, alături de altele anatoliene) în Transilvania și mai departe, spre nord-vest, unde ele au dat naștere grupului cultural Boleráz din Slovacia. (*Ibidem*, 54) De fapt, grupul Celei și cultura Cernavoda III sunt considerate înrudite având aceleași moșteniri culturale la bază, Celei prezentând și strânse analogii cu ceramica grupului Ezero, în cadrul cărora se remarcă influența meridională, prin vasele de tip *askos*. (*Ibidem*)

În același timp, componenta locală de la Ezero pare să conserve „puternice tradiții de tip Karanovo VI-Krivodol” (Roman 1982, 408), deși se presupune că există un hiatus între orizontul Karanovo VI și Ezero (Morintz, Roman 1969, 67 sqq; Roman 1992, 25; Roman, Dodd-Oprișescu, Pál 1992, 84-93), ipoteză acceptată și de Henrieta Todorova (1981 205 sqq). Pe de altă parte, corespondențele nord-balcanice ale celor mai vechi nivele de la Ezero apar într-o perioadă post Cenavoda III. (Roman 1982, 409; 1992, 26 și urm.). Tot în această perioadă apar și elemente „pure” de tip Cernavoda II la Ezero și în așezări din nord-estul Bulgariei. Acestea pot fi puse pe seama relațiilor dintre nord și sud, care explică și asemănările constatate între manifestările culturale de tip Ezero A, respectiv Orlea-Sadovec sau Foltești târziu. (Petrescu, Dinu 1974; Marinescu 1981, 89 sqq, fig. 208-213; Roman, 1992, 27-28).

În altă ordine de idei, Homer L. Thomas considera că perioada de tranziție, datată la începutul mileniului III î. Hr., corespunde cu *Late Copper Age* la Dunărea de Jos. (Thomas 1967, 1992, 1-29) Mai mult, apariția culturii Mihalic în sudul Traciei și respectiv a culturii Karanovo VII (Ezero) din sud-estul Bulgariei o pune pe seama intensificării influenței anatoliene. Argumentele prezentate sunt comparațiile dintre elementele Karanovo VII și Troia I-Thermi I, precum și pumnalele de aramă descoperite în *tell*-ul de la Dipsiska de lângă Ezero, cu analogii la Troia I și Poliochni IV. H. L. Thomas a ajuns în fapt la aceleași concluzii pe care le anunțase anterior G. I. Georgiev. (Dumitrescu 1969, p. 137)

Concluzia acestuia a fost însă corectată de Vladimir Dumitrescu, care afirma că paralele între Sălcuța IV și Gumelnița IV, pe care o făcuse autorul menționat mai sus este infirmată de observațiile anterioare făcute de Dumitru Berciu, ce stabilise o paralelă între Sălcuța IV și Gumelnița III, Gumelnița IV (aceasta fiind în fapt o nouă cultură, Cernavodă II respectiv Foltești II) (Morintz, Roman 1968a; Roman 1969, 17-22). Cât despre Foltești II-Cernavoda II, n-a existat o evoluție sub influență anatoliană, neputând fi stabilită vreo relație între ceramica ei cenușie și cea de la Troia II-V, respectiv Hissar II cum credea Thomas. (Dumitrescu 1969, p. 138) Nici Cernavoda I nu poate fi considerată ca având origine sud-anatoliană, cum nu se putea vorbi de un complex Cernavoda I - Ezero – între cele două existând deosebiri. (Ibidem) Apariția culturii Cernavodă este considerată de D. Berciu ca fiind încadrată în marele complex egeo-anatolian, care includea și Bulgaria (prin Ezero), Macedonia, Estul Serbiei (prin Donja-Slatina) și Anatolia. (Berciu 1961,135).

Berciu vorbește de complexul Cernavoda-Ezero, atunci când subliniază că nu acesta are nimic în comun cu cultura Gumelnița-Kodjadermen. În plus, el ia în considerare analogii ce se pot stabili între cultura Cernavodă-Ezero și Macedonia, respectiv Troia III-V și parțial VI, punându-le pe seama înrudirii acestui complex cu lumea balcano-eggeo-anatoliană, și acceptând chiar o încadrare a culturii Cernavoda în epoca bronzului. (Berciu 1964b, 313-318.) Astfel, în viziunea lui Berciu, Cernavoda „este cea mai veche cultură a bronzului românesc” și este venită din sud, „având caracter pregnant mediteranean, egeo-anatolian, care se manifestă atât în ceramică, în obiecte de metal, cât și în felul de viață și chiar și în tipul antropologic”. După părerea aceluiași specialist, Cernavoda II care se împletește strâns cu Foltești II, marchează „momentul ciocnirii și întrepătrunderilor sud-nord, în speță proto-indoeuropene pe

plan lingvistic”. (Berciu 1964b 313-318.) Cultura Cernavodă are contact cu Ezero, Coţofeni și Schnekenberg (prin ceramica decorată cu şnurul), Boleráz și Baden (prin ornamentul canelat). (Idem 1960, 76)

Cultura Coţofeni, care anticipează epoca Bronzului (c.3300-2500) în România (Roman 1976; 1986, 38; 1992, 30; Vlassa ș.a., 1986, 63; Ciugudean 1991, 104-105), Bulgaria (Nicolov 1976) și Serbia, este considerată un conglomerat de populație balcanică ne-indo-europeană, cu elemente provenite din pătrunderile din stepele nord-pontice și este pusă în legătură cu alte culturi balcano-dunărene, mai cu seamă Baden și Ezero, și mai departe cu Troia. Cât despre cultura Coţofeni, Mihai Rotea observă că ea marchează debutul epocii bronzului în spațiul intracarpatic, dezvoltându-se în paralele cu comunități care au avut acces la prosudele bronzului timpuriu anatolian, cum ar fi cele de tip pre-Schneckenberg și Schneckenberg timpuriu (Rotea 1993, 65).

Ca urmare, referirea anterioară la bronzul timpuriu din Bulgaria nu poate fi reținută, căci analiza nemijlocită a materialelor de tip Ezero-Ezerovo ne arată o componentă puternică de tradiție Cernavodă II. Deci punctul de pornire al culturii de la Ezero se plasează undeva spre sfârșitul culturii Cernavodă II și a complexului de tip Orlea-Sadovec. (Roman 1981c, 241; 1992)

Concluzia ar putea fi, după Petre Roman, că între sfârșitul culturii Gumelnița faza A2 (- Karanovo VI) și orizontul Orlea-Sadovec, respectiv nivelurile inferioare de la Ezero, au evoluat culturile Cernavoda I, III și II, în paralele cu Sălcuța clasică și Sălcuța IV, Cucuteni A4, Cucuteni B, Horodiște, Foltești I și II (Roman 1982, 409) În același timp, Ezero A1, contemporan cu Orlea-Sadovec, Coţofeni timpuriu, Boleráz final și Baden timpuriu nu pot fi considerate mai timpurii decât Troia I, astfel că începutul culturii Ezero trebuie să fie plasat cel mai devreme la sfârșitul Troiei I. (*Ibidem*)

Elementele troiene din straturile de la Ezero pot fi însă rezultatul nu atât al unor importuri directe, cât al preluării lor de la comunități mai conservatoare, având în vedere faptul că ajung în cultura Ezero prelucrate, după o posibilă dezvoltare independentă. (*Ibidem* 410) Este, de asemenea, posibil ca să se descopere alte evoluții ce ar putea acoperi hiatusul dintre orizontul Karanovo VI și Ezero, cel mai vechi nivel, care să cuprindă și elemente troiene. (*Ibidem* 411)

Evoluția culturii Gumelnița este aproape în întregime anterioară culturii Ezero-Mihalic, care conține elemente Troia I-II, și deci databile începând de pe la 2500 î. Hr. Ar fi cu totul imposibil să se admită că între Ezero (și Cernavoda III) și Dudești-Vinča A ar fi durat numai două-trei sute de ani; de aceea situarea Culturii Vinča după 3000 î. Hr. este imposibilă. (Dumitrescu 1973, 159)

Ideea unor schimburi culturale datorate migrațiilor este respinsă și de Alexandru Vulpe. Schimbările sunt puse pe seama transformărilor „economico-sociale a vechii populații”, în condițiile unei probabile schimbări climatice și a unor modificări demografice, dar care nu au putut avea drept consecință „revoluționarea nivelului spiritual, a credințelor religioase”. (Vulpe 1995, 17-18), iar decadența metalurgiei și a ceramicii este considerată ca o consecință a unei funcții utilitariste mai degrabă. (Idem 1997, 38, 43-44)

Prin structurile etnice și culturale, Europa de Sud-Est a epocii bronzului, este rezultatul sintezei dintre comunitățile locale și a unei succesiuni de grupe alogene de origini diferite (nord-pontică, volăno-podolică), pătrunse în aceste părți în trei valuri la sfârșitul eneoliticului, în perioada de tranziție spre epoca bronzului timpuriu și spre sfârșitul bronzului timpuriu (Roman 1971, 31-46). Permanentă predispunere a grupurilor culturale de aici spre interacțiune activă în orice direcție și sub orice formă cu medii culturale diferite, a fost una din caracteristicile de bază ale acestui spațiu. (Manzura 1994, 143-144)

Bună cunoscătoare a acestui fenomen, Marija Gimbutas, afirmă că aceste realități evidențiate de cercetarea arheologică nu pot fi invocate însă în sprijinul ipotezei distrugerii “Vechii Europe”, adică Europa pre-indo-europeană din perioada neo-eneolitică. Pentru a sublinia derivația răsăriteană a noilor populații, Marija Gimbutas i-a numit “oameni sau populațiile Kurgan”, iar cultura acestora – de tradiție kurgan. În fapt aceste pătrunderi s-au succedat fără zguduiri majore pe durata a trei milenii 6500-3500 î.e.n. determinând un proces de “Kurganizare” (Gimbutas 1973, 1; 1989, 137 sq.), noțiune care se dorește identică cu aceea de indo-europenizare (*Ibidem* 199).

Totodată, autoarea identifică trei valuri de infiltrări ale populației kurganelor; un prim val până la 4400-4200 î.e.n., apoi pe la 3400-3200 î.e.n. și în sfârșit pe la 3000-2800 î.e.n. (*Ibidem* 243). Vorbind despre cele trei valuri succesive, autoarea precizează că „în timp ce unii păstori s-au așezat în zona Nistrului inferior, alții au pătruns spre Vest, în România, Bulgaria și Ungaria de est” (*Ibidem*, 199). Trăind în comunități mici și apte să călărească, populația kurganelor putea ajunge ușor în regiunile de la Vest de Marea Neagră, unde solurile cu un conținut bogat în calciu din Dobrogea și Câmpia Dunării ofereau condiții ideale de pășunat; era mai ușor să pătrundă în zone deja cultivate decât să cultive în stepă.

Petre Roman afirmă la rândul său, că „Europa Nouă” a epocii bronzului nu s-a născut prin nimicirea populațiilor „Vechii Europe”, ci din încrucișarea etnică și spirituală a acelor elemente ci cele ale noilor veniți (Roman 1981, 24). Acest proces nu ne este cunoscut în toată complexitatea sa, însă documentarea arheologică arată clar cum întrepătrunderea a fost posibilă numai după o îndelungată conviețuire a grupelor imigrate cu cele locale, mai întâi alăturată, în spații diferite, iar apoi pe același teritoriu (M. Gimbutas 1977, 277-338).

Stadiul cercetărilor nu permite găsirea unui răspuns sigur la întrebarea când anume au apărut primele elemente indo-europene în Europa de Sud-Est, însă la sfârșitul epocii bronzului (în sec XIII – XII î.e.n.) lumea tracică, de origine– indo-europeană, exista ca atare. Probabil faptul se datorează unui foarte îndelungat și complicat proces de asimilare și încrucișări etnice. Rezultă deci ca începutul fenomenului de indo-europenizare în ținuturile noastre este mult mai vechi, căci apariția și răspândirea unor grupe, care vorbeau o limbă indo-europeană, nu sunt simultane. Acest fapt explică de altfel și diferența dintre vechile populații indo-europene (Roman 1981, 29).

Comparativ cu perioada anterioară (eneoliticul), în bronzul timpuriu nord-dunărean constatăm dispariția așezărilor de tip *tell* cu mai multe niveluri de locuire

bine individualizate, locul lor fiind luat de aşezări sezoniere, în general sărace în descoperiri. Până în prezent s-au descoperit în regiunea dintre Carpați și Dunăre circa patru aşezări ce au mai mult de trei niveluri de locuire databile în bronzul timpuriu. Este cazul aşezărilor de la Odaia Turcului (Jud. Dâmbovița), Năieni-Zănoaga (Jud. Buzău), Ostrovul Corbului (Jud. Mehedinți). (Tudor 1982, 94-100). Prin bogăția inventarului, prin cele 16 locuințe de suprafață și prin sistemul său de fortificație, aşezarea de tip Glina de la Odaia Turcului reprezintă cea mai importantă descoperire atribuită acestei culturi. (*Ibidem*) Trebuie spus însă că pentru multe dintre acestea atribuirea culturală este problematică. Situația derivă din faptul că multe aşezări au fost descoperite prin cercetări de suprafață, neexistând o ilustrare sau o descriere a materialului ceramic recoltat.

Descoperirea unui număr relativ mare de aşezări Glina cu mai multe niveluri de locuire, nu a avut drept consecință elaborarea unei periodizări a acestei culturi care să țină seama de evoluția tipologică a formelor și decorului ceramicii în cadrul acestor niveluri. În stadiul actual, mulți cercetători acceptă ipoteza formulată de Petre Roman (1986 31 sqq.), care a împărțit evoluția Glinei în 4 faze. Conform autorului citat, Glina s-ar fi format undeva în centrul Munteniei, de unde a început un proces de expansiune spre vest în dauna culturii Coțofeni. (*Ibidem*) Cu fiecare teritoriu câștigat Glina trece într-o nouă fază de evoluție, astfel încât, în cursul etapei finale (a IV-a) atinge maxima expansiune în Vest, ajungând la Ostrovul Corbului. O primă explicație rezidă din faptul că, ceramica Glina la o primă vedere nu suferă modificări semnificative de la un nivel la altul, fiind aproape identică în toate aşezările cercetate. Acesta este și motivul pentru care este dificil de spus câte și ce etape din evoluția culturii Glina sunt reprezentate în cele trei straturi de la Odaia Turcului, sau în ce măsură ele acoperă întreaga evoluție a culturii Glina. Se poate spune, însă, că anumite procedee de ornamentare a vaselor din stratul I prezintă o serie de caracteristici care nu vor mai fi întâlnite în straturile următoare. Este vorba de decorul incizat, umplut cu substanță albă, cunoscut drept „decorul de tip Runcuri” (Roman 1985, 279-296). Asemenea fragmente ceramice au mai fost găsite și în aşezările de la Govora-Sat, jud. Vâlcea și Valea Calului, jud. Argeș. (*Ibidem* 295) Atât prin forme, cât și prin modul de ornamentare, ceramica de tip Runcuri diferă în mod clar de olăria caracteristică pentru cultura Glina. Deși găsite în număr mic în aşezările menționate mai sus aceste fragmente ceramice nu sunt importuri; ele sunt lucrate în manieră locală, prezența lor în aria Glina datorându-se unor influențe venite din ariile învecinate. Pentru Ersilia Tudor, ceramica de tip Runcuri din nivelul II de la Valea Calului apare ca urmare a contactelor cu culturile Coțofeni (faza III), Kostolac și Vučedol, iar cea din nivelul III de la Valea Calului precum și cea de la Odaia Turcului, se datorează influențelor venite numai din ariile Kostolac și Vučedol. (Tudor 1982, 96) În opinia lui Petre Roman „decorul ceramicii de tip Runcuri îmbină atât elemente de tip Coțofeni, cât și Jigodin și Kostolac, iar pe anumite fragmente ceramice influențe vučedoliene sunt foarte clare”. (Roman 1985 293) Alexandru Vulpe leagă descoperirile de tip Runcuri de ceramică tipică pentru ceea ce a fost definită drept cultura Jigodin. (Vulpe 1997, 212)

Diferența, constă însă din faptul că ceramica din așezările de tip Jigodin este decorată cu șnurul. Se remarcă benzile hașurate dispuse atât orizontal, cât și vertical pe corpul vaselor, de cele mai multe ori flancate de șiruri de puncte sau linii. Pe lângă decorul de tip Runcuri și alte caracteristici ale ceramicii din așezarea de la Govora-Sat se regăsesc în cadrul ceramicii Jigodin. Este vorba de forma unor amfore, de procedeul îngroșării marginilor vaselor, și de prezența unor fragmente ceramice decorate cu mai multe brâuri în relief necrestate și paralele, element frecvent pe ceramica din Estul Transilvaniei. Aceleași bune analogii le găsim și în cadrul ceramicii de tip Jigodin din așezarea de la Bogdănești. (Roman 1985, 294)

O poziție cronologică apropiată par a avea și descoperirile de tip Glina de la Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți, din vestul Olteniei. (*Ibidem* 295) Complexul de așezări de la Ostrovul Corbului reprezintă singura coloană stratigrafică pentru cultura Glina și în general pentru bronzul timpuriu din această zonă. Descoperirile acoperă o perioadă lungă de timp: pentru cea care ne interesează în studiul de față remarcăm prezența culturilor Coțofeni, Glina și a unor descoperiri cu analogii bune în bazinul mijlociu al Dunării. Cronologia propusă de P. Roman pare susținută de datele stratigrafice din așezare. Totuși în judecarea situației de la Ostrovul Corbului trebuie să ținem seama de următoarele aspecte: destul de des apar amestecuri de materiale între straturi; stratigrafia nu este unitară în zonele cercetate, în unele cazuri neexistând suprapuneri directe ale nivelurilor descoperite. (*Ibidem*)

Conținutul ceramic al stratului 4 de la Odaia Turcului, prin forma vaselor, dar mai ales prin modul de realizare al torțiilor, indică un orizont cronologic evoluat al bronzului timpuriu, diferit de cele reprezentate de primele trei straturi. Pentru Eugen Zaharia, avem de-a face cu primele etape de evoluție a culturii Monteoru. (Zaharia 1987, 29 sqq.) Ersilia Tudor și Alexandru Vulpe atribuie aceste descoperiri unui grup cultural distinct denumit grupul Odaia Turcului, ce a avut o contribuție însemnată la geneza culturii Monteoru. (Tudor 1982, 29 sqq.) Ceramica din stratul 4 de la Odaia Turcului are analogii care merg până la identitate în ambele niveluri de la Sărata Monteoru. (*Ibidem*) Posibilitatea ca în așezarea de la Odaia Turcului să avem, pentru stratul 4, o stratigrafie similară celei de la Sărata Monteoru rămâne deschisă, dar în stadiul actual nu reprezintă decât o ipoteză. Pe baza stratigrafiilor de la Năieni-Zănoaga și Sărata Monteoru se poate schița chiar o evoluție în timp a descoperirilor de tip Odaia Turcului. Diferența dintre cele două niveluri de la Sărata Monteoru, este dată de apariția în cel de deasupra (IC4, 2) a fragmentelor ceramice de tip Năeni-Schneckenberg. Asemenea fragmente ceramice nu apar în nivelurile de la Năieni-Zănoaga, ceea ce presupune încetarea locuirii din această ultimă așezare la un orizont cronologic corespunzător nivelului IC4 1 de la Sărata Monteoru. La Odaia Turcului fragmente ceramice de tip Năieni-Schneckenberg apar în stratul 4, ceea ce paralelizează acest strat cu nivelul IC4, 2 de la Sărata Monteoru. (Zaharia 1987, 47) Trebuie specificat că aceeași atribuire stratigrafică a fragmentelor ceramice de tip Năeni-Schneckenberg a fost sugerată de Eugenia Zaharia (*Ibidem*).

Materiale ceramice de tip Odaia Turcului provin în număr mare și din așezări situate în Sud-Estul Transilvaniei, unde sunt cunoscute sub denumirea de cultura Schneckenberg. (Szekely 1997, 35 sqq.) Se remarcă prezența în multe așezări a

fragmentelor ceramice decorate în manieră Năeni-Schneckenberg. Nu știm în ce măsură ele au o pondere mai mare din punct de vedere numeric comparativ cu așezările de la Sud de Carpați. Remarcăm de asemenea prezența cupelor și a castroanelor cu două torți precum și a castroanelor cu buza teșită orizontal. Fragmente tipice de la astfel de vase au fost găsite de Prox pe dealul Schneckenberg din Brașov; el nu le-a inclus în monografia sa asupra culturii Schneckenberg, considerându-le ulterioare bronzului timpuriu. (Tudor 1982, 72). Prezența în număr mare a ceramicii de tip Odaia Turcului în această zonă, a fost găsită împreună cu ceramica decorată cu găuri-buton de tip Glina și cu ceramică șnurată de tip Jigodin. Pentru Oltenia s-a afirmat, că între cultura Glina și începutul culturii Verbicioara s-ar situa un orizont de tip Gornea-Orlești (Roman 1985, 31) caracterizat de ceramica decorată cu scrijelituri și impresiuni textile. În aceste condiții rămâne de văzut în ce măsură ceramica de tip Gornea-Orlești din Oltenia nu reprezintă de fapt o componentă importantă a primelor faze ale culturii Verbicioara, așa cum stau lucrurile în Muntenia.

Așa cum am subliniat mai înainte, repetatele referiri la materialele de tip Râmnicelu, Cățelu Nou (Zaharia 1973a, 59) sunt justificate de prezența în ceramica monteoreană timpurie a unei impresionante cantități de elemente din fondul străvechi. Numai că acestea au fost păstrate și în parte ușor modificate (fiind vorba mai ales de ceramica de uz comun) de către comunitățile cercului cultural vest-pontic de unde, abia după o îndelungată evoluție a culturii Glina-Schneckenberg, au pătruns în aria acesteia din urmă, ocupându-i o parte din teritoriu și i-au dislocat sau împins spre vest unele dintre comunități. (Roman 1986, 29-55)

La nivelul documentării actuale, comunitățile cercului cultural vest-pontic par eterogene cel puțin din punct de vedere al formei de prezentare a unor importante domenii ale vieții spirituale: morminte plane și tumulare. (Tončeva 1981 45) Din punct de vedere cultural, documentarea actuală, ne arată o gravitație spre centrul de așezări palafite din jurul Lacului Varna, despre care, cu bună dreptate, G. Tončeva afirmă că erau în contact cu civilizații maritime și au atins un nivel de cultură superior aceluia al triburilor ce locuiau în interiorul țării. (*Ibidem* p. 45) Astfel de așezări vor fi fost și mai spre nord, în jurul locurilor din apropierea țărmului maritim și pe malurile sau Bălțile Dunării. Astfel ar fi greu de explicat răspândirea pe întinse spații nordice a unor produse originale vest anatoliene.

Cercul cultural vest-pontic arată în structura sa o puternică componentă de caracter Cernavodă II, foarte evidentă în ceramica de uz comun și străchinile cu marginea curbată spre exterior. De altfel, structura Cernavodă II formează baza pe care ia naștere acest cerc cultural. Se adaugă elemente de cultură vest anatoliană (prin nesfârșita serie de căni cu buza oblică și askos) și o motivistică ornamentală specifică, în relief sau adâncită; tehnica de impresiuni șnurate sau incizate fiind, cel mai des, folosită pentru incrustație. (*Ibidem* 47) La Ezerovo au fost descoperite fragmente ceramice provenind de la vase de bucătărie și farfurii cu anse tubulare care prezintă analogii cu Foltești I, Cernavodă II, Celei și Glina. (Roman 1986, 271 sqq.) Vasele de tip *askos* de la Ezerovo par, de asemenea, să prezinte analogii cu cele descoperite în necropola de la Zimnicea și în cultura Coțofeni.

Cernavodă II a evoluat însă independent de Cernavodă III fiind considerată punctul de plecare a unei evoluții care a tins la constituirea unui cerc cultural ce include Ezerovo II și Ezero A. (Idem, 1982, 402-414) Ezero în fapt nu este o cultură anatoliană, nici nord-dunăreană, ci o cultură de sine stătătoare. (*Ibidem* 402) Spre deosebire de Troia I, ea este contemporană cu faza timpurie a culturii Baden, deci un orizont pretroian, dar și cu culturile Foltești, Cernavodă II și Coțofeni, cronologie pe care o adoptă și autorii monografiei Ezero (Georgiev, Merpert 1965). Mai mult, pentru Ezero A4 pare mai evidentă o componentă nord-dunăreană, de tradiție Cernavodă II, ceea ce ar sugera o pătrundere a elementelor cernavodene într-o perioadă anterioară fazei Ezero A. (*Ibidem* 403) Însă, cultura Cernavodă II este parțial contemporană, parțial mai nouă decât Cernavodă III (Morintz, Roman 1968, 568), iar în Cernavodă III există elemente care se regăsesc și la Troia I. Cernavodă I a evoluat însă independent de Cernavodă III fiind considerată punctul de plecare al unei evoluții care a tins la constituirea unui cerc cultural ce include Ezerovo II.

La geneza culturii Cernavodă II a contribuit și cultura Usatovo (prin Foltești I – Usatovo târziu), care avea și elemente caracteristice Troiei I dezvoltate, transmise prin Cernavodă II și culturii Ezero probabil. (*Ibidem* 405)

Așadar, mențiunea de „bronz timpuriu” în Bulgaria, privind materialele de tip Ezero-Ezerovo nu poate fi reținută, analiza acestora demonstrând, după opinia domnului Roman o componentă puternică de tradiție Cernavodă II. Punctul de plecare al culturii Ezero trebuie considerat ca fiind contemporan cu sfârșitul culturii Cernavodă II și a complexului Orlea-Sadovec. (Idem 1976, 147-169) În perioada marcată de evoluția culturii Foltești I-II strânsele relații stabilite cu lumea sudică au condus la crearea, la Sud de Balcani, a complexului Ezero-Mihalić, la care s-au adăugat elemente de tip Troia și răspândirea unor elemente sudice (ca formele askoidale) în zonele nord-dunărene. (Idem 1982, 402-414) Așezării de la Mihalić îi corespund nivelurile mijlocii de la Ezero (IV-VI). Străchinile cu buza teșită oblic în interior, de tip Troia I, ce apar frecvent la Mihalić, le regăsim și la Celei și Coțofeni, apărând în Dobrogea și Muntenia, dar abia în faza Cernavodă II – Foltești II. (Idem 1970, 468-471) Se mai adaugă la acestea căniile și vasele askoidale cu buza oblică întâlnite în culturile Coțofeni, Celei, Foltești II – Cernavodă II. Mai trebuie să adăugăm observațiile privind tehnica de ornamentare și decorul. Se regăsesc brăuri în relief, dispuse în sistem șnur, tehnica „împunsăturilor succesive”, care dovedesc că influențele egeo-anatoliene s-au extins în regiunea carpato-dunăreană, prin intermediul culturilor din Balcani, poate pe culoarul Vardar-Morava.

O descoperire expresivă pentru cercul cultural vest-pontic provine de la Lișcoteanca (jud. Brăila) și constă din morminte pe care Nicolae Harțuche le datează în prima jumătate a epocii bronzului. (Harțuche 1979, 67 sqq.) Ele ar aparține „culturii de stepă nord-vest-pontică”, operă a unor populații pastorale. Inventarul mormintelor de la Lișcoteanca își găsește paralele foarte exacte printre descoperirile de la Ezerovo, iar cercul cultural vest-pontic, indiferent dacă are sau nu o structură caracteristică pentru epoca bronzului, din punct de vedere cronologic corespunde bronzului timpuriu din partea centrală, adică perioadei culturii Glina.

Dacă, pe de o parte, avem în vedere raportul cronologic, dintre descoperirile cercului cultural vest pontic cu cele de caracter Usatovo-Folteşti I, care sunt mai vechi, iar pe de alta că importuri de factură Usatovo s-au găsit la Mihailovka într-o locuinţă a stratului mijlociu, în timp ce în stratul superior apar deja elemente ale ceramicii culturii catacombelor, şi vom admite că între cercul cultural vest-pontic şi cultura catacombelor, a existat o parţială contemporaneitate. (Marchevici 1973). Purtătorii acestei din urmă culturi, vor fi fost cauza care a provocat, în continuare, tulburările care au mişcat comunităţile Glina spre Vest.

Ţinuturile din centrul şi nordul Moldovei au fost un timp în stăpânirea amforelor sferice (Dinu 1961, 43-64). La Dolheştii Mari de exemplu, morminte ale culturii amforelor sferice sunt suprapuse de un nivel de locuire care a fost datat într-o perioadă târzie a culturii Horodiştea Folteşti, dar din acest nivel lipseşte ceramica ornamentată cu brâuri în relief. (Idem 1969b, 213-215) La începuturile constituirii cercului cultural de la Est de Carpaţi se situează descoperiri ca cele de la Târpeşti (Marinescu-Bîlcu 1964, 241-250), Izvoare (Vulpe 1957, 266 sqq.), Dolheşti (Dinu 1961, 219) Cu toate că în aceste aşezări nu s-au găsit fragmente ceramice şnurate şi pictate, tipologic, ceramica din punctele indicate poate fi derivată dintr-un fond Horodiştea. Din punct de vedere cronologic şi cultural, ea indică, dacă avem în vedere influenţe sudice şi analogiile vestice, perioada Coţofeni I. Descoperirile de la Târpeşti au fost atribuite unui stadiu care precede cu puţin complexul Glina-Schneckenberg. (Marinescu-Bîlcu 1964, 245) În legătură cu descoperirile Târpeşti-Dolheşti, se atrage atenţia asupra a două constatări şi anume:

a) cu tot caracterul „sezonier” al aşezărilor, ele reprezintă totuşi o ultimă dovadă, la nivelul documentării actuale, a unei vieţi „stabile” şi aceasta până în perioada culturilor Monteoru IC3 şi Costişa. Nu ştim cum a evoluat cultura acestor comunităţi în timp ce la Vest de Carpaţi trăiau cele ale grupelor Schneckenberg, Jigodin şi ale culturii Coţofeni din fazele II – III, şi chiar o bună parte a celor din faza Coţofeni I.

b) aceste descoperiri confirmă observaţiile din alte zone ale Europei sud-estice: absenţa sau rara apariţie a ceramicii ornamentate cu şnurul în această perioadă. Astfel, P. Roman susţine că nu se poate afirma prezenţa unei culturi a bronzului timpuriu la Est de Carpaţi (abstracţie făcând de unele enclave ce ţin cercul cultural românesc) câtă vreme, nu există documentarea necesară, iar descoperirile existente nu par să reprezinte etape ale unei evoluţii care să dea naştere sau să fie integrate în culturile Costişa şi Monteoru din perioada mijlocie a acestei epoci. Şi totuşi, dacă descoperirile de tip Nucet sunt socotite protomonteorene, atunci suntem obligaţi să admitem un orizont cronologic şi cultural asemănător şi pentru regiunile est carpatice, dacă avem în vedere descoperirile de morminte de la Cuconeştii Vechi (Dergacev 1982, 55-63) (Nord-Vestul R.S.S. Moldoveneşti) în inventarul cărora s-au găsit vase asemănătoare celor din ţinuturile deluroase ale Munteniei Centrale.

Unei etape timpurii îi aparţin şi descoperirile de la Aldeşti. Din trei morminte de inhumatie provin patru vase şi anume: un *askos* cu analogii apropiate la Ezerovo (Tončeva 1981, 40.) şi în aria Schneckenberg; un borcan cu analogii în Cernavodă II, Ezerovo şi Folteşti; două străchini cu similitudini la Folteşti.

La Răcăciuni, într-un mormânt plan, s-au găsit o cană cu toarta apropiată „mai mult de categoria ceramicii fine a complexului Glina III - Schneckenberg”, un topor de piatră, un pandativ din cupru și perle tubulare din același metal. (Tudor 1982, 280) Mormântul a fost încadrat în perioada timpurie a epocii bronzului, fiind paralelizat cu mormântul 24 de la Brăilița și în „linii generale” și cu complexul Glina III – Schneckenberg. (*Ibidem* 288)

Mai neclară este situația din Moldova și Dobrogea, zone în care descoperiri izolate nu sunt încă în măsură să ne ofere o imagine clară a evoluției culturale. În fapt, cultura Costișa conține elemente ale bronzului timpuriu, dar evoluează în principal paralel cu primele faze ale culturii Monteoru. Ceramica cunoscută sub denumirea de grupul Edineț, din bazinul mijlociu al Prutului, din Podișul Moldovei de Sus, prezintă analogii cu cea de la Odaia Turcului și cu cea din depunerea inferioară a așezării de epocă a bronzului de la Sărata-Monteoru. Tot aceste etape timpurii îi sunt atribuite multe din mormintele în groapă simplă (plane sau tumulare), denumite de tip Jamnaia, cum sunt unele morminte de la Corlăteni – „Dealul Stadole” (jud. Botoșani) sau Halboca (jud. Iași) cu analogii strânse în Basarabia și Ucraina. (F. Burtănescu 1996, 87-116)

În legătură cu cultura Jamnaia, nu lipsit de importanța este punctul de vedere exprimat de Marija Gimbutas, potrivit căreia Jamnaia reprezintă valul numărul trei al civilizației Kurgan (cca 3100-2900 î. Hr.), care a înrâurit decisiv evoluția comunităților din estul continentului. (Gimbutas 1997, 86) Perioada timpurie de dezvoltare a acestei culturi corespunde unui teritoriu limitat la est de Volga, în timp ce în perioada târzie, se constată o maximă întindere a culturii de la Sud de Urali și până în Carpați și chiar în câmpia Tisei. (Dergacev 1982, 121-140) Se înțelege că pe acest spațiu vast au existat un mare număr de variante geografice și faze cronologice, așa cum este și varianta nistreană, la care voi face referire în cele ce urmează. După cum sintetiza Valentin Dergacev, aceasta include două secvențe cronologice. Prima corespunde perioadei în care a luat naștere această cultură dinspre Est, în care se încadrează unele înmormântări din spațiul nord-ponic, iar a doua corespunde etapei de definitivare al specificului cultural local rezultat de interacțiunea comunităților nou venite cu cele autohtone. (*Ibidem* 128)

Unul din elementele esențiale ale ritului funerar îl constituie ocrul de diferite nuanțe. Prezența lui în aproape toate înmormântările a și condiționat, de altfel, un timp îndelungat denumirea culturii. Sub formă de bulgări sau praf, ocrul este atestat atât pe fundul gropii, cât și pe oasele scheletului.

Ceramica a fost modelată din pastă într-o execuție grosolană cu suprafața imperfectă. În fond vasele nu sunt ornamentate. Pe cele ce poartă decor a fost atestat ornamentul în benzi șnurate, în șiruri de incizii circulare sau triunghiulare.

Inventarul mortuar era modest: conținea lame, așchii, răzuitoare, silex, neexpresive ca formă. (*Ibidem*) Din punct de vedere al cronologiei relative, varianta nistreană a culturii Jamnaia este precedată în Basarabia de complexele Gordinești și Usatovo, iar în jumătatea de Nord a Moldovei dintre Carpați și Prut, de cultura Horodiștea-Erbiceni, sincronă cu cultura Foltești-Cernavodă II, cultura amforelor sferice și este mai timpurie decât cultura Coțofeni. (Dumitrescu, Vulpe 1988, 55-56)

În ultima parte a bronzului timpuriu au coexistat probabil, împreună cu comunităţile târzii de tip Jamnaia şi comunităţile culturii catacombelor. (Dergacev 1982, 88-110) Această cultură se extinde pe aproape întreaga zonă de stepă şi, parţial, de silvostepă, de la Volga la Prut. În pofida perioadei îndelungate de cercetare, originea culturii rămâne discutabilă. Conform cercetărilor (investigaţiilor ştiinţifice), nucleul culturii – grupul de monumente Doneţk – s-a format pe baza unor comunităţi nou venite. În ceea ce priveşte descendenţa grupurilor periferice, se consideră că ar fi apărut ca rezultat al dislocării populaţiei grupului Doneţk şi în procesul interacţiunii ei cu diferite triburi ale culturii Jamnaia. (Idem 1975, 128) O trăsătură distinctă a culturii catacombelor din interfluviul Prut-Nistru o constituie faptul că purtătorii ei nu ridicau tumuli noi, ci foloseau pentru ceremonialurile funerare tumulii vechi, străini din punct de vedere cultural. (*Ibidem* 130)

Aşadar, cercul cultural vest-pontic, limitat la Buceac, sudul Moldovei, Estul Munteniei, Dobrogea şi Nordul-Estul Bulgariei, are în compoziţia sa cele mai numeroase elemente de origine nord-pontică. Între cele două cercuri culturale, într-o zonă tampon, de întrepătrundere, s-a realizat, cel mai devreme pentru regiunile nord-balkanice şi dunărene, un echilibru în structura internă a comunităţilor, structură care este specifică pentru epoca bronzului sub toate aspectele. (Roman 1970, 32).

**SAME ASPECTS REGARDING OF THE TRANSITION PERIOD
AND THE EARLY BRONZE AGE IN THE REGION
OF THE LOWER DANUBE**

(Abstract)

The present work is dedicated to the considerations regarding same aspects of the Early Bronze Age in the region of the South-Eastern Europe, but to include to also aspects of the transition period from Eneolithic to the Bronze Age in this space. The changes appear as economico-social transformations of the old population, probably also reflect some climate changes and demographic modifications, could also be the possibility of some local migrations, of the religious beliefs, but not excluded the result of revolutions on the spiritual level. The theoretical construction, discussion is not limited to the typology of the objects. The interpretations presented are based on the archaeological material discovered in Folteşti II-Cernavoda II – Orlea Sadovec – Ezero A1 horizon and the Ezerovo, discussions concentrate around chronology, the conclusions are general, referring specifically to the occupations (agriculture, stock-breeding and some handicrafts).

BIBLIOGRAFIE:

- Adams, W.
1968 – *Invasion, diffusion, evolution?*, în „Antiquity”, 42, p. 194-215.
- Andrișoiu, I.
1992 - *Civilizația tracilor din Sud-Vestul Transilvaniei în epoca bronzului*, 2, București .
- Băjenaru, R.
1998 - *Discuții privind cronologia absolută a culturii Glina*, în „SCIVA”, 49, 1 p. 3-22.
- Berciu, D.
1960 - *Perioada de tranziție către epoca bronzului*, în: *Istoria României*, I, București, p. 71-82.
1961 – în *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, București.
1964a - *Quelques données préliminaires concernant la civilisation de Cernavodă*, „SlovArch” 12.1, p. 269-280.
1964b – *Sur les débuts de l'Âge du bronze au Bas Danube*, în „Dacia”, N.S., VIII, p. 313-318.
1966 – *Zorile istorie în Carpați și la Dunăre*, București.
- Berciu, D, Morintz, S., Roman, P.
1973 – *Cultura Cernavoda II. Așezarea din sectorul b de la Cernavoda*, în „SCIV”, 24, 3, p. 373-405.
- Berciu, D. și Morintz, S.
1959 a - *Săpăturile de la Cernavodă*, în „MCA”, V, p. 99-114.
1959 b - *Săpăturile de la Cernavodă*, în „MCA”, VI, p. 99-106.
1960 – Șantierul arheologic de la Cernavodă, în „MCA”, VII, p. 51 și urm.
- Bondár, M.
2001 - *L'état des recherches sur la culture de Baden en Hongrie (les découvertes récentes concernant la période ancienne)*, în „Cernavoda III-Boleráz”, 437-458.
- Botzan, M.
1995 - *Influența factorilor ecologici asupra migrațiilor și transhumanței la distanță în sfera nord-pontică*, în „Mem. Antiq.” XX, p. 209-21
- Burtănescu, Florin,
2002 - *Epoca timpurie a bronzului între Carpați și Prut cu unele contribuții la problemele perioadei premergătoare epocii bronzului în Moldova*, București.
- Chapman J., Hamerow, H
1997 – *On the Move Again: Migrations and Invasions in Archaeological Explanations*, în „Chapman J., Hamerow, H ed., Migrations and Invasions in Archaeological Explanations”, BAR International Series 664, p. 1-10.
- Ciugudean, H.
1991 – *Zur frühen Bronzezeit in Siebenbürgen im Lichte der Ausgrabungen von Ampoia, jud. Alba*, în „Praehist. Zeitschrift”, p. 78-118.
1997 – *Cercetări privind epoca bronzului și prima vârstă a fierului în Transilvania, Alba Iulia*
2002 – *Date noi privind cronologia bronzului timpuriu în jumătatea sudică a României*, în „Apulum”, XXXIX, p. 107-143.

Comşa, E.

1963 - *Aspectul Aldeni II*, în „SCIV”, XIV, 1, p. 17-25.

1967 - *Unele date cu privire la sfârşitul perioadei de trecere de la epoca neolitică la epoca bronzului în sud-estul Olteniei*, în „SCIV”, 18, p. 207-221.

1970 - *La periode de transition du neolithique a l'age du bronze sur le teritoire de la Roumanie*, în „Actes du VIIe Congres I”, p. 447-496.

1978 - *Unele probleme privind populațiile de stepă din Nord-Vestul Mării Negre, din perioada eneolitică până la începutul epocii bronzului*, în „SCIVA”, 29, 3, p. 353-363.

1980 - *Contribution à la connaissance du processus d'indo-européanisation des régions carpato-danubiennes*, în „Actes du IIe Congres International de Tracologie (Bucharest, 4-10 septembre 1976), Histoire et Archeologie, Bucureşti. p. 29-33.

Cucoş, Ştefan

1982 - *Începuturile perioadei de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului în zona subcarpatică a Moldovei*, în „AMN”, XIX, p. 253-260.

1985 - *Ceramica de „tip C” din aria culturii Cucuteni*, în „Mem. Antiq.”, IX-XI, (1977-1979), p. 63-92.

1986-1987, *Cronologia eneoliticului final din zona subcarpatică a Moldovei*, în „Carpica”, XVIII-XIX, p. 13-19.

Dergačev, V. A.

1973 - *Pamjatniki epohy bronzy*, în „AKM”, 3, p. 32-58.

1982 - *Katakombnaja kultura v Dnestrovsko-Prutskam mezdurecie*, în „MIA”

1986 - *Moldavija i Sosdenie teritorii v epohy bronzy*, Chişinău.

1994 - *Epoca bronzului. Perioada timpurie*, în „Thraco-Dacica”, XV, 1-2, p. 121-140.

2000 - *Susţinerea teoriei migraționiste. Considerații referitoare la problema interacțiunilor populației de stepă cu vechii agricultori din Europa de Est și Sud-Est în perioada eneolitic-bronz timpuriu*, în „ThracoDacica”, XXI, 1-2, p. 33-101.

Dinu, M.

1968 - *Quelques considerations sur la periode de transition du neolithique a l'age du bronze sur le territoire de la Moldavie*, în Dacia, NS, XII, p. 129-139.

1980 - *Le complexe Horodiştea-Folteşti et le probleme de l'indo-europenisation de l'espace carpatho-danubien*, în „Actes du II-eme Congres International de Tracologie”, I, Bucureşti, p. 35-48.

1980 - *Afinități între culturile Horodiştea-Erbiceni, Folteşti-Cernavodă II și Coțofeni. Contribuții la geneza tracilor nordici*, în „ASUI”, XXVI, III, p. 1-8.

1988a - *Cu privire la originea și evoluția comunităților de tip Folteşti-Cernavodă II*, în „Istorie și civilizație”, I, coord. C Preda, Iași, p. 1-7.

1998b - *Folteşti-Cernavodă, o cultură de origine răsăriteană ?*, în „Carpica” XXVII, Bacău, p. 32-43.

Dodd- Opreşescu, A.

1980 - *Considerații asupra ceramicii Cucuteni „C”*, în „SCIVA”, XXXI, 4, p. 547-557.

1981, *Ceramica ornamentată cu şnurul din aria culturilor Cucuteni și Cernavoda I*, în „SCIVA”, 32, 4, p. 511-528.

1983 - *Vecinii estici și nord-estici ai triburilor Cucuteni-Tripolie*, în „SCIVA”, XXXIV, 2, p. 222-234.

1989 - *Interferențe culturale din perioada indo-europenizării reflectate în cimitirul eneolitic de la Ostrovul Corbului*, în „Thraco-Dacica”, X, p. 11-38.

Dragomir, I. T.

1959 - *Necropola tumulară de la Brăilița*, în „MCA”, VI, p. 671-694

1969 - *Considerații generale privind aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, în „Danubius”, II-III, p. 43-63;

1983 - *Eneoliticul din Sud-estul României, Aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, Ed. Academiei, Buc.p. 210

1996 - *Monografia arheologică a Moldovei de Sud*, I, „Danubius”, XVI, Galați.

Dumitrescu, Vl.

1967 - *Hăbășești, Monografie arheologică*, București.

1969 - *Cu privire la o recentă încercare de sinteză asupra cronologiei preistorice a Orientului Apropiat, a Mediteranei și a Europei*, în „SCIV”, 20, 1, p. 125-149.

1972 - *Comuna primitivă. Harta arheologică a României*, București, p. 18-20.

1973 - Vl. Dumitrescu, recenzie la *Deutsche Historiker-Gesellschaft, Evolution und Revolution im Alten Orient und in Europa. Das Neolithikum als historische Erscheinung*, Akademie-Verlag, Berlin, 1971, p.170; în „SCIV”, 224, 1973, 1, p. 159.

1974 - *Arta preistorică în România*, București, p. 21-22, 157-159.

1976 - *Problema sincronismelor unor culturi eneolitice*, în „SCIV”, 27, 3, p. 355-362.

1980 - *Câteva observații în legătură cu prima migrațiune a triburilor stepelor nord-pontice la apus de Prut*, în *Pontica*, 13, p. 23-31.

1988 - *Quelques remarques à propos de la datation des cultures énéolithiques du Bas-Danube et des Balkans*, în „Dacia”, N.S., XXXII, 1-2, p. 141-143.

Dumitrescu, Vl., Vulpe, Al.

1988 - *Dacia înainte de Dromihete*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, p. 51-59.

Evans, J. D.

1973 - *The archaeological evidence and its interpretation: some suggested approaches to the problems of the Aegean Bronze Age. Bronze Age Migrations in Aegean*, în „Archaeological and Linguistic Problems in Greek Prehistory”, Scheffield, Ed. R.A. Crossland and A. Birchall, London.

Fleming A.

1972 - *The genesis of pastoralism in European prehistory*, în „World Archaeology”, 4, No. 2, p. 179-91.

Florescu, M.

1964 - *Contribuții la problema începuturilor epocii bronzului în Moldova*, în „Arh. Mold.”, II-III, p. 105-121.

1965 - *Unele observații asupra evoluției bronzului timpuriu în Moldova*, în „SCIV”, 16, p. 649-661.

Florescu, M., Buzdugan C.

1972 - *Așezarea di epoca bronzului de la Bogdănești*, în „Arh. Mold.”, VII, p. 103-128

1969 - *Cercetările arheologice de la suprafață din județul Bacău*, în „Arh. Mold.”, VI, p. 213-275.

Florescu, M. Căpitanu V.

1971, *Cercetările arheologice de la Dădești*, în „Carpica”, IV, p. 119-128.

Furlan D,

1977 - *The climate of southeast Europe*, în „Wallon C.C.”, ed., *Climates of Central and Southern Europe*, „World Survey of Climatology”, 6, Amsterdam, p. 185-235.

- Gabriel, Utta
2001 - *Eine neue Schichtweise des "Vor-Trojanischen Horizontes". Ergebnisse der Ausgrabungen am Kumtepe 1993-1995*, in *Cernavoda III-Boleráz*, 84-87.
- Georgiev, G.I., Merpert, N.J.,
1965 – *Raskopki mnogo sloinogo poselenia u selo Ezero bliz g. Nova Zagora v 1963 godu*, în *Izv Inst, Sofia, XXVIII*, 124- 129.
- Georgiev, G.I., Merpert, N.J., Katinčarov, R.V., Dimitrov, G.D.
1979 - *Ezero. Rannobronzovoto selišče*, Sofia.
- Gimbutas, M.
1989 – *Cultură și civilizație. Vestigii preistorice în sud-estul european*, Editura Meridiane, București.
1997 - *Civilizația Marii Zeițe și sosirea cavalerilor războinici. Originea și dezvoltarea celor mai vechi civilizații europene (cca 7500-700 î.e.n.)*, Editura Lucrețius, București.
- Gogâltan, Fl.
2004 - *Tell-uri în orientul apropiat și bazinul carpatic. O scurtă privire comparativă asupra habitatului preistoric, II*, în „Acta Terrae Septemcastrensis”, IV, Editura Economică, Sibiu, p. 79-129.
- Haimovici S.
1979 - *Caracteristicile paleofaunei din așezările perioadei de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului din Moldova*, în *SCIVA, XXX, 1*, p. 11-19
- Hanbury-Tenison J.W.
1986 - *The Late Chalcolithic to Early Bronze I Transition in Palestine and Transjordan*, în „BAR International Series” 311. B.A.R. Oxford.
- Harding, A. F.
1982 – *Climatic Change în Later Prehistory*, Edinburg University, Edinburg.
- Hartușche, N.
1956 - *Săpăturile arheologice de la Brăilița*, în „MCA”, V, p. 221 și urm.
1973 - *Despre descoperirile arheologice de la Gherăseni- Buzău*, în „Cercet. de Ist. Buzoiană”, nr. 2, p. 7.
1979 - *Probleme privind bronzul timpuriu și mijlociu în Nord-Estul Munteniei, Sud-Estul Moldovei și Dobrogea*, în „Danubius” VIII-IX, p. 71
1980 - *Complexul Cernavodă I de la Râmnicelul*, în „Istros”, p. 87-90
2002 – *Complexul arheologic Brăilița*, Institutul Român de Tracologie, București.
- Hasotti P., Popovici D.
1992 - *Cultura Cernavodă I la Hârșova*, în „Pontica”, XXV, p. 15-44
- Hâncu, I.
2003 - *Vetre stămoșești din Republica Moldova. Materiale arheologice informativ-didactice*, Chișinău, Știința
- Horedt, K.
1968 - *Die Kupferzeit in Transsilvanien*, în „Apulum”, 7, p. 103-116.
- Jaravoi, E. V.
1990 - *Kurgani eneolita-epohy Niznego-Podnestro v'ja*, Chișinău
- Irimia, M.
1981 - *Observații privind epoca bronzului în Dobrogea în lumina unor cercetări recente*, în *SCIVA, 32, I*, p. 347-369
- Iconomu, C.
1968 - *Cercetări arheologice de la Mangalia și Neptun*, în „Pontice”, p. 256

- Kavtaradze, Giorgi, Leon
2001 – *Some problems of the interrelation of Caucasian and Anatolian Bronze Age Cultures*, în „Quaderni di Archeologia”, Università di Messina, 1, 2000, 1, Rubbettino Editore, p.117-123
- Leahu, V.
1965 - *Săpăturile arheologice de la Cățelu Nou*, în „Cercetări arheologice”, II, București, p. 22-23.
- Luca, S.A., Roman C., Diaconescu, D.
2004 - *Cercetări arheologice în Peștera Cauce*, 1, în „Bibliotheca Septemcastrensis”, 4, Sibiu, 2004.
- Lichardus J., A. Fol, L. Getov, F. Bertemes, R. Echt, R. Katincarov & I. Iliev
2000 - *Forschungen in der Mikroregion von Drama (Südostbulgarien). Zusammenfassung der Hauptegebnisse der bulgarisch-deutschen Grabungen, in den Jahren 1983-1999*. Dr. Rudolf Habelt GmbH. Bonn.
- Mallory J.P.,
1989 – *In Search of the Indo-Europeans: Language, Archaeology and Mith*, Thames and Hudson, London.
- Marler, J.
2001 – *L'eredità di Marija Gimbutas: una ricerca archeomitológica sulle radici della civiltà*, în „Le radici prime dell'Europa: Gli intrecci genetici, linguistici, storici”, editori Gianluca Bocci și Mauro Ceruti, Bruno Montadori, Milano, p. 89-115.
- Marler, J. ed.
1997 – *From the Realm of the Ancestors: An Anthology in Honor of Marija Gimbutas*, Manchester.
- Mantu, C.M.
1995 – *Câteva considerații privind cronologia absolută a neo-eneoliticului din România*, în „SCIIVA”, 3-4, p. 213-235.
- Manzura, I.
1993 - *The East-West Interaction in the Mirror of the Eneolithic and Early Bronze Age Cultures in the North-West Pontic*, în „Revista Archeologica” 1, Chișinău, p. 23-53.
1994 – *Manifestări culturale în perioada de tranziție*, în „Thraco-Dacica”, XV, 1-2-, p. 103-119.
- Maran, J.
1996 - *Neue Ansätze für die Beurteilung der balkanisch-ägäischen Beziehungen im 3 Jt.v.Chr.*, în „The Thracian World at the crossroads of civilisations I”, Bucharest, 1996, 171-192.
- Marchevici, V. I.
1973 - *Pameatniki epoh neolita i eneolita*, în „AIM”, Chișinău.
1981 - *Poznetripolskie plemena severnoj Moldavij*, Chișinău, p. 56-58.
- Marinescu-Bâlcu, Silvia
1964 - *Unele probleme ale perioadei de tranziție de la neolitic la epoca bronzului din Moldova în lumina a trei morminte plane de înhumăție descoperite la Târpești*, în „SCIIV”, XV, 2, p. 241-250.
1981 – *Târpești. From Prehistory to History in Eastern Romania*, BARInt, series 107, Oxford.
- Merpert, N., Georgiev, G.,
1973 - *Poselenie Ezero i ego mesto sredi pamjatnikov rannego bronzovogo veka vostochnoi Evropi*, în „SympBaden”, p. 215-257.

- Merpert, N.
1997 *The Earliest Indo-Europeanization of the North Balkan Area in Light of a New Investigation in the Upper Thracian Valley*, în „From the Realm of the Ancestors”, J. Marler ed., 70-77.
- Mikov, V.
1948 – *Fouilles et recherches*, I, Sofia.
1958, *Культура неолита энеолита и бронзы в Болгарии*, în „SA”, 1, p. 47-55.
- Morintz, S.
1972 – *Probleme ale epocii bronzului în Dobrogea*, în „Pontica”, 5, Constanţa, p. 53-58.
1977 - *Probleme privind originea tracilor în lumina cercetărilor arheologice*, în „RI”, 8, Bucureşti, p. 146
- Morintz, S., Roman, P.
1968a - *Aspekte des Ausgangs des Äneolithikums und der Übergangsstufe zur Bronzezeit im Raum der Niederdonau*, în „Dacia”, N.S., 12, p. 45-128.
1968b – *Asupra perioadei de trecere de la eneolitic la epoca bronzului la Dunărea de Jos*, în „SCIV”, 19, 4, p. 553-573
1969 - *Über die Chronologie der Übergangszeit vom Äneolithikum zur Bronzezeit in Rumänien*, „Dacia” N.S. XIII, 1969, p. 61-71.
1970 - *Cu privire la cronologia perioadei de tranziţie de la eneolitic la epoca bronzului în România*, „SCIV” 21,4, p. 557-570.
1973 - *Über die Übergangsperiode vom Äneolithikum zur Bronzezeit in Rumänien*, SympBaden, p. 259-279.
1994, *Epoca bronzului*, în *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României (AC)*, Bucureşti, p. 211-215.
- Morintz, S.; Vulpe, Al.
1976 - *Epoca Bronzului*, în *Diţionar de Istorie Veche a României*, Bucureşti, p. 103-110
- Movşa T.G.
1972 - *Periodizacija i khronologhia severnogo to piznogo Tripolija*, în „Sovetskaja arheologija”, 2.
- Naylor L.
1996 - *Culture and Change. Bergin & Garvey*, Westport, Connecticut & London.
- Németi, I.
1973 - *Descoperiri de tip Cernavodă III- Boleráz din nord-vestul R.S. România*, SympThr 7, 1989, 231.
1978 – *Cultura Baden în România*, Bucureşti.
- Nestor, I.
1929, *Nachtrag zu Cernavoda, Prachistorische Zeitschrift*, XX, p. 214, fig. 12.
1950 - *Probleme noi în legătură cu neoliticul din R.P.R.*, în „SCIV”, II, an. I, p. 214.
1959 - *Cu privire la periodizarea etapelor târzii ale neoliticului în RPR*, în „SCIV”, 10, 2, p. 247-260.
- Nestor, I., Zaharia, E.
1968 - *Sur la période de transition du néolithique a l'âge du bronze dans l'aire des civilisations de Cucuteni et de Gumelniţa*, în „Dacia”, N.S., 12, p. 17-44.
- Nikolova, L.
1996 - *Settlements and ceramics: the experience of Early Bronze Age Bulgaria*, în Nikolova L. (ed.), „Early Bronze Age Settlement Patterns”, p.145-186.
1999a - *The Balkans in Later Prehistory*. „BAR”, International Series 791. Oxford.

- 1999b *The Yunatsite Culture: Periodization, Chronology and Synchronizations*, în „Reports of Prehistoric Research Projects”, vol.2-3 p.33-97.
- 2000 - *The Yunatsite culture. Periodization, chronology and synchronizations*, K. Leshtakov (ed.), „Reports of Prehistoric Research Projects”, 2-3 (1999), Sofia, p. 33-97.
- 2000a - *Social transformations and evolution in the Balkans in the fourth and third millennia BC*, în Nikolova L. (ed.), „Analyzing the Bronze Age”, 1-8. RPRP, 4. Sofia.
- 2000b - *The Balkan Proto-Indo-Europeans in the Fourth and Third Millennia BC*, în „Journal of Indo-European Studies”, 28, 1-2, p. 197-220.
- 2000c - *Dubene-Sarovka, Yunatsite culture and the integrations in the Early Bronze Balkans*, în Nikolova L. (ed.), „Technology, Style and Society”, p. 201-239.
- 2001 - *Approach to the genesis and initial development of the Early Bronze Age cultures in the Lower Danube Basin and the Southern Balkans*, în „Cernavodă III-Boleráz”, p. 236-260.
- Nikolov, B.
- 1976– *Mogilni pogrebenia ot rannobronyovata epoha pri Tărnava I Kneža*, „Archeologia”, Sofia, p. 38-51.
- Nițu, A.
- 1977 - *Continuitatea ceramicii pictate între culturile Cucuteni, Tripolie și Gorodsk-Usatovo, Horodiștea-Foltești*, în „C.I.”, 8, p. 145-208.
- Petrescu-Dâmbovița, M., Dinu, M.,
- 1951 – *Săpăturile arheologice de la Foltești raionul Tg. Bujor, reg. Galați*, în „SCIV”, II, 1951, p. 252-255
- 1974 – *Nouvelles fouilles archéologiques à Foltești (dép. Galati)*, în „Dacia”, N.S., 18, p. 19-72.
- Passek, T.
- 1949 - *Periodizacia tripolskih poselenii*, în „MIA”, 10, p. 157-230
- 1958 - *Noi descoperiri pe teritoriul URSS și problemele culturilor neolitice târzii în regiunea dintre Dunăre și Nistru*, în „ARS”, seria Istorie, XII, 3(23), p. 29-52
- Passek T.; Cernâș E.C.
- 1965 - *Kratkie soobscenia o docladah i polevâh issledovaniiah*, I. A. Moscova, p. 6-9
- 1961 - *Rannezemledelskie plemena Podnestrovija*, în „MIA”, 84, Moscova, p. 151-152.
- Petrescu-Dîmbovița, M.
- 1953 - *Cetățuia de la Stoicani*, în „MCA”, I, p. 13-155
- 1966 - *Cucuteni*, București, p. 14-31.
- Petrescu-Dîmbovița, M., Casan, I., Mateescu, C.
- 1951 - *Săpăturile arheologice de la Foltești (Raionul Tg. Bujor, Reg. Galați)*, în „SCIV”, II, nr. 1, p. 248-263
- Petrescu-Dîmbovița, M.; Dinu, M.
- 1974 - *Noi săpături arheologice la Stoicani*, în „SCIVA”, 25, p. 71-97
- 1974 - *Nouvelles fouilles archeologiques a Foltești*, în „Dacia”, NS, 18, p. 19-72
- Popescu, Dorin
- 1965 - *Asupra începuturilor epocii bronzului în România*, III în „SCIV”, 16, 4, p. 129-148
- 1970 - *Eneolitic, perioada de tranziție, perioada cuprului sau începuturile epocii bronzului? O problemă de terminologie*, în „Aluta”, I, p. 55-61
- Prox, A.,
- 1941 – *Die Schneckenbergkultur*, Kronstadt (Brașov). p. 80 - 90

Rachet, G.

- 1977 - *Universul arheologiei*, 2, *Tehnică/Istorie/Bilanţ*, Editura Meridiane, Bucureşti.
 1987 - *L'arrivée des indo-européens en Grèce et en Asie Antérieure*, în „ArhMold.”, XI, p. 51-63.

Renfrew, C.

- 1973 - *The Aegean and the Balkans at the close of the Neolithic period (the evidence of Sitagroi)*, SympBaden, 427-440.
 1980 - *Archaeology and language. The puzzle of indoeuropeans origins*, New York.

Renfrew, C., Gimbutas M., Ernestine S. E. (ed.)

- 1986 - *Excavations at Sitagroi. A Prehistoric Village in Northeast Greece*. Los Angeles, Ca. Monumenta Archaeologica, Institutul de Arheologie al Universităţii californiene, 13.

Roman, I., Petre

- 1964 - *Despre unele aspecte ale perioadei de trecere de la epoca neolitică la apoca bronzului în regiunile extracarpatică ale RPR*, în „Revista Muzeelor” I, 4, p. 314-325.
 1966 - *Periode de transition entre l'eneolithique et l'epoque du bronze dans le region extracarpatiques de la Roumanie*, dans *Congres International des Sciences Prehistorique et Protohistoriques*, Praga, p. 468-471.
 1968 - *Contribution à la connaissance des problèmes de l'énéolithique avancé et de la période de transition à l'âge du bronze à la lumière des fouilles archéologiques de Băile Herculane et de Moldova Veche*, în „Mémoires. Série archéologique”, 6, Craiova.
 1969 - *Conceptul Folteşti II și problema începuturilor epocii bronzului în Moldova*, în „Carpica”, II, Bacău, p. 17-22.
 1971 - *Strukturänderungen des Endäneolithikums im Donau-Karpaten-Raum*, în „Dacia” N.S., 15, p. 31-169
 1976a - *Cultura Coțofeni*, Bucureşti, 1976.
 1976b - *Complexul Orlea-Sadovec*, „SCIVA” 27.2, 1976, 147-169.
 1980 - *Substratul cultural al bronzului tracic*, în „Acta Hargitensia”, 2, p. 16
 1981a - *Forme de manifestare culturală din eneoliticul târziu și perioada de tranziție spre epoca bronzului*, în „SCIVA”, 32, 1, p. 21-42.
 1981b - *Modificări în structura etno-culturală a Europei de Sud-est în eneoliticul târziu*, în „SCIVA”, 32, 2, p. 241-245.
 1981c - *Zur rumänischen Frühbronzezeit (Der Forschungsstand)*, în „Symposium Budapest-Velem”, Budapest, p. 161-162.
 1982 - *Raportul cronologic dintre Ezero și Troia în lumina cercetărilor de la Nord de Balcani*, în „SCIVA”, 33, 4, p. 402-414.
 1983 - *Spätneolithikum, Übergangsperiode und der Beginn der Bronzezeit im Südosten Rumänien*, în „ThracoDacica”, 4, p. 69-72;
 1985 - *Cercetări la Govora Sat – „Runcuri” în 1978*, în „SCIVA”, 36, p. 279-296.
 1986 - *Perioada timpurie a epocii bronzului pe teritoriul României*, în „SCIVA”, 37, I, p. 29-55.
 1989 - *Fenomenul indoeuropenizării și constituirii neamului tracic la Dunărea inferioară în lumina cercetărilor arheologice*, în „SympThrac”, 7, Tulcea, p. 49-55.
 1992a - *Das chronologische Verhältnis zwischen Ezero und Troja im Lichte der nordbalkanischen Forschungen*, în „Thraco-Dacica”, XIII, 1-2, p. 25-34.
 1992b - *Der westpontische Kulturkreis*, în „Beiträge zur Problematik du schnurverzierten Keramik Südosteuropas”, Mainz.

- 2001 - *Die Cernavodă III-Boleráz-Kulturerscheinung an der unteren Donau*, in „Cernavoda III-Boleráz”, 13-59.
- Roman, I.P., Dodd-Oprîțescu, A., Pál, J,
1992 - *Beiträge zur Problematik der Schnurverzierten Keramik Südosteuropas*, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, Germania.
- Roman, P., Németi, I.
1978 - *Cultura Baden în România*, București
1980 - *Substratul cultural al bronzului tracic*, în „Acta Hargitensia”, 2, p. 16.
- Rotea, M.
1993 - *Contribuții privind bronzul timpuriu în centrul Transilvaniei*, în „Thracodacica”, XIV, 1-2, p. 65-86.
- Sava, E, Manzura I.
1994 - *Interacțiuni Est-Vest reflectate în culturile eneolitice ale epocii bronzului în zona de Nord-Est a Mării Negre*, în „Mem.Ant.”, XIX, p. 143-148.
- Salzman Ph. C.
1980 - *Introduction: Processes of Sedentarization as Adaptation and Response*, în Salzman Ph.C.(ed.), „When nomads settle”, 1-20.
- Salzman Ph. C. (ed.)
1980 - *When nomads settle. Processes of Sedentarization as Adaptation and Response*, Praeger, New York.
- Simache, N; Teodorescu, V
1962 - *Săpăturile arheologice de la Smeieni*, în „MCA”, VIII, p. 275-276.
- Siniuk, A. T.
1983 - *Curgany epokhi Bronzy Srednego Dona*, Chișinău
- Simion, M.
1983 - *Cu privire la relația dintre cultura Varna și cultura Gumelnița*, „SCIIVA”, 34, 4, p. 305-315
- Sochacki, Z.
1988 - *The Ezero Culture and the Invasion of the Steppe Peoples*, în „Journal of Indo-European Studies”, Hattlesburg, 16, 3-4, p. 185-194.
- Sorokin, V.
1994 - *Culturile eneolitice din Moldova*, în „Thracodacica”, 15, 1-2, p. 67-92.
- Schroller, H.
1933 - *Die Stein- und Kupferzeit Siebenbürgens*, Berlin.
- Thomas, L. H.
1967 - *Near Eastern, Mediterranean and European Chronology, Te historical, archaeological, radiocarbon, pollen-analytical and geochronological evidence*, Lund, *apud*, VI. Dumitrescu, în „SCIV”, 20, 1969, 1, p. 125-149.
1992 - *The Indo-European Problem: Complexities of the Archaeological Evidence*, în „Journal of Indo-European Studies”, Hattlesburg, 20, 1-2, p. 1-29.
- Tončeva, G.
1973 - *Les palafites des environs de Varna*, în „SympBaden”, p. 471-482.
1978 - *The Eneolithic Period in Bulgaria in the Fifth Millennium B.B.*, Vessela Zhelyaskova, BAR International Series, no 49. Oxford.
1981 - *Un habitat lacustre de l'âge du bronze ancien dans les environs de la ville de Varna (Ézérovo II)*, în „Dacia”, N.S., XXV, 1981, p. 45.
- Todorova, H.
1978 - *The Eneolithic in Bulgaria*, „BAR”, 49, Oxford.

- Tringham R.
1971 - *Hunters, Fishers and Farmers of Eastern Europe 6000 - 3000 BC*. Hutchinson University Library. London.
- Tudor E.
1973 - *Un mormânt de la începutul epocii bronzului descoperit la Răcăciuni (jud. Bacău)*, în „SCIV”, t. 24, 2, p. 283-289.
- Vlassa, N.
1964 - *Contribuții la cunoașterea culturii Gheja-Bodrogkeresztúr în Transilvania*, în „SCIV”, 15, p. 362, n. 55.
- Vlassa, N. ș.a. (Takács, M. și Lazarovici, Gh.)
1986 – *Mormintele funerare din Banat și Transilvania din perioada eneolitică târzie*, în „Acta Musei Napocensis”, 22-23, 1985-1986, p. 59-78.
- Vulpe, Al.
1961 - *K voprosu o periodiyacii bronzovogo veka v Moldave, în Dacia*, NS, 5, p. 105-122.
1995a - *Epoca bronzului în spațiul carpato-niprovian în lumina săpăturilor de la Izvoare*, în „SCIV”, VIII, 1-2, p. 53-87.
1995b, *Epoca bronzului în spațiul carpato-dunărean. Privire generală*, în „Comori ale epocii bronzului”, București, p. 17.
1997 - *Considerații privind începutul și definirea perioadei timpurii a epocii bronzului în România, In honorem emeritae Ligiae Bârzau. Timpul istoriei I, Memorie și patrimoniu*, București, 1997, 35-50.
1997 - *Spațiul egeo-anatolian și Europa Sud-Estică în lumina unei revizuirii a cronologiei epocii bronzului*, în „Mem. Acad. Rom.”, seria IV, t XXI, p. 33.
2002 - *Epoca bronzului*, în „Istoria Românilor”, I, București, 2002.
- Vulpe, R.
1956 - *Problemele neoliticului carpato-niprovian în lumina săpăturilor de la Izvoare*, în „SCIV”, VIII, 1-2, p. 53-87.
1957 - *Izvoare, săpăturile din 1936-1938*, București.
- Zirra, Vl.
1952 - *Șantierul Valea Jijiei*, în „SCIV”, III, p. 109-111.
1960 - *Kultura pogrebenii s ohroj v zakarpatskikh oblastiakh*, în MIA, p. 97-127.
- Zbenovic V. F.
1971 - *Keramica usativskogo tipu*, în „Arh. Ukrainoi”, R.S.R., p. 187.
1973 - *Chronology and cultural relations of the Usatovo group in the USSR*, SympBaden, 513-525.
1974 - *Pozdnetripol'skie plemena severnogo Pricernomorja*, Kiev.
1989 - *Ranij etap tripol'skoj kultury na teritorii Ukraini*, Kiev.
- Zsolt, S.,
1980 – *Date noi privind ritul de înmormântare al culturii Schnekenberg în județul Covasna*, în „Aluta”, 10-11, 1978-1979 (1980, p. 39-46.)
1997 – *Perioada timpurie și începutul celei mijlocii a epocii bronzului în Sud-Estul Transilvaniei*, Institutul Român de Tracologie, București.
- Whittle, A.
1996 - *Europe in the Neolithic*, Cambridge University, Cambridge.

Abrevieri

ActesCIT	Actes de Iie Congr�s International de Thracologie, București 1980.
Arh.Mold.	Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie Iași.
ArhOlt	Arhivele Olteniei, Craiova
ArheologijaSofia	Arheologija. Organ na Arheologiceskija Institut i Muzej, Sofia.
BAR	<i>Bronze Age Civilizations. Archaeological, Geological, Astronomical and Cultural Perspectives.</i> BAR. Oxford. BAR International Series 728.
CAMNI	Cercetări Arheologice, Muzeul Național de Istorie, București
Cernavoda III-Boleráz	Petre Roman, Saviana Diamandi (eds.), <i>Cernavoda III-Boleráz. Ein vorgeschichtliches Phänomen zwischen dem Oberrhein und der unteren Donau</i> , în „Studia Danubiana”, Series Symposia, București, 2001.
Chronique 1993-1994	<i>Chronique des fouilles et des decouvertes 1993-1994</i> , în „Bulletin de Thracologie” 3, 1996, 7-44.
Dacia N.S.	Dacia. Revue d'Archéologie et Histoire Ancienne, Nouvelle Série, București
Enciclopedia	<i>Enciclopedia della coltura di indo-european</i> , publicata da J.P. Mallory, D.Q. Adams, Chicago, Fityroy Dearborn Publishers, 1997
MCA	Materiale și cercetări arheologice, București
MIA	Materiali i issledovania po arheologhii SSSR, Moskva-Leningrad.
Pontica	Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța
RevMuz	Revista Muzeelor, București
SA	Sovetskaja Arheologija, Moskva
SCIV(A)	Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
SlovArch	Slovenská Archeológia, Nitra
StPraehistSofia	Studia Praehistorica, Sofia
SympBaden	Symposium über die Entstehung und Chronologie der Badener Kultur, Bratislava
SympThrac	Sympisia Thracologica. Institutul roman de Tracologie, București/Craiova/Neamț/Satu Mare-Carei.

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE PREVENTIVE ÎNTEPRINSE ÎN TUMULUL SITUAT PE RAZA COMUNEI BLEJOI, JUD. PRAHOVA

Eugen PAVELEȚ

Descoperirile cu caracter funerar sunt socotite de către specialiști și publicul larg printre cele mai interesante descoperiri arheologice. Acest fapt se datorează, în linii mari, mai multor factori.

În primul rând complexele funerare sunt în majoritatea cazurilor *complexe arheologice închise*, oferind cercetătorilor o serie de date ce pot fi socotite exacte, nefiind alterate de intervenții ulterioare. Nu luăm în calcul aici reînhumările, care deși sunt comportamente funerare, duc de cele mai multe ori la reconfigurarea *sitului* sau complexului funerar, și nici cazurile frecvente de jefuiri de morminte.

În al doilea rând în jurul descoperirilor funerare se creează stări emoționale speciale și aceasta deoarece aceste descoperiri sunt printre cele mai inteligibile din întreg spectrul arheologic. Specialiștii, dar și publicul larg recunosc cu ușurință scheletul uman și elemente primare de rit funerar. Cu toate acestea cei avizați trebuie să facă observații multiple și pluridisciplinare pentru a identifica și înregistra cât mai multe date referitoare la întreg complexul funerar.

Prezentarea și discuțiile de față se referă la o descoperire făcută în august 2004, cu prilejul unor cercetări arheologice preventive făcute într-un tumul din apropierea orașului Ploiești, pe raza comunei Blejoi¹, într-o zonă de câmpie de la poalele dealurilor sub-carpătice.

Tumulul, amplasat pe terenul proprietatea S.C. MOBEL AUTO S.R.L., era situat la est de Drumul Național 1 (București - Brașov), în dreptul km. 66., la 6 km nord de orașul Ploiești (fig. 1, fig. 2-1). Trebuie remarcat faptul că în această zonă, de o parte și de alta a D.N. 1, pe ruta Ploiești-Câmpina, au fost semnați și cartajați mai mulți tumuli, dar din păcate numai cel pus în discuție aici a fost cercetat.

Având în vedere că cercetările au fost unele cu caracter preventiv și trebuiau finalizate într-un timp redus și cu un buget minimal obiectivele cercetării au fost adaptate în așa fel încât să nu pierdem datele esențiale.

¹ **Colectivul** care a cercetat tumulul a fost format din: arhg. Dan Lichiardopol (responsabil șantier), Eugen Paveleț, Alin Frânculeasa, Marinela Peneș și Bogdan Ciupercă. La cercetările arheologice au mai participat, din partea aceluiași muzeu, restauratori Claudia Dumitrescu și Andrei Gheorghievici. Raportul arheologic preliminar, referitor la tumulul cercetat pe raza comunei Blejoi, a fost publicat în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*, Campania 2004, Mangalia 2005, p. 65-66 și fig. a pag. 432. Mulțumim pe această cale colegilor care au renunțat la drepturile de publicare a acestei descoperiri în favoarea noastră.

Astfel **obiectivele cercetării** noastre au vizat: stabilirea dimensiunilor și etapelor de înălțare a tumulului, cercetarea și datarea mormintelor și obținerea a cât mai multe date cu privire la ritualul de înmormântare.

Metoda de cercetare a fost adaptată situației existente pe teren. Ținând seama de faptul că trebuia excavată o cantitate mare de pământ, într-un timp relativ scurt, am optat pentru săparea tumulului cu mijloace mecanizate.

Evident că realizarea și îndreptarea martorilor stratigrafici a fost făcută manual.

Pentru a avea un control stratigrafic cât mai exact și pentru a putea stabili dimensiunile tumulului am trasat și realizat trei martori stratigrafici, dispuși paralel (fig. 1).

Primul dintre martorii stratigrafici, pe care noi l-am numit *martorul magistral*, a fost trasat aproximativ pe centrul tumulului, urmărindu-se obținerea unui profil al zonei celei mai înalte a acestuia. Martorul stratigrafic magistral, gros de 80 cm., a avut orientarea VNV 330° - ESE 120°.

Al doilea martor, numit de noi *martorul estic*, a fost trasat paralel cu primul, la distanță de 8,50 m de acesta. Al treilea martor, numit de noi *martorul vestic*, a fost trasat paralel cu martorul central, la 6 m de acesta. Martorii stratigrafici estic și vestic au avut grosimea de 50 cm (fig. 1, fig. 4).

Deoarece cercetarea tumulului a fost făcută cu utilaje mecanizate, nu am putut trasa martori stratigrafici dispuși „în cruce”, însă prin trasarea celor trei martori stratigrafici dispuși paralel, am reușit să stabilem dimensiunile tumulului și evident să facem observații stratigrafice care să ne conducă la stabilirea corectă a modului și etapelor în care s-a făcut înălțarea acestei amenajări de tip funerar. Menționăm că măsurătorile au fost făcute având ca reper un punct 0 (pct. 0), amplasat la cota maximă a movilei, aproximativ în centrul acesteia.

Observațiile făcute înainte de începerea cercetării propriu-zise au condus la stabilirea unor dimensiuni ale monumentului funerar care s-au dovedit a fi diferențiate față de cele oferite de observațiile stratigrafice și planimetrice ulterioare. Măsurătorile inițiale indicau un diametru maxim al movilei de aproximativ 50 m și o înălțime ce nu depășea 1, 90 m. După finalizarea cercetării am constatat că diametrul maxim al tumulului era de 25, 70 m, iar înălțimea maximă, măsurată de la nivelul de la care a fost începută construcția ringului dispus împrejurul mormântului principal, nu depășea 1, 65 m (fig. 3).

Diferențele dintre dimensiunile stabilite de noi inițial și cele obținute în urma cercetării arheologice sunt consecința a două tipuri de depuneri: cele realizate pe cale naturală (de origine vegetală și eoliană) și cele de nivelare, realizate prin intervenția umană. Nivelurile depuse de-a lungul timpului peste tumulul inițial au grosimi de cca. 0,25 m în centrul movilei și ajung până la 1,5 m în zonele periferice. În zonele periferice ale movilei a fost depus un nivel consistent de pământ, datorită lucrărilor agricole care au avut efecte de nivelare asupra terenului. În solul depus spre marginile movilei au fost descoperite, amestecate, fragmente ceramice contemporane, obiecte de plastic și urme vegetale carbonizate.

După cercetarea tumulului am constatat că întreaga construcție funerară a fost înălțată pentru a acoperi un singur individ (fig. 1, fig. 2, fig. 5, fig. 6).

Cercetările antropologice au relevat faptul că scheletul aparține unei femei mature, cu vârsta cuprinsă între 30-40 ani și statura între 1, 60 – 1, 65 m. Analizând scheletul femeii s-a putut stabili că prezintă *sulcus preaulicular* și probabil a născut de două ori².

Trupul defunctei a fost depus în interiorul unui *ring* de formă ovală, făcut din pietriș amestecat cu nisip (Pl. 2). Materialele din care a fost făcut *ringul* au fost procurate din zonă unde, la adâncimi ce variază între 20 - 30 cm., există un nivel compact de pietriș amestecat cu nisip (*branciog*).

Diametrul maxim al ringului este cuprins între 4, 70 - 4, 90 m, iar diametrul la interior variază între 2, 20 m și 2, 70 m, înălțimea sa fiind cuprinsă între 20 - 35 cm (Fig. 2,5-6).

Trupul neînsuflețit al femeii a fost depus în partea sud-vestică a ringului, pe un „pat” de pietriș gros de cca. 4 - 6 cm. Scheletul, care ocupa aproximativ $\frac{1}{4}$ din suprafața ringului, a fost descoperit în poziție pe spate (*decubitus dorsal*), cu mâinile și picioarele îndoite moderat și orientate spre partea dreaptă. Capul era orientat pe direcția SSV 195°, iar picioarele spre NNE 15°. Nu a fost făcută groapă pentru înhumare (fig. 6).

Scheletul a fost descoperit integral în conexiune anatomică. Brațul stâng suprapune brațul drept, iar palmele ambelor brațe au fost poziționate în dreptul feței. Unghiul format între trunchi și humerusul brațului stâng este de aproximativ 45°, iar unghiul format între trunchi și humerusul brațului drept este de aproximativ 40°. De asemenea, s-a putut observa că, în cazul brațului stâng, unghiul format de humerus și oasele antebrățului este de 90°, iar în cazul brațului drept unghiul format de aceleași oase este de aproximativ 80°.

Poziția picioarelor era îndoite moderat, femurele formând cu bazinul un unghi de aproximativ 120°, iar unghiul dintre femur și oasele gambei (tibiae și peroneu) era de 80°. Ambele picioare au fost strânse în același mod, fiind aproximativ paralele între ele. Mandibula era orientată spre cutia toracică. Coloana vertebrală a fost descoperită în poziție anatomică, nefiind îndoită.

Este de menționat că maxilarul și o parte din coaste au culoare roșiatică și nu excludem posibilitatea ca acest fapt să fie rezultatul unei pictări cu ocră a acelor zone, înainte de înhumare.

Starea de conservare a scheletului în momentul dezvelirii era relativ bună. Datorită acizilor humici și condițiilor de înhumare, oasele au devenit extrem de friabile la contactul cu aerul.

Construcția întregului ansamblu funerar a fost făcută în mai multe etape.

După amenajarea ringului și depunerea corpului uman a început înălțarea tumulului. Studiind cele trei profile stratigrafice realizate am putut constata două etape de înălțare a movilei. În prima etapă de depunere a pământului a fost urmărită

² Mulțumim pe această cale domnului Nicușor Sultana (Centrul de Cercetări Antropologice „Francis Rainer” București) care a efectuat analizele antropologice necesare în cazul descoperirilor din tumulul de la Blejoi, jud. Prahova.

acoperirea cu pământ a ringului care îngloba și corpul defunctei. A fost depus un nivel de pământ a cărui înălțime maximă este de 1 m și diametrul de cca. 12 m. Probabil că acest prim nivel de pământ a fost ridicat în perioada de timp imediat următoare depunerii corpului neînsuflit.

Peste această zonă de *nucleu* a tumulului, a fost depus un al doilea nivel de pământ, până la înălțimea de 1,65 m și diametrul maxim de 25,70 m (fig. 3-4).

Peste *nucleu* depunerea pământului a fost făcută cu precădere în partea sudică a mormântului, astfel că în final, mormântul era plasat excentric față de planul monumentului funerar. (fig. 3). Pământul așezat peste mormânt a fost adus probabil din zonele învecinate tumulului.

Putem presupune că înălțarea ultimei părți a tumulului a fost făcută într-un interval de timp mai lung, deoarece cantitatea de pământ dislocată și transportată a fost consistentă, fapt ce a presupus un efort fizic și logistic considerabil. Pământul din care a fost înălțat tumul are culoarea maroniu închis și este amestecat cu pietriș.

Inventarul mormântului este format dintr-un vas de ceramică și un fragment ce provine probabil de la o brățară de cupru.

Vasul de lut a fost descoperit în zona picioarelor defunctei, mai exact în dreptul călcâiului piciorului stâng. Este un vas de dimensiuni mici, cu înălțimea de 82 mm, diametrul fundului de 61 mm, diametrul maxim de 108 mm, diametrul gurii de 106 mm. Vasul are fundul reliefat ușor înălțat, corp bitronconic cu umărul rotunjit. Gâtul este înălțat, iar buza, profilată, este evazată spre exterior (fig. 6 – 3, 4, 5).

Vasul a fost modelat la mână, din lut de calitate bună, ce avea în compoziție nisip fin. Pe toată suprafața lui a fost aplicat un strat subțire de lut, slip, care apoi a fost atent finisat. Are culoare cenușiu-gălbuie și prezintă urme de ardere secundară, fiind decorat cu patru perechi de pastile, aplicate aproximativ simetric, în zona în care gâtul se îmbină cu corpul, această zonă este marcată printr-un unghi de 90°.

Vasul a fost descoperit fragmentar, s-a spart, foarte probabil, sub presiunea pământului depus la ridicarea tumulului. A fost restaurat și se află în depozitul de arheologie al Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova (nr. inv. 64-87325).

Fragmentul de brățară (nr. inv. 64-87736) a fost descoperit între femurile scheletului la aproximativ 8 cm de genunchiul piciorului stâng.

Fragmentul de brățară de cupru este de formă paralelipipedică cu capetele rotunjite. A fost confecționată din tablă de cupru, având capetele unite la interior. În secțiune fragmentul de brățară este aproximativ oval având partea centrală presată. Fragmentul are 40 mm lungime și 10 mm lățime, iar starea lui de conservare este precară (Fig. 7 - 1, 2).

Trebuie să amintim aici că în zona mâinilor, pe *metacarpianul I* și *falangele* aferente, au fost descoperite urme de oxizi de cupru fapt care sugerează existența unei alte piese de inventar, foarte probabil un inel, care din păcate nu s-a păstrat³.

Alte artefacte ce pot fi legate de inventarul funerar al mormântului principal, au fost descoperite în interiorul *ringului*. Aici, în imediata vecinătate a scheletului, au fost descoperite urme sumare de lemn carbonizat și câteva fragmente osteologice. Unul

³ Determinări făcute de Nicușor Sultana (Centrul de Cercetări Antropologice „Francis Rainer” București).

dintre fragmentele de os, care au fost descoperite în dreptul capului defunctei, a fost analizat din punct de vedere antropologic și a reieșit faptul că provine de la un alt individ uman. Probabil este vorba despre o ofrandă umană. Fragmentul osteologic depus alături de trupul femeii provine de la un individ adult, sexul nu a putut fi stabilit cu exactitate dar pare să fie masculin⁴. În urma cercetării nu am putut stabili dacă fragmentul de os uman provine de la un individ sacrificat cu prilejul înhumării femeii sau este un fragment de os obținut în urma unei deshumări.

Cert este că fragmentul de os este de mici dimensiuni și nu au fost găsite în tumul sau în imediata lui apropiere alte fragmente de oase care să ne conducă la ideea unui sacrificiu uman făcut cu prilejul înhumării principale.

Semnalăm în acest context o altă descoperire de același tip, în necropola de la Gherăseni, punctul *Grindul Cremenea* (jud. Buzău), unde în mormântul de înhumare nr. 119, alături de scheletul principal pentru care a fost făcută groapa, au fost depuse câteva oase ce provin de la un alt individ. Din păcate în acest caz nu au fost făcute analize antropologice⁵.

Scheletul descoperit în tumulul de la Blejoi (jud. Prahova), a fost recuperat în întregime, actualmente fiind păstrat în depozitul de arheologie al Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova.

La același nivel cu mormântul, în imediata vecinătate a ringului, la 3,20 m. SSV de acesta, au fost descoperite urme ale unor activități umane databile în aceeași perioadă cu amenajarea tumulului. A fost descoperită o mandibulă ce provine de la un animal erbivor de talie mare (vită domestică), urme de arsură și mai multe fragmente ceramice. Fragmentul osteologic a fost determinat ca provenind de la un corp mandibular stânga, de *Bos taurus* (vită domestică), cu molarul 3 (M 3) care prezintă o uzură medie. Vârsta animalului poate fi estimată la 6-8 ani, ceea ce înseamnă un individ adult, matur sexual⁶.

Două dintre fragmentele ceramice descoperite lângă mandibula de vită sunt decorate, unul cu barbotină organizată paralel și celălalt cu un brâu decorat cu creștături verticale. Pasta ceramică din care sunt lucrate fragmentele ceramice este de calitate medie fiind amestecată cu nisip, pietricele și mică. Aceste fragmente ceramice sunt contemporane cu epoca în care a fost ridicat monumentul funerar (fig. 7-3, 4).

Nu am putut stabili cu exactitate dacă aceste urme umane sunt rezultatul unei activități desfășurate cu mai mult timp înainte de ridicare tumulului sau chiar în timpul ridicării tumulului. Înclinăm să credem că aceste urme sunt rezultatul unor acțiuni umane desfășurate în momentul ridicării tumulului, deoarece urmele de arsură sunt

⁴ Analiză Nicușor Sultana (Centrul de Cercetări Antropologice „Francis Rainer” București).

⁵ Dr. E.M. Constantinescu, L. Grigoraș, *Cercetările arheologice de la Gherăseni „Grindul Cremenea”*. *Campaniile 2002-2003*, în „Mousaios”, IX, Buzău, 2004, p. 10, Planșa 1. fig. 4 și Planșa 2. fig. 1.

⁶ Mulțumim domnului Adrian Bălășescu (C.C. P.D din cadrul M.N.I.R.), pentru amabilitatea de a determina acest fragment osteologic.

reduse și nu par a fi rezultatul unei locuiri intense, ci urmele unei activități ocazionale de mică amploare.

După modul de înhumare și analogiile ceramice am putut stabili că tumulul datează, fie de la sfârșitul eneoliticului, fie din perioada de tranziție la epoca bronzului.

Vasul de lut descoperit în tumulul de la Blejoi (jud. Prahova) are analogii cu vasele descoperite, tot ca inventar funerar în necropola de tip Horodiștea-Foltești de la Brăilița, mormântul nr. 8 (jud. Brăila)⁷, în mormântul 119 de la Gherăseni „Grindul Cremenea” (jud. Buzău)⁸, în mormintele descoperite la Hârșova (jud. Constanța)⁹, într-un mormânt de la Șendreni (jud. Galați)¹⁰ și în așezarea de la Cîrlig-Aldești (jud. Iași)¹¹, încadrate culturii Horodiștea-Foltești.

Dintre vasele ceramice descoperite în morminte numai cel de la Gherăseni „Grindul Cremeni”¹² a fost depus la picioarele defunctului, ca în cazul mormântului descoperit în tumulul de la Blejoi. Menționăm că în toate mormintele enumerate mai sus scheletele umane descoperite erau pictate cu ocră și depuse în poziții chircite.

Ion Chicideanu-Șandor, în teza sa de doctorat, încadrează descoperirea de la Blejoi în complexul funerar denumit în literatura de specialitate *Jamnaja*, admitând că vasul descoperit în mormânt pare a fi de tradiție Horodiștea-Foltești¹³. Datele radiocarbon obținute în urma analizelor făcute pe probe recoltate din complexe funerare Jamnaja sunt cuprinse în intervalul 4750 BP – 3 580 BP¹⁴ (date calibrate). Majoritatea datelor radiocarbon sunt însă făcute pe descoperiri din spațiul ex-sovietic. Același autor remarca că „destul de frecvent în movilele Jamnaja se întâlnesc, mai cu seamă pentru înmormântările primare, amenajări cum sunt șanțurile periferice și ringurile de pietre. Ringurile de pietre sunt cunoscute ... la Balaban, Baștanovka, Bolgrad, Goran-Slatina, Gura-Galbenei, Kalugerika, Kjulevca, Mihai Bravu, Milostea,

⁷ N. Harțuche, I. T. Dragomir, *Săpăturile de la Brăilița*, 1957, în „Materiale”, III, p. 141 și fig. 11.1.

⁸ Dr. E.M. Constantinescu, L. Grigoraș, *Cercetările arheologice de la Gherăseni „Grindul Cremenea”*. *Campaniile 2002-2003*, în „Mousaios”, IX, Buzău, 2004, p. 10, Planșa 1. fig. 4 și Planșa 2. fig. 1.

⁹ S. Morintz, Done Șerbănescu, *Cercetările arheologice de la Hârșova și împrejurimi*, în „S.C.I.V.”, 1, 1974, fig. 5.2, pag. 52 și fig. 4.4 și 6), vase aproximativ identice cu cel descoperit de noi, însă ne decorate cu bumbi.

¹⁰ I. T. Dragomir, *Două morminte ocromane din regiunea de sud a Moldovei*, în „Danubius”, XVI, Galați, 1996, p. 318, fig. 3. Mormântul, descoperit într-o movilă, a fost complet distrus de lucrări de amenajare a teritoriului, dar a fost recuperat inventarul funerar. Nici vasul descoperit la Șendreni nu este decorat cu bumbi.

¹¹ Gheorghe Dumitroaia, *Comunități preistorice din Nord-Estul României, de la cultura Cucuteni până la bronzul mijlociu*, Piatra Neamț, 2000, p. 33, fig. 86, 2-3.

¹² Dr. E.M. Constantinescu, L. Grigoraș, *Cercetările arheologice de la Gherăseni „Grindul Cremenea”*. *Campaniile 2002-2003*, în „Mousaios”, IX, Buzău, 2004, p. 10, Planșa 1. fig. 4.

¹³ Chicideanu-Șandor, Ion-Șerban, *Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, II vol., lucrare de doctorat, nepublicată, București, 2005, p. 250 (catalog poziția 1106) și p. 365 (vol. I) și planșa 97 (vol. II); vezi și A. Franculeasa, *Considerații privind mormintele Jamnaja din Muntenia. Cercetări arheologice la Ariceștii-Rahțivani, jud. Prahova*, în „Tzragetia”, S.N., vol. I (XVI), nr. 1, 2007, p. 190.

¹⁴ *Ibidem*, vol. II, planșa 30.

Nerușaj, Ploiești D.N.1 (n.a. Blejoi) și Sărățeni”¹⁵.

Noi optăm, în stadiul actual al cercetării, pentru datarea în cadrul complexului funerar Jamnaja, după anul 4200 î.Ch¹⁶. Rămâne de văzut pe viitor, după cercetarea mai multor morminte tumulare aflate în aceeași zonă cu tumulul prezentat aici, dacă vom obține date suplimentare pe baza cărora să putem face o încadrare culturală și cronologică mai exactă.

În tumulul cercetat de noi am descoperit și alte două fragmente ceramice decorate (cele descrise mai sus, descoperite lângă maxilarul de bovideu). Primul dintre acestea, decorat cu un brâu pe care sunt incizate linii verticale, paralele între ele, are numeroase analogii. Amintim aici de cu un vas descoperit ca inventar funerar în mormântul nr. 12 din tumulul de la Smeieni, (jud. Buzău)¹⁷, un fragment ceramic descoperit într-un mormânt de la Uricani¹⁸ și un fragment ceramic descoperit în așezarea de la Cîrlig-Aldești (jud. Iași)¹⁹. Al doilea fragment ceramic decorat, descoperit în tumulul de la Blejoi, prezintă barbotină dispusă în linii oblice paralele între ele.

În ce privește semnificația construirii ringului și a depunerii corpului neînsuflăit, nu central ci într-o parte a ringului, credem că poate fi plauzibilă ipoteza potrivit căreia ringul și tumulul redau simbolic o locuință (probabil un cort). Nu trebuie omis nici faptul că la cca. 50 cm. de laele picioarelor defunctei, în partea sud-estică a ringului, a fost semnalată și trecută în plan o zonă de formă aproximativ circulară în care ringul este adâncit, care poate să fie redarea simbolică a unei zone destinate facerii focului, vatră.

Faptul că tumulul a fost ridicat pentru a adăposti o femeie, comunitatea umană din care făcea parte făcând un efort semnificativ pentru a face această lucrare, ne face să credem că persoana înhumată era una respectată și în același timp importantă.

Oamenii care au ridicat tumulul aveau cu siguranță credințe legate de trecerea într-o altă dimensiune a defunctului și considerau că acesta are nevoie de un nou spațiu, de data aceasta simbolic, pentru a-și continua „călătoria”. Complexitatea problematicei funerare în ceea ce privește descoperirile de acest tip ne face să nu continuăm în acest cadru restrâns, cu presupunerile ce țin de ordin teoretic și mai ales speculativ.

Cele amintite mai sus sunt doar ipoteze de lucru care pot fi confirmate sau infirmate de alte descoperiri de același tip.

¹⁵ *Ibidem*, p. 365 (vol. I) și planșa 97 (vol. II).

¹⁶ Vezi Gheorghe Dumitroaia, *Comunități preistorice din Nord-Estul României, de la cultura Cucuteni până la bronzul mijlociu*, Piatra Neamț, 2000, p. 68.

¹⁷ N. Simache, V. Teodorescu, *Săpăturile arheologice de salvare de la Smeieni*, în „Materiale”, VIII, 1962, fig. 3.2.

¹⁸ M. Dinu, *Șantierul arheologic de la Valea Lupului*, în „Materiale”, V, 1959, p. 253, fig. 10.

¹⁹ Gheorghe Dumitroaia, *Comunități preistorice din Nord-Estul României, de la cultura Cucuteni până la bronzul mijlociu*, Piatra Neamț, 2000, p. 33, fig. 86, 2.

RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES PREVENTIVES DANS LE TUMULUS DE COMMUNE BLEJOI, DÉPARTEMENT DE PRAHOVA

Cette présentation se réfère à une découverte réalisée au mois d'août, à l'occasion de quelques enquêtes archéologiques préventives dans un tumulus des environs de Ploiești.

Le tumulus se trouvait à l'est de la Route Principale no. 1 (Bucarest-Brașov), en face de km 66, à 6 km au nord de Ploiești (fig. 1, fig. 2-1).

Après l'investigation de tumulus on a constaté que l'entière construction funéraire a été élevée pour couvrir un seul individu (fig. 1, fig. 2, fig. 5, fig. 6).

Les recherches anthropologiques ont révélé le fait que le squelette appartient à une femme adulte, âgée autour de 30-40 ans et une taille de 1,60-1,65 m. Le corps de la défunte a été posé à l'intérieur d'un ring en ovale, fait de gravier mêlé avec sable (planche 2). La tête est orientée vers SSV 195°, et les pieds vers NNE 15°. Il n'y a pas une fosse pour enterrement (fig. 6).

Le maximum diamètre du ring est autour 4,70-4,90 m, et le diamètre à l'intérieur varie entre 2,20 m et 2,70 m, son hauteur étant de 20-30 (fig. 2,5-6).

L'inventaire de la tombe est constitué d'un vase de céramique, posé aux pieds, et un fragment provenant d'un bracelet de cuivre, posé entre les genoux (fig. 6-3, 4, 5).

Après l'enterrement et les analogies céramique, on a peut établir le fait que le tumulus date soit de la fin de l'Énéolithique, soit de la période de transition vers l'époque de Bronze.

Ion Chicideanu-Șandor place la découverte de Blejoi dans le complexe funéraire nommé Jamnaja, et il reconnaît que le vase découvert dans la tombe semble d'être de tradition Horodiștea-Foltești. Les dates radiocharbon obtenus à la fin des analyses sur les preuves récoltées du complexes funéraires Jamnaja datent 4750BP-3580BP (dates calibrées).

BIBLIOGRAFIE

E.M. Constantinescu, L. Grigoraș, *Cercetările arheologice de la Gherăseni „Grindul Cremenea”*. *Campaniile 2002-2003*, în „Mousaios”, IX, Buzău, 2004, p. 10, Planșa 1. fig. 4 și planșa 2. fig. 1.

Chicideanu-Șandor, Ion-Șerban, *Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, II vol., lucrare de doctorat, București, 2005.

M. Dinu, *Șantierul arheologic de la Valea Lupului*, în „Materiale”, V, 1959.

Gheorghe Dumitroaia, *Comunități preistorice din Nord-Estul României, de la cultura Cucuteni până la bronzul mijlociu*, Piatra Neamț, 2000, p. 33, fig. 86, 2-3.

I. T. Dragomir, *Necropola tumulară de la Brăilița*, în „Materiale”, V, 1959, p. 671 – 692.

I. T. Dragomir, *Două morminte ocromane din regiunea de sud a Moldovei*, în „Danubius”, XVI, Galați, 1996, p. 317 – 327, fig. 3.

N. Harțuche, F. Anastasiu, *Brăilița. Așezări și cimitire omenesti datând din epoca neolitică până în pragul orânduirii feudale*, Brăila, 1968, p. 18-23, fig. 42.

N. Harțuche, I. T. Dragomir, *Săpăturile de la Brăilița*, 1957, în „Materiale”, III, p. 141 și fig. 11.1.

N. Harțuche, *Probleme privind bronzul timpuriu și mijlociu în nord-estul Munteniei, sud-estul Moldovei și Dobrogea*, în „Danubius”, VIII-IX, Galați, 1978, p. 67-92.

A. Franculeasa, *Considerații privind mormintele Jamnaia din Muntenia. Cercetări arheologice la Ariceștii-Rahtivani, jud. Prahova*, în „Tzragetia”, S.N., vol. I (XVI), nr. 1, 2007, p. 181-193.

S. Morintz, Done Șerbănescu, *Cercetările arheologice de la Hârșova și împrejurimi*, în „S.C.I.V.”, 1, 1974.

N. Simache, V. Teodorescu, *Săpăturile arheologice de salvare de la Smeieni*, în „Materiale”, VIII, 1962, p. 273 și următoarele.

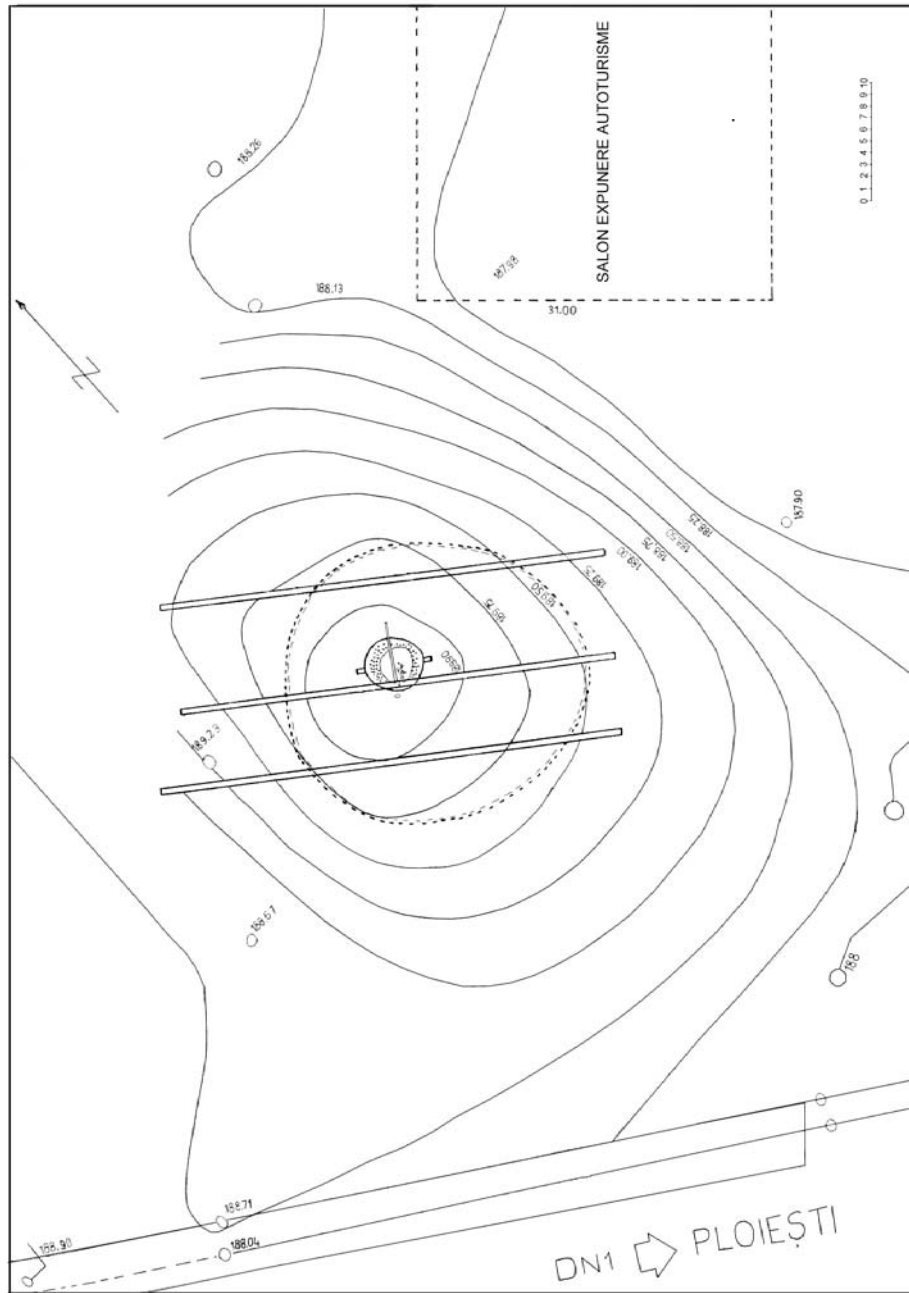
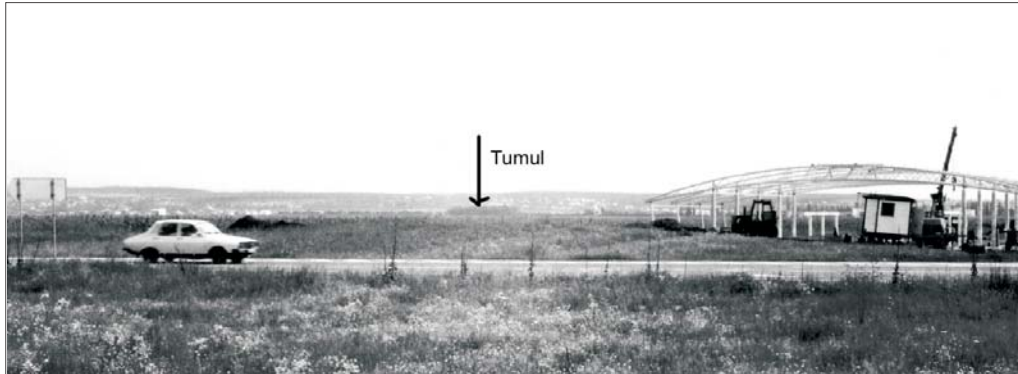
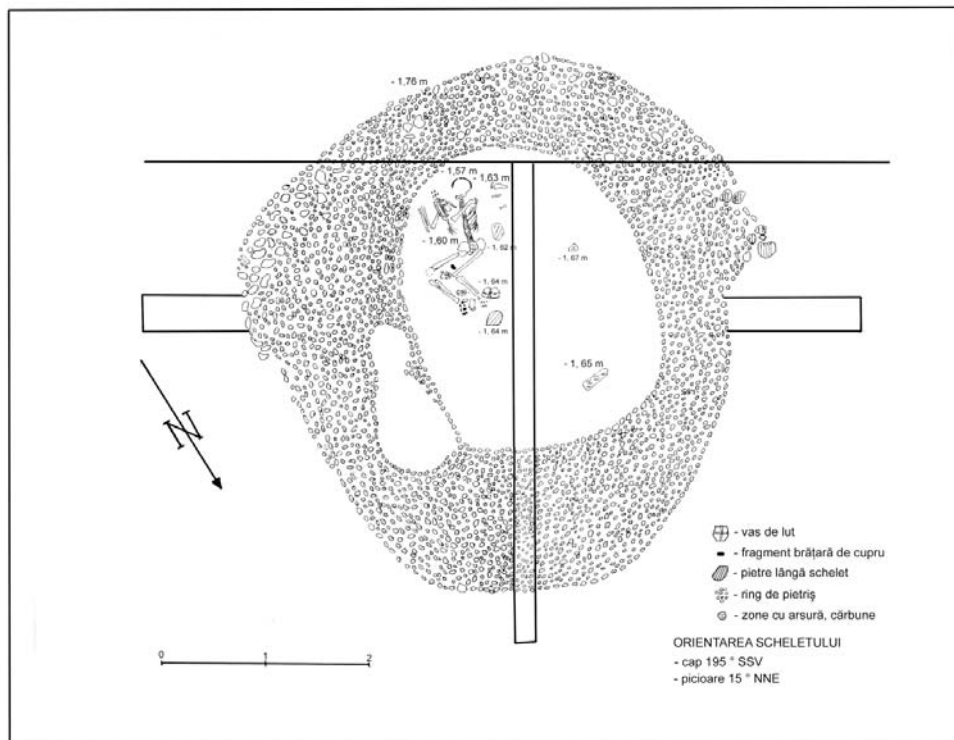

Fig. 1. Plan general

1

2

Fig. 2 1. Vedere generală asupra tumulului
2. Mormântul principal și ringul de piatră

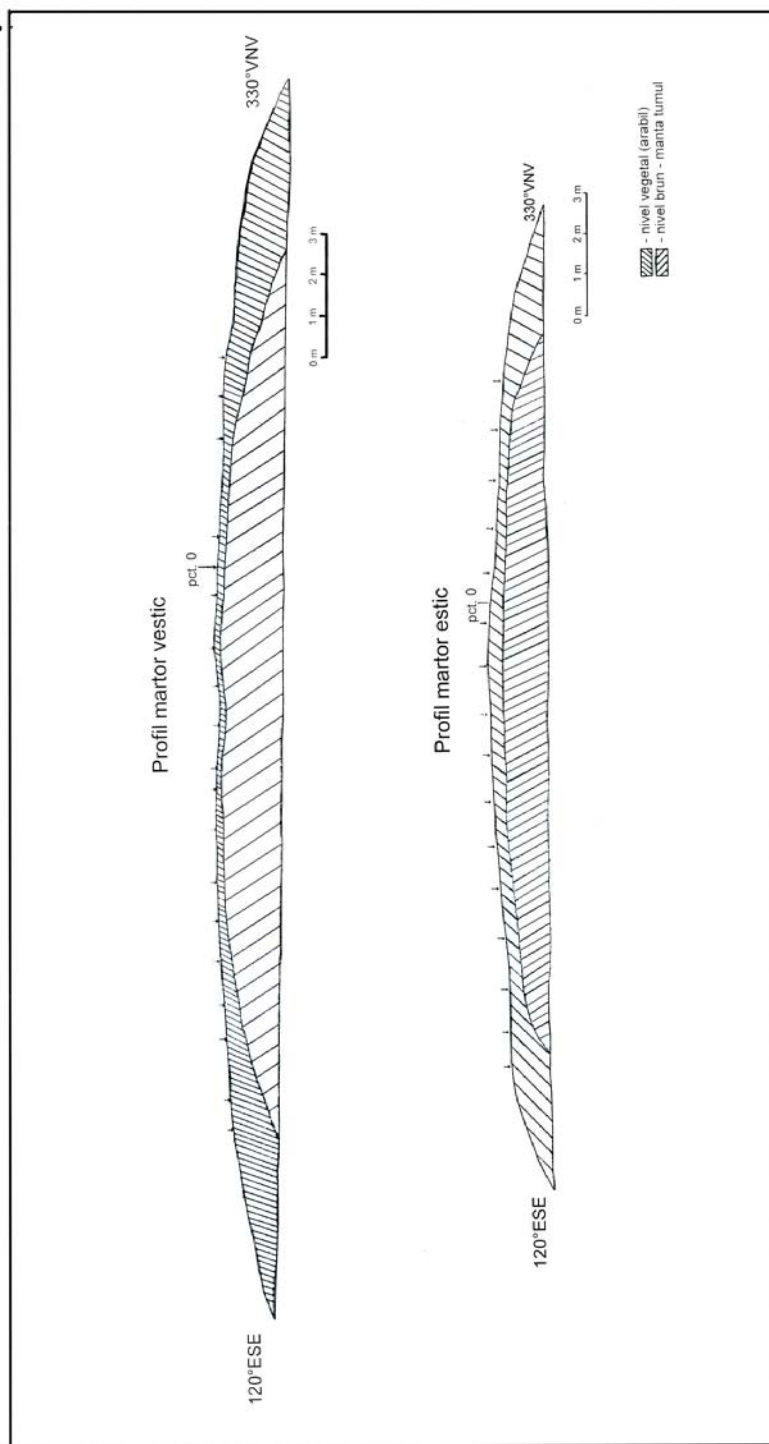

Fig. 3 Profilul maritorilor vestic și estic

1

2

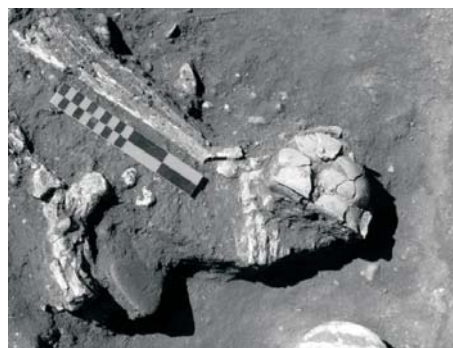
Fig. 5 1. Mormântul 1 și ringul în momentul descoperirii
2. Mormântul 1 și ringul

1

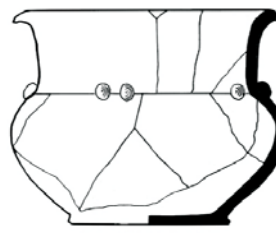
2

3

4

5

Fig. 6 1. Mormântul 1 și ringul după secționare
2. Mormântul 1, 3. Mormântul 1- detaliu cu vas
4-5. Vasul descoperit în mormânt.

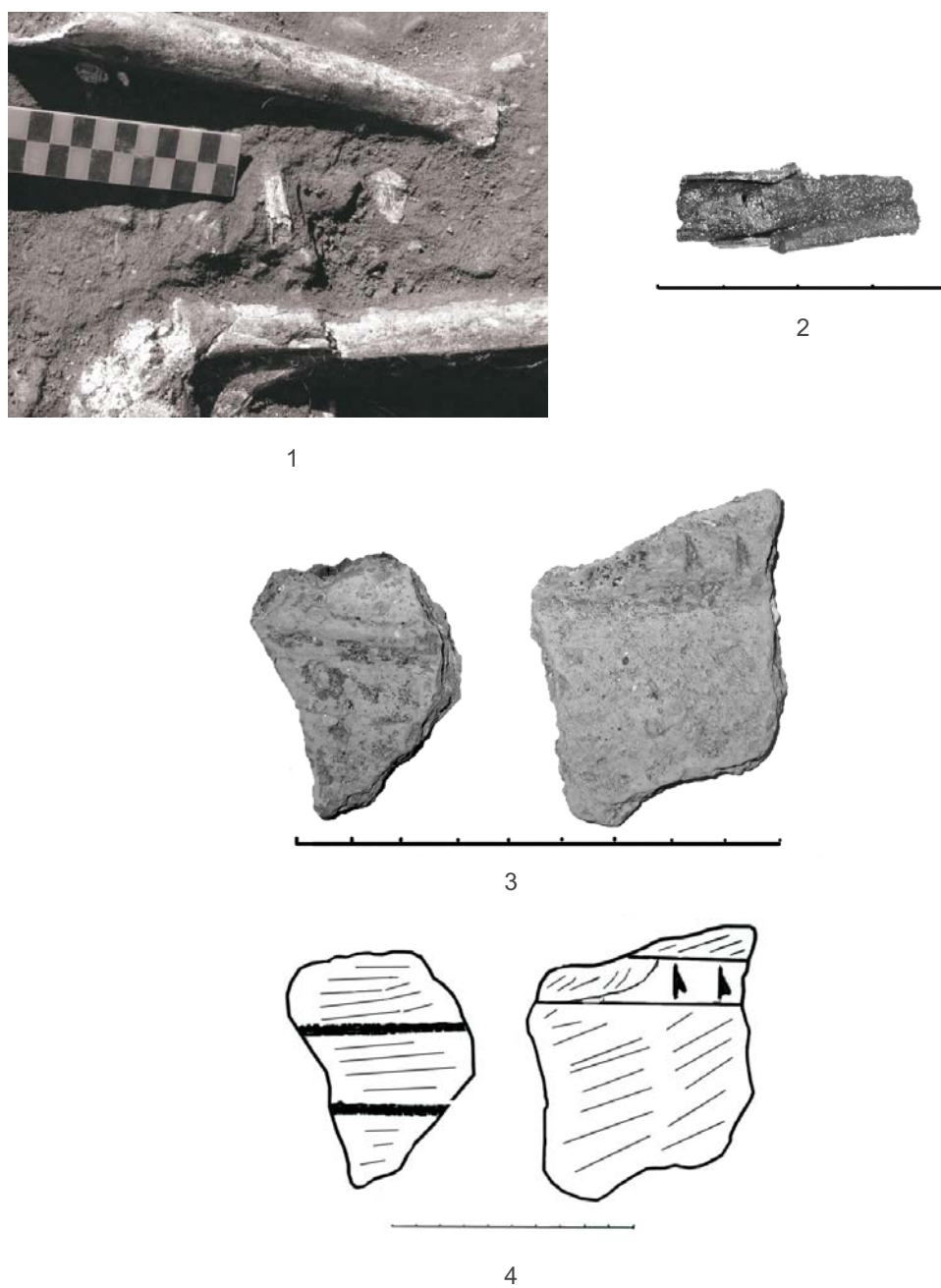

Fig. 7 1. Mormântul 1, detaliu cu zona genunchilor cu fragmentul de brățară
2. Fragment de brățară de cupru
3-4. Fragmente ceramice, descoperite în tumul

**CATALOGUL CUȚITELOR CURBE DIN PIATRĂ
(KRUMMESSER) DIN COLECȚIA
MUZEULUI JUDEȚEAN BUZĂU (I)**

Daniel COSTACHE

Prin materialul propus urmărim să aducem în atenția tuturor celor preocupați de studiul epocii bronzului din spațiul românesc dar și a publicului larg un prim lot de 20 cuțite curbe din piatră (Krummessere) din colecția Muzeului Județean Buzău. Acestea, dintre care unele se regăsesc în expoziția permanentă iar altele în depozitele instituției, au fost descoperite prin cercetări arheologice sistematice efectuate pe teritoriul județului Buzău, începând cu prima jumătate a sec XX. Ele au fost atribuite în totalitate epocii bronzului, respectiv culturii Monteoru.

1. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. A89, descoperit de Ion Nestor și colectiv în satul Sărata Monteoru, com. Merei, jud. Buzău, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 1946, într-un punct neprecizat. Piesa este atribuită generic culturii Monteoru. Este prelucrată din gresie silicoasă de culoare maronie prin șlefuire. Are spatele curbat, tăișul puternic arcuit și secțiune pătratiformă, având dimensiunile: L. 15,1 cm; l. 3,6 cm; gr. 0,6 cm. Piesa este întreagă și se află în stare de conservare bună. Nu se cunosc alte date referitoare la condițiile descoperirii. A intrat în colecția Muzeului Județean Buzău prin transfer de la Muzeul Național de Antichități. Fig. 1
2. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 6693, descoperit de Ion Nestor și colectiv în satul Sărata Monteoru, com. Merei, jud. Buzău, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 1954, într-un punct neprecizat. Piesa este atribuită generic culturii Monteoru, faza I. Este prelucrată din gresie silicoasă de culoare maronie prin șlefuire. Are spatele curbat, tăișul ușor arcuit și secțiune lenticulară, având dimensiunile: L. 10,4 cm; l. 3 cm; gr. 0,7 cm. Piesa este întreagă și se află în stare de conservare bună. Nu se cunosc alte date referitoare la condițiile descoperirii. A intrat în colecția Muzeului Județean Buzău prin transfer de la Muzeul Național de Antichități. Fig. 2
3. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 6694/763, descoperit de Ion Nestor și colectiv în satul Sărata Monteoru, com. Merei, jud. Buzău, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 1954 (1952?), punct *Cetățuia*, în așezare, pe pantă. Piesa este atribuită culturii Monteoru etapele IIa/b (?). Este prelucrată din gresie silicoasă de culoare maronie, prin șlefuire. Are spatele curbat, fațetat, tăișul puternic arcuit, arcuire rezultată probabil ca urmare

a utilizării și secțiune lenticulară, având următoarele dimensiuni ale fragmentului păstrat: L. 14,5 cm; l. 3,6 cm; gr. 0,8 cm. Piesa nu este întreagă, lipsind un mic fragment din partea superioară (vârful) rupt din vechime și se află în stare de conservare bună. A intrat în colecția Muzeului Județean Buzău prin transfer de la Muzeul Național de Antichități. Fig. 3

4. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 6695/764, descoperit de Ion Nestor și colectiv în satul Sărata Monteoru, com. Merei, jud. Buzău, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 1950, într-un punct neprecizat. Piesa este atribuită culturii Monteoru, etapa Ic3. Piesa este prelucrată din gresie silicoasă de culoare verzuie, prin șlefuire. Are spatele curbat, tăișul drept și secțiune lenticulară, având următoarele dimensiuni: L. 12,8 cm; l. 3,9 cm; gr. 0,6 cm. În partea inferioară, pe spate prezintă probabil urmă de înmănușare linia curbată fiind întreruptă piesa terminându-se pe linie dreaptă, ceea ce ar facilita prinderea într-un mâner. Piesa este întreagă și se află în stare de conservare bună. Nu se cunosc alte date referitoare la condițiile descoperirii. Fig. 4
5. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 6698/767, descoperit de Ion Nestor și colectiv în satul Sărata Monteoru, com. Merei, jud. Buzău, punct *Cetățuia*, pe pantă, în mormântul M 49, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 1949. Piesa este atribuită generic culturii Monteoru. Piesa este prelucrată din gresie silicoasă de culoare maronie, prin șlefuire. Are spatele curbat, tăișul relativ drept și secțiune lenticulară având următoarele dimensiuni ale fragmentului păstrat: L. 9,8 cm; l. 3,3 cm; gr. 0,9 cm. Piesa nu este întreagă fiind păstrată mai mult de jumătate, lipsind un fragment din partea inferioară și se află în stare de conservare bună. A intrat în colecția Muzeului Județean Buzău prin transfer de la Muzeul Național de Antichități. Fig. 5
6. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 6699/768, descoperit de Ion Nestor și colectiv în satul Sărata Monteoru, com. Merei, jud. Buzău, punct *Cetățuia*, în necropolă, cimitirul nr. 4, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 1952. Piesa este atribuită culturii Monteoru, etapa IIa(?). Piesa este prelucrată din gresie silicoasă de culoare maronie, prin șlefuire. Are spatele puternic curbat, tăișul ușor arcuit și secțiune lenticulară având următoarele dimensiuni: L. 11,9 cm; l. 3,8 cm; gr. 0,7 cm. Piesa este întreagă și se află în stare de conservare bună. A intrat în colecția Muzeului Județean Buzău prin transfer de la Muzeul Național de Antichități. Fig. 6
7. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 36677, descoperit de Mircea Babeș și colectiv în satul Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău, punct *Cetățuia*, passim, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 1981. Piesa este atribuită generic culturii Monteoru. Este prelucrată din gresie silicoasă de culoare gălbuie, prin șlefuire. Are spatele ușor curbat, tăișul relativ drept și secțiune lenticulară, având următoarele dimensiuni: L. 10,3 cm; l. 3,2 cm; gr. 0,8 cm. Piesa nu reprezintă produsul finit, ea fiind în curs de prelucrare. Este întreagă și se află în stare de conservare bună. Fig. 9

8. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 36730, descoperit de Ion Motzoi-Chicideanu și colectiv în satul Năeni, com. Năeni, jud. Buzău, punct *Zănoaga*, sector Cetatea 1 (C1), secțiunea SI Ma, la adâncimea de – 0,30 m, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 1985. Piesa este atribuită culturii Monteoru Ia/IIa. Piesa este prelucrată din gresie silicoasă de culoare cenușie, prin șlefuire. Are spatele curbat, tăișul puternic arcuit, secțiune lenticulară, având următoarele dimensiuni: L. 14 cm; l. 3,3 cm; gr. 0,9 cm. La capete prezintă urme de exfoliere. Piesa este întregă și se prezintă în stare de conservare bună. Fig. 8¹
9. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 36731, descoperit de Ion Motzoi-Chicideanu și colectiv în satul Năeni, com. Năeni, jud. Buzău, punct *Zănoaga*, sector Cetatea 1 (C1), secțiunea SI Ma, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 1985. Piesa este atribuită culturii Monteoru Ia/IIa. Este prelucrată dintr-o gresie silicoasă, prin șlefuire. Are spatele curbat, tăișul ușor arcuit și secțiune lenticulară, având următoarele dimensiuni ale fragmentului păstrat: L. 9,4 cm; l. 4,1 cm; gr. 0,9 cm. Piesa este fragmentară, se păstrează jumătatea inferioară, fiind ruptă din vechime și se află în stare de conservare bună. Fig. 9²
10. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 38939, descoperitor neprecizat, loc neprecizat. Piesa este atribuită generic culturii Monteoru. Este prelucrată dintr-o piatră de culoare cenușie, prin șlefuire și perforare. Are spatele curb, tăișul relativ drept, secțiune lenticulară și prezintă o perforație la partea inferioară. Are următoarele dimensiuni: L. 8,4 cm; l. 5,2 cm; gr. 1,9 cm. Probabil după ieșirea din uz a fost refolosită, fiind transformată în greutate pentru plasa de pescuit. Se află în stare de conservare bună. Fig. 10
11. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 43989, descoperitor neprecizat. Piesa provine de pe teritoriul satului Aldeni, com. Cernătești, jud. Buzău. Este atribuită generic culturii Monteoru. Piesa este prelucrată din gresie silicoasă de culoare verzuie, prin șlefuire. Are spatele curb, tăișul puternic arcuit, cu talon lung, așchiat la vârf și pe muchie, secțiune lenticulară, având următoarele dimensiuni: L. 14,1 cm; l. 3,5 cm; gr. 0,8 cm. Piesa este întregă și se află în stare de conservare bună. Nu se cunosc alte date legate de condițiile descoperirii. Fig. 11
12. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 44007/A6796, descoperit de Ion Nestor și colectiv în satul Sărata Monteoru, com. Merei, jud. Buzău, punct *Cetățuia*, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 1940. Piesa este atribuită culturii Monteoru faza Ib. Este prelucrată din gresie silicoasă, de nuanță albicioasă, prin șlefuire. Are spatele curbat, tăișul puternic arcuit, talon format pe linia tăișului și secțiune lenticulară, având următoarele dimensiuni: L. 12,4 cm; l. 3 cm; gr. 0,7 cm. Piesa este întregă și se află în stare de conservare bună. Nu se cunosc alte date legate de condițiile descoperirii. Stare de conservare bună. Fig. 12

¹ Mss Mihai Constantinescu.

² *Ibidem*.

13. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 44008/A6797, descoperit de Ion Nestor și colectiv în satul Sărata Monteoru, com. Merei, jud. Buzău, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 1954. Piesa este atribuită generic culturii Monteoru. Este prelucrată din gresie silicoasă de culoare maronie, prin șlefuire. Are spatele puternic curbat, curbura foarte înaltă, tăișul puternic arcuit, secțiune lenticulară și este fațetat. Are următoarele dimensiuni: L. 14,6 cm; l. 4,4 cm; gr. 0,7 cm. Piesa a fost ruptă din vechime în două, dar a fost restaurată și se află în stare de conservare bună. Fig. 13
14. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 46578, descoperit de Alexandru Vulpe, Vasile Drâmbocianu și colectiv în satul Năeni, com. Năeni, jud. Buzău, punct *Colarea*, pe culme, în așezare, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 1978. Piesa este atribuită culturii Monteoru Ic4-1/Ic4-2. Este prelucrată dintr-o piatră de culoare maron închis spre negru, prin șlefuire. Are spatele drept, tăișul drept, secțiune lenticulară, avînd următoarele dimensiuni ale fragmentului păstrat: L. 10,1 cm; l. 5 cm; gr. 0,8 cm. Este ușor exfoliată în partea inferioară. Piesa este fragmentară, lipsindu-i partea dinspre vârf și se află în stare de conservare bună. A fost publicată de către A. Vulpe și V. Drâmbocianu, SCIVA, 32.2, 1981, p.175, fig. 9/10. Fig. 14
15. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 46590, descoperit de Alexandru Vulpe în satul Năeni, com. Năeni, jud. Buzău, punct *Zănoaga*, în așezare, prin cercetări de suprafață, în anul 1978. Piesa este atribuită generic culturii Monteoru. Este prelucrată din șist verde. Are spatele drept, fațetat, tăișul puternic arcuit, puternic exfoliat, cu irizații negre, secțiune lenticulară și avînd următoarele dimensiuni ale fragmentului păstrat: L. 7,1 cm; l. 2,7 cm; gr. 0,5 cm. Piesă fragmentară, îi lipsește partea dinspre vârf. Și se află în stare de conservare bună. Fig. 15
16. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 46593, descoperit de Ion Motzoi-Chicideanu și colectiv în satul Năeni, com. Năeni, jud. Buzău, punct *Zănoaga*, sector Cetatea 1, secțiunea S III, în stratul superior, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 2001. Piesa este atribuită generic culturii Monteoru II. Piesa este prelucrată din gresie silicoasă de culoare cenușie, prin șlefuire. Are spatele puternic curbat, fațetat, tăișul slab arcuit, cu partea activă puternic zimțată, secțiune lenticulară, avînd următoarele dimensiuni ale fragmentului păstrat: L. 10,3 cm; l. 3,9 cm; gr. 0,9 cm. A fost identificată alături de două rășnițe, lustruitoare din piatră, și un topor fragmentar, tot din piatră. Piesa este fragmentară, ruptă din vechime, lipsindu-i din partea inferioară și se află în stare de conservare bună. Cronica Cercetărilor Arheologice, 2001, poziția 131. Fig. 16
17. **Cuțit curb de piatră (Krummesser)** – nr. inv. 46595, descoperit de Ion Motzoi-Chicideanu și colectiv în satul Năeni, com. Năeni, jud. Buzău, punct *Zănoaga*, sector Cetatea 2 (C2), secțiunea S IV K, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 2001. Piesa este atribuită generic culturii Monteoru. Este prelucrată din gresie silicoasă de culoare verzuie, prin șlefuire. Are spatele puternic curbat, fațetat, tăiș relativ drept și secțiune triunghiulară,

având următoarele dimensiuni ale fragmentului păstrat: L. 6 cm; l. 3,4 cm; gr. 0,4 cm. Piesa este fragmentară, fiind păstrată doar partea superioară, lipsind în cea mai mare parte. Se află în stare de conservare bună. Fig. 17³

18. Cuțit curb de piatră (Krummesser) – nr. inv. 46603, descoperit de Ion Motzoi-Chicideanu și colectiv în satul Năeni, com. Năeni, jud. Buzău, punct *Zănoaga*, sector Cetatea 2 (C2), secțiunea S IV K, în depunerea Zănoaga III (Zn III), prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 1997. Piesa este atribuită aspectului Zn III. Este prelucrată din gresie silicoasă locală, prin șlefuire. Are spatele puternic curbat și tăișul drept, având următoarele dimensiuni ale fragmentului păstrat: L. 5,4 cm; l. 4,2 cm; gr. 1 cm. Piesa este fragmentară, păstrându-se doar partea dinspre vârf și se află în stare de conservare bună. Fig. 18⁴

19. Cuțit curb de piatră (Krummesser) – nr. inv. 46608, descoperit de Mircea Babeș și colectiv în satul Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău, punct *Cetățuia*, sector E3aN, prin cercetări arheologice sistematice în campania din anul 2001. Piesa este atribuită generic culturii Monteoru. Este prelucrată din gresie silicoasă de culoare cenușie, prin șlefuire. Are spatele puternic curbat, tăișul relativ drept, fațetat și secțiune lenticulară, având următoarele dimensiuni ale fragmentului păstrat: L. 10,5 cm; l. 3,2 cm; gr. 0,6 cm. Piesa este fragmentară lipsind partea inferioară și se află în stare de conservare bună. Fig. 19

20. Cuțit curb de piatră (Krummesser) – nr. inv. 48237, descoperit de Mircea Babeș și colectiv în satul Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău, punct *Cetățuia*, sector W3bN, în așezare, complex 26, prin cercetare arheologică sistematică în campania din anul 2002. Piesa este atribuită generic culturii Monteoru. Este prelucrată din gresie silicoasă de culoare maronie, prin șlefuire. Are spatele curbat, tăișul puternic arcuit și secțiune lenticulară, având următoarele dimensiuni ale fragmentului păstrat: L. 7,8 cm; l. 4,4 cm; gr. 0,6 cm. Se păstrează cca. o jumătate și anume partea superioară. Fig. 20

Acestor cuțite curbe din piatră li se mai adaugă și altele descoperite prin cercetările de la Pietroasa Mică – Gruiu Dării⁵ precum și din alte puncte de interes arheologic deja menționate⁶.

Krummesserele din colecția Muzeului Județean Buzău din actualul catalog provin de la Sărata Monteoru, com. Merei, jud. Buzău (8 piese), Năeni-Zănoaga, com. Năeni, jud. Buzău (6 piese), Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău (3 piese), Năeni-Colarea, com. Năeni, jud. Buzău (1 piesă), Aldeni, com. Cernătești, jud. Buzău (o piesă) și o piesă dintr-o locație neprecizată. Din păcate datele legate de condițiile descoperirii și de contextul arheologic sunt lacunare în multe cazuri. De altfel multe dintre piese, mai ales cele descoperite în prima jumătate a secolului trecut, nu

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

⁵ Informație Matei Sebastian – arheolog Muzeul Județean Buzău, membru al colectivului de cercetare de la Pietroasa Mică - *Gruiu Dării*.

⁶ Actualul material cuprinde un prim lot de 20 de piese.

beneficiază de o detaliere a condițiilor descoperirii, comparativ cu cele identificate prin cercetările sistematice întreprinse în a doua jumătate a sec. XX și primii ani ai sec. XXI. În rapoartele de săpătură mai vechi nu se acordă o importanță aparte acestui tip de piese, ele fiind doar enumerate, sau încadrate generic în categoria „unelte din piatră”.

După cum s-a văzut din prezentarea fiecărei piese în parte, cuțitele curbe de piatră prezentate, sunt prelucrate în totalitate prin șlefuire. Materia primă utilizată este de factură locală și destul de variată: piatră, gresie silicoasă (silicolit), șist verde⁷. Nu sunt înregistrate dovezi ale unor schimburi de roci la mare distanță, precum în neolitic și eneolitic⁸. Disponerea siturilor menționate în apropierea unor albi active precum pâraiele Sărata, Năianca sau Nișcov a favorizat culegerea de nuclee direct de la suprafață ceea ce a presupus uneori intervenție minimă pentru finisarea unora dintre exemplare. Acțiunea erozivă a apelor curgătoare oferă și astăzi posibilitatea recoltării de silicolit și șist verde din albiile pâraielor amintite mai sus. Toate piesele sunt atribuite epocii bronzului, respectiv culturii Monteoru, începând cu orizontul cultural Năeni – Zănoaga și terminând cu fazele târzii ale culturii, respectiv M IIa/b.

Cuțitele curbe din piatră cunosc o largă răspândire pe durata întregii epoci a bronzului carpato-dunărean. Mai frecvente sunt însă în arealele culturilor Verbicioara și Tei, unde în general obiectele din bronz sunt relativ rare. Apărute încă de la nivelul Glina III – Foltești⁹ krummesserile vor fi utilizate inclusiv în bronzul târziu, cultura Noua. Un loc preponderent în inventarul arheologic îl ocupă cuțitele curbe din piatră în așezarea de la Bogdănești, jud. Bacău, pentru orizontul Horodiștea – Foltești¹⁰. La nivelul culturii Noua, mai apare un tip de cuțit curb, bifacial, ca urmare a contactelor cu manifestările culturale de tip Komarov din zona de silvostepă a bazinului nistrean¹¹. Cuțite curbe din gresie lucrate în tehnică bifacială apar și în cadrul orizonturilor culturale Otomani¹² și Costișa¹³ probabil tot ca urmare a influenței răsăritene. Odată cu sfârșitul manifestărilor culturale specifice epocii bronzului cuțitele curbe din piatră sunt abandonate în favoarea fie a secerilor din bronz, care apar încă din Bronzul Mijlociu, fie a secerilor din os ale culturii Noua, tot de proveniență răsăriteană însă, pe care le întâlnim încă din orizontul Balintești – Gârbovăț, chiar la

⁷ I. Petrescu-Burloiu, *Subcarpații Buzăului. Relații geografice. Om – Natură*, București, 1977.

⁸ H. Ciugudean, *Epoca timpurie a bronzului în centrul și sud-vestul Transilvaniei*, București, 1996, p. 118.

⁹ M. Florescu, *Contribuții la cunoașterea etapelor timpurii ale culturii Monteoru*, ArhMold, IV, 1966, p. 57, n. 88.

¹⁰ *Eadem*, *Contribuții la problema începuturilor epocii bronzului în Moldova*, ArhMold, II – III, 1964, p. 110.

¹¹ A. Păunescu, *op. cit.*, p. 72 – 73, n. 7. În mantaua tumului T11 de la Adâncata (jud. Suceava) apare un Krummesser din silex în asocierie cu materiale Komarov; Ion Mareș, Bogdan Niculică, Dumitru Boghian, Sorin Ignătescu, Vasile Budui, Cătălina Buzdugan, *Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava*, CCA 2005.

¹² T. Bader, *Epoca Bronzului în NV Transilvaniei. Cultura tracică și pretracică*, București, 1978, pl. XXXV/9.

¹³ A. Păunescu, *op. cit.*, p. 73;

Gârbovăț¹⁴. Ele se vor menține până în Hallstattul timpuriu în regiunea Nistrului și Niprului mijlociu¹⁵.

Pentru bronzul carpato-dunărean cuțite curbe din piatră similare celor din colecția Muzeului Județean Buzău mai sunt cunoscute și pentru alte medii culturale precum Coțofeni¹⁶, Glina¹⁷, Schnekenberg¹⁸, Costișa¹⁹, Șoimuș²⁰, Wietenberg²¹, Noua²². Cuțite curbe din silex au fost identificate prin cercetările de la Glina (jud. Ilfov)²³, Schnekenberg²⁴ (jud. Brașov), în nivelurile Glina III – Schnekenberg, la Ciumești – Berea (com. Sanislău, jud. Satu Mare)²⁵, în nivelurile culturii Otomani, la Sighișoara – Wietenberg (jud. Mureș)²⁶ în nivelurile culturii Wietenberg, la Popești – Nucet (com. Mihăilești, jud. Ilfov)²⁷ în nivelurile culturii Tei, la Gârbovăț – Ghidigeni (jud. Galați)²⁸, în necropola de la Ciritei – Piatra Neamț (jud. Neamț)²⁹, la Corlăteni

¹⁴ A. C. Florescu, *Contribuții la cunoașterea culturii Noua*, ArhMold, II – III, 1964, p. 173, fig. 19/1.

¹⁵ *Ibidem*, p. 159.

¹⁶ P. Roman, *Cultura Coțofeni*, București, 1976, p. 18.

¹⁷ C. Schuster, *Perioada timpurie a epocii Bronzului în Bazinul Argeșului și Ialomiței Superioare*, Bibliotheca Thracologica, XX, 1997, București, p. 53 – 54; I. Nestor, *Fouilles de Glina*, Dacia, 3 – 4, (1927 - 1932), 1933, p. 252; Idem, *Zur Chronologie der rumanischen Steinkupferzeit*, PZ, XIX, Berlin, 1928, p. 130; M. Petrescu Dâmbovița, *Raport asupra săpăturilor de la Glina*, jud. Ilfov, 1943, Raport MNA, București, 1944, p. 67; M. Negru, C. Schuster, *O locuință din epoca bronzului descoperită la București – Ciurel (1994)*, București, XII, 1997; S. Morintz, D. V. Rosetti, *Bucureștii de odinioară*, București, 1959, p. 21 și pl. XVI/11; E Tudor, *Neue Angaben zur frühen Bronzezeit in Südromänien*, Dacia, N.S., XXVI, 1 – 2, p. 61 și fig. 6/9; Eadem, *Săpăturile arheologice de la Oadaia Turcului (jud. Dâmbovița)*, MCA, Brașov, p. 108; Eadem, *Săpături de salvare din comuna Văcărești, jud. Dâmbovița – 1971*, Scripta Valachica, Târgoviște, fig. 7/2.

¹⁸ Szekely Zsolt, *Perioada timpurie și începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, București, 1997, p. 49 și pl. XXXVI/1; XLV/5-6; Zoltan Szekely, *Contribuții la dezvoltarea culturii Schneckenberg în jud- Covasna*, Aluta, 14 – 15, 1983, fig. 1/1; H. Schroller, *Die Schnurkeramik in Siebenbürgen*, Brandenburgia, 39, 1930, p. 65 și pl. 53/4-5, 8-12; Gh. Bichir, *Săpăturile de la Cuculata (raion Rupea, reg. Stalin)*, MCA, VII, 1961, p. 356 și fig. 7/8; A. Prox, *Die Schneckenkeramik*, Brașov, 1941, p. 27, 42 – 43, 49 și pl. XXX/2 – 5, 7, 12, 13 – 15, 17.

¹⁹ V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, *Cultura Costișa în contextul epocii bronzului din România*, Piatra Neamț, 2001, p. 20.

²⁰ I. Andrițoiu, *Contribuții la cunoașterea Bronzului timpuriu în sud – vestul Transilvaniei. Grupul cultural Șoimuș*, Thraco – Dacia, X, 1989, p. 48 și fig. VIII/12, 17; Idem, *Civilizația tracilor din sud – vestul Transilvaniei în epoca bronzului*, Bibliotheca Thracologica, II, 1992, București, p. 25 și pl. 10/12, 17; H. Ciugudean, *Epoca timpurie în centrul și sud – vestul Transilvaniei*, Bibliotheca Thracologica, XIII, 1996, București, p. 108 și fig. 71/1-2, 74/29.

²¹ H. Ciugudean, *Cercetări privind epoca bronzului și prima vârstă a fierului în Transilvania*, Alba Iulia, 1997, passim.

²² A. Păunescu, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București, 1970, p. 72.

²³ I. Nestor, *Fouilles de Glina*, Dacia, 3 – 4, (1927 - 1932), 1933, p. 252; Idem, *Zur Chronologie der rumanischen Steinkupferzeit*, PZ, XIX, Berlin, 1928, p. 130; M. Petrescu Dâmbovița, *op. cit.* 1943, Raport MNA, București, 1944, p. 67. În nivelul III de la Glina au fost găsite și 20 de Krummessere din gresie.

²⁴ A. Prox, *op. cit.*, 27, 42 – 43, 49, pl. XXX/2 – 5, 7, 12, 13 – 15, 17.

²⁵ A. Păunescu, *op. cit.*, p. 209, n. 21.

²⁶ K. Horedt, *Die Wietenbergkultur*, Dacia, IV, N.S., 1960, p. 127, 130 și fig. 13/9 și 14/56.

²⁷ R. Vulpe, *Șantierul arheologic Popești*, MCA, V, 1959, p. 341 – 342.

²⁸ A. Florescu, S. Rugină, D. Vicoveanu, *Așezarea din epoca bronzului târziu de la Gârbovăț*, Danubius, I, Galați, 1967, p. 78 și fig. 8/1 – 6;

(jud. Botoșani)³⁰, Trușești (jud. Botoșani)³¹, Marvila (com. Corbasca, jud. Bacău)³², Târpești (jud. Neamț), în județul Suceava la Probota, Reuseni, Botoșana, Comănești, și la Miorcani (jud. Botoșani)³³, toate atribuite orizontului cultural Noua. De astfel de piese pentru cultura Monteoru de pe teritoriul județului Buzău nu avem cunoștință³⁴.

Cuțitele curbe din piatră erau prelucrate din materie primă locală, un loc aparte prin numărul de exemplare ocupându-l cuțitele curbe din gresie silicolită, rocă cu un grad mare de corozivitate. Prelucrarea lor necesita un efort considerabil și probabil era efectuată de anumite persoane (probabil specializate) din cadrul comunității³⁵. Ateliere de prelucrat Krummessere nu au fost identificate până în prezent pe teritoriul județului Buzău, însă probabil viitoarele cercetări vor completa această informație³⁶. Se poate presupune faptul că astfel de piese erau prelucrate pe un nucleu deja format prin acțiunea erozivă a apelor curgătoare fiind necesară doar o intervenție minimă, de finisare, pentru obținerea produsului finit. Materia primă din care erau prelucrate cuțitele curbe din piatră este relativ variată și cuprinde silicolit, șist verde, piatră, gresie și silex. Pentru arealul monteorean, zona Carpaților de Curbură, predomină exemplarele prelucrate din rocă locală silicoasă, silicolitul, rocă de o calitate inferioară și greu de prelucrat prin șlefuire³⁷. În Moldova, în zona de câmpie a arealului monteorean ele erau prelucrate preponderent din piatră dură, de culoare verzuie, material din care erau obținute și topoarele-ciocan³⁸. Ca tehnică de prelucrare era utilizată desprinderea de pe un nucleu prin clivaj și apoi șlefuirea sau erau finisate nuclee culese din albiile apelor din apropiere.

²⁹ A. Nițu, I. Zamoșteanu, M. Zamoșteanu, *Sondajele de la Piatra Neamț*, MCA, VI, 1959, p. 361.

³⁰ I. Nestor și colab., *Șantierul de pe Valea Jijiei (Iași - Botoșani - Dorohoi)*, SCIV, 2, 1951, 1, p. 68 – 69, fig. 15; Idem, *Șantierul Valea Jijiei*, SCIV, 3, 1952, p. 19 – 121.

³¹ M. Petrescu Dâmbovița, *Șantierul Trușești*, SCIV, 4, 1953, 1 – 2, p. 29.

³² A. Păunescu, *op. cit.*, p. 216, n. 42.

³³ *Ibidem*, p. 216, n. 43, n. 44, n. 45.

³⁴ Piese identificate prin cercetările întreprinse la Sărata Monteoru – *Cetățuia și Poiana Scorușului* anterior anului 1994 se găsesc în patrimoniul Institutului de Arheologie *Vasile Pârvan* din București. De aceea materialul de față cuprinde referiri doar la obiectele aflate actualmente în colecțiile Muzeului Județean Buzău, care provin din cercetări sistematice anterioare anului 1994 de la Sărata Monteoru; cu unele excepții. O mare parte din materialul de epoca bronzului de la Sărata Monteoru, din campaniile 1994 – 2005 se află în custodia prof. Eugenia Zaharia de la Institutului de Arheologie *Vasile Pârvan* din București, în baza unui acord de primire în custodie semnat cu instituția noastră.

³⁵ K. Böhm, R. Pleyer, *Geschliffene Geräte aus Felsgestein des älteren und mittleren Neolithikums aus Altbayern: Herstellung, Achäftung, pralatische Anwendung*, Experimentelle Archäologie in Deutschland, Archäologische Mitteilungen aus Nordwetdeutschland, Beiheft 4, 1990, p. 257 – 232; J. Winer, *Noch ein Experiment – zur Schäftung altneolithischen Deschklingen*, Experimentelle Archäologie in Deutschland, Archäologische Mitteilungen aus Nordwetdeutschland, Beiheft 4, 1990, p. 263 – 272; M. Meier, *Das Arbeiten mit neolithischen Felsgesteinbeilen*, Experimentelle Archäologie in Deutschland, Archäologische Mitteilungen aus Nordwetdeutschland, Beiheft 4, 1990, p. 273 – 278. A se vedea www.nespos.org pentru rezultate similare obținute prin arheologie experimentală.

³⁶ Cercetările de la Racoș – Piatra Detunată, jud. Brașov, cultura Wiettenberg, au relevat faptul că uneltele din material litic erau prelucrate pe loc în majoritatea cazurilor, Florea Costea, CCA, 1995.

³⁷ A. Păunescu, *op. cit.*, p. 72.

³⁸ M. Florescu, *op. cit.*, p. 57.

Referitor la întrebuințarea cuțitelor curbe din piatră cei mai mulți specialiști sunt de acord că era legată de activitățile agricole, fiind folosite ca seceri³⁹. De altfel în unele lucrări de specialitate sunt prezentate ca fiind cosoare⁴⁰ utilizate la seceriș, predecesoare ale secerilor din bronz, cu lama curbă și tăișul pe partea concavă, unelte cu care de altfel au coexistat⁴¹. Pentru a putea fi manevrate cu ușurință și pentru a avea o eficiență mai mare cuțitele curbe din piatră erau fixate în mânere din lemn. Faptul că unele exemplare aflate în colecția luată în discuție au fost prelucrate diferit la partea inferioară permite ipoteza că existau mai multe modalități de fixare în mânere. Unele piese sunt terminate drept, pe linie, cu talon, iar altele au partea inferioară semirotundă. Fixarea în mânere de lemn se putea face fie prin încastrare fie prin atașare și legătură cu fibre vegetale. Nu este exclusă însă și folosirea lor ca arme în anumite condiții⁴². Variațiile minore observate pe unele exemplare nu considerăm că permit realizarea unei taxonomii pertinente. Faptul că unele exemplare au tăișul puternic arcuit, iar altele relativ drept poate fi o consecință a metodelor de prelucrare sau probabil a unor utilizări în scopuri diverse; nu credem însă că se poate vorbi de o linie evolutivă a krummesserelor în acest sens. Cele două tipuri au coexistat pe întreaga perioadă a epocii bronzului și au fost identificate în contexte stratigrafice similare.

Referitor la contextele stratigrafice ale descoperirii cuțitelor curbe din piatră se observă că nu există un anume tip de complex sau o regularitate în descoperirea lor. Din păcate despre foarte multe dintre piesele aflate în colecția Muzeului Județean Buzău informațiile în acest sens sunt lacunare sau lipsesc în totalitate. Se știe astfel că doar o singură piesă a făcut parte dintr-un inventar funerar, piesa cu nr. inv. 6698/767 din M49, de la Sărata Monteoru – *Cetățuie*. O altă piesă a fost descoperită în cimitirul nr. 4 de la Sărata Monteoru, într-un context neprecizat. Cea mai mare parte a pieselor provine din așezările menționate mai sus, din contexte stratigrafice neprezentate cu exactitate. Ținând cont de faptul că descoperiri de cuțite curbe din piatră sunt semnalate pentru toate așezările aparținând epocii bronzului cercetate, putem afirma că astfel de unelte/armele sunt nelipsite din inventarul arheologic specific. Același lucru este valabil și pentru spațiul est carpatic⁴³. Densitatea cu care sunt întâlnite cuțitele curbe din piatră conferă acestora un rol important printre uneltele epocii bronzului. Faptul că au fost transmise aproape nemodificate din punct de vedere tipologic din culturile anterioare ale epocii bronzului până sfârșitul aceleiași epoci, faptul că fiind realizate dintr-un material rezistent le-a asigurat o durată de viață relativ mare conduce la concluzia că acestea aveau o utilizare largă, fiind multifuncționale. Apariția cuțitelor curbe din piatră în interiorul structurilor de locuire în apropierea vetrelor sau în

³⁹ S. Zsolt, *op. cit.*, p. 72; Pe unele exemplare din silex aparținând culturii Noua au fost observate urme de lustru, a se vedea A. Păunescu, *op. cit.*, p. 81, 103.

⁴⁰ M. Florescu, *Unele observații cu privire la geneza culturii Noua în zonele de Curbură ale Carpaților Răsăriteni*, ArhMold, XIII, 1990, p. 60.

⁴¹ *Eadem*, *Contribuții la cunoașterea ...*, p. 56.

⁴² C. Schuster, *op. cit.*, p. 53 încaderază Krummessererele în categoria unelte/armele.

⁴³ A. Florescu, *op. cit.*, p. 157.

umplutura gropilor menajere⁴⁴ demonstrează caracterul casnic al acestor unelte și nu neapărat cel exclusiv agricol.

Abstract

Collection of stone curved knives from Museum County of Buzău

The author of this article publishes a number of 20 stone curved knives (Krummesser) from Museum County of Buzău. Although many of them are from systematic research from first half of XIX-th century, these pieces had not been studied until now particularly and are situated by the author in the category of tools/weapons. Their provenience is in the archaeological settlements from Buzău county: Sărata Monteoru, Năeni, Cârломănești, Aldeni and other two unspecified locations. After describing each of them the conclusions of this article are the following:

- Stone curved knives (Krummessere) are a common presence in the entirely carpatho-danubian Bronze Age, having a different frequency in each culture. They appeared in Glina III – Horodiștea – Foltești II level and they preserved until Noua culture (Late Bronze Age) coexisting in this period with bone curved knives from Sabatinovka culture. Stone curved knives had been identified in each Bronze Age settlement from Romanian territory.

- Stone curved knives had been manufactured from local staple, mostly silicholite, a corrosive and hardly to process rock. Only one piece is made by green schist. Pieces were manufactured although by polishing the rock already molted by the action of the rivers nearby the settlements (rivers Sărata, Năianca, Nișcov) or by bucking the pure rock, so that we cannot talk about swapping the lithic staple on distance like in the Neolithic and Eneolithic periods.

- The author believes that the two types of stone curved knives, certain embowed knives and straight knives had a different evolution and didn't change their shape until they disappeared. He considers that this is the reason why it's not possible to classify these pieces. This type of knives are different because they were processed using different procedures or they were used in different purposes.

- In Buzău County are not discovered until now workshops for stone curved knives. By parity of reasoning with discoveries from dep. of Brașov (Racoș – Piatră Detunată, Wietenberg culture) we may consider the stone curved knives were processed inside the settlements probably by specialized persons.

- Referring to usage of these artifacts the author mentioned the most important theories from literature. Certain specialists consider these pieces were used in agriculture, specialty in grape growing. Others consider these artifacts are used as tools and also as weapons. Because the stone curved knives were discovered in different places: inside the settlements, in houses, near the houses, in the economic area, in graveyards etc. the author considers they were used generally in domesticity but sometimes, at a pinch, they are used like weapons. The stone curved knives were equally effective in agriculture, domestically and battles.

⁴⁴ M. Florescu, *op. cit.*, p. 51, 53.

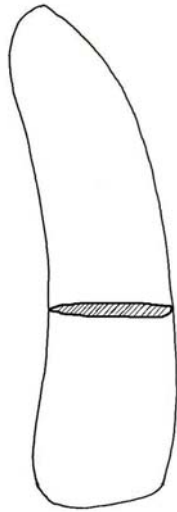

Fig. 1.

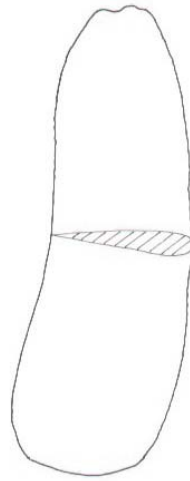

Fig. 2.

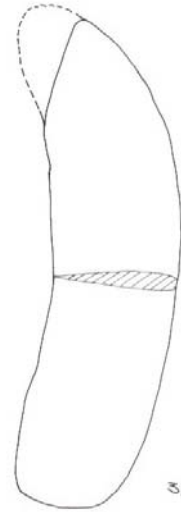

Fig. 3.

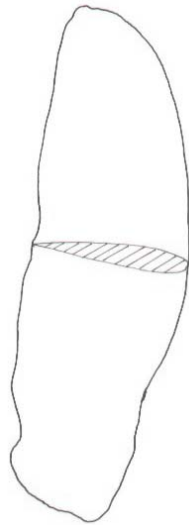

Fig. 4.

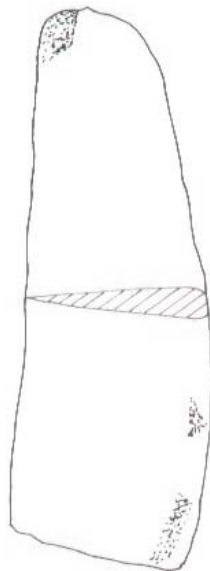

Fig. 5.

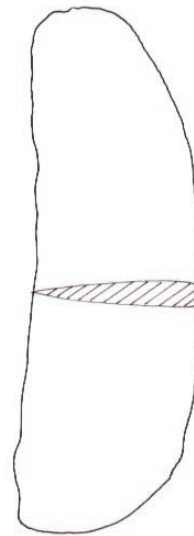

Fig. 6.

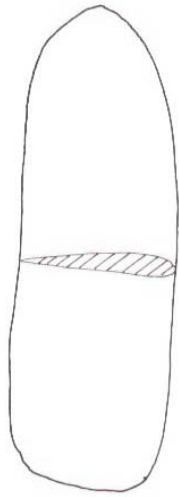

Fig. 7.

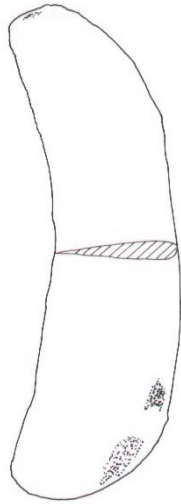

Fig. 8.

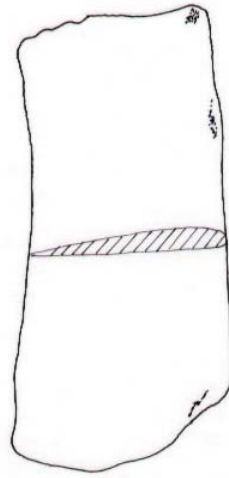

Fig. 9.

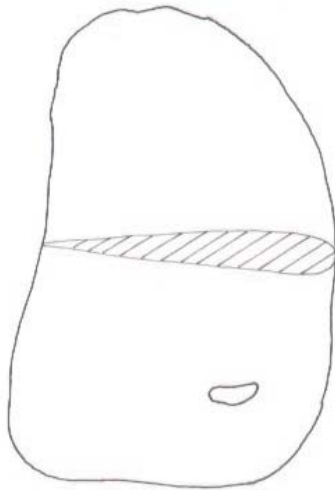

Fig. 10.

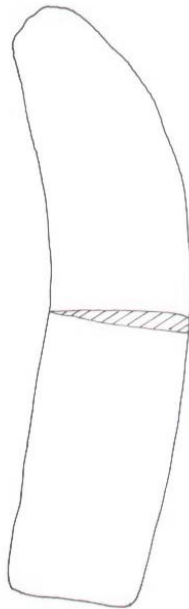

Fig. 11.

Fig. 12.

Fig. 13.

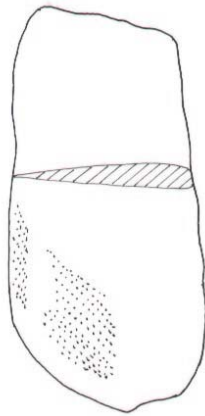

Fig. 14.

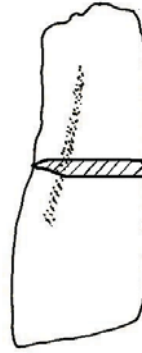

Fig. 15.

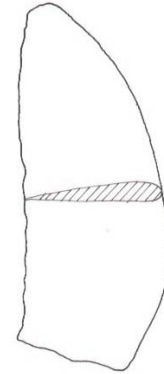

Fig. 16.

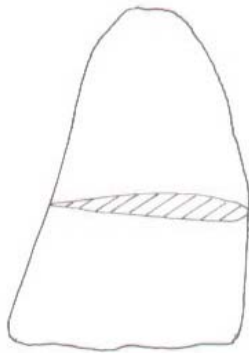

Fig. 17.

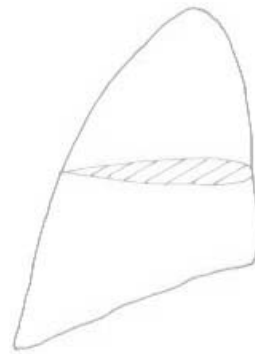

Fig. 18.

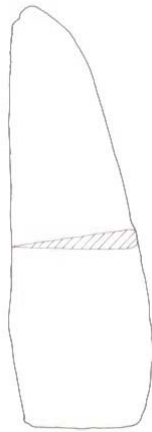

Fig. 19.

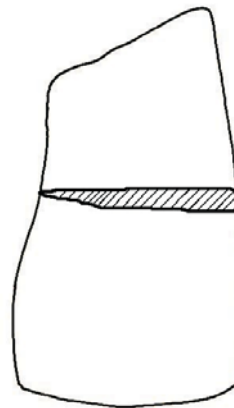

Fig. 20.

INTERFERENȚE ETNO-CULTURALE LA EST ȘI SUD DE CARPAȚI ÎN SECOLELE V-XI D. HR.

Dan Gh. TEODOR

Cercetările arheologice întreprinse timp de peste o jumătate de secol în regiunile carpato-dunăreano-pontice pentru cunoașterea evoluției societății locale din perioada primului mileniu d. Hr. au scos la iveală un număr considerabil de vestigii de o inestimabilă valoare științifică. Din ansamblul acestor descoperiri o însemnătate aparte o au mai ales cele datând din perioada secolelor V-XI d. Hr. vreme când, concomitent cu desăvârșirea procesului de etnogeneză românească, în sânul societății autohtone s-au derulat multiple și profunde prefaceri de ordin social, economic, cultural, spiritual și politic.

În acest context, un interes special prezintă investigațiile arheologice întreprinse în regiunile de la est și sud de Carpați, care au acumulat în timp, ca și în cazul altor regiuni ale țării, numeroase și importante informații pe baza cărora a fost posibilă o bună cunoaștere a realităților din perioada menționată. În felul acesta, după cum este în parte cunoscut, au putut fi atestate pentru perioada secolelor V-VII d. Hr. în regiunile carpato-nistriene aspectul de cultură materială autohton denumit de tip *Costișa-Botoșana-Hansca*¹, iar pentru regiunile dintre Carpații de sud și Dunăre aspectele culturale de tip *Cireșanu*² și *Ipoțești-Cândești*³, aparținând de asemenea populației locale romanice. În același timp, pe temeiul vestigiilor scoase la iveală au putut fi puse în evidență și unele elemente culturale vehiculate în perioada respectivă în zonele menționate, de unele grupuri de populații germanice, slave sau nomade.

Analiza conținutului aspectelor timpurii de tip *Costișa-Botoșana-Hansca* și a aceluia de tip *Cireșanu* (din secolele IV- V) evidențiază strânse legături cu civilizația anterioară de tip *Sântana de Mureș-Černjachov*, ilustrate, printre altele, prin

¹ D. Gh. Teodor, *Conceptul de cultură Costișa-Botoșana. Considerații privind continuitatea populației autohtone la est de Carpați în secolele V-VII e. n.* în „Studia Antiqua et Archaeologica”, I, 1983, p. 215-225; idem, *Civilizația romanică la est de Carpați în secolele V-VII e. n. Așezarea de la Botoșana-Suceava*, București, 1984.

² V. Teodorescu, *Cireșanu. Un aspect cultural aparținând populației daco-romane din secolele IV-V la S de Carpați*, în „Anuarul Muzeului de istorie și arheologie Prahova”, I, Ploiești, 1984, p. 51-97.

³ Idem, *Despre cultura Ipoțești-Cândești în lumina cercetărilor arheologice din N-E Munteniei*, în „SCIV”, 15, 1964, 4, p. 485-502; idem, *O nouă cultură arheologică recent precizată în țara noastră: cultura Ipoțești-Cândești (sec. V-VII e. n.)*, în „Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor de istorie”, vol. II, București, 1971, p. 104-130; Susana Dolinescu-Ferche, *La culture Ipoțești-Ciurel-Cândești (V^e-VIIe siècles)- La situation en Valachie*, în „Dacia”, N.N. XXVIII, 1984, p. 117-148.

perpetuarea unor anumite categorii ceramice cenușii, lucrate la roată din pastă zgrunțuroasă sau a unor oale lucrate cu mâna de veche tradiție geto-dacică. Dacă în linii generale inventarul casnic compus din unelte, ca și alte obiecte agricole și meșteșugărești, rămâne în general același în comparație cu cel atestat în obiectivele anterioare perioadei (datând din secolele III-IV), în schimb este documentată utilizarea tot mai frecventă a unui nou tip de locuință și cuptor. Este vorba de locuința mai mult sau mai puțin adâncită în pământ, prevăzută cu stâlpi la colțuri și pe mijlocul laturilor pentru susținerea acoperișului, precum și cu un cuptor situat în unul din colțurile casei construit din pietre de râu, grezii și lut sau cotlonit în peretele natural al încăperii. Apariția acestui tip de locuință și cuptor, care vor deveni prioritare în toate formele de relief ale spațiului carpato-dunărean, s-a impus ca urmare a răcirii accentuate a climei îndeosebi în regiunile estice și centrale ale Europei și care s-a menținut astfel secole de-a rândul afectând și alte numeroase zone ale continentului.

În ceea ce privește conținutul aspectelor culturale menționate, mai ales datând din perioada secolelor V-VI, este de reținut și constatarea că, în general, acestea vădesc reale similitudini cu cel al culturii de tip *Bratei-Țaga* din Transilvania, datând din aceeași vreme și atribuit aceleiași populații autohtone romanice⁴, relativ numeroase și în această parte a țării.

Tot ca urmare a investigațiilor arheologice întreprinse la sud și est de Carpați s-a putut stabili pentru epoca secolului al V-lea, prezența aici a unor noi grupuri de populație alogenă. Așa cum s-a mai arătat⁵, prezența acestor grupuri de migratori este ilustrată de existența unor obiective diverse, așezări, morminte sau tezaure aparținând așa numitei epoci de dominație hunică. Dintre aceste vestigii amintim, ca fiind mai importante, pe cele de la Concești⁶, Botoșani-Dealul Cărămidăriei⁷, Hănești⁸ și Mihălășeni⁹ jud. Botoșani, Măreția¹⁰ și Rotopănești¹¹ jud. Suceava, Buhăeni¹² și

⁴ Lîgia Bârzu, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania, secolele IV-V (cimitirul nr. 1 de la Bratei)*, București, 1977; eadem, *L'établissement nr. 1 de Bratei, dép. Sibiu*, în „Dacia N.S.”, XXXVIII-XXXIX, 1994-1995, p. 239-295; D. Protase, *Țaga. Două așezări din perioada finală a etnogenezei românilor (sec. IV-VI și VII-VIII)*, Cluj-Napoca, 2003, p. 7-51, pl. I-XI.

⁵ I. Nestor, *Arheologia perioadei de trecere la feudalism pe teritoriul R.P.R.* în „Studii – Revistă de istorie”, XV, 1962, 6, p. 1431; idem, *Formarea poporului român* în „Istoria poporului român”, ed. A. Oțetea, București, 1970, p. 100.

⁶ Alex. Odobescu, *Le trésor de Petroasa*, Paris, 1899-1900, p. 486-492; Cătălina Bloșiu, *Noi observații și ipoteze asupra mormântului de la Concești* în „Cercetări Istorice”, V, Iași, 1975, p. 59-79.

⁷ N. Zaharia, Emilia Zaharia, *Contribuții la cunoașterea culturii materiale din secolul al V-lea din Moldova în lumina săpăturilor de la Botoșani*, în „ArhMold”, VI, 1969, p. 167-178; idem, *Les nécropoles des IVe-Ve siècles n. è. de Botoșani-Dealul Cărămidăriei*, în „Dacia”, N.S. XIX, 1975, p. 201-226.

⁸ N. Zaharia, Emilia Zaharia, O. L. Șovan, *Necropola din secolul al IV-lea d. Hr. de la Hănești (jud. Botoșani)*, în „ArhMold”, XVI, 1993, p. 151-189.

⁹ O. L. Șovan, *Necropola de tip Sântana de Mureș Cernjacob de la Mihălășeni (jud. Botoșani)*, Târgoviște, 2003.

¹⁰ M. Ignat, *Descoperiri din prima jumătate a secolului al V-lea e. n. pe valea Sucevei*, în „Studia Antiqua et Archaeologica”, I, 1983, p. 206-213.

¹¹ Elena Busuioc, *Objet de parure du Ve siècle de notre ère découvert à Rotopănești (départ. de Suceava)*, în „Dacia”, N.S., VII, 1973, p. 337-341.

Nicolina¹³ jud. Iași, Roman¹⁴ jud. Neamț, Bălteni¹⁵ jud. Galați, Pietroasele¹⁶ și Gherăseni¹⁷ jud. Buzău, Balaci¹⁸ jud. Teleorman sau Băleni¹⁹ jud. Dâmbovița. Aceste descoperiri dovedesc existența în regiunile extra-carpătice a unor grupuri germanice de ostrogoți, stabilite temporar în zonele respective ca o pătură suprapusă peste populația locală, cel puțin până la mijlocul secolului al V-lea și subordonate conglomeratului polietnic hunic. Rolul lor, evident militar, a fost impus de huni în cadrul unui plan general de protecție a regiunilor de la nordul Dunării de Jos și Mijlocii, misiunea grupurilor germanice implantate aici fiind efectiv reală de abia din primele decenii ale veacului al V-lea. După mijlocul secolului al V-lea aceste grupuri alogene s-au deplasat probabil în imperiu, sporind numărul germanilor deja instalați acolo sau s-au infiltrat treptat prin pasurile Carpaților în regiunile din centrul Transilvaniei, integrându-se populației locale sau enclavelor germanice existente în zona respectivă. Aceste deplasări s-au putut petrece beneficiind și de unele conjuncturi politice propice, determinate și de instaurarea unei perioade de relativă liniște politică, mai ales după lupta de la Nedao (454), odată cu lichidarea puterii hunice, timp în care nu au mai avut loc alte mari pătrunderi de migratori dinspre răsărit. Această perioadă, care poate fi limitată aproximativ între mijlocul secolului al V-lea și începutul celui următor, a oferit în aceeași măsură condiții favorabile pentru desfășurarea unui larg proces de unificare culturală²⁰, în cadrul căruia elementele etnice autohtone, tradițiile și influențele de sorginte daco-getică și provincial romană s-au conservat prioritar, la acestea contribuind fără îndoială și amplele relații economice cu imperiul romano-bizantin de la sud de Dunăre și nu în ultimul rând și legăturile spirituale ca urmare a răspândirii în zone tot mai largi a creștinismului aici.

Consecințele imediate ale acestor strânse legături, ca și unele evenimente de ordin etno-demografic, înregistrate și pe cale arheologică, desfășurate către sfârșitul secolului al V-lea și în prima jumătate a secolului al VI-lea sunt ilustrate de existența aspectului cultural din faza timpurie a culturii *Costișa-Botoșana-Hansca* și a culturii *Ipotești-Cândești*, care vădesc o pondere accentuată a elementelor etno-culturale autohtone romanice, evidențiind multiple elemente și influențe venite din imperiu în

¹² A. C. Florescu, *Diadema iz zolotoi plastinki epochi pereselenija narodov najdenja v Buhăeni*, în „Dacia”, N. S. IV, 1960, p. 561-568; idem, *O descoperire din perioada corespunzătoare invaziei hunilor în nordul Moldovei*, în „Omagiul lui Petre Constantinescu-Iași”, București, 1965, p. 127-134.

¹³ I. Ioniță, *Importante descoperiri arheologice din perioada de formare a poporului român în așezarea de la Nicolina-Iași*, în „ArhMold.”, X, 1985, p. 30-48.

¹⁴ Vl. Dumitrescu, *Un tombe de l'époque de migrations des peuples près de Roman*, în „Revista Istorică Română”, IV, 1934, p. 76-79.

¹⁵ I. T. Dragomir, *Descoperiri hunice în nord-estul Câmpiei Române*, în „SCIV”, XVII, 1966, 1, p. 181-188.

¹⁶ Alex. Odobescu, *op. cit.*, Paris, 1899-1900, *passim*.

¹⁷ E. M. Constantinescu, *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre*, Buzău, 1999, p. 169, cu bibliografia.

¹⁸ Susana Dolinescu-Ferche, *Podoabe de aur descoperite la Balaci, jud. Teleorman*, în „SCIV”, XIV, 1963, 1, p. 183-188.

¹⁹ Luciana Muscă, T. Muscă, *Săpăturile arheologice de la Băleni-Români, jud. Dâmbovița*, în „Materiale”, Tulcea, 1980, p. 423-429.

²⁰ Lăgia Bărzu, *Continuitatea creației materiale și spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii*, București, 1979, p. 64-65, 73, 76.

toate aspectele vieții social-economice, o creștere vizibilă a circulației monetare bizantine, sporirea vestigiilor de factură creștină și altele. Situația este bine atestată arheologic în toate obiectivele cercetate și semnificativ în preajma unor importante evenimente, care vor urma odată cu pătrunderea unor noi grupuri de migratori, pe care izvoarele contemporane bizantine le vor reține sub denumirea generică de *sclavini*, *anți*, *avar* și *huno-bulgari* și care vor determina curând numeroase modificări în structura comunităților sătești autohtone.

În legătură cu prezența elementelor etno-culturale romanice reamintim aici și punctul nostru de vedere exprimat mai demult²¹, potrivit căruia prezența la nordul Dunării a aspectului cultural de tip *Ipoțești-Cândești*, a fazei sale timpurii este în bună măsură consecința pătrunderii unor grupuri romanice de la sud de Dunăre, dislocate de invaziile *cutrigurilor*, *anților*, *sclovinilor* și *avarilor* sau determinate să se deplaseze, din cauza situației social-economice precare din imperiu, în lumea barbară din spațiul carpato-dunărean, mai puțin afectată pentru o vreme, de acțiuni militare și lipsită de impuneri economice sau de ordin administrativ. Pătrunderea acestor grupuri de romanici, mai mult sau mai puțin compacte, care au vehiculat unele elemente noi, precum ceramică lucrată la roată ornamentată cu linii vălurite și orizontale incizate, anumite fibule romano-bizantine sau digitate, pandantive cu simboluri creștine, diferite tipuri de cuptoare și locuințe și desigur o structură organizatorică proprie, au avut ca rezultat în primul rând sporirea ponderii elementelor autohtone existente deja la nordul Dunării de Jos care, astfel întărite, au putut rezista mai bine marilor invazii cu care s-au confruntat în perioada ulterioară și tot odată delimitând în spațiul carpato-dunărean aria principală a *Romanității Orientale*. Concluzia referitoare la imigrarea grupurilor de romanici din imperiu a putut fi formulată ca urmare a analizei comparative între conținutul aspectului cultural *Cireșanu*, în care olăria, de exemplu, prezintă o evidentă tradiție de tip *Sântana de Mureș* și ceramica fazei timpurii a culturii *Ipoțești-Cândești*, care etalează nete trăsături de sorginte romano-bizantină, identice cu cele de la sud de Dunăre. Aceste diferențieri, la care se adaugă și altele, precum unele tipuri de locuințe, unelte și obiecte distincte dovedesc limpede, în pofida influențelor romane manifestate atât la sud cât și la nord de Dunăre că, între aspectul cultural *Cireșanu* și faza timpurie a culturii *Ipoțești-Cândești* nu există legături genetice. Trebuie să adăugăm că grupurile de romanici sud-dunăreni, purtători ai primei faze a culturii *Ipoțești-Cândești*, sunt probabil acei *fisioniți* sau *danubiți*, menționați de Pseudo-Caesarus ca locuind la nordul fluviului alături de slavi²², dar

²¹ D. Gh. Teodor, *Quelques considérations concernant l'évolution de la civilisation locale des Ve-VIIe siècles ap. J. C. dans les régions extracarpatiques*, în „Studia Antiqua et Archaeologica”, VI, 1991, p. 106; idem, *Realités ethno-culturelles du nord du Bas-Danube au Ve-VIIe siècles ap. J. C.*, în „Ethnic Contacts and Cultural Exchanges North and West of the Black Sea from the Greek Colonisation to the Otoman Conquest”, Iași, 2005, p. 422.

²² Pseudo Caesarios, *Dialoguri*, II, 110, în „F.H.D.R.”, II, 1070, p. 485; vezi și D. Gh. Teodor, *Cu privire la unele aspecte etno-culturale de la nordul Dunării de Jos în secolele V-VII d. Hr.*, în „Mousaios”, X, 2005, p. 88.

desigur pot fi și *romeii transfugi* amintiți de tratatul militar al lui Mauriciu, folosiți drept călăuze de armatele bizantine în lupta împotriva slavilor²³.

Este necesar de asemenea să reținem și constatarea că, pentru prima jumătate a secolului al VI-lea, atât la est cât și la sud de Carpați, este atestată doar prezența așezărilor locale necontaminate de elemente slave sau nomade (*ante*), fapt de natură să arate că eventualele contacte între autohtoni și noii veniți au fost rare și fără consecințe importante²⁴. Existența unor resturi ceramice considerate ca fiind cele mai timpurii vestigii slave, datând eventual din primele decenii ale secolului al VI-lea, ca de exemplu cele de la Rașcov I pe Nistru, Codân I –Cernăuți sau Ciorțești-Iași²⁵ nu sunt totuși bine asigurate cronologic și nici nu prezintă caracteristici certe pentru a fi atribuite unei asemenea perioade. Contactele dintre localnici și noii veniți vor deveni însă reale și de mai lungă durată de abia în a doua jumătate a secolului al VI-lea, odată cu deplasarea în masă a *sclavinilor* și *anților* și stabilirea lor temporară în regiunile extracarpatiche. Desigur, nu trebuie exclusă totuși unele pătrunderi de mai mică amploare a unor grupuri reduse de migratori, chiar și în prima jumătate a secolului al VI-lea, după cum ne informează unele din izvoarele scrise ale vremii, dar aceste invazii n-au avut consecințe catastrofale pentru zonele de la nordul Dunării de Jos ci, doar parțial, pentru cele de la sud de fluviu, unde au afectat cu deosebire centrele economice ale imperiului²⁶. Cele mai timpurii grupuri de slavi, pătrunse în prima jumătate a secolului al VI-lea în regiunile de la est și sud de Carpați, fiind puțin numeroase și extrem de mobile nu au lăsat urme care ar putea fi depistate pe cale arheologică.

În legătură cu pătrunderea slavilor, așa cum pe drept cuvânt s-a presupus²⁷, trebuie acceptată ideea potrivit căreia nu există nici o dovadă că sub denumirea de *sclavini* sursele bizantine scrise s-ar fi referit exclusiv doar la elementele etnice slave ci, ca și în cazul *anților*²⁸, în realitate grupurile migratorilor respectivi reprezentau mai curând un conglomerat de elemente eterogene, uneori chiar predominant nomade, în care este posibil să se fi aflat și unele grupuri de autohtoni, forțați să sporească efectivele militare ale *anților* și *sclavinilor* care atacau regiunile de la sud de Dunăre. Așa cum a arătat I. Nestor, în perioada marilor lor migrații, slavii au pătruns în regiunile carpato-dunărene doar în grupuri răzlețe desprinse din triburile lor aflate

²³ Mauricius, *Arta militară*, XI, 4, 31, ed. H. Mihăiescu, București, 1970, p. 285; D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 88-89.

²⁴ I. Nestor, *Les éléments les plus anciennes de la culture slave dans les Balkans*, în „Posebna Izdanja”, XII, 1964, p. 141-148; D. Gh. Teodor, *La pénétrations des slaves dans les régions orientales de S-E de l'Europe d'après les données archéologiques de régions orientales de la Roumanie*, în „Balcano-Slavica”, 1, 1972, p. 29, 31-34.

²⁵ D. Gh. Teodor, *Slavii la nordul Dunării de Jos în secolele VI-VII d. Hr.*, în „ArhMold.”, XVII, 1994, p. 231.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Fl. Curta, *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*, Târgoviște, 2006, p. 302-304.

²⁸ D. Gh. Teodor, *Unele considerații privind originea și cultura anților*, în „ArhMold.”, XVI, 1993, p. 205-213; I. Corman, *L'origine ethnique des Antes fondée sur les découvertes archéologiques dans l'espace d'entre Prout et Dniestr*, în „ArhMold.”, XIX, 1996, p. 169/189.

inițial în teritoriile de origine din Ucraina și Rusia²⁹. După cum se știe, izvoarele scrise referitoare la evenimentele desfășurate în secolul al VI-lea în regiunile de la Dunărea de Jos nu menționează nici un nume de trib slav și nu este sigură nici aserțiunea potrivit căreia așa numiții șefi militari slavi din zona Câmpiei Dunării, *Ardagast*, *Piragast*, *Musokios* sau *Dauritas*, pomeniți de scrierile bizantine, ar fi fost în realitate conducători numai ai *sclavinilor* sau ar fi indicat zonele în care își exercitau autoritatea³⁰.

Cultura materială pusă pe seama acestor migratori, denumită de tip *Praga-Korceak-Jitomir*, arată limpede, îndeosebi prin întreaga gamă a olăriei lucrată exclusiv cu mâna, a uneltelor sau a obiectelor de podoabă și vestimentare modeste ca realizare că, înaintea pătrunderii slavilor în spațiul carpato-dunăreano-pontic, cei mai mulți dintre ei n-au avut nici un fel de contact cu civilizația romană târzie sau bizantină³¹.

Anumite categorii de fibule digitate, puse de unii arheologi cu destulă ușurință exclusiv pe seama slavilor³², socotite chiar însemne ale unei identități etnice sau a unei elite slave³³, se dovedesc în realitate a fi fost creații ale atelierelor meșteșugărești din imperiu sau din Crimeea și chiar din spațiul carpato-dunărean³⁴, după cum o atestă pentru zona de la nordul fluviului existența matrițelor - calapod pentru producerea unor variante a acestor obiecte vestimentare³⁵. Firește, este posibil ca unele din aceste fibule să fi fost vehiculate și de către anumite grupuri de nomazi, mai ales de către *anți*, care și le-au putut procura prin intermediul schimburilor cu unele centre economice, întemeiate anume pentru comerț, în zonele de silvo-stepă de către goto-bizantini (la Pastyscoe, de exemplu) sau de pe litoralul de nord al Mării Negre și din Crimeea³⁶. Existența unor tipuri de fibule, din categoria acelor socotite impropriu slave, în bine cunoscutul cimitir de la Sărata Monteoru³⁷, atestate în unele morminte de incinerare și ele atribuite acestor migratori, nu contrazice originea și atribuirea etno-culturală a unor asemenea obiecte vestimentare. Este cunoscut că, în unele morminte din necropola menționată au fost descoperite și alte obiecte de proveniență bizantină, precum fibule specifice, catarames sau aplici și chiar vase lucrate la roată de tip *Ipotesti-Cândești*³⁸. De aceea, nu este exclus ca la Sărata Monteoru să se fi înmormântat grupuri etnice diverse, între acestea și unele de romanici care nu acceptaseră integral creștinismul în manifestările sale, deși existența acolo a unui

²⁹ I. Nestor, *op. cit.*, în „Istoria poporului român”, București, 1970, p. 104.

³⁰ D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e. n.* Iași, 1978, p. 45, 49.

³¹ Idem, *op. cit.* în „Mousaios”, X, p. 89.

³² J. Werner, *Slawische Bügelfibeln des 7. Jahrhunderts*, în „Reinike Festschrift”, Mainz, 1950, p. 150-172; B. A. Râbakov, *Drevnjaja Rusi* în „S. A.”, XVII, 1953, p. 25-104.

³³ Fl. Curta, *op. cit.* p. 238, 268-269.

³⁴ A. Petre, *Contribuția atelierelor romano-bizantine la geneza unor tipuri de „fibule digitate” din veacurile VI-VII e. n.* în „SCIV”, XVII, 1966, 2, p. 255-275; D. Gh. Teodor, *Fibulele „digitate” din secolele VI-VII în spațiul carpato-dunăreano-pontic*, în „ArhMold.”, XV, 1992, p. 136-137.

³⁵ D. Gh. Teodor, *op. cit.* p. 136, cu bibliografia.

³⁶ Idem, *Anții și alanii în spațiul carpato-dunăreano-pontic (secolele VI-VIII)*, în „Zargidava”, VI, Bacău, 2007, p. 47.

³⁷ U. Fiedler, *Studien zu Gräberfeldern des 6. bis 9. Jahrhunderts an der unteren Donau*, vol. I, Bonn, 1992, p. 81-82, fig. 11, unde reproduce toate fibulele digitate descoperite la Sărata Monteoru.

³⁸ I. Nestor, *La nécropole slaves ancienne de Sărata Monteoru*, în „Dacia”, N. S., I, 1957, p. 292.

filacteriu creștin sugerează că unii indivizi au putut fi totuși adepții unor practici impuse de noua religie. De asemenea, trebuie reținută și constatarea că, în această mare necropolă o bună parte din complexele funerare prin ritualul etalat nu pot fi puse cu certitudine pe seama slavilor, astfel că ne putem gândi că, în realitate Sărata Monteoru reprezintă necropola unei mari uniuni de obști locale, utilizată deopotrivă de grupurile romanice sau slave. Așa cum s-a mai opinat, necropola de la Sărata Monteoru, prin caracteristicile vestigiilor scoase la iveală poate fi încadrată mai corect cronologic cu începuturile din jurul anului 600, fiind utilizată până către ultimul sfert al veacului al VII-lea. Ea ar putea reprezenta deci necropola unei mari uniuni de obști, constituită după deplasarea în masă a *sclavinilor* la sudul Dunării, structură social-economică și organizatorică în care elementele slave stabilite definitiv în zonă și acceptate de localnici în interiorul ei, se aflau deja într-un larg proces de asimilare etnică și culturală.

În acest context socotim necesar să amintim din nou și constatarea cercetărilor arheologice întreprinse până în prezent, potrivit cărora la nordul Dunării de Jos în general, în tot secolul al VI-lea nu au fost identificate cu certitudine așezări ale slavilor necontaminate de elemente culturale locale³⁹. Mobilitatea grupurilor de migratori, denumite de scrierile vremii cu apelativul de *sclavini*, *anți*, *huni*, *bulgari* etc., determinată de intențiile lor de a nu se stabili definitiv în zonele nord-dunărene, ci de a ataca orașele bizantine și eventual de a stăruia mai mult timp în imperiu, au fost cauzele care au limitat probabil pentru o vreme așezarea de mai lungă durată a noilor veniți în spațiul carpato-dunărean.

Situația etno-culturală este însă mult schimbată în ultimul sfert a celei de a doua jumătăți a secolului al VI-lea. Cercetările arheologice care s-au întreprins în regiunile carpato-nistriene, ca și în cele dintre Carpații sudici și Dunăre înregistrează în perioada amintită o anumită preponderență demografică în unele subunități geografice din arealele menționate. Astfel, în regiunile dintre Carpații răsăriteni și Nistru cele mai multe obiective aparținând populației autohtone, datând din ultimul sfert a secolului al VI-lea și eventual din primele decenii a celui următor, în care au putut fi descoperite și vestigii considerate slave, se concentrează în Podișul Central Moldovenesc, în bazinele inferioare ale râurilor Răut și Bahlui, bazinele mijlocii ale Jijiei și ale Bârladului, lipsind sau fiind mai rare în nord-estul spațiului de la est de Carpați sau din sudul lui⁴⁰. Faptul că în zonele sudice dintre Prut și Nistru nu sunt atestate în mod cert așezări slave, dar nici romanice, datând din secolele VI-VII, nu este surprinzător deoarece spațiul respectiv, făcând parte din arealul stepic, a fost evitat constant de această populație, fiind impropriu modului lor de viață, dar și pentru că era permanent controlat de nomazi (*alani*, *anți*, *kutriguri* etc.)⁴¹.

O situație similară se înregistrează și în unele zone ale spațiului dintre Carpații sudici și Dunăre. Cele mai numeroase obiective din secolele VI-VII, cu presupuse

³⁹ D. Gh. Teodor, *Slavii la nordul Dunării de jos în secolele VI-VII*, în „Istoria Românilor”, vol. II, București, 2001, p. 731.

⁴⁰ Idem, *Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în secolele V-XI*, București, 1997, p. 12, 16.

⁴¹ Idem, *op. cit.* în „ArhMold.”, XVII, 1994, p. 228.

urme slave, sunt cele atestate în unele zone subcarpatice și în bazinele mijlocii ale râurilor Buzău, Prahova, Ialomița, Vedea, Teleorman, Argeș sau Dâmbovița. Vestigiile slave sunt rare sau lipsesc în Câmpia Bărăganului și în arealele de luncă din preajma Dunării, adică tocmai acolo unde scrierile bizantine ale vremii plasează stabilirea temporară a sclavinilor și confruntările militare desfășurate între armatele imperiului și acești migratori. Din regiunile de la est și sud de Carpați, prin cunoscutele vaduri de la Călărași, Giurgiu sau Zimnicea, marea masă a slavilor s-a îndreptat, în scop de jaf, către ținuturile imperiului de la sud de Dunăre, ocolind constant teritoriul Dobrogei, mai bine apărat de trupele și fortificațiile bizantine⁴².

Vestigiile ceramice lucrate cu mâna socotite slave, descoperite în regiunile dintre Dunăre și Mare, la Dinogeția⁴³, Piatra Frecăței⁴⁴, Capidava⁴⁵, Murighiol⁴⁶, Slava Rusă⁴⁷, Histria⁴⁸ și din alte locuri⁴⁹, după părerea noastră nu aparțin slavilor, ci unor grupuri de nomazi (*alani*, *anți* sau *kutriguri*), infiltrați temporar în aceste zone sau chiar utilizați ca mercenari în detașamentele militare de către bizantini și poate și populației locale, forțată să producă asemenea specie ceramică în condiții economice și politice precare. Aceeași apartenență ne slavă o au și unele exemplare de fibule digitate, cu specificarea că anumite tipuri au putut fi folosite și de către unele grupuri de germani, aflați și ei ca mercenari în trupele imperiului⁵⁰. Cât despre prezența numeroasă (exagerată de unii), a *sclavinilor* printre ruinele de la Ulmetum și Adina în secolul al VI-lea, despre care ne relatează Procopius din Cezareea⁵¹, în realitate ea reprezenta doar stabilirea în zonă a unor grupuri mici de migratori a căror scop era probabil atacarea călătorilor în scop de jaf, situație care firește nu era decât întâmplătoare și de scurtă durată, de vreme ce împăratul bizantin a refăcut curând fortificațiile din localitățile amintite. De aceea, așa cum am mai opinat, continuăm să considerăm că pătrunderea slavilor în Dobrogea, destul de redusă numeric, s-a petrecut dinspre sud, din regiunile în care aceștia erau deja stabiliți definitiv, după masiva lor pătrundere în Peninsula Balcanică, infiltrările acestora în teritoriile dintre Dunăre și Mare producându-se probabil în a doua jumătate a secolului al VII-lea, când și prezența militară a imperiului aici era destul de diminuată, limitându-se doar,

⁴² *Ibidem*, p. 229.

⁴³ Gh. Ștefan și colab., *Săpăturile de la Garvăn*, în „Materiale”, VI, 1962, p. 632, fig. 7; Maria Comșa, *Unele considerații privind situația de la Dunărea de Jos în secolele VI-VII*, în „Apulum”, XII, 1974, p. 313-314, nota 61.

⁴⁴ D. Vilceanu, Al. Barnea, *Ceramica lucrată cu mâna din așezarea romano-bizantină de la Piatra Frecăței (secolul al VI-lea)*, în „SCIVA”, 26, 1975, 2, p. 204-207.

⁴⁵ C. Scorpan, *Contribuții arheologice la problemele etnice ale Dobrogei antice*, în „Pontica”, I, 1968, p. 364, 366, fig. 22,a-b.

⁴⁶ A. Opaț, *Ceramica din așezarea și cetatea de la Independența (Murighiol), secolele V î.e.n.-VII e.n.* în „Peuce”, X, vol. I, 1991, p. 157; idem, vol. II, 1991, p. 198, pl. 34.

⁴⁷ Idem, *O săpătură de salvare în orașul antic Ibida*, în „SCIVA”, 42, 1991, 1-2, p. 45, fig. 18/37-39.

⁴⁸ Em. Condurache și colab., *Șantierul arheologic Histria*, în „Materiale”, VII, 1961, p. 232, fig. 4/2.

⁴⁹ Fragmente lucrate cu mâna din secolele VI-VII, presupuse slave, au fost descoperite la Tomis, Tulcea și Isaccea (inedite).

⁵⁰ D. Gh. Teodor, C. Chiriac, *Noi fibule digitate din Dobrogea*, în „Peuce”, III-IV, serie nouă, 2007, p. 244-245.

⁵¹ Procopius, *Despre zidiri*, V, 7, 15, în „FHDR”, II, 1970, p. 469-471.

prin intermediul flotei, la apărarea și supravegherea zonelor adiacente malurilor Dunării⁵².

În ceea ce privește așezările culturilor autohtone *Costișa-Botoșana-Hansca* și *Ipoțești-Cândești* trebuie arătat că, în stadiul actual al cercetărilor, în pofida amplelor investigații efectuate nu sunt pe deplin clarificate etapele finale ale evoluției lor. Cu toate încercările, nu lipsite de unele nuanțări, de a stabili limitele cronologice ale acestor etape, determinate uneori ad-hoc, există încă multe semne de întrebare mai ales relativ la situația reală din unele zone geografice.

Pentru cultura de tip *Costișa-Botoșana-Hansca* de exemplu, s-a presupus că limita fazei sale finale nu ar depăși primele decenii ale secolului al VII-lea, punct de vedere care s-a sprijinit doar pe analiza unor anumite tipuri ceramice și a apariției decorului format din linii vălurite sau orizontale, a alveolelor sau a creștăturilor pe buza vaselor, a unor categorii de vase lucrate la roată înceată, dar și a unor obiecte de import, fibule, cataramă, aplice, fusaiole etc. Astfel, mijlocului secolului al VII-lea, dar mai curând a doua lui jumătate, i-ar putea aparține prima fază a așezării de la Lozna-Botoșani⁵³, Borniș-Neamț⁵⁴, Hlincea-Iași⁵⁵, Măscăuți⁵⁶-Crâuleni, Râșcani⁵⁷ și Siliștea-Orhei⁵⁸. Evoluția ulterioară a acestui aspect cultural poate fi urmărită în plan arheologic în zonele de la est de Carpați prin intermediul vestigiilor datând din secolele VII-VIII, fără a depăși cu mult și primele două-trei decenii ale secolului al IX-lea, cum sunt cele descoperite în obiectivele de la Suceava-Drumul Național⁵⁹, Lozna-Botoșani⁶⁰, Borniș⁶¹, Izvoare-Bahna⁶² și Poiana-Dulcești⁶³ - Neamț, Dodești⁶⁴ și Pojorâni⁶⁵ - Vaslui, Cavadinești⁶⁶ - Galați, Seliște⁶⁷, Petruha⁶⁸ și Lopatna⁶⁹ - Orhei,

⁵² D. Gh. Teodor, *op. cit.*, în „ArhMold.”, XVII, 1994, p.229.

⁵³ D. Gh. Teodor, I. Mitrea, *Cercetări arheologice în așezarea de la Lozna-Dorohoi*, în „ArhMold.”, IV, 1966, p. 279-290; D. Gh. Teodor, *Cercetări în așezarea din secolul al VIII-lea de la Lozna-Străteni, jud. Botoșani*, în „Materiale”, Tulcea, 1980, p. 454-461.

⁵⁴ D. Gh. Teodor, Rodica Popovici, *Așezarea medievală timpurie de la Borniș-Vărărie, jud. Neamț*, în „MemAntiq.”, XIX, 1994, p. 333-354.

⁵⁵ M. Petrescu-Dîmbovița și colab. *Șantierul Hlincea-Iași*, în „SCIV”, IV, 1953, 1-2, p. 312-313; idem, în „SCIV”, V, 1954, 1-2, p. 233-239; idem, în „SCIV”, VI, 1955, 3-4, p. 685-693.

⁵⁶ I. Corman, *Contribuții la istoria spațiului pruto-nistran în epoca evului mediu timpuriu*, Chișinău, 1998, p. 150, fig. 40/3; 41/2; 43/5-6, 16; 44/7, 10-11; 47/1, 3; 48/12, 17; 57/14, 15, 17-18; 60/1, 5; 62/4; 63/3,8,11; 70; 77/5-9; 82/5.

⁵⁷ S. Musteață, *Populația spațiului pruto-nistean în secolele VIII-IX*, Chișinău, 2005, p. 18, 22, 34-35, 43-46, 49, 64, 67, 71-83, fig. 26-29; 38; 41-42; 47; 49; 60-67.

⁵⁸ I. Corman, *op. cit.*, p. 150, cu bibliografia.

⁵⁹ Alexandrina Alexandrescu, Șt. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava-Sectorul Oraș*, în „Materiale”, V, 1959, p. 607; T. Martinovici, Șt. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava*, în „Materiale”, VI, 1959, p. 687-692.

⁶⁰ D. Gh. Teodor, *op. cit.*, în Materiale. Tulcea, 1980, p. 455-461.

⁶¹ D. Gh. Teodor, Rodica Popovici, *op. cit.*, p. 333-354

⁶² I. Mitrea, *Așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna*, Piatra Neamț, 1998, p. 27-56.

⁶³ Gh. Bichir, *Șantierul arheologic Poiana-Dulcești, jud. Neamț (1961-1970)*, în „Materiale”, X, 1973, p. 99-101, fig. 5-6.

⁶⁴ D. Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați. Așezările din secolele VI-XI e. n. de la Dodești-Vaslui, Iași*, 1984, p. 49-105, fig. 29-58.

⁶⁵ D. Gh. Teodor, *Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI-X*, în „Carpica”, II, 1969, p. 286, fig. 23/5; G. Coman, *Evoluția culturii materiale din Moldova de sud în*

Hansca⁷⁰ - Ialoveni sau Codân II⁷¹- Cernăuți. Aspectul cultural din această perioadă etalează trăsături aparte vădind pe lângă elemente mai vechi și unele noi de sorginte bizantină, dar și altele venite dinspre răsărit. Printre elementele atestate pentru prima oară în aceste regiuni amintim unele tipuri de oale borcan decorate cu cercuri imprimare pe corp, ornamentele cu șnurul înfășurat aplicat pe buza sau umărul oalelor, șiruri de puncte și linii scurte, crucile de pe fundul vaselor, ceramică fină de culoare neagră sau cenușie, unele obiecte apotropaice creștine, fusaiiolele din caolin, o vizibilă dezvoltare a meșteșugului prelucrării fierului sau a altor metale, a obiectelor casnice, vestimentare, de podoabă și altele.

Trăsăturile care caracterizează acest aspect cultural, specifice sfârșitului secolului al VII-lea și întreg secolul al VIII-lea, poate și începutul veacului următor, pe care noi le-am numit anterior de tip *Lozna-Suceava Drumul Național*⁷² ar putea fi considerat veriga de legătură între faza târzie a culturii *Costișa-Botoșana-Hansca* și faza timpurie a culturii vechi românești de tip *Dridu*, aspectul cultural respectiv fiind intermediar și denumit altă dată *protodridu* sau *predridu*⁷³.

O situație oarecum similară se înregistrează și pentru zonele dintre Carpații sudici și Dunăre.

Faza târzie a culturii *Ipoțești-Cândești* databilă în secolul al VII-lea, eventual până la începutul secolului al VIII-lea, căreia îi aparțin, de exemplu orizonturile corespunzătoare din așezările de la Dulceanca IV-Teleorman⁷⁴, Radovanu-IIfov⁷⁵, Șirna-Prahova⁷⁶, sau Băleni-Dîmbovița⁷⁷ arată cu destulă claritate o anumită evoluție locală, în contextul căreia se conservă încă elementele tradiționale daco-romane, dar etalează și altele noi de influență bizantină. Cu toate acestea, legăturile dintre fazele târzii ale culturii *Ipoțești-Cândești* și aspectul timpuriu a culturii vechi românești de tip *Dridu* nu sunt încă suficient de bine precizate. Unele descoperiri care ar putea data din secolul al VIII-lea, încă puțin numeroase și nu îndeajuns de convingătoare, cum sunt unele complexe funerare din anumite necropole cercetate arheologic, arată existența doar a unui posibil orizont cultural care, ca și în cazul celor de la est de

lumina cercetărilor arheologice cu privire la secolele V-XIII, în „MemAntiq.”, 3, 1971, p. 490, fig. 4/4.

⁶⁶ D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 286.

⁶⁷ Vezi nota 53 supra.

⁶⁸ I. Corman, *op. cit.*, p.146, fig. 63/7; 65/12.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 143-144, cu bibliografia.

⁷⁰ Gh. Postică, *Românii din Codrii Moldovei în evul mediu timpuriu*, Chișinău, 1994, p. 20-21, fig. 5; I. Corman, *op. cit.*, p. 139.

⁷¹ I. Corman, *op. cit.*, p. 141-142, cu bibliografia.

⁷² D. Gh. Teodor, *op. cit.*, în „Carpica”, II, 1969, p. 300-301.

⁷³ I. Nestor, *Les données archéologiques et le problème de la formation du peuple roumain*, în „R. R. H.”, III, 1963, p. 406.

⁷⁴ Susana Dolinescu-Ferche, *Habitats des VIe-VIIe siècles de notre ère à Dulceanca IV*, în „Dacia”, N.S. XXVI, 1, 1992, p. 125-177.

⁷⁵ Maria Comșa, *Unele date privind așezarea din secolele VI-VII de la Radovanu, jud. Ilfov*, în „Muzeul Național”, II, 1975, p. 335-341.

⁷⁶ Șt. Olteanu, Nina Grigore, V. Nicolae, *Comunitatea sătească de la Șirna, județul Prahova (secolele II-X d. Hr.) în lumina izvoarelor arheologice*, București, 2007, p. 51-55,72-75, 92-95, fig. 18-19.

⁷⁷ Luciana Muscă, T. Muscă, *op. cit.*, p. 423-429.

Carpați, ar putea fi considerat veriga de legătură necesară în explicarea evoluției locale a culturii vechi românești. Semnalăm și faptul că, unele vestigii arheologice descoperite în regiunile Câmpiei Munteniei, datând de la sfârșitul secolului al VII-lea sau începutul celui următor, atestă aici o prezență de scurtă durată a unor elemente etno-culturale *protobulgare* pătrunse odată cu invazia triburilor lui Asparuh⁷⁸ și indicând astfel drumul acestor noi migratori prin zona menționată și nu prin Dobrogea, către sudul Dunării, unde se vor suprapune peste slavii instalați acolo definitiv.

În ceea ce privește regiunile carpato-nistriene trebuie arătat că, în conținutul aspectului cultural pe care convențional l-am numit de tip *Lozna-Suceava-Drumul Național* sau *Lozna-Borniș*, așa cum am mai amintit, au fost atestate o serie de elemente răsăritene specifice, precum vasele bitronconice ornamentate cu șnurul înfășurat, oalele cu corpul alungit sau globular decorate cu cercuri sau șiruri de puncte și linii scurte, ceramica fină neagră sau cenușie uneori cu suprafețele lustruite, unele decoruri geometrice și zoomorfe incizate pe pereții vaselor lucrate cu mâna, anumite amulete antropomorfe și zoomorfe lucrate din metal, unele tipuri noi de săgeți, cuțite din fier prevăzute cu volute la unul din capete, obiecte din os pentru prelucratal pieilor, tipice pentru unele grupuri nomade și altele, care au fost vehiculate în aceste regiuni de unele grupuri de slavi târzii sau de către cete de nomazi (în speță *alani*), dislocate inițial din zonele de la nordul Mării Negre de deplasările celui de al doilea grup de avari sau de *protobulgarii* conduși de Asparuh, din jurul anului 680 sau presați de extinderea hanatului khazar în spre vest. Asemenea vestigii sunt specifice culturii materiale slave din zona Niprului Mijlociu, cărora le sunt proprii aspectele cunoscute sub denumirea de *Volyntzevo*, *Borchevo* sau *Romen*, fie sunt vehiculate de grupuri de *alani* târzii, purtători și ei ai culturii de tip *Saltovo*⁷⁹.

Vestigii de acest gen nu au putut fi documentate deocamdată, cu unele excepții, în regiunile de la sud de Carpați, ceea ce arată că aceste ultime grupuri de migratori slavi, ca și cele ale alanilor nu au fost prea numeroase și limitându-se doar la zonele carpato-nistriene, prezența lor în regiunile în care au pătruns ne având consecințe de natură să influențeze evoluția firească a comunităților sătești autohtone. Acest fapt este demonstrat de cercetările arheologice întreprinse în obiectivele datând din etapa imediat ulterioară (secolul al IX-lea), care nu mai înregistrează asemenea elemente răsăritene, grupurile etnice puțin numeroase care le-au vehiculat fiind asimilate curând în masa populației locale. Fenomenul se datorează unui amplu proces de aculturație care, desfășurat în perioada secolelor VIII-IX, a cuprins o arie geografică destul de întinsă, incluzând atât teritorii de la nord cât și de la sud de Dunăre, cauzele principale care au determinat sensul în care el s-a desfășurat fiind neîndoiebnic influențele și elementele transmise de civilizația bizantină prin legăturile multiple și

⁷⁸ D. Gh. Teodor, *Precizări cronologice și culturale privind două piese feudale timpurii din Câmpia Munteniei*, în „ArhMold.”, XVI, 1993, p. 285-287.

⁷⁹ D. Gh. Teodor, *Precizări privind relațiile etno-culturale din secolele IV-X d. Hr. în spațiul extracarpatic (cu privire specială asupra zonelor carpato-nistriene)*, în „Studia Historica et Theologica – Omagiu profesorului Emilian Popescu”, Iași, 2003, p. 190; idem, *op. cit.*, în „Zargidava”, VI, 2007, p. 46-47.

continui. În felul acesta putem încerca să explicăm, măcar și în parte, preliminariile culturii vechi românești cristalizată pe deplin în perioada secolelor X-XI.

Numărul obiectivelor datând din secolele X-XI scoase la iveală ca urmare a amplelor investigații arheologice, considerabil mai mare în comparație cu perioadele anterioare ar putea fi pus în legătură cu sporul demografic, fără precedent, înregistrat în această vreme în numeroase părți ale Europei, fenomen determinat de o încălzire accentuată a climei, consecință a unei activități solare deosebit de intensă, care a durat probabil mai multe decenii⁸⁰.

În legătură cu o serie de aspecte privitoare la aria de difuziune a culturii vechi românești, etapele ei de evoluție, mai ales cele finale, sau influențele eterogene înregistrate în conținutul ei rămân să fie mai bine precizate.

Astfel, conform cercetărilor arheologice întreprinse până acum, în regiunile carpato-nistriene cultura veche românească din secolele X-XI nu acoperă întregul areal geografic. Vestigii ale acestei culturi sunt documentate în principal în jumătatea de sud a Moldovei în bazinul inferior al râurilor Oituz și Trotuș, până la cel al Nistrului Inferior, în Podișul Central Moldovenesc, urcând în nord până la zona de interferență a câmpiei Jijiei cu dealurile Sucevei și până la cursul mijlociu și inferior al râului Răut afluent al Nistrului. Astfel de vestigii lipsesc deocamdată la vest de Siret, cu excepția amintită din bazinele inferioare ale râurilor Oituz și Trotuș⁸¹.

Absența vestigiilor vechi românești în zonele menționate se datorează mai multor cauze. În timp ce la nord de râul Răut, ca și în zona de nord a Bucovinei în arealul Cernăuți-Hotin sunt prezente vestigii slave târzii, existente acolo probabil încă din secolele IX-X, la vest de Siret pentru secolele X-XI descoperirile de tip *Dridu* lipsesc aproape total, ceea ce ar putea sugera că, în zona respectivă este posibil să se fi produs o depopulare evidentă, din cauze încă greu de stabilit, sau poate o stagnare a evoluției comunităților locale, determinată de penuria resurselor de hrană, zonele montane și sub montane înalte, masiv împădurite altă dată, nefiind propice ocupațiilor agricole.

Este în schimb interesant de constatat prezența în număr considerabil a obiectivelor vechi românești de tip *Dridu* în sudul zonei dintre Prut și Nistru, în arealul lacurilor și a râurilor din Buceagul Basarabiei, zone tipice de stepă, adică tocmai acolo unde este de presupus că, în secolele X-XI regiunile respective erau preferate și controlate de nomazii turanici. S-ar putea să fie în acest caz vorba de o extindere treptată a culturii vechi românești în zonele respective, într-o perioadă în care grupurile turanicilor nomazi erau mai puțin numeroase și nu suficient de active, datorită prezenței Bizanțului ajuns din nou cu stăpânirea în regiunile Dunării.

O situație interesantă este atestată pentru această vreme și în regiunile de la sud de Carpați, în Muntenia și Oltenia.

În pofida investigațiilor arheologice întreprinse în regiunile amintite, așa cum am mai relatat, este puțin sau chiar deloc cunoscută existența obiectivelor *protodridu* din perioada secolelor VIII-IX. Cu excepția unor puține complexe funerare, la care ne-

⁸⁰ E. le Roy Ladurie, *Histoire du climat depuis l'anne mille*, Paris, 1967, p. 23-27, 180-181.

⁸¹ Vestigii de tip *Dridu* în bazinul râului Trotuș au fost semnalate doar la Oituz și Vișoara, județul Bacău.

am mai referit în treacăt, care pot fi datate în această vreme, ca cele cercetate în necropolele de la Tichilești⁸², Chișcani⁸³ și Sihleanu⁸⁴-Brăila, Platonești⁸⁵-Ialomița, Frățești⁸⁶ și Izvoru⁸⁷-Giurgiu, Sultana⁸⁸-Călărași, Păuleasca⁸⁹-Teleorman sau Obârșia⁹⁰-Olt, unele pe drept cuvânt aparținând secolelor VIII-IX, nu se cunosc așezări care să dateze cert din vremea respectivă. Este posibil să se fi petrecut și aici o depopulare accentuată, la fel ca în regiunile de la vest de Siret, fenomen etno-demografic de asemenea dificil de explicat. O atare situație, dacă este reală, ar trebui cât mai curând lămurită, cu atât mai mult cu cât este necesar să se înțeleagă care a fost aspectul de bază local din care a evoluat cultura *Dridu* din secolele X-XI⁹¹. Evident, în zonele respective nu poate fi vorba de imigrări de populație de mare amploare din sudul Dunării. Este cert că cele peste 1000 de obiective ale culturii *Dridu* atestate arheologic în regiunile de la est și sud de Carpați, la care se adaugă alte câteva sute descoperite în Transilvania, nu pot fi consecința unei deplasări masive de populații de la sud de fluviu, căci ar fi însemnat o depopulare accentuată a zonelor dintre Dunăre și Munții Balcani, pe perioade de timp extinse, eveniment care nu este confirmat nici de cercetările arheologice întreprinse în Bulgaria sau Serbia, nici de izvoarele scrise ale vremii.

Încheiem aici succintele noastre observații cu precizarea că, fără continuarea și intensificarea cercetărilor privitoare la cultura materială și viața spirituală din regiunile carpto-dunăreano-pontice din primul mileniu d. Hr., nu vor putea fi cunoscute corect realitățile din vremea marilor migrații și nu vor fi înțelese în ansamblul lor profundele prefaceri care au avut loc în sânul societății locale și care au determinat apariția unor noi structuri social-economice și politice specifice evului mediu timpuriu.

⁸² N. Harțușche, *Preliminarii la repertoriul arheologic al județului Brăila*, în Istros, I, Brăila, 1980, p. 335.

⁸³ N. Harțușche, Fl. Anastasiu, *Necropola de incinerare feudală timpurie de la Chișcani-Sat*, Brăila, în „Danubius”, I, 1967, p. 137-178.

⁸⁴ Idem, *Săpăturile arheologice de la Sihleanu, comuna Scorțaru Nou, județul Brăila*, în „Istros”, I, 1980, p. 93-109.

⁸⁵ Săpături arheologice 1997-2006, Gh. Matei (inedite).

⁸⁶ Susana Dolinescu-Ferche, M. Ionescu, *La nécropole birituelle du VIIIe siècle de Frățești-Giurgiu*, în „Dacia”, N. S. XIV, 1970, p. 419-430.

⁸⁷ B. Mitrea, *Das Gräberfeld aus dem VIII. Jahrhundert von Izvorul, jud. Giurgiu (I)*, în „Dacia”, N. S. XXXIII, 1989, p. 145-219.

⁸⁸ Idem, *La nécropole birituelle de Sultana. Résultats et problèmes*, în „Dacia”, N. S. XXXII, 1988, p. 91-139.

⁸⁹ Maria Comșa, Gh. Bichir, *Date preliminare cu privire la necropola de la Păuleasca*, în „SCIVA”, 23, 2, 1973, p. 317-320.

⁹⁰ O. Toropu, O. Stoica, *La nécropole préfeodale d'Obârșia-Olt (note préliminaire)*, în „Dacia”, N. S. XVI, 1972, p. 163-188.

⁹¹ D. Gh. Teodor, *Preliminariile culturii Dridu*, în „Mousaios”, VI, 2001, p. 89-96.

**INTERFERENCES ETNO-CULTURELLES À
L'EST ET LE SUD DES CARPATES
DANS LES VÈME - XIÈME SIÈCLES AP. J. CH.**

Résumé

Les recherches archéologiques entreprises dans la dernière moitié du siècle dans les régions carpatodanubienne-pontiques ont réussi à découvrir un nombre considérable de vestiges datant du premier millénaire ap. J. Ch. sur la base de laquelle ont été élucidés des aspects social-économiques, culturels et de vie spirituelle significatifs visant le processus d'éthnogenèse roumaine. De l'ensemble de ces découvertes ceux des Vème-XIème siècles ap. J. Ch., mise au jour dans les régions de l'est et du sud des Carpates, ont une signification spéciale.

Suite aux recherches entreprises, ont pu être précisés les aspects culturels romains de type *Costișa-Botoșana-Hansa* de Vème-VIIème siècles dans les régions carpatodanubiennes et de type *Cireșanu* et *Ipotesti-Cândești* dans les zones du sud des Carpates, datant de la même période.

Puisque il n'y a aucune liaison entre l'aspect culturel de type *Cireșanu* et celui de type *Ipotesti-Cândești*, on a supposé que les porteurs de la phase précoce de la culture *Ipotesti-Cândești* ont émigré du sud de la Danube dans la première moitié du VIème siècle, les causes de ce déplacement étant la situation économique précaire de l'empire et les maintes confrontations militaires qui ont eu lieu dans les zones entre le fleuve et les monts des Balkans.

Quand aux groupes des slaves, on apprécie que leur installation dans les régions de l'est et du sud des Carpates s'est produite seulement dans la deuxième moitié du VIème siècle et que certains vestiges considérés par certaines archéologies comme appartenant à ces migrants (fibules, certaines catégories céramiques travaillées à la main et autres), appartiennent en réalité tant à la population autochtone, soit à quelques groupes allogènes nomades. Conformément à ces réalités les vestiges de Dobrogea considérés autrefois slaves précoces doivent être attribués aux allemands ou aux nomades, traces slaves certaines étant signalées dans le VIIème siècle, quand ils se sont infiltrés des régions du sud.

Dans le stade actuel des recherches, les étapes d'évolution des cultures autochtones mentionnées ne sont très bien délimitées, de manière que leurs phases tardives n'étant pas clairement précisées, ne peuvent pas être reliées à l'ancienne culture roumaine de type *Dridu*, que avec une certaine probabilité. C'est le cas des découvertes datant des VIIème-VIIIème siècles (assez peu nombreuses), qui pourraient être l'anneau de liaison aux précoces de la culture ancienne roumaine, ainsi en se prouvant son évolution locale.

Relativement à l'aire de distribution de l'ancienne culture roumaine, on constate que ses vestiges manquent des régions de l'ouest de Siret ou du nord de Moldova et Bucovina, les causes de leur absence étant difficiles à préciser.

STRUCTURI SOCIAL - ECONOMICE ȘI POLITICE PRESTATALE ÎN NORD - ESTUL MUNTENIEI ÎN SECOLELE IV - XIII d. HR.

Eugen – Marius Constantinescu

Perioada secolelor IV - XIII d. Hr., desemnată frecvent, pentru spațiul de la Dunărea de Jos¹, prin sintagma *mileniul întunecat*, a constituit subiectul multor cercetări științifice complexe de mare interes dedicate evoluției societății omenești în această parte a continentului european. Cunoscută fiind parcimonia documentelor scrise, care menționează foarte rar și, adesea, indirect prezența strămoșilor poporului român în spațiul carpato - dunăreano - pontic, rezultatele cercetărilor arheologice devin hotărâtoare în cunoașterea proceselor istorice care au avut loc în acest spațiu în intervalul de timp respectiv, procese finalizate cu formarea poporului român și a limbii române.

Cercetările arheologice privind istoria mileniului I d. Hr. și începutul celui de al doilea în Muntenia și Moldova, ca, de altfel, pe întreg teritoriul Daciei, au înregistrat, în ultimele decenii, vestigii și informații de mare valoare științifică și probatorie, care au permis cunoașterea nuanțată și reconstituirea veridică a fenomenelor, evenimentelor și proceselor de ordin economic, social, cultural, politic și spiritual ce s-au desfășurat în acest spațiu de-a lungul unui mileniu². Unele rezultate au fost valorificate în prezentarea punctuală a fenomenelor înregistrate, altele în lucrări de sinteză și interpretare.

Pentru nord-estului Munteniei³ coroborarea informațiilor documentare cu rezultatele cercetărilor arheologice pune în evidență locul aparte pe care acest spațiu l-a avut în secolele III – XIII ca principală poartă de manifestare a marilor migrații, precum și faptul că această zonă a fost integrată procesului de etnogeneză românească.

x

Constituind una din principalele probleme ale cercetării istorice, organizarea politică a oricărui popor reprezintă stadiul superior al evoluției vieții sale sociale, economice, militare, culturale etc. Cunoașterea formelor, căilor și etapelor organizării

¹ Ca de altfel și în general pentru întreg spațiul care, începând cu secolul III, a rămas în afara granițelor Imperiului, așa cum demonstrează Harald Zimmermann, el referindu-se expres la veacul X și la teritoriul german, dar cu trimiteri mai largi în timp și spațiu; Zimmermann, H. 1983, pass.

² Nestor, I. 1962, p. 1425 – 1433; Teodor 2005, p. 183 - 184

³ „Nord-estul Munteniei” include teritoriul județelor Prahova, Buzău, Brăila, Galați și sudul județului Vrancea.

politice a românilor înainte de constituirea statelor feudale românești a fost și continuă să rămână una din coordonatele majore ale istoriografiei românești.

Condiții istorice independente de voința sa au făcut sinuoasă evoluția poporului român pe cale organizării politico-statale în toate timpurile, fiind chiar și astăzi o problemă de actualitate. Cunoașterea în ansamblu a acestui proces este cu atât mai profundă și mai exactă, cu cât sunt mai bine și mai precis clarificate aspectele locale, fie că acestea se referă la zone mai restrânse - sub-provincii, bazine de râuri, țări, *cnezate*, județe, localități, fie că se referă la zone mai întinse, cum sunt provinciile pământului românesc Muntenia, Moldova, Transilvania, Dobrogea.

Poziția geografică și condiții naturale specifice au asigurat spațiului de la Curbura exterioară a Carpaților un rol de liant între provinciile pământului românesc în procesul istoric al formării poporului român, al coagulării social - politice prestatale, condiție necesară care a premers firesc formarea statelor feudale românești⁴. Fără să constituie factorul determinant, condițiile fizico-geografice naturale au influențat apariția și evoluția așezărilor umane, dezvoltarea vieții sociale, economice, etno-culturale, militare și politice în acest spațiu din cele mai vechi timpuri⁵. Elementul demografic este, însă, determinant pentru apariția și dezvoltarea structurilor social-economice și politice în orice tip de societate, ceea ce se constată și la români.

Din paleolitic și mezolitic⁶ până în epoca bronzului nord-estul Munteniei a fost neîntrerupt locuit de o populație uneori numeroasă, a cărei existență este probată de peste 600 de așezări și cimitire localizate, unele cercetate sistematic. Situația demografică se modifică negativ în prima epocă a fierului⁷ dar se redresează odată cu apariția geto-dacilor, când numărul așezărilor crește semnificativ și, ca urmare, organizarea socială și politică în spațiul carpato - dunăreano - pontic înregistrează o evoluție ascendentă, parcurgând drumul de la obștea gentilică și organizarea tribală până la primele formațiuni statale feudale românești.

Începând din secolul IV î. Hr. până la cucerirea romană, zona de la Curbura Carpaților este dens locuită, numărul așezărilor cunoscute aici este mai mare decât în oricare din etapele anterioare. Cu rezerva de rigoare, în zona Buzăului poate fi localizat acel trib care în harta lui Ptolemeu, III, 8, 3, apare cu numele *Senses*, considerat o coruptelă, emendată în *Mousenses*, cu trimitere la numele antic al râului Buzău = *Mouseos*, *Mousaios*, ipoteză sugerată mai demult de către I. I. Russu⁸.

⁴ Constantinescu, E. M. 1999, p. 35

⁵ Constantinescu, E. M. 1999, p. 13 - 22

⁶ Mogoșanu 1962, p. 145; Păunescu, Al. 1989, p. 123 - 158; idem 1980, p. 519; Zaharia, Petrescu - Dâmbovița, Zaharia 1970, p. 369; Mogoșanu 1960, p. 125; Păunescu Al. 1962 a, p. 189; idem 1962 b, p. 311; idem 1991, p. 5 sqq.; Nicolăescu - Ploșșor, Pop, I. 1958, p. 51; Păunescu, Al., Pop, I., 1961, p. 33; Morintz 1961, p. 205; Brudiu 1974, p. 17 sqq.; idem 1971, p. 361; idem 1970, p. 511; Chirica, V., Tănăsache, M. 1981, p. 266 - 278; Bobi 1981, p. 29 - 34; Apostu, A. - E. 1994, p. 7 - 30

⁷ Când numărul așezărilor și cimitirelor scade, din motive încă neelucidate. În județul Buzău, spre exemplu, față de cele peste 100 de descoperiri din epoca bronzului, sunt cunoscute numai 38 de descoperiri hallstatt-iene, între care 8 depozite, înregistrând o reducere cu 70% a așezărilor și necropolelor. Situația este asemănătoare în toată zona de referință.

⁸ Russu, I. I. 1967, cu harta

Odată cu romanizarea și adoptarea creștinismului, populația daco-romană va conștientiza apartenența sa la Imperiul roman, care era în acea vreme expresia cea mai înaltă a organizării politice. Conștiința unității sale și convingerea că aparține unei lumi superior organizate vor dinamiza efortul populației autohtone pentru crearea propriei sale structuri politice, proces care va dura un mileniu după retragerea romană din Dacia.

După retragerea aureliană Dacia nord-dunăreană a continuat să fie locuită de populația băștinașă, refăcută în bună măsură după războaiele de la începutul secolului II, alături de care au rămas veteranii romani împrumăriți aici cu pământ la terminarea serviciului militar, după obiceiul roman, negustori romani care își creaseră o afacere în acest teritoriu, coloniști care cumpăraseră sau primiseră pământ, alte categorii care aveau diferite interese, alături de care apar elemente sarmatice și germanice.

Părăsirea provinciei romane Dacia de către Aurelian în 274 - 275 a fost urmată de intense mișcări de populație înspre și dinspre fosta provincie, fapt ce a contribuit la uniformizarea nivelului de romanizare a populației autohtone pe întreg teritoriul Daciei⁹.

Începând din această perioadă istoria spațiului dintre Curbura Carpaților și Dunărea inferioară va fi decisiv influențată, pentru mai bine de un mileniu, de migrația popoarelor barbare, fenomen la care au participat unele seminții europene și grupări etnice de sorginte asiatică.

Evoluția istorică în nord-estul Munteniei, asemeni întregului spațiu carpatodunărean, s-a caracterizat prin prezența populației autohtone¹⁰, numită, în funcție de etapă și de stadiul acumulărilor, *daco-romană* în secolele IV - V, *romanică* în secolele V / VI - VII, *stră-românească* sau *veche românească* începând din secolul VIII, prin continuarea procesului de romanizare, prin consolidarea caracterului romanic și creștin al civilizației sale, prin dezvoltarea ascendentă a culturii materiale și spirituale locale și prin menținerea / reluarea legăturilor cu romanitatea sud-dunăreană¹¹. Totodată, prezența temporară a valurilor popoarelor barbare în deplasare spre provinciile Imperiului a impus conviețuirea, cel mai adesea pașnică, a autohtonilor cu migratorii, chiar și atunci când ultimii își asumau rolul de stăpâni; în procesul conviețuirii unele elemente alogene au fost asimilate și integrate în ființa poporului român¹².

Interpretarea descoperirilor arheologice arată că viața comunităților autohtone nord-danubiene în secolele IV / V - XI d. Hr. se caracterizează prin sedentarism, organizarea în obști vicinale, economie bazată pe agricultură (probată prin brăzdare și cuțite de plug, seceri, coase, rășnițe, boabe de grâu, tulpini de cânepă, numeroase gropi de provizii, unele arse), păstoritul și creșterea animalelor mari (atestată prin prezența masivă a oaselor de animale în așezări), dezvoltarea meșteșugurilor specializate - metalurgia fierului, prelucrarea lemnului, olăritul (probate prin ateliere de prelucrat fierul, cuptoare de topit minereul de fier, brocuri de zgură, tipare și

⁹ Nestor, I. 1962, p. 1427; Olteanu, Șt. & colab., 2007, p. 136

¹⁰ Nestor, I. 1960, p. 19

¹¹ Teodor 2003, p. 33 – 38 cu bibliografia problemei; Olteanu, Șt. & colab. 2007, p. 136 - 141

¹² Olteanu, Șt. & colab., 2007, p. 130 - 141

creuzete de turnat metale prețioase, ciocane, clești, burghie, dălți, cuptoare de ars vase din lut), îndeletniciri casnice (torsul, împletitul, țesutul, creșterea păsărilor), circulația monedei romane sau bizantine (prezentă în tezaurele îngropate în acea perioadă), folosirea limbii latine populare *vulgata* și practicarea creștinismului¹³. Componentă majoră a vieții spirituale, creștinismul era și un mod prin care populația autohtonă se diferenția față de alogeni, fie că unii dintre aceștia erau arieni, fie că erau păgâni.

Evoluând sub influența relațiilor directe, organizarea socială a populației locale imită, în forme specifice și la un nivel modest, pe cea din Imperiu¹⁴, fapt ce a contribuit la consolidarea caracterului romanic al civilizației autohtone, a stimulat unitatea populației băștinașe și i-a sporit capacitatea de rezistență a în fața greutăților provocate de migrații. Prin creștinism și limbă, prin sedentarism și civilizația de sorginte romană, daco-romanii / romanicii / stră-românii nord-dunăreni s-au diferențiat, într-o măsură pe care o putem doar presupune, de toate neamurile care au venit peste ei din afara Imperiului¹⁵.

x

Secolul III și începutul secolului IV d. Hr. este răstimpul în care carpicii și goții, aliați adesea cu sarmații, se afirmă prin atacuri repetate asupra graniței dunărene a Imperiului. Aceste atacuri porneau din teritoriul nord-dunărean, fiind unul din motivele pentru care se admite aproape curent că noii stăpâni ai spațiului carpato - dunărean ar fi fost goții, respectiv vizigoții, deși arheologic prezența lor este documentată abia ceva mai târziu¹⁶ și numai la est și nord - est de Carpați. Odată cu noii veniți, vizigoții, și sub presiunea acestora, în sudul Moldovei și estul Munteniei au afluire noi elemente sarmatice¹⁷ din stepele nord-pontice, împetștrind, alături de alții, mediul local.

Pentru perioada secolelor III / IV - V situația demografică în spațiul nord-dunărean nu este deloc simplă, dar se remarcă o creștere importantă a numărului așezărilor și necropolelor, precum și a numărului locuințelor în cadrul așezărilor, fapt ce ilustrează creșterea numerică a populației, aspect ce caracterizează cultura Sântana de Mureș. Descoperirea de cățui și alte vase de veche tradiție dacică¹⁸ în multe morminte de inhumație aparținând perioadei respective atestă neîndoios prezența mediului local tradițional geto-dacic, preponderent în raport cu celelalte elemente etnice. În secolul IV d. Hr. generalizarea și răspândirea ceramicii specia *ciment* și apariția speciei *castanii - cărămizii*¹⁹, considerată romanică prin excelență, care va fi transmisă culturii Ipotești - Căndești, este, în plan material, expresia continuării procesului de romanizare, pe care neamurile germanice nu l-au întrerupt, ci, în parte,

¹³ Recent, Olteanu, Șt & colab. 2007, p. 93 - 143

¹⁴ Olteanu, Șt. 1983, p. 149

¹⁵ E. M. Constantinescu, *op. cit.*, p. 136.

¹⁶ Diaconu, Gh 1963, p. 311; idem 2003, p. 89, 94

¹⁷ Diaconu, Gh 1960, p. 55 - 68; idem 2003, p. 48 și n. 18

¹⁸ Diaconu, Gh 1961, p. 287 și n. 59, 60

¹⁹ Diaconu, Gh 1965, p. 304; idem 1968, p. 342; idem 2003, p. 160, 196 - 197; Olteanu, Șt & colab. 2007, p. 142 - 143

l-au adoptat, păstrând, firește, și unele elemente proprii: *terra-nigra*, paharele cu decor șampilat, cana - halbă²⁰ etc. Realitatea, probată arheologic, dovedește cum, dominate politic de goți, ei înșiși dominați cultural de autohtoni, unele centre locale deveniseră importante focare de romanizare a teritoriului nord-dunărean, aspect care confirmă știrea transmisă de Zosimos, *Ist. II*, privind existența unei *cetăți* sau a unui *oraș* = *polis* în *Gothia* nord - dunăreană.

Un eveniment hotărâtor pentru evoluția mediului autohton local îl reprezintă revenirea stăpânirii romane la nordul Dunării de Jos în vremea lui Constantin cel Mare (306 - 337). Recucerind, cel mai probabil după 328 când construiește podul de la Sucidava - Celei, mare parte a teritoriului din stânga Dunării până la contactul câmpiei cu dealurile, zonă pe care o fortifică prin *Brazda lui Novac de Nord*, prin castrul de la Pietroasa și *castellum* – ul de la Barboși²¹, Constantin cel Mare dă un nou impuls societății nord - dunărene, stimulând îndeosebi procesul romanizării și creștinarea populației autohtone²².

Se poate presupune, cu destul temei, că neafectarea fondului local de către goți s-a datorat, în mare parte, și structurii deosebite a celor două societăți. De-a lungul întregii perioade care urmează supunerii definitive a dacilor de către romani (105 / 106) până la venirea goților, în ciuda multor vicisitudini, suprastructura societății locale a evoluat în conformitate cu baza sa. Ca rezultat al noilor realități social – economice, în locul vechilor obști gentilice acum apar și se dezvoltă obștile sătești vicinale, capabile să-și creeze mijloacele și să-și folosească posibilitățile pentru a face față multiplelor vicisitudini care apar odată cu migrația popoarelor barbare.

Situația din zona Buzăului, respectiv din spațiul situat de o parte și de alta a râului Buzău de la ieșirea acestuia dintre dealuri până la vărsarea în Siret, în vremea dominației gotice la Dunărea de Jos, este prezentată într-un document de prima mână, singurul, de altfel, care se referă expres și explicit la teritoriul nord-dunărean în secolul IV, anume *Actul martiric al Sfântului Sava* sau *Pătimirea Sfântului Sava*²³. Acest document precizează că goții care l-au martirizat pe Sava nu locuiau în orașul, nici în cetatea din vecinătate, nici în satul sau satele din jurul acestora, ci *veneau de undeva de dincolo de apa Buzăului* și tot acolo plecau după ce aplicau ordinele conducătorilor lor²⁴. Situația este confirmată de Ammianus Marcellinus care, relatând evenimentele din primul an al expediției pe care Valens o întreprinde împotriva goților în 367 - 369, spune că, după ce a trecut Dunărea pe un pod de vase în dreptul *fortăreței numită Daphne*, deși a străbătut atâta teren cât nu parcurseseră nici măcar

²⁰ Diaconu, Gh 1965, p. 302 – 303; idem 2003, p. 156 - 159

²¹ Sextus Aurelius Victor, *Peste Dunăre s-a făcut un pod; în multe locuri au fost ridicate în mod adecvat castru și castele militare; Despre împărați*, 41, 18, în „FHDR”, II, p. 25, r. 23 – 24

²² E. M. Constantinescu, 1999, p. 62 - 70

²³ Documentul se păstrează în două copii târzii: a. manuscrisul nr. 1660, numit *Catalogus graecus Vaticanus*, aflat la Roma în Biblioteca Vaticanului, datează din anul 912; cf. Constantinescu, E. M. 1981, p. 33, n. 1; Vornicescu 1984, p. 34 – 35; b. manuscrisul nr. 359, intitulat *Catalogus codicum Hagiographicorum Bibliothecae Divi Venetiarum*, aflat în Biblioteca San Marco din Veneția, datează din anul 916; cf. Constantinescu, E. M. 1999, p. 28, 102 - 103 și fig. 30 - 39

²⁴ Constantinescu, E. M. 1999, p. 30, 144 - 145

solii romanilor până atunci, împăratul nu a întâlnit în fața sa nici măcar picior de got²⁵. Evident, este vorba despre goții dușmani Imperiului, cei necreștinați, supușii lui Athanarich, care, se înțelege, nu rezidau în spațiul unde aveau loc evenimentele relatate. Luând în considerație aceste informații credem că, prin condițiile impuse de Constantin prin pacea din anul 332, goșilor idolatrii li s-a interzis să pătrundă și să se așeze la vest de Prut²⁶, un *status quo* care durează până la dispariția lui Valens. Această situație nu exclude, însă, o oarecare autoritate, mai curând militară, a vizigoșilor, în special sub Athanarich, în Moldova și Muntenia, autoritate decurgând din statutul de federați pe care l-au acceptat goșii prin tratatul amintit, statut reconfirmat prin pacea încheiată în 369 cu Valens. În acest context este de presupus și de admis că *unii dintre goșii creștinați* au fost acceptați de localnici și tolerați de către Imperiu să se așeze la vest de Prut, în așezări comune cu populația locală, sub protecția autorității romane. În acest fel poate fi explicată prezența unor elemente de civilizație materială proprii goșilor descoperite în așezări și necropole din Muntenia. Fiind bine consemnate documentar conflictele dintre goșii creștinați conduși de Fritigern și Alaviv și cei de sub ascultarea lui Athanarich²⁷, este logic de admis că cele două grupări nu rezidau în același teritoriu.

Surprinși de violența atacului dezlănțuit în anul 376 împotriva lor, în ciuda disperatelor încercări de a se apăra printr-un *zid înalt, vallum greutungorum*, ridicat în mare grabă *de la malurile râului Gerasus până la Dunăre, spintecând în două ținuturile taifalilor*²⁸ și a retragerii strategice în Caucazul muntos, goșii vor fi măturați de aici de iureșul hunic. În acel an, sub presiunea exercitată de deplasarea vizigoșilor lui Athanarich spre sud și vest, cetele goșilor creștinați conduși de Fritigern și Alaviv se refugiază în Imperiu²⁹. În ianuarie 381 însuși Athanarich, împreună cu supușii săi, câți îi mai rămăseseră credincioși, va fi primit la Constantinopol³⁰, unde revenea după 49 de ani și murea după două săptămâni.

Hunii înșiși, puțini ca număr, nu s-au instalat efectiv în zona Buzăului, urmele neîndoios hunice - cazanele rituale, fiind descoperite, până acum, doar pe linia Dunării, marea arteră de circulație de-a lungul căreia s-au desfășurat raidurile lor. Cercetarea *vestigiilor de epocă hunică* a scos în evidență un fapt semnalat și de izvoarele scrise - Ammianus, Zosimos, Iordanes, anume caracterul foarte amestecat din punct de vedere etnic al celor prin care hunii își exercitau dominația pe spații atât de întinse. Astfel, în afara cazanelor hunice amintite, s-au putut preciza arheologic și alte *grupe de antichități de epocă hunică*, dar aparținând reprezentanților unor alte neamuri supuse de ei³¹: ostrogoșii, reprezentați prin fibule cu placă, cercei și cataramă (Chiojd, Bălteni, Buzău - gara veche, Călnău), ambele serii cu caboșoane policrome, și alanii, reprezentați prin diademe și piese de harnașament (Gherăseni, Buhăiești).

²⁵ Am. Marcellinus, *Istoria romană*, XXVII, 5, 2-3, Cluj, 1982, p. 446; idem, în „FHDR”, II, p. 127-131

²⁶ N. Iorga 1984, p. 19, are o părere asemănătoare.

²⁷ Am. Marcellinus, *op. cit.*, XXXI, 3, 4, 5, *op. cit.*, p. 565 – 568; idem în „FHDR”, II, p. 133 - 137

²⁸ Ammianus Marcellinus, *op. cit.*, XXXI, 3, 7, p. 564; idem, în „FHDR”, II, p. 133

²⁹ Relatarea pe larg a evenimentelor la Am. Marcellinus, *op. cit.*; idem, în „FHDR”, II, p. 135, 137

³⁰ Marcellinus Comes, *Cronica*, în „FHDR”, II, p. 359

³¹ Am. Marcellinus, *op. cit.*, p. 563 – 564, 595

Descoperirile de la Poșta Călnău³², Bălteni³³, Buzău - gara veche³⁴, Chiojdu³⁵, Gherăseni³⁶, Pârscov³⁷, conturează o posibilă / probabilă zonă de concentrate temporară a puterii lor până la / înainte de anul 420 d. Hr., când Rua mută centrul puterii hunice în Câmpia Pannonică.

Pentru oamenii pământului, perioada dominației hunice a reprezentat, pe de o parte, un moment de destindere, iar pe de altă parte, o restrângere, o diminuare și, mai cu seamă după anul 441, întreruperea legăturilor tradiționale cu Imperiul, fapt cu repercusiuni în plan economic, cultural și spiritual. Ca reflex al acestei situații, în zona de referință se dezvoltă activitatea atelierelor locale, așa cum indică tiparele pentru turnat podoabe și cruciulițe - pandantiv descoperite la Budureasca³⁸ și Izvoru Dulce³⁹ (Sărățeanca) - Meriei, datând exact din această perioadă - sfârșitul secolului IV și începutul secolului V d. Hr., precum și accentuarea trăsăturilor creștine ale unor manifestări care pot fi atribuite numai daco-romanilor. În această perioadă se înregistrează cele mai numeroase morminte de înhumație orientate Vest - Est sau invers, la Târgșor⁴⁰, Pietroasele - necropola 1⁴¹, Barcea⁴², Bârlad - Valea Seacă⁴³ și Gherăseni⁴⁴, se înmulțesc vasele de lut încreștinate, cum sunt cele de la Cireșanu⁴⁵ și Budureasca⁴⁶, fibulele și alte obiecte marcate cu însemne creștine, ca pieptenele cu porumbel de la Pietroasele⁴⁷, fibula cu chrismon de la Cireșanu⁴⁸ etc. Societatea locală daco-romană evolua mai firesc eliberată de goți, accentuându-și romanitatea și prin fugarii veniți din sud, unde *nu mai puteau suporta la romani neomenia barbară, găsind la barbari omenia romană*⁴⁹. Este, de altfel, absolut firesc ca, profitând de faptul că noii veniți nu cunoșteau organizarea localnicilor și obiceiurile pământului, populația băștinașă să-și ducă viața așa cum considera că este mai potrivit și, prin urmare, să accentueze tocmai acele aspecte care aveau mai multă legătură cu romanitatea și creștinismul.

Prezența hunilor în vecinătatea Dunării prilejuiește cronicarilor bizantini consemnarea unor informații documentare care permit identificarea în rândul

³² Odobescu 1900, p. 478 - 481, fig. 192

³³ Dragomir 1966, p. 181 - 188

³⁴ Florescu, Miclea 1980, II, p. 210 și poz. 774

³⁵ Giurescu, C. C. 1936, p. 337 sqq.

³⁶ Diaconu, Gh. 1973, p. 12; idem 1977, p. 450

³⁷ Teodorescu 1972, p. 91 și n. 47

³⁸ Teodorescu 1972, p. 88, nota 41; idem 1983, p. 81, pl. VI, fig. 6 / 13

³⁹ Teodorescu 1972, p. 82, nota 41; idem, 1983, pl. IV, fig. 6 / 12; idem 1984, fig. 28 / 4 a - c; Popescu, Em. 1983, p. 262, pl. VI, fig. 2 /; E. M. Constantinescu 1999, p. 138, 242

⁴⁰ Diaconu, Gh 1965, p. 50 - 72

⁴¹ Diaconu, Gh 1986, p. 177 - 190, idem, 1994, p. 125 - 131

⁴² Nicu M, Țau Stela 1980, p. 379

⁴³ Palade, V. 1980, p. 407 - 408; idem, 1983, p. 398; idem 2004, pass.

⁴⁴ Constantinescu, E. M. 1994, p. 27; idem 1996, p. 48 - 49

⁴⁵ Teodorescu, V. 1984, p. 91, fig. 22 / 1, 2; Popescu, Em. 1983, p. 262, pl. VI, fig. 1 / 7, 8

⁴⁶ Teodorescu, V. 1984, p. 97, fig. 28 / 1; Popescu, Em. 1983, p. 262, pl. VI, fig. 1 / 5

⁴⁷ Diaconu, Gh & col. 1977, p. 215, fig. 20 / 1; Teodorescu, V. 1984, p. 99, fig. 30 / 1 a - b

⁴⁸ Teodorescu, V. 1983, p. 89, pl. IV, fig. 6 / 9; idem, 1984, p. 53, fig. 5 / 1

⁴⁹ Am. Marcellinus, *op. cit.*; Priscus Pannites, *Despre soliile romane*,

barbarilor de dincolo de Istru a autohtonilor daco-romani; astfel, Zosimos⁵⁰ menționează: *Cam în acel timp apărură dincolo de Istru un neam scit, necunoscut tuturor păstorilor de dincolo; barbarii localnici îi numeau greutungi*. Cum evenimentele relatate în acest loc se petreceau la anul 386, după trecerea goților în Imperiu, *păstorii de dincolo de Istru* (la nord de fluviu) și *barbarii localnici* nu pot fi alții decât băștinașii daco-romani. Același Zosimos amintește, la 381, pe *carpo-daci*⁵¹, de această dată orice îndoieli că despre autohtonii daco-romani este vorba fiind spulberate.

Desigur că, pentru reglementarea relațiilor cu populația locală, noii stăpâni, hunii, care aveau nevoie de produsele agricole și meșteșugărești realizate numai de către oamenii pământului, au fost nevoiți să accepte existența unor organisme de contact și reprezentare, având ca principală sarcină să strângă și să predea dările reprezentanților desemnați de ei, dintre care unii locuiau, probabil, în comunitățile autohtone, așa cum pare să indice diadema de la Gherăseni. Probabil, acest rol de legătură l-au jucat obștile și conducătorii lor.

Dispariția dominației hunice la mijlocul secolului V d. Hr. (Nedao 454), este urmată de o nouă perioadă de liniște când sunt reluate, treptat, legăturile cu Imperiul pe toate planurile, viața economică, culturală și spirituală locală progresează, se consolidează romanitatea și creștinismul populației autohtone⁵².

După separarea Imperiului în două părți, de Apus și de Răsărit, organizarea și consolidarea mai rapidă a Imperiului de Răsărit și prezența lui activă la Dunăre a făcut ca schimburile economice, culturale și spirituale ale *Dacoromaniei* nord - dunărene să se orienteze tot mai ferm, în secolele V / VI - VII către acesta. Majoritatea produselor de import descoperite la nord de Dunăre în această etapă sunt de origine orientală, produse la Constantinopol, în Siria sau Egipt. Se intensifică circulația monetară, care cunoaște cea mai activă perioadă în timpul împăraților *Justin I*, *Justinian*, *Justin II*⁵³. Cele mai numeroase descoperiri dovedesc că acum circulă mai ales moneda de bronz cu nominal mic⁵⁴, fapt ce sugerează folosirea ei în schimburile curente, atât cu Imperiul, cât și pe piața internă, aspect deosebit de important, care sugerează creșterea puterii economice a fiecărei gospodării în parte, dar și a comunităților gentilice în ansamblu. Aceste intense schimburi materiale și culturale au contribuit la accentuarea componentei romano-bizantine a complexului cultural Ipotești - Ciurel - Căndești - Bratei - Biharea - Costișa - Botoșana - Hansca, dezvoltat în secolele V / VI - VII⁵⁵ în spațiul carpato - ponto - danubian. Preocuparea constantă a împăraților din secolul VI

⁵⁰ *Historia nova*, IV, 38

⁵¹ „Theodosius respinse pe sciri și pe *carpodaci*, amestecați cu huni, și învingându-i în luptă îi sili să treacă Istrul și să se întoarcă în locurile lor”. Zosimos, *Istorie contemporană*, cartea IV, 34; idem în FHDR, II, p. 313, r. 9 – 10

⁵² Teodor 2003, p. 67

⁵³ Bârză 1980, p. 174 - 175; Oberländer - Târnoaveanu, Constantinescu 1994, p. 311 - 341

⁵⁴ Oberländer - Târnoaveanu, Constantinescu 1994, p. 311 - 341

⁵⁵ Nestor, I. 1962, p. 1425; idem 1964, p. 399 sqq; Teodorescu, V. 1964, p. 485 - 503; idem 1971, p. 104 - 130; Zaharia, Eugenia 1971, p. 269 - 285; Teodor 1981, p. 11 - 23; idem 1978, p. 29 - 31, 131 - 136; idem 1984, pass.; idem 2003, p. 68 - 69 cu bibliografia; idem 2005, p. 187; Bârză 1979, pass.; Toropu 1974, p. 35 - 39;

pentru consolidarea graniței dunărene a Imperiului, recucerirea unui teritoriu în stânga fluviului, refacerea și revitalizarea unor fortificații din acest teritoriu (Sucidava), revigorarea vieții materiale și spirituale bizantine în forme creștine în numeroasele așezări situate pe Dunăre, au influențat pozitiv evoluția societății de la nord de Dunărea de Jos. O autentică *ROMANIE* își ducea viața dincolo de hotarele Imperiului (fapt constatat și pentru zona renană), împetrișată abia mai târziu, treptat și inegal de infuzia migratorilor slavi, care nu vor reuși să împiedice, ci doar să încetinească procesul de romanizare⁵⁶.

Pătrunderea slavilor timpurii în teritoriul nord-dunărean la mijlocul secolului VI (551 cel mai devreme), a influențat destinele *Romaniei* acelor vremi în sensul încheierii etapei de romanizare și debutul aceleia de românizare, inclusiv prin asimilarea unora dintre acești migratori⁵⁷. La limita acestui hotar se încheie acea importantă etapă din viața poporului nostru în care romanitatea locală s-a dezvoltat neîntrerupt și a învins și începe etapa definitivării procesului de formare a poporului român și limbii române⁵⁸.

Fondul local de tradiție daco-romană al culturii romanice nord-dunărene este asigurat și de transmiterea unor forme ceramice care au continuitate neîntreruptă din secolele II - III d. Hr. până în secolele VI - VII. Pe lângă circulația monetară, continuarea legăturilor cu romanitatea sud-dunăreană este ilustrată și de canalul paleocreștin, așa cum probează numeroasele obiecte creștine sau creștinate descoperite în zonă: opaițul de bronz de la Luciu⁵⁹ - Ialomița, cel de lut de la Ploiești - Bereasca⁶⁰, inelele de la Mizil⁶¹, Stoicani⁶² și Bârlălești⁶³, pandantivul cruciform perlat de la Budureasca⁶⁴, cerceii de la Ceptura⁶⁵, Sărata Monteoru⁶⁶ și Copăcești⁶⁷, cruciulița-pandantiv de la Cândești⁶⁸ - Vrancea, tiparele de la Răcoasa⁶⁹, Coroteni⁷⁰, Poienița⁷¹ și Aldeni⁷², vasele creștinate de la Ștefan cel Mare⁷³, Murgeni⁷⁴, Fălcu⁷⁵ și Sărata

⁵⁶ Constantinescu, E. M. 1999, p. 139

⁵⁷ Teodor 1980, p. 110 – 112; idem 2003, p. 69

⁵⁸ Teodor 2003, p. 30

⁵⁹ Pârvan, V. 1913 b, p. 68, pl. IX / 2; Barnea, I 1968, p. 496, fig. 58; Macrea, M 1978, p. 213; Teodor, Dan Gh 1981, p. 30

⁶⁰ Teodorescu, V. 1983, pl. IV, fig. 6 / 11; idem 1984, p. 97, fig. 28 / 3

⁶¹ Teodorescu, V. 1983, p. 81, pl. IV, fig. 6 / 14; Popescu, Em. 1983, p. 262, pl. VI, fig. 2 / 2

⁶² Petrescu – Dâmbovița, M., Dinu, M. 1974, p. 91 – 95, fig. 7 / 9; Teodor, Dan Gh 1981, p. 71, fig. 20 / 24; idem 1991, p. 90, 165, fig. 10 / 2

⁶³ Coman, Ghenuță 1969, p. 291, 301; idem 1971, p. 78, fig. 6 / 2; Teodor, Dan Gh 1991, p. 85, 160, fig. 10 / 3; idem 1985, p. 50 – 72, fig. 10 / 19

⁶⁴ Teodorescu, V. 1972, p. 85, fig. 6 / 8

⁶⁵ Teodorescu, V. 1971, p. 108, 112, fig. 2 / 9; idem 1964, p. 486 – 503, nota 21; idem 1972, p. 89, nota 42; idem 1984, p. 101, nota 4; Teodor, Dan Gh 1981, p. 35, fig. 9 / 2

⁶⁶ Nestor, I., Zaharia, Eugenia 1957, p. 188; ibidem 1959, p. 512 – 513; ibidem 1961, p. 514, fig. 1 / 5; Teodor, Dan Gh 1981, p. 35, fig. 9 / 3, 4

⁶⁷ Paragină, A 1982, p. 138 – 139, fig. 1

⁶⁸ Teodor, Dan Gh 1991, p. 87, 161, fig. 7 / 2

⁶⁹ Bobi, V. 1981, p. 107, 112, fig. 27 / 5

⁷⁰ Bobi, V. 1981, p. 107, 112, fig. 25 / 6

⁷¹ Teodorescu, V. 1972, p. 91, fig. 7 / 1; Mitrea, I. 1979, p. 151 – 152, nota 48

⁷² Teodorescu, V. 1972, p. 91, fig. 7 / 3, 3a, 3b

Monteoru⁷⁶, filacteriul de la Sărata Monteoru⁷⁷, numeroasele morminte de înhumăție orientate Vest - Est sau invers aparținând acestei perioade etc.

Fondul etnic al culturii romanice dintre Curbura exterioară a Carpaților și Dunăre era constituit, până la venirea slavilor (circa 551 sau 568)⁷⁸, dintr-o populație băștinașă daco-romană și din carpo-daci romanizați, ambele componente în bună măsură creștinate. Pătrunderea și așezarea temporară a slavilor în spațiul est-carpatic nu este documentată înainte de a doua jumătate a secolului VI, iar grupuri mai însemnate numeric ale acestora au putut să se deplaseze mai lesne spre sud și vest abia după plecarea avarilor din stepele nord-pontice pruto-nistrene, la 567, și stabilirea lor în Pannonia⁷⁹.

Una din trăsăturile fundamentale pe care ne-o relevă studiul societății locale din secolele V - VII de pe întreg teritoriul carpato - dunărean este aceea a unei neîntrerupte continuități de viață. În cadrul acestui fenomen de continuitate s-au păstrat, s-au dezvoltat și s-au transmis, primind și asimilând organic - *adaptând* nu doar adoptând - elementele fundamentale ale ființei poporului român, exprimate, în planul culturii materiale, pe de o parte, de fondul cultural geto-dacic, tot mai palid și mai slab către secolul VI d. Hr., și pe de altă parte, de fondul romanic în continuă extindere, ascensiune și maturizare. Fuziunea deplină, profundă și durabilă a celor două componente, cu substratul lor etnic corespunzător, se încheiase definitiv într-un moment sensibil anterior pătrunderii slavilor în zona noastră⁸⁰; infuzia slavă, colorând mediul local, nu a reușit să-i schimbe esența, sfârșind prin a fi absorbită, prin reprezentanții săi atâți câți au rămas pe aceste meleaguri, de masa autohtonilor sedentari⁸¹.

Stadiul mult mai avansat economic, social și cultural al localnicilor, împreună cu sedentarismul, latinitatea și creștinismul au constituit factorii determinanți ai asimilării slavilor și dezvoltării neîntrerupte a romanității nord-dunărene în cursul secolului VI d. Hr.

Indiferent de forma relațiilor, pașnice sau violente, dintre slavi și Bizanț, o importanță de prim ordin o au, pentru istoria locală, condițiile și caracterul contactelor directe dintre băștinași și slavi, cu posibilitatea transmiterii unor elemente de cultură bizantină direct de către mediul local spre mediul slav, știut fiind că nu există nici un element în cultura materială a slavilor care să sugereze contacte ale lor cu lumea bizantină înainte de secolele VI - VII⁸². Este evident că aceste raporturi au fost

⁷³ Mitrea, I., Eminovici, C., Momanu, V. 1986 – 1987, p. 222, 228, fig. 10 / 1, 11 / 4, 13 / 5, 15 / 1

⁷⁴ Coman, Ghenuță 1971, p. 76, fig. 1 / 1, 4 / 1; idem 1971, p. 486, fig. 2 / 5; Teodor, Dan Gh 1991, p. 83, 164

⁷⁵ Coman, Ghenuță 1971, p. 77, fig. 4 / 2, 3; Teodor, Dan Gh 1968, p. 267, fig. 7 / 1, 2 datate în sec. IX – XI și plasate la Epurenii; idem 1991, p. 83, 163 le localizează la Fălciu

⁷⁶ Nestor, I., Zaharia, Eugenia 1959, p. 516, fig. 2 / 3; Diaconu, Gh 1983, pl. II, fig. 7 / 3

⁷⁷ Nestor, I., Zaharia, Eugenia 1957, p. 188, 192

⁷⁸ Teodor 1978, p. 34 - 39; Teodor 1981, p. 19

⁷⁹ Teodor 1981, p. 20.

⁸⁰ Constantinescu, E. M. 1999, p. 139 - 140

⁸¹ Teodor 2003, p. 27, cu bibliografia problemei

⁸² Teodor 1978, p. 45 - 48

influențate de contactul strâns dintre lumea băștinașă și cea bizantină. Remarcabil este faptul că, începând chiar cu cele mai vechi prezențe slave în spațiul carpato-dunărean, în toate complexele de locuire atribuite slavilor se constată și existența unor elemente de cultură materială locală, înfățișate îndeosebi de vestigiile ceramice lucrate la roata rapidă, cu profile evolute și decorate cu caneluri înguste sau linii drepte și în val, specifice culturii Ipotești - Căndești - Costișa - Botoșana. La pătrunderea lor treptată, în timp și spațiu, de-a lungul marilor căi de comunicație de pe văile râurilor, valurile succesive de slavi nu au întâlnit în teritoriul carpato-dunărean nici un spațiu gol, nepopulat⁸³, așa cum, de pildă, s-a întâmplat în centrul Europei, ci, dimpotrivă, au găsit un teritoriu dens populat de comunitățile romanice locale.

În acest context, problematica marelui cimitir de incinerare de la Sărata Monteoru, coroborată cu aceea a așezărilor de la Căndești - Buzău și Budureasca – Prahova prezintă interes sub mai multe aspecte.

Atribuită inițial slavilor, pe criteriul ritului incinerării, singurul constatat în cele aproape 1600 de morminte cercetate, marea necropolă de la Sărata Monteoru a fost, ulterior, încadrată fenomenului de simbioză dintre băștinași și slavi, pe baza constatării prezenței a numeroase elemente culturale specifice mediului local. Pe lângă ceramica lucrată la roată, ceea ce nu făceau slavii, la Sărata Monteoru se întâlnesc chiar și în cadrul ritului practicat, aspecte și detalii de ritual care trădează, mai degrabă, fondul local decât pe cel slav; este vorba de prezența acelor morminte în groapă prelungă, dreptunghiulară, orientată est - vest, cu fundul albiat (M. 316 și 339, spre exemplu)⁸⁴, cu analogii în necropolele romane sau romanice din secolele II - V din Transilvania - Morești, Cinciș sec. II - III, Alba Iulia sec. IV, Bratei, cimitirul I sec. IV - V, situație evidențiată și de alte morminte, ceva mai târzii de la Balta Verde - Oltenia, secolul VII, unde s-a practicat purificarea gropii mormântului prin ardere. În mormântul 316 de la Sărata Monteoru bucăți din oasele lungi ale defunctului, alese curate, fără cenușă și cărbuni, au fost depuse într-o groapă mai mică săpată mai adânc în groapa mare, iar într-unul din mormintele de incinerare cercetat în 1956, a fost găsit un filacteriu⁸⁵. Toate elementele menționate și multe altele probează nu doar influența mediului local de factură romanică asupra slavilor nou-veniți, ci chiar manifestarea elementului autohton în cadrul acestei necropole. În ciuda faptului că, deocamdată, nu cunoaștem toate așezările ai căror locuitori foloseau cimitirul din Poiana Scorușului, existența acestuia este dovada peremptorie a unei dense locuiri a zonei în epoca respectivă, fapt de natură a sugera, eventual, *existența unei importante formațiuni locale, poate o uniune de obști*, care folosea acest monument funerar. Nu excludem posibilitatea ca cimitirul să fie și *expresia* unor evenimente de altă natură, cum ar fi expediția bizantină din anul 594, când regele Mousokius a fost capturat și ucis împreună cu un mare număr din supușii săi⁸⁶.

Cât privește așezarea de la Căndești, comuna Vernești, județul Buzău, situată în punctul *Coasta Popii*, la numai 7 - 8 km nord - est de Sărata Monteoru, cercetată în

⁸³ Teodor 1978, p. 38 - 50; Teodor 1981, p. 18 - 23

⁸⁴ Nestor 1957, p. 290; Nestor, Zaharia 1957, p. 189, 192; Zaharia, Eug. 1971, p. 283 sqq.;

⁸⁵ Nestor, Zaharia 1957, p. 188, 192; Zaharia, Eug. 1971, p. 283; Popescu, Em. 1983, p. 286

⁸⁶ Theophanes Confesor, *Cronografia*, în „FHDR”, II, p. 607, r. 3 - 14

anii 1959 - 1960⁸⁷, așezare eponimă, alături de cele de la Ipotești și Ciurel pentru cultura locală romanică de la sud de Carpați din secolele V - VII d. Hr., aceasta a furnizat importante informații privind conținutul și trăsăturile culturii Ipotești - Ciurel - Cândești privind ceramica, tipul de locuință și așezare, instalațiile de foc pentru încălzirea locuințelor și prepararea hranei, inventarul mărunț din lut, os și metal etc. Întemeiate sensibil anterior pătrunderii slavilor în zonă, așezările, prin tipul lor ca și prin tipurile de locuințe, sunt comune ambelor etape, pre-slavă și din epoca slavilor. Satele, neîntărite, se țin lanț de-a lungul teraselor unor ape, așa cum descrie situația și *Strategikon*-ul⁸⁸ lui Maurikios, cu locuințe - bordeie cu cuptoare de piatră într-un colț.

La Budureasca existau și locuințe mai dezvoltate, de tipul unor case dacice. Aici, în Valea Budureasca, unde pe distanță de 3 km se află o grupare de zece așezări, au fost reperate complexe arheologice deosebit de importante, între care cuptoare de redus minereul de fier și cupru, ateliere de meșteșugari - orfăurari, cu instrumentar adecvat - dălți, priboaie, nicovălițe, creuzete, tipare de piatră pentru turnat podoabe. Numeroase deșeuri și rebuturi de piese nefinisate vădesc o activitate neașteptat de intensă pentru această epocă, socotită, pe nedrept, a fi avut un nivel scăzut. Ne aflăm, fără îndoială, în fața unui puternic centru al societății locale în care, alături de celelalte ocupații - agricultura și creșterea animalelor - meșteșugurile au favorizat un strâns contact cu lumea înconjurătoare, fapt pe care îl ilustrează numeroase importuri bizantine ca și influențele, reflectate în special în ceramică, ce s-au încrucișat aici venind fie din sud, din Bizanț, fie de dincolo de munți, din aria culturii înrudite Bratei - Morești.

O situație asemănătoare a fost cercetată la Șirna, județul Prahova⁸⁹, informațiile înregistrate aici ilustrând concludent conținutul culturii materiale de sorginte daco - romanică și de evidentă factură provincial romană în secolele IV - XI.

x

După o ședere de aproape o jumătate de secol la nord de Dunăre grosul populației slave se va transfera între marele fluviu și Balcani, odată cu prăbușirea graniței bizantine, în timpul domniei lui Focas (602 - 610). Trecerea în masă a slavilor în sudul Dunării și așezarea lor în provinciile bizantine dunărene au creat o barieră care a întrerupt temporar legăturile romanității din stânga Dunării cu romanitatea bizantină. Situația va cunoaște noi complicații odată apariția celui de al doilea val de avari, mai întâi, și a proto - bulgarilor, mai apoi, spre sfârșitul secolului VII, în zona Istrului⁹⁰.

Pătrunderea avarilor spre Câmpia Panonică și a bulgarilor spre provinciile dunărene ale Imperiului au afectat oarecum și societatea locală de la Curbura exterioară a Carpaților, fapt reflectat și de unele tezaure de monede bizantine a căror îngropare se datorează, cu probabilitate, acestor evenimente; dar nu au lăsat nici un fel

⁸⁷ De către Victor Teodorescu, de la Muzeul de Istorie și Arheologie al Județului Prahova, Ploiești

⁸⁸ Mauriciu, *Arta militară*, XI, 4, 38, ed. H. Mihăescu, București, 1970, p. 287

⁸⁹ Olteanu, Șt., Grigore, Nina, Nicolae, Victor, 2007, p. 101 - 129

⁹⁰ Teodor 1981, p. 20 - 23

de urme în viața materială sau spirituală a comunităților locale. În Muntenia au fost menționate unele piese ca aparținând populațiilor antrenate în aceste evenimente, dar atribuirea lor nu este suficient de convingătoare (mormântul de avar de la Târgșor).

Antrenată într-un proces continuu de evoluție ascendentă, beneficiind de răgazul de liniște militar - politică ce se instalează în nordul Dunării după anul 700, societatea romană nord-dunăreană va evolua, în secolele VIII - XI, în condiții mai favorabile, fapt ce va influența atât dezvoltarea accentuată a producției materiale în ramurile tradiționale - agricultură, creșterea animalelor, meșteșuguri specializate -, sporirea considerabilă a numărului așezărilor și al populației, cât și evoluția formelor de organizare socială și apariția primelor structuri politice specifice evului mediu timpuriu. Această evoluție, jalonată de coordonate specifice, influențată de Imperiul bizantin, a parcurs un proces de structurare socială - economică și politică, de unificare culturală, care a avut ca rezultat definitivarea societății vechi românești, de tip Dridu. Populația veche românească și-a continuat neîntrerupt existența în numeroasele așezări deschise sau fortificate, cunoscute astăzi datorită efortului unui mare număr de cercetători, pe întreg teritoriul românesc. Aceste comunități au fost obligate de împrejurări să aibă contacte cu ultimii migratori înregistrați de istoria Europei - maghiarii, pecenegii, uzii, cumanii și tătarii, reglementându-și raporturile cu aceștia cel mai adesea pe cale pașnică și continuând să mențină legături strânse cu lumea bizantină.

Evenimentele militare și politice care au loc în nordul Mării Negre și la Dunărea de Jos în secolele IX - XI, în care sunt antrenati, pe de o parte ungurii, obligați de pecenegi să se deplaseze spre Câmpia Panonică, pe de altă parte pecenegii, uzii și cumanii, care pătrund și se așează temporar în spațiul carpato-dunărean, participând, alături de slavii din Cnezatul de Kiev la numeroasele conflicte armate dintre bulgari și Imperiul bizantin, au afectat negativ, stânenind și frânând parțial evoluția societății vechi românești, dar nu au reușit să oprească sau să schimbe viața comunităților stră-românești nord-dunărene.

Revenirea stăpânirii bizantine în Dobrogea și la Dunărea de Jos în secolele X - XI, când sunt incluse direct în sfera administrației imperiale și unele teritorii din stânga fluviului, inclusiv o parte din Muntenia și din sudul Moldovei⁹¹, a revigorat societatea și civilizația veche românească, contribuind hotărâtor la menținerea romanității orientale în acest spațiu, la definitivarea unor trăsături și consolidarea structurilor evului mediu timpuriu românesc. Sprijinind direct păstrarea statutului autonom al acestui spațiu împotriva tendințelor dominante ale Țaratului bulgar, Cnezatului de Kiev sau pecenegilor, Imperiul bizantin a stimulat efortul propriu al societății nord-dunărene spre propășire economică, socială, politică și culturală, spre definitivarea propriilor structuri militar - politice necesare și capabile să-i asigure evoluția viitoare.

⁹¹ Teodor 1981, p. 53 - 54

În ceea ce privește organizarea social - economică a comunităților autohtone nord-dunărene în secolele IV - XI d. Hr., cercetătorii români sunt unanim de acord că societatea locală a fost organizată în obști și uniuni de obști. Scrieri mai vechi⁹² sau mai noi⁹³, ocazionale sau consacrate special acestei probleme, acceptă ideea conform căreia obștea autohtonă, agricolă și păstorească, a constituit forma de organizare social-economică a populației daco-romane, romanice și vechi românești, în cadrul căreia acesta a păstrat, a adâncit și transmis din generație în generație caracterul romanic al civilizației sale, limba latină populară și creștinismul ortodox.

Evoluând din obștea gentilică geto-dacă, prin parcurgerea unui proces de adaptare la evoluția bazei sale economice și sociale, în toată perioada de după cucerirea Daciei de către romani până la apariția goșilor, noua obște sătească vicinală corespunde realităților istorice constituite în acest interval în spațiul carpto-ponto-danubian. Chiar dacă stratificările din sânul obștilor, în faza de început, nu depășeau cadrul medieval timpuriu, de tranziție și de legătură între trecut și viitor, putem admite și aici, în est, prin analogie cu situația menționată de Ammianus Marcellinus în vest, prezența unor conducători de obști și de uniuni de obști, mai mult împărțind dreptatea ca *judecători* = *judeci* = *juzi*, deci rezolvând mai ales problemele din sânul obști decât exercitând funcția de șefi militari, mai curând asigurând funcționarea raporturilor pașnice cu pătura dominantă alogenă decât organizând și conducând lupte sângeroase împotriva migratorilor.

Răspunzând nevoilor de organizare și coordonare a activității economice, esențială pentru existența membrilor săi dar și pentru supraviețuirea în raporturile cu năvălitorii barbari, indiferent de neam, ca și nevoilor de dirijare a raporturilor intra- și intercomunitare, de reprezentare a acestora în relațiile cu migratorii, obștea sătească trebuie să fi avut, dintru-nceput, o structură care să-i permită să-și exercite atribuțiile și să-i asigure funcționarea.

Valorosul document *Pătımirea Sfântului Sava*, relatând din surse directe, primare, evenimentele din a doua jumătate a secolului IV d. Hr. din valea râului Buzău, furnizează importante informații despre existența și funcționarea obștilor în această parte de țară. Precizând că satul în care trăia Sava în ultimele zile ale vieții sale se afla în apropierea / la poalele dealurilor acoperite de crânguri, documentul permite localizarea evenimentelor relatate în nord-estul Munteniei, undeva la ieșirea râului Buzău dintre dealuri⁹⁴.

Concomitent cu confirmarea prezenței și activității în spațiul buzoian a unor preoți și misionari ortodocși, a unui însemnat număr de creștini latinofoni, despre conviețuirea pașnică a acestora cu adepții altor culte în aceleași comunități,

⁹² N. Iorga 1984, p. 19, 25 - 39; idem 1924, p. 35 - 50; G. I. Brătianu 1958, pass.; H. H. Stahl, *Contribuții...* 1958 - 1965, pass.; P. P. Panaitescu, 1964; idem 1969, pass.

⁹³ Teodor 1980, p. 75 - 84; Radu Popa 1980, p. 25 - 39; Zaharia, Eug. 1981, p. 141 - 148; idem 1994, p. 9 - 16; Bogdan - Cătănciu, I. 1993, p. 413 - 431; Olteanu, Șt. 1983, p. 148, 180 - 188; Zugravu, N. 1994, p. 170 - 184

⁹⁴ Constantinescu, E. M. 1999, p. 144 - 145

documentul menționează existența aici, în nord-estul Munteniei, a unui oraș - *polis*, în jurul căruia se grupau mai multe sate - *comai*, în care locuitorii trăiau în case construite din lemn, de veche tradiție dacică. În această zonă este menționată și *o cetate*, în care trăia preotul Guticas, la care încercase să ajungă Sava pentru a petrece împreună sărbătoarea Paștilor, rugându-se împreună *în biserica lui Guticas*. Victor Teodorescu⁹⁵, Emilian Popescu⁹⁶ și alții au propus identificarea cetății menționate cu ansamblul, astăzi arheologic, de la Pietroasele. Desigur, această cetate avea pe lângă rolul militar inerent și unul administrativ, fiind centrul unui sistem organizat, care reprezenta și exercita autoritatea romană în zonă și în întreg spațiul Munteniei dintre Dunăre și Carpații Meridionali, și probabil un rol religios, cum indică mormintele orientate est – vest din cimitirul 1 sau pieptenele decorat cu un porumbel descoperit în castru.

În momentul declanșării celei de a doua serii de persecuții ale goșilor idolatri împotriva creștinilor din Muntenia, în viața satelor din zonă își face simțită prezența obștea sătească. Sfatul obștii hotărăște să-i protejeze pe creștinii din satul lor, iar când Sava refuză această protecție, aceiași conducători l-au izgonit din sat, apoi tot ei, după un timp, i-au îngăduit să vină înapoi. Într-o altă împrejurare ... *unii dintre băștinașii din acel sat ... erau gata să jure ... că nu este nimeni creștin în satul lor ... Când s-a înfățișat prigonitorul, sătenii i-au ascuns pe ai lor și au jurat că în sat nu există creștini, afară de unul singur*. Chemându-l la judecată pe Sava, *Conducătorul [prigonitorilor] a întrebat pe cei de față dacă au ceva de spus în sprijinul său. Ei au răspuns că nu au nimic...*După martirizarea lui Sava, înecat în apa râului *Mouseos*,...*rămășițele sale au fost adunate și îngropate de mâinile fraților* (creștini n.n.).

În această succintă relatare este prezentat întreg mecanismul de funcționare a obștilor romanice din spațiul nord-dunărean. Hotărârile privind rezolvarea problemelor satului se iau în comun de către *unii dintre băștinași*, probabil conducătorii obștii; aceste hotărâri se dezbăteau în sfat - ... *venind în mijloc (Sava) a protestat înaintea tuturor ...*; sfatul își asuma răspunderea pentru aplicarea hotărârilor, ca și pentru revocarea acestora; sfatul era reprezentativ și garant în fața celor care dominau zona; garanția corectitudinii era jurământul, iar dominatorii *prigonitorii* țineau cont de acest jurământ al sfatului obștii. Iată cum, într-o relatare foarte condensată, *Actul martiric al Sfântului Sava* ne oferă cea mai autentică imagine asupra modului de organizare a societății autohtone și a situației istorice din spațiul carpatodunărean la un secol după părăsirea Daciei de către romani.

Organizarea în obști vicinale, bazate pe proprietatea comună asupra unor terenuri și utilități - pășuni, păduri, ape, iazuri, drumuri, resurse minerale (sare, lemn, piatră), îmbinată cu proprietatea privată asupra gospodăriei - casă, grădină, curți, anexe gospodărești și a terenului de cultură, este primul pas pe care populația autohtonă l-a făcut pe drumul organizării social-politice, drum care va duce, în final, la constituirea statelor medievale românești și a dreptului românesc medieval. Păstrarea

⁹⁵ Teodorescu, V. 1984 b, p. 55 - 56

⁹⁶ Popescu, Em. 1983, p. 272

celor două forme de proprietate funciară - colectivă și privată, este asigurată prin aplicarea dreptului de *protimisis*, ceea ce asigura și caracterul închis al obștii: nici un străin nu putea deveni membru al obștii decât prin căsătorie, adopțiune sau frăție de cruce, dreptul de moștenire revenind numai urmașilor legitimi, pe familii. Acest sistem a contribuit în mod hotărâtor la păstrarea caracterului romanic al civilizației, a limbii române, la conservarea trăsăturilor definitorii ale comunităților autohtone, le-a permis acestora să se individualizeze prin raportare la migratori și să-i asimileze pe aceea dintre ei care erau atrași de modul de viață sedentar.

Cercetările arheologice au făcut posibilă recunoașterea grupării membrilor în cadrul obști pe familii, exprimată prin gruparea unor locuințe în *ciorchine* sau prin alinierea de-a lungul ulițelor, cu spații între grupurile de locuințe aparținând unei familii, situație înregistrată, în zona de referință, spre exemplu, pentru secolul IV d. Hr., în așezările de la Bârlad - Valea Seacă⁹⁷ și Gherăseni⁹⁸ (cercetări în curs), pentru secolele VI - VII, la Budureasca, Șirna, Cândești - Buzău, situație asemănătoare cu cea înregistrată la Epurenii, Dodești, Horga, Murgeni, Șuletea, Câmpulunganca. Această structură a societății românești în obști se va menține până în pragul epocii moderne.

Necesități economice, militare și politice, ca exploatarea zăcămintelor minerale (sare, fier, cupru, piatră), valorificarea în comun a cursurilor de apă, amenajarea și exploatarea drumurilor, organizarea schimburilor comerciale / târgurilor periodice zonale, apărarea împotriva năvălitorilor, paza drumurilor și a localităților, construcția cetăților, sancționarea faptelor antisociale etc. au impus gruparea obștilor în uniuni de obști, criteriul esențial care a guvernat această fază de organizare fiind cel teritorial⁹⁹.

Procesul acesta a fost însoțit de perfecționarea structurii obștilor în sensul restrângerii numărului membrilor sfatului obștii, concentrarea atribuțiilor, a *mandatelor* și îndeplinirea acestora de către un număr mai mic de persoane, păstrarea acestor atribuții în sânul unor familii și transmiterea lor ca moștenire, transformarea lor, așadar, în *funcții ereditare*, dar confirmate de obște, împreună cu restructurarea proprietății funciare, acapararea și transformarea în proprietate privată a unor părți din domeniul comun, însușirea de către șefi a unei părți din dările strănse pentru alogeni sau pentru nevoi comune, ceea ce a dus la stratificarea societății bazată pe diferența de avere și, în final, la apariția claselor sociale ale societății medievale și, implicit, la apariția unor organisme, instituții și funcții cu rol determinant în cadrul uniunilor de obști, destinate să rezolve, ca autoritate superioară în cadrul fiecărei colectivități, litigiile apărute între obști sau între persoane aparținând unor obști diferite.

Cu cât obștea devenea mai puternică economic, cu atât avea mai mare nevoie de stabilitate, căuta să rămână un timp mai îndelungat pe aceeași vatră, să folosească aceeași bază materială - locuințe, anexe gospodărești, amenajări, utilități, unelte o perioadă mai îndelungată, economisind muncă și timp. Ca urmare, a crescut nevoia de apărare a localităților și uniunilor de obști, iar ca reflex, funcția militară a conducătorilor de obști și de uniuni de obști devine tot mai importantă și se separă de funcția judecătorească, iar alături de juzi apar cnezii și voievozii. Având în vedere

⁹⁷ Palade 1992, 1993, 2004

⁹⁸ Constantinescu, E. M. 1992

⁹⁹ Teodor 1978, p. 141

sorgintea slavă a ultimilor doi termeni, este posibil ca momentul apariției funcțiilor respective să fie plasat după trecerea slavilor la sud de Dunăre și în perioada când comunitățile locale au început asimilarea ultimelor elemente slave rămase aici¹⁰⁰ sau pătrunse aici ceva mai târziu, slavii târzii.

Cercetările arheologice au dus la localizarea și în nord-estul Munteniei a unor concentrări de așezări care pot fi considerate vetre ale unor uniuni de obști. Astfel de concentrări se găsesc în jurul văii Budureasca, în zona Bucov, pe valea Teleajenului la Slon, în valea Buzăului, de o parte și alta a râului în zona pre-colinară și colinară, în zona Brăilei, în zona confluenței Siretului și Prutului cu Dunărea. Au existat preocupări pentru estimarea dimensiunilor obștilor¹⁰¹ și uniunilor de obști¹⁰², diferențiate între ele chiar în funcție de acest criteriu. Este posibil ca marele cimitir de la Sărata Monteoru să fie expresia existenței în acest spațiu a unei uniuni de obști, în secolele VI - VII d. Hr. Din păcate, nu există date despre modul cum era folosit în epocă un asemenea loc de cult, ceea ce face ca încheierile să rămână la nivel de supoziție.

Uniunile de obști, numite de Nicolae Iorga *romanii populare*¹⁰³, au precedat și, uneori, au fost suprapuse de formațiuni cu o structură social-economică și militar-politică prestatală, numite *țări* sau *ținuturi*, care la rândul lor au exprimat noul stadiu al organizării societății locale, caracteristic, probabil, etapei de graniță dintre încheierea procesului de formare a poporului român și limbii române și debutul civilizației vechi românești de tip Dridu, concomitent cu afirmarea populației vechi românești. Numeroase descoperiri arheologice în întreg spațiul carpato-dunărean atestă existența, la sfârșitul secolului VII, în secolul VIII și mai târziu a unei dense populații¹⁰⁴ pe care o putem numi acum românească sau veche românească, făuritoare a unei culturi materiale și spirituale originale, avându-și rădăcinile în civilizațiile dacică și romană, și cu suportul cultural - ideologic - politic în civilizația bizantină.

La Curbura Carpaților, Țara Vrancei, ținutul Tigheci - Fălciu, Țara Buzăului¹⁰⁵ și, probabil, o țară a Teleajenului și Prahovei au fost principalele structuri social-politice care au funcționat, se supozează, până în preajma încheierii formațiunilor statale de sine stătătoare Țara Românească și Moldova.

Dovezi de viață materială probează o intensă activitate economică, de producție și de schimb, aici, la Curbura Carpaților, unde se întretăiau drumurile pe care circulau mărfurile dinspre nord și vest spre Dunăre și Mare, spre marile centre economice din Peninsula Balcanică, de unde alte mărfuri veneau spre inima țării.

Revenirea stăpânirii bizantine în Dobrogea și la Dunăre, extinderea, probabilă / posibilă a autorității politice, militare și administrative imperiale și asupra unei părți din Muntenia și sudul Moldovei, care, după 971 au fost, se pare, înglobate în *thema*

¹⁰⁰ Radu Popa 1980, p. 31

¹⁰¹ Radu Popa 1980, p. 30; Șt. Pascu 1971, p. 152 - 159

¹⁰² Olteanu, Șt. 1983, p. 184; Radu Popa 1980, p. 27 - 28

¹⁰³ N. Iorga 1984, p. 30

¹⁰⁴ Teodor 178, p. 14, 68 - 70; idem 1981, p. 17 - 23

¹⁰⁵ C. C. Giurescu 1977, p. 83

*Mesopotamiei Occidentale*¹⁰⁶, au făcut ca relațiile dintre societatea veche românească și lumea bizantină să fie foarte active, ceea ce a contribuit la consolidarea unității culturale a spațiului carpato-dunărean, fundamentată pe unitatea etno-lingvistică și religioasă a comunităților umane de aici. Împreună cu unitatea de limbă, tradiții, obiceiuri și ocupații, creștinismul de rit ortodox a constituit unul din elementele fundamentale pe care s-au întemeiat unitatea și independența stră-românească la cumpăna dintre milenii¹⁰⁷.

Prezența Imperiului la Dunăre satisface direct, în parte, nevoia de autoritate statală a societății românești (solii cetăților aflate în nordul Dunării se prezintă în fața împăratului Ioan Tzimiskes în timp ce acesta asedia Durostorul, cerându-și iertare și supunându-se cu ai lor și fortificațiile lor), dar, indirect, stimulează tendințele de independență ale formațiunilor politice prestatale românești în raporturile cu ultimii migratori - maghiari, pecenegi, cumani.

Ca expresia a nevoii dar și a capacității de apărarea a formațiunilor politice prestatale românești, în secolele IX - XI au fost realizate cetăți în mai toate provinciile țării. Ridicate inițial ca sedii ale unor uniuni de obști, așezările fortificate, cetățile sau fortificațiile de dimensiuni mai mici au devenit, cu timpul, capitale ale unor formațiuni politice prestatale - țări, cnezate, voievodate și, implicit, sedii ale unor juzi, cnezi sau voievozi, fiind, totodată, loc de refugiu și de apărare al locuitorilor din așezările ce compuneau formațiunile respective. În alt plan, ele sunt expresia creșterii demografice și economice înregistrate de societatea românească, dar și a stratificării sociale în curs de definitivare, a tendinței de impunere a noilor raporturi între clasa dominantă a noilor stăpâni feudali și marea masă a producătorilor de bunuri materiale.

Până în prezent, cercetările arheologice au dus la identificarea unei asemenea fortificații la Slon, în valea Teleajenului. Ridicată în secolul IX, cetatea de la Slon a suferit mai multe refaceri și modificări până în secolul XII¹⁰⁸, relevând puternice influențe bizantine în concepția, construcția și folosirea sa. Prezența acestei fortificații a fost pusă în legătură cu existența unui cnezat aici, în valea Teleajenului, în imediata apropiere a zăcămintelor de sare de la Slănic, Teișani și Gura Vîtioarei, pe care le apăra, le exploata și a căror bogăție o comercializa pe *drumul sării* ce lega Slonul (sare) cu Dunărea în zona gurilor Argeșului¹⁰⁹.

Un rol deosebit de important în dezvoltarea economică a zonei, în primul rând a comerțului, trebuie să-l fi avut exploatarea, transportul și comercializarea sării, unul din produsele indispensabile vieții și importantă resursă economică pentru comunitățile care dețineau asemenea zăcăminte. Activitatea de valorificare a zăcămintelor de sare de la poalele munților Buzăului a impus amenajarea și întreținerea unor drumuri, crearea unor centre de schimb amplasate în apropierea marilor drumuri comerciale; ele vor constitui nucleul viitoarelor orașe medievale din zonă, fiind, în același timp, expresia siguranței teritoriului de aici, a exercitării unei puteri politico-militare capabilă să asigure protecția și promovarea acestor activități.

¹⁰⁶ Teodor 1981, p. 53; idem 2003, p. 92

¹⁰⁷ Teodor 2003, p. 93 - 94

¹⁰⁸ Comșa 1978, p. 303 - 317; N. Iorga 1993, ed. V. Spinei, p. 71, fig. 9 / 4; Teodor 1981, p. 45.

¹⁰⁹ Comșa 1987, p. 39 - 44, harta

Situația este similară cu cea din valea Teleajenului, unde se dezvoltă centrele de la Slon și Bucov, și cu cea din valea Putnei ori de pe cursul inferior al Bârladului. Coroborând descoperirile arheologice de la Dragosloveni, pe malurile Râmnei, între Căndești și Gugești, de la Câmpineanca, Budești și Focșani, Maria Comșa a emis ipoteza existenței unei fortificații, asemănătoare celei de la Slon, în zona Focșanilor, pe teritoriul actualului oraș sau în împrejurimi¹¹⁰, în secolele IX - X. Această fortificație este, și ea, pusă în legătură cu existența unui drum al sării pe care erau valorificate zăcămintele de la Tg. Ocna și Slănicul Moldovei.

Un drum al sării a existat și în valea Buzăului; el se păstrează în tradiția locului și este legat de zăcămintele de sare de la Mânzălești - *Malu cu sare*, *Sări* - Bisoca, Bozioru de Sus - *Murătoarea*, Chiliile, Pătârlagele - la *Crâng* și la *Muscel*, Colți, Sărata Monteoru. Ca și în celelalte zone, zăcămintele de sare din zona Buzăului trebuie să fi intrat de timpuriu în sfera de interes a organizării social-politice și administrative locale, constituind, împreună cu alte bogății - minereu de fier, piatră de construcție, lemn, lână, piei, vin etc. - una din principalele resurse ale dezvoltării economice a comunităților omenești din zonă.

Un alt drum păstrat în tradiția istorică¹¹¹ a văii Buzăului este *drumul lânii*; în zona colinară și montană acesta avea mai multe ramificații: una spre Muntele Penteleu, alta spre Munții Siriului și zona Chioajdelor, alta pe valea Slănicului spre Lopătari-Mânzălești-Bisoca. Aceste ramificații se concentrau într-un drum unic la ieșirea râului Buzău dintre dealuri, unde se aflau mai multe vaduri lesnicioase; aici se întâlneau cu marele drum comercial care lega Moldova de Muntenia și cu drumul care, pe valea Buzăului, lega Țara Bârsei de valea Dunării, fie la Brăila, fie la gura Ialomiței unde, pe locul Orașului de Floci medieval, au fost semnalate vestigiile arheologice din secolele X - XI, fie la gura Argeșului.

Chiar dacă, deocamdată, mai există probleme de clarificat în legătură cu evoluția societății românești în secolele IX - XI în această zonă, rezultatele cercetărilor confirmă existența, la Curbura Carpaților, a unor puternice formațiuni politico-militare prestatiale - *țări* și *cnezate*, care vor participa, în vremurile următoare, la realizarea unității politice și la formarea statelor medievale românești.

¹¹⁰ Comșa 1987, p. 39 - 44

¹¹¹ În tradiția locală a zonei Buzăului se păstrează și amintirea existenței unui drum al vinului, care, târziu, în Evul Mediu dezvoltat, avea ramificații spre Bizanț și Italia, până la Florența.

Abstract

The north-east area of the Muntenia had known, in time, a permanent habitation, the evolution of the daco-getic autochthon population from Romanization and christianism to the ancient Romanian people. This process was developed in the same time with the changes in the social and political structure, from the gentilical community to the vicinal community and also by making of the social, economical, political and military resorts who have a great contribution to the recently born medieval Romanian states. In this area was alive confederations of communities, known also as „romanii populare” who generated political structures as „countries” or „cnezate” (Țara Buzăului, Țara Vrancei, Ținutul Tigheci – Fălciu, Țara Teleajenului și Prahovei).

BIBLIOGRAFIE

- ***, *Istoria Românilor 2001 = „Istoria Românilor”*, vol. II, *Daco-romani, romanici, alogeni*, Ed. Academia Română, București, 2001, 842 p., 115 figuri, 26 planșe color
- ***, *Istoria Românilor 2001 = „Istoria Românilor”*, vol. III, *Genezele românești*, Ed. Academia Română, București, 2001, 695 p., 108 figuri, 41 planșe color
- ***, *In memoriam ION NESTOR*, Buzău, 2005, 238 p.
- ***, *Istoria României*, vol. I, București, Editura Academiei, 1960
- Artimon, Paragină 1979 = Al. Artimon, A. Paragină, *Raport preliminar de cercetare arheologică la Adjudu Vechi*, în „MCA”, XIII, Oradea, 1979, p. 369 - 370
- Artimon, Paragină 1980 = Al. Artimon, A. Paragină, *Descoperirile de epocă feudală de la Adjudu Vechi, jud. Vrancea*, în „MCA”, XIV, Tulcea, 1980, p. 391 - 397
- Artimon, Paragină 1981 = Al. Artimon, A. Paragină, *Descoperiri arheologice de la Adjudu Vechi și semnificația lor istorică*, în „Vrancea. Studii și comunicări”, IV, Focșani, 1981, p. 149 - 155 (150)
- Barnea, Iliescu 1982 = I. Barnea, O. Iliescu, *Constantin cel Mare*, București, 1982
- Bârză 1979 = Lîgia Bârză, *Continuitatea creației materiale și spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii*, București, 1979
- Bârză 1980 = Lîgia Bârză, *Continuitatea elementului autohton în spațiul nord - dunărean*, în „2050 de ani de la făurirea de către Burebista a primului stat independent și centralizat al geto - dacilor”, București, 1980, p. 158 - 186
- Bobi 1981 = Victor Bobi, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Vrancea (Dovezi ale continuității de locuire din secolele II - VII e. n.)*, în „Vrancea. Studii și comunicări”, IV, Focșani, 1981, p. 97 - 140
- Bobi, Paragină 1996 = V. Bobi, A. Paragină, *Vârteșcoiu, com. Vârteșcoiu, jud Vrancea*, în „Situri arheologice cercetate în perioada 1983 - 1992”, Brăila, 1996, p. 125 / 291
- Brudiu 1970 = Mihai Brudiu, *Cercetări periegetice în sudul Moldovei*, în „MCA”, IX, 1970, p. 511 - 528
- Brudiu 1980 a = M. Brudiu, *Săpăturile de salvare din castellum de pământ (secolele II - III) descoperit la Galați*, în „MCA”, XIV, Tulcea, 1980, p. 314 - 320
- Brudiu 1980 b = M. Brudiu, *Rezultatul cercetărilor de la Vânători, jud. Galați*, în „MCA”, XIV, Tulcea, 1980, p. 398 - 406

- Brudiu 1983 = M. Brudiu, *Cercetări arheologice de salvare la Vânători, jud. Galați*, în „MCA”, XV, București, 1983, p. 407 - 414
- Brudiu 1997 = M. Brudiu, *Cercetări arheologice cu caracter de salvare în județul Galați*, în „Cronica Cercetărilor Arheologice 1983 – 1992”, București, 1997, p. 33 - 34 / 25
- Brudiu 1998 = M. Brudiu, *Tuluțești - Valul antic Traian*, în „CCA 1997”, Călărași, 1998, p. 82 / 101
- Canache, Curta 1994 = A. Canache, F. Curta, *Depozite de unelte și arme medievale timpurii de pe teritoriul României*, în „Mousaios”, IV / I, Buzău, 1994, p. 179 - 221
- Chihaia 1973 = Pavel Chihaia, *Un complex necunoscut de sihăstrie din munții Buzăului din vremea lui Neagoe Basarab*, în „SCIA, Seria Artă plastică”, t. 20, 1973, 1, p. 3 - 20
- Chihaia 1974 = Pavel Chihaia, *Date noi despre bisericuțele rupestre din Munții Buzăului*, în „Glasul Bisericii”, XXXIII, 1974, 5 - 6, p. 507 - 518
- Chihaia 1976 = Pavel Chihaia, *De la Negru Vodă la Neagoe Basarab*, București, 1976, p. 240 - 251, fig. 57 - 73, (246, n. 40, fig. 58, 70 - Peștera lui Iosif)
- Chiriac 1980 = Costel Chiriac, *Câteva considerații asupra tezaurului de monede bizantine de la Gropeni, jud. Brăila*, în „Istros”, I, 1980, p. 257 - 262
- Chiriac 1993 = C. Chiriac, *Expediția avară din 578 - 579 și evidența numismatică*, în „AM”, XVI, 1993, p. 191 - 203
- Ciucă 1973 = Nicoleta Ciucă, *Descoperiri de tip Protodridu la Bârlad - cartierul Munteni, jud. Vaslui (1964)*, în „MCA”, X, 1973, p. 225 - 229
- Comșa 1979 = M. Comșa, *Raport preliminar asupra săpăturilor de la Slon - Prahova (Campania 1978)*, în „MCA”, XIII, Oradea, 1979, p. 309 - 310
- Comșa 1981 = Maria Comșa, *Un cuptor de ars oale din sec IV descoperit la Dumbrăveni, județul Vrancea*, în „Vrancea. Studii și comunicări”, IV, Focșani, 1981, p. 89 - 95
- Comșa 1983 = M. Comșa, *Raport preliminar asupra săpăturilor executate la Slon*, în „MCA”, XV, București, 1983, p. 437 - 438
- Constantinescu E. M. 1978 = Marius Constantinescu, *Descoperiri arheologice din secolele III și IV e. n. la Izvoru Dulce, comuna Merei, județul Buzău*, în „SCIVA”, 29, 1978, 1, p. 123 - 138
- Constantinescu E. M. 1980 = E. M. Constantinescu, *Săpăturile arheologice de la Ulmeni*, în „MCA”, XIV, Tulcea, 1980, p. 468 - 471
- Constantinescu E. M. 1981 = Eugen - Marius Constantinescu, *Considerații privind atestarea documentară și arheologică a zonei Buzăului în secolul IV d. Hr.*, în „Mousaios”, III, 1981, p. 31 - 34
- Constantinescu E. M. 1992 = E. M. Constantinescu, *Rezultate ale cercetărilor arheologice de la Gherăseni, județul Buzău din secolul IV*, în „Carpica”, XXIII / 2, Bacău, 1992, p. 193 - 208
- Constantinescu E. M. 1993 = E. M. Constantinescu, *Stațiunea de la Ulmeni, jud. Buzău*, în „MCA, XVII / II, București, 1993, p. 315 - 320
- Constantinescu E. M. 1994 a = E. M. Constantinescu, *Rezultate ale cercetărilor arheologice de la Gherăseni - Grindul Cremenea în campania 1992*, în „Mousaios”, IV / I, Buzău, 1994, p. 105 115
- Constantinescu E. M. 1994 b = E. M. Constantinescu, *Morminte de călăreți nomazi de la cumpăna mileniilor descoperite în județul Buzău*, în „Mousaios”, IV / I, Buzău, 1994, p. 165 - 177
- Constantinescu E. M. 1994 c = E. M. Constantinescu, *Gherăseni, județul Buzău*, în „CCA 1993”, Satu Mare, 1994, p. 27 / 55
- Constantinescu E. M. 1995 = E. M. Constantinescu, *Gherăseni, jud. Buzău*, în „CCA 1994”, Cluj - Napoca, 1995, p. 34 - 35 / 52

- Constantinescu E. M. 1996 = E. M. Constantinescu, *Gherăseni, jud. Buzău*, în „CCA 1995”, Brăila, 1996, p. 48 - 49 / 60
- Constantinescu E. M. 1997 = E. M. Constantinescu, *Gherăseni, județul Buzău*, în „CCA 1996”, București, 1997, p. 20 - 21 / 39
- Constantinescu, E. M. 1999 = Eugen – Marius Constantinescu, *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre. Nord-estul Munteniei și sud-vestul Moldovei în veacurile IV – XI d. Hr.*, București, 1999, 279 p, 6 hărți, 39 figuri, 15 planșe
- Constantinescu, Paragină 1980 = Gh. Constantinescu, A. Paragină, *Cercetările arheologice de la Budești - Cotești, jud. Vrancea*, în „MCA”, XIV, Tulcea, 1980, p. 468 - 479
- Constantinescu Gh. 1993 = Gh. Constantinescu, *Unelte folosite pe teritoriul județului Vrancea, sec. IV - XII*, în „Vrancea. Studii și comunicări”, VIII - X, Focșani, 1993, p. 109 - 120
- Constantiniu 1966 = Margareta Constantiniu, *Elemente romano - bizantine în cultura materială a populației autohtone din partea centrală a Munteniei în sec. VI - VII e. n.*, în „SCIV”, 17, 4, 1966, p. 661 - 685
- Cristea 1994 = Florentin - Liviu Cristea, *Cercetări arheologice în cadrul complexului brâncovenesc "Adormirea Maicii Domnului" din Râmnicu Sărat. Așezarea prefeudală*, în „Mousaios”, IV / I, 1994, p. 253 - 267
- Delehaye, H. Anal. Boland. = H. Delehaye, S. J., *Saints de Thrace et de Mesie*, în „Analecta Bolandiana”, t. XXXI, Bruxelles, 1912, p. 216 - 221
- Diaconu & col. 1959 a = Gh. Diaconu, S. Morintz, Dinu V. Rosetti și Gh. Cantacuzino, *Săpăturile arheologice de la Târgșor Vechi*, în „MCA”, V, 1959, p. 619 - 629
- Diaconu & col 1959 b = Gh. Diaconu, Dorin Popescu, N. Constantinescu, S. Morintz, *Șantierul arheologic Târgșor*, în „MCA”, VI, 1959, p. 727 - 745
- Diaconu & col 1961 = Gh. Diaconu, D. Popescu, N. Constantinescu, V. I. Teodorescu, *Șantierul arheologic Târgșor*, în „MCA”, VII, 1961, p. 631 - 644
- Diaconu & col 1961 = Gh. Diaconu, N. Constantinescu, *Șantierul arheologic Târgșor*, în „MCA”, VIII, 1962, p. 537 - 545
- Diaconu 1964 = Gheorghe Diaconu, *Despre taifali în lumina cercetărilor arheologice (aspectul Târgșor - Olteni)*, SCIV, 15, 4, 1964, p. 467 - 483
- Diaconu 1965 = Gheorghe Diaconu, *Târgșor. Necropola din secolele III - IV e. n.*, București, 1965
- Diaconu 1973 = Gh. Diaconu, *Descoperirile arheologice de la Gherăseni - Buzău*, în „Studii și cercetări de istorie buzoiană”, I, Buzău, 1973, p. 7 - 13
- Diaconu 1976 = Gh. Diaconu, *Castrul de la Pietroasa*, în Al. Odobescu, „Opere”, IV, București, 1976, ed. M. Babeș
- Diaconu 1977 = Gh. Diaconu, *Așezarea și necropola de la Gherăseni - Buzău*, în „SCIVA”, 28, 3, 1977, p. 431 - 457
- Diaconu & col. 1977 = Gh. Diaconu & col., *L'ensemble archéologique de Pietroasele*, în „Dacia”, N. S., tome XXI, 1977, p. 199 - 220
- Diaconu & col. 1979 a = Gh. Diaconu & col., *Raport asupra cercetărilor arheologice de la Târgșor Vechi, jud. Prahova*, în „MCA”, XIII, Oradea, 1979, p. 319 - 320
- Diaconu & col. 1979 = Gh. Diaconu, M. Tzony, V. Drâmbocianu, *Șantierul arheologic Pietroasa - Buzău 1978*, în „MCA”, XIII, Oradea, 1979, p. 319 - 320
- Diaconu 1983 = Gh. Diaconu, *Buzăul din cele mai vechi timpuri până în anul 1000*, în „Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților”, I, Buzău, 1983, p. 30 - 42
- Diaconu 1986 = Gh. Diaconu, în „Dacia”, N. S., XXX, 1986, p. 177 - 180
- Diaconu 1994 = Gh. Diaconu, *Morminte din secolul al V - lea e. n. de la Pietroasele*, în „Mousaios”, IV / I, Buzău 1994, p. 125 - 131

- Diaconu 1997 = Gh. Diaconu, *Târgșoru Vechi, jud. Prahova*, în „CCA 1996”, București, 1997, p. 65 / 113
- Diaconu & col. 1998 = Gh. Diaconu, Gh. I. Cantacuzino, D. Lichiardopol, *Târgșoru Vechi, jud. Prahova*, în „CCA 1997”, Călărași, 1998, p. 77 / 95
- Diaconu 2003 = Gheorghe Diaconu, *Târgșor – un sit milenar, Studii de istorie și arheologie*, Ploiești, 2003, p. 382.
- Diaconu P. 1970 = Petre Diaconu, *Les Petchénègues au Bas - Danube*, București, 1970
- Diaconu P. 1978 = P. Diaconu, *Les Coumans au Bas - Danube aux XIe et XIIe siècles*, București, 1978
- Dimian 1957 = Irimia Dimian, *Câteva descoperiri monetare bizantine pe teritoriul României*, în „Studii și cercetări de numismatică”, I, București, 1957, p. 189 - 216
- Dragomir 1959 a = I. T. Dragomir, *Raport asupra săpăturilor întreprinse la Largu*, în „MCA”, V, 1959, p. 475 - 484
- Dragomir 1959 b = I. T. Dragomir, *Săpăturile arheologice de la Cavadinești*, în „MCA”, VI, 1959, p. 453 - 471
- Dragomir 1959 c = I. T. Dragomir, *Săpăturile arheologice de la Largu*, în „MCA”, VI, 1959, p. 487 - 508
- Dragomir 1961 = I. T. Dragomir, *Săpăturile arheologice de la Cavadinești*, în „MCA”, VII, 1961, p. 151 - 162
- Dragomir 1962 = I. T. Dragomir, *Săpăturile arheologice întreprinse la Bălteni*, în „MCA”, VIII, 1962, p. 11 - 23
- Dragomir 1966 = I. T. Dragomir, *Descoperiri hunice la Bălteni, în nord - estul Câmpiei Române*, în „SCIV”, 17, 1, 1966, p. 181 - 188
- Dragomir 1969 = I. T. Dragomir, *Cavalerul trac de la Tirighina - Barboși*, în „Danubius”, 2 - 3, Galați, 1969, p. 71 - 80
- Dragomir 1970 a = I. T. Dragomir, *Cavalerii danubieni din castellum roman de la Tirighina - Barboși*, în „Danubius”, IV, Galați, 1970, p. 123 - 131
- Dragomir 1970 b = I. T. Dragomir, *Descoperiri arheologice la Rogojeni, pe valea Horincii (jud. Galați)*, în „MCA”, IX, 1970, p. 503 - 510
- Drâmbocianu 1980 = V. Drâmbocianu, *Cercetările arheologice de la Vadu Sorești, comuna Zărnești, jud. Buzău*, în „MCA”, XIV, Tulcea, 1980, p. 16 - 24
- Drâmbocianu 1993 = V. Drâmbocianu, *Stațiunea de la Vadu Sorești, jud. Buzău*, în „MCA”, XVII / II, București, 1993, p. 469 - 478
- Drâmbocianu 1995 = V. Drâmbocianu, *Vadu Sorești, com Fundeni, jud. Buzău*, în „CCA 1994”, Cluj - Napoca, 1995, p. 97, /142
- Florescu, Miclea 1980 = Radu Florescu, I. Miclea, *Strămoșii românilor. Vestigii milenare de cultură și artă. Daco - romanii*, I, II, București, 1980
- Giurescu 1936 = C. C. Giurescu, *Mormântul germanic de la Chiojdu*, în „RIR”, V - VI, 1935 - 1936, p. 337 sqq
- Gostar 1962 = N. Gostar, *Săpăturile și sondajele de la Șendreni - Barboși*, în „MCA”, VIII, 1962, p. 505 - 511
- Gostar 1967 = N. Gostar, *Unitățile militare din castellum roman de la Barboși*, în „Danubius”, I, 1967, p. 107 - 113
- Harhoiu 1994 = Radu Harhoiu, *Morminte cu arme descoperite la Pietroasele*, în „Mousaios”, IX / I, Buzău, 1994, p. 117 - 123
- Hartuche 1980 a = N. Hartuche, *Preliminarii la repertoriul arheologic al județului Brăila*, în „Istros”, I, Brăila, 1980, p. 281 - 354
- Hartuche 1980 b = N. Hartuche, *Raport asupra săpăturilor arheologice de la Lișcoteanca, jud. Brăila*, în „MCA”, XIV, Tulcea, 1980, p. 67 - 87

- Hartuche, Anastasiu 1980 = N. Hartuche, F. Anastasiu, *Morminte de călăreți nomazi descoperite în jud. Brăila*, în „Istros”, I, 1980, p. 263 - 280
- Ioniță 1966 = I. Ioniță, *Contribuții cu privire la cultura Sântana de Mureș - Cerneahov pe teritoriul României*, în „AM”, IV, 1966, p. 189 - 259
- Ioniță 1982 = Ion Ioniță, *Din istoria și civilizația dacilor liberi*, Iași, 1982
- Ioniță A. 1998 = Adrian Ioniță, *Dridu, La Metereze*, în „CCA 1997”, Călărași, 1998, p. 20 / 25
- Mamalaucă 1995 = M. Mamalaucă, *Ivești - Pogonești, jud. Vaslui*, în „CCA 1994”, Cluj - Napoca, 1995, p. 46 / 68
- Mamalaucă 1996 = Mircea Mamalaucă, *Ivești, județul Vaslui*, în „Situri arheologice cercetate în perioada 1983 - 1992”, Brăila, 1996, p. 63 / 144
- Mamalaucă 1997 = M. Mamalaucă, *Pogonești - Ivești, jud. Vaslui*, în „CCA 1996”, București, 1997, p. 46 - 47 / 82
- Mamalaucă 1998 = M. Mamalaucă, *Pogonești - Ivești, jud. Vaslui*, în „CCA 1997”, Călărași, 1998, p. 58 - 59 / 68
- Mauricius, *Arta militară*, ed. H. Mihăescu, București, 1970
- Mihai 1983 = Viorica Mihai, *Cercetările arheologice de la Dridu "La Metereze" (1978 - 1980)*, în „MCA”, XV, București, 1983, p. 439 - 445
- Mitrea 1968 = I. Mitrea, *Descoperiri prefeudale din regiunea central estică a Carpaților Orientali și din zona de contact cu Podișul Moldovei*, în „Carpica”, I, Bacău, 1968, p. 249 - 259
- Mitrea 1976 = I. Mitrea, *Săpăturile de salvare din așezarea prefeudală de la Lespezi - Homocea*, în „Carpica”, VIII, 1976, p. 183 - 190
- Mitrea 1978 = I. Mitrea, *Cercetări arheologice privind secolele IV - XI în județul Vrancea*, în „Vrancea. Studii și comunicări”, I, 1978, p. 45 - 80
- Mitrea 1979 = I. Mitrea, *Influențe bizantine în cultura materială și spirituală din regiunea subcarpatică a Moldovei în secolele VJ - IX*, în „SCIVA”, 30, 2, 1979, p. 145 - 162
- Mitrea 1985 = I. Mitrea, *Remarcabile rezultate ale cercetărilor arheologice în ultimele două decenii privind etnogeneza și continuitatea românilor, la est de Carpați*, în „Carpica”, XVII, Bacău, 1985, p. 17 - 26
- Mitrea 1991 = I. Mitrea, *Elemente de cultură materială și spirituală din regiunea central - sud vestică a Moldovei și sud - vestul Transilvaniei în secolele VI - X, expresie a unității etnice pe ambele versante ale Carpaților*, în „Vrancea. Studii și comunicări”, VIII - X, Focșani, 1991, p. 81 - 108
- Mitrea 1992 = I. Mitrea, *Realități arheologice și etno - culturale în spațiul carpato - nistrean în secolele VI - VII*, în „Carpica”, XXIII / 2, Bacău, 1992, p. 209 - 221
- Mitrea, Eminovici, Momanu 1996 = I. Mitrea, C. Eminovici, V. Momanu, *Gutinaș. La Siliște*, în „Situri arheologice cercetate în perioada 1983 - 1992”, Brăila, 1996, p. 58 / 133
- Mitrea, Eminovici 1997 = I. Mitrea, C. Eminovici, *Ștefan ce Mare, jud. Bacău*, în „CCA 1983 - 1992”, București, 1997, p. 105 - 106 / 70
- Morintz, Bichir 1959 = S. Morintz, Gh. Bichir, *Săpăturile de la Pădureni*, în „MCA”, VI, 1959, p. 487 - 495
- Neamțu 1966 = Vasile Neamțu, *Contribuții la problema uneltelor de arat din Moldova în perioada feudală*, în „AM”, IV, 1966, p. 293 - 316
- Nestor, Zaharia 1959 a = I. Nestor, Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Sărata Monteoru*, în „MCA”, V, 1959, 511 - 518
- Nestor, Zaharia 1959 b = Ion Nestor, Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Sărata Monteoru*, în „MCA”, VI, 1959, p. 509 - 514

- Nestor, Zaharia 1961 = Ion Nestor, Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Sărata Monteoru*, în „MCA”, VII, 1961, p. 513 - 517
- Nestor 1962 = Ion Nestor, *Arheologia perioadei de trecere la feudalism pe teritoriul României*, în „Studii. Revistă de istorie”, XV, 6, 1962, p. 1425 - 1438
- Nestor 1964 = Ion Nestor, *Despre cultura romanică*, în „RRH”, III, 3, 1964, p. 399 sqq.
- Nestor, I. 1960 = I. Nestor, *Principalele realizări ale arheologiei românești în anii regimului democrat – popular*, în „SCIV”, 11, 1, 1960, p. 17 - 22
- Nicu, Țau 1980 = Mircea Nicu, Stela Țau, *Necropola birituală din secolul IV de la Barcea, jud. Galați*, în „MCA”, XIV, Tulcea, 1980, p. 373 - 397
- Nicu, Țau 1983 = Stela Țau, Mircea Nicu, *Necropola din secolul IV de la Barcea*, în „MCA”, XV, București, 1983, p. 415 - 428
- Nicu, Țau 1986 = Stela Țau, Mircea Nicu, *Săpăturile arheologice din necropola birituală din secolul IV de la Barcea, jud. Galați*, în „MCA”, XVI, București, 1986, p. 172 - 179
- Oberländer - Târnoveanu, E., Popușoi, E. 1992 = Ernest Oberländer - Târnoveanu, Eugenia Popușoi, *Descoperiri de monede bizantine în jurul Bârladului*, în „Carpica”, XXIII / 2, Bacău, 1992, p. 223 - 246
- Oberländer - Târnoveanu, E., Constantinescu, E. M. 1994 = Ernest Oberländer - Târnoveanu, Eugen - Marius Constantinescu, *Monede romane târzii și bizantine din colecția Muzeului Județean Buzău*, în „Mousaios”, IV / I, Buzău, 1994, p. 311 - 341
- Odobescu 1889 = Al. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome I, Paris, 1889
- Odobescu 1896 = AL. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome II, Paris, 1896
- Odobescu 1900 = AL. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome III, Paris, 1900
- Odobescu 1889 - 1900 = Al. Odobescu, *Opere*, vol. IV, București, 1976, ed. Mircea Babeș
- Olteanu 1979 a = Șt. Olteanu, *Cu privire la începuturile valorificării minereului de fier pe teritoriul României în lumina cercetărilor recente*, în „SCIVA”, 30, 2, 1979, p. 137 - 144
- Olteanu 1979 b = Șt. Olteanu, *Arheologia și studiul structurilor medievale timpurii ale satului românesc*, în „SCIVA”, 30, 3, 1979, p. 403 - 419
- Olteanu & col. 1979 = Șt. Olteanu, V. Teodorescu, N. Neagu, *Cercetările arheologice de la Șirna - Prahova*, în „MCA”, XIII, Oradea, 1979, p. 277 - 280
- Olteanu & col. 1980 = Șt. Olteanu, V. Teodorescu, N. Neagu, *Rezultatele cercetărilor arheologice de la Șirna - Prahova*, în „MCA”, XIV, Tulcea, 1980, p. 417 - 422
- Olteanu & col. 1983 = Șt. Olteanu, Nina Neagu, *Rezultatul cercetărilor arheologice de la Șirna - Prahova*, în „MCA”, XV, București, 1983, p. 384 - 387
- Olteanu, Neagu 1986 = Olteanu Șt., Neagu, N., *Așezările din secolele III - XI de la Șirna, jud. Prahova*, în „MCA”, XVI, (Vaslui, 1982), București, 1986, p. 155 - 157
- Olteanu & col. 1993 = Olteanu, Șt., Nina Neagu, V. Nicolae, *Locuințe din sec. IV - VI și IX - X, descoperite la Șirna, jud. Prahova*, în „MCA”, XVII / II, București, 1993, p. 347 - 348
- Olteanu & col. 1995 = Șt. Olteanu, V. Nicolae, Nina Neagu, *Șirna, jud. Prahova*, în „CCA 1994”, Cluj - Napoca, 1995, p. 90 / 128
- Olteanu, Neagu 1996 = Șt. Olteanu, Nina Neagu, *Șirna. Fântâna lui Hârțu, județul Prahova*, în „Situri arheologice cercetate în perioada 1983 - 1992”, Brăila, 1996, p. 104 / 240
- Olteanu, Șt. 1983 = Ștefan Olteanu, *Societatea românească la cumpănă de milenii (secolele VIII - XI)*, București, 1983, 230 p., 1 hartă (în text), 23 figuri (în text)
- Olteanu, Șt. 2005 = Ștefan Olteanu, *Cu privire la etapa timpurie a culturii „Dridu”*.
- Olteanu, Șt. & colab 2007 = Ștefan Olteanu, Nina Grigore, Victor Nicolae, *Comunitatea sătească de la Șirna, județul Prahova, (secolele II - X d. Hr.)*, în lumina izvoarelor arheologice, București, 2007, 295 p., 1 plan, 36 figuri, 53 planșe, 29 foto

- Palade 1966 = V. Palade, *Atelierele pentru prelucrat piepteni de os din secolul al IV -lea de la Bârlad - Valea Seacă*, în „AM”, IV, 1966, p. 261 - 277
- Palade 1969 = V. Palade, *Un cuptor din secolul al IV -lea e. n., la Fântânele (com. Zorleni, jud. Vaslui)*, în „Memoria Antiquitatis”, I, Piatra Neamț, 1969, p. 339 - 361
- Palade 1973 = V. Palade, *Săpăturile arheologice de la Bogdănești - Fălciu, jud. Vaslui (1967 - 1968)*, în „MCA”, X, 1973, p. 169 - 189
- Palade 1979 = Vasile Palade, *Săpăturile arheologice din necropola de la Bârlad - Valea Seacă. Campania din anul 1978*, în „MCA”, XIII, Oradea, 1979, p. 265 - 270
- Palade 1980 = Vasile Palade, *Necropola din secolul IV și de la începutul secolului V e. n. de la Bârlad - Valea Seacă*, în „MCA”, XIV, Tulcea, 1980, p. 407 - 416
- Palade 1983 = Vasile Palade, *Săpăturile arheologice din necropola de la Bârlad - Valea Seacă*, în „MCA”, XV, București, 1983, p. 398 - 406
- Palade 1989 = Vasile Palade, *Cercetările de la Bârlad - Valea Seacă*, în „AMM”, IX - XI, 1987 - 1989, Vaslui, 1989, p. 67 - 75
- Palade 1992 = Vasile Palade, *Unele observații cu privire la aspectul etnic al populației din aria culturii Sântana de Mureș în lumina cercetărilor din așezările și necropolele de la Bârlad - Valea Seacă, Zorleni - Fântânele, Banca - Gară și Fălciu - Bogdănești*, în „Carpica”, XXIII / 1, Iași, 1992
- Palade 1993 = Vasile Palade, *Așezarea din secolul IV de la Bârlad - Valea Seacă*, în „MCA”, XVII / II, București, 1993, p. 329 - 334
- Palade 2004 = Vasile Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad - Valea Seacă (Sfârșitul sec. al III-lea - a doua jumătate a sec. al V-lea) - Monografie*, București, 2004, 720 p., 4 planuri, 296 figuri, 12 p. fotografii
- Panaiteșcu 1964 = P. P. Panaiteșcu, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova*, București, 1964
- Paragină 1978 = Anton Paragină, *Două piese de metal din feudalismul timpuriu descoperite în comuna Jariștea, județul Vrancea*, în „Vrancea. Studii și comunicări”, I, Focșani, 1978, p. 81 - 84
- Paragină, Constantinescu 1980 = A. Paragină, Gh. Constantinescu, *Descoperiri arheologice din secolele IX - XI pe teritoriul localității Budești (județul Vrancea)*, în „Vrancea. Studii și comunicări”, III, Focșani, 1980, p. 71 - 87
- Paragină 1980 = Anton Paragină, *Date istorice și arheologice privind viticultura în județul Vrancea*, în „Vrancea. Studii și comunicări”, III, Focșani, 1980, p. 153 - 168 (154 - 155, 166 - 168 unde sunt fig. 3, 4, 5)
- Paragină 1994 = A. Paragină, *Piese din secolele XI - XIV descoperite în zona de Curbură a Carpaților*, în „Mousaios”, IV / I, Buzău, 1994, p. 223 - 229
- Pârvan, Getica = Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926
- Pârvan 1913 = V. Pârvan, *Castrul de la Poiana și drumul roman prin Moldova de Jos*, în „ARMSI”, seria II, 1913, 36, p. 106 - 119
- Pârvan 1923 = V. Pârvan, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, București, 1923
- Petrescu - Dâmbovița, Teodor 1987 = M. Petrescu - Dâmbovița, Dan Gh. Teodor, *Sisteme de fortificații medievale timpurii la est de Carpați. Așezarea de la Fundu Herții (jud. Botoșani)*, Iași, 1987
- Popescu, Em. 1983 = Emilian Popescu, *Creștinismul în Eparhia Buzăului până în secolul al VII-lea*, în „Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților”, vol. I, Buzău, 1983, p. 259 - 277
- Popușoi 1996 a = Eugenia Popușoi, *Bârlad "Valea Seacă", jud. Vaslui*, în „Situri 1983 - 1992”, Brăila, 1996, p. 12 / 13

- Popușoi 1996 b = Eugenia Popușoi, *Zorleni, Fântânele, jud. Vaslui*, în „Situri arheologice cercetate în perioada 1983 – 1992”, Brăila 1996, p. 127 / 298
- Popușoi 1997 = Eugenia Popușoi, *Bârlad - Valea Seacă*, în „CCA 1983 – 1992”, București, 1997, p. 6 - 8 / 6
- Procopius din Caesarea, *Războiul cu goții*, București, 1963
- Protase 1971 = D. Protase, *Riturile funerare la daci și daco - romani*, București, 1971
- Sanie 1969 = S. Sanie, *Medalioane și tipare romane descoperite la Tirighina - Barboși*, în „Danubius”, 2 - 3, Galați, 1969, p. 81 - 94
- Sanie - Dragomir 1970 = S. Sanie, I. T. Dragomir, *Continuitatea locuirii dacice în castrul de la Barboși - Galați*, în „Danubius”, IV, Galați, 1970, p. 136 - 159
- Sanie, Dragomir 1979 = S. Sanie, I. T. Dragomir, în „De la Dunăre la Mare”, Galați, 1979, p. 118 - 127
- Sanie 1981 = S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei Secolele II î. e. n. - III e. n.*, Iași, 1981
- Sanie, Cojocaru 1995 = S. Sanie, V. Cojocaru, *Barboși, jud. Galați*, în „CCA 1994”, Cluj - Napoca, 1995, p. 9 / 10
- Sanie 1996 = S. Sanie, *Barboși "Tirighina", jud. Galați*, în „Situri 1983 – 1992”, Brăila, 1996, p. 11 / 11
- Sanie, Cojocaru 1996 = S. Sanie, V. Cojocaru, *Barboși, jud. Galați*, în „CCA 1995”, Brăila, 1996, p. 7 / 5
- Sanie 1997 = S. Sanie, *Barboși, jud. Galați*, în „CCA 1983 – 1992”, București, 1997, p. 5 / 4
- Simache, Teodorescu 1962 = N. I. Simache, V. I. Teodorescu, *Săpăturile arheologice de salvare de la Smeeni*, în „MCA”, VIII, 1962, p. 273 - 282
- Șimpetru 1973 = M. Șimpetru, *Înmormântări pecenege din Câmpia Dunării*, în „SCIVA”, 24, 3, 1973, p. 443 - 468
- Șirbu 1980 = Valeriu Șirbu, *Considerații privind tipologia și terminologia ceramicii locale din secolele IX - XI, zona Dunării de Jos*, în „Vrancea. Studii și comunicări”, III, Focșani, 1980, p. 89 - 109
- Șandru 1961 = I. Șandru, *Cercetări arheologice în sudul Moldovei*, în „ASU Iași”, VII, 1961, I, p. 217 - 226
- Ștefan 1936 = Gh. Ștefan, în „Dacia”, 5 - 6, 1935 - 1946, p. 341 - 349
- Teodor 1968 = Dan Gh. Teodor, *Contribuții la cunoașterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei*, în „SCIV”, 19, 2, 1968, p. 227 - 278
- Teodor, Căpitanu, Mitrea 1968 = Dan Gh. Teodor, V. Căpitanu, I. Mitrea, *Cercetările arheologice de la Mănoaia - Costișa și contribuția lor la cunoașterea culturii materiale locale din sec. V - VI din Moldova*, în „Carpica”, I, Bacău, 1968, p. 233 - 247
- Teodor 1978 = Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est - carpatic în veacurile V - XI*, Iași, 1978
- Teodor 1980 a = Dan Gh. Teodor, *Probleme actuale ale etnogenezei poporului român*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie Iași”, XVII, 1980, p. 110 - 112
- Teodor 1980 b = Dan Gh. Teodor, *Populația autohtonă în regiunile est - carpatice în secolele V - VII*, în „Vrancea. Studii și comunicări”, I, Focșani, 1980, p. 61 - 69
- Teodor 1981 = Dan Gh. Teodor, *Romanitatea carpato - dunăreană și Buzanțul în veacurile V - XI*, Iași, 1981
- Teodor 1983 = Dan Gh. Teodor, *Conceptul de cultură Costișa - Botoșana. Considerații privind continuitatea populației autohtone la est de Carpați în secolele V - VII e. n.*, în „Studia Antiqua et Archaeologica”, I, Iași, 1983, p. 215 - 225
- Teodor 1984 a = Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați în secolele VI - XI e. n.*, Iași, 1984

Teodor 1984 b = Dan Gh. Teodor, *Civilizația romană la est de Carpați în secolele V - VII (Așezarea de la Botoșana - Suceava)*, București, 1984.

Teodor 1988 = Dan Gh Teodor, *La population autochtone au nord du Bas-Danube aux VI^{em} - VII^{em} siècles n. e.*, în „România în istoria universală”, II, Iași 1988, p. 93 - 105.

Teodor 1990 = Dan Gh Teodor, *Aspecte etno-demografice ale continuității la est de Carpați în secolele V - XI e. n.*, în „Academia Română - Memoriile secțiilor științifice”, IV (1987), XII, 1990, p. 173 - 178.

Teodor 1991 = Dan Gh. Teodor, *Creștinismul la est de Carpați de la origini până în secolul al XIV - lea*, Iași, 1991.

Teodor 1995 = Dan Gh Teodor, *Quelques considérations sur la population daco - romaine et ancienne roumaine au nord du Bas - Danube aux IVe - Xe siècles*, în „Dacia”, N S, tome XXXVIII - XXXIX, 1994 - 1995, p. 357 - 363.

Teodor 1997 = Dan Gh. Teodor, *Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în secolele V - XI*, București, 1997.

Teodor 1999 = Dan Gh Teodor, *Contribuții la cunoașterea obștii sătești din mileniul marilor migrații*, în „Carpica”, XXVIII, Iași, 1999, p. 103 - 108.

Teodor 2003 = Dan Gh Teodor, *Spațiul carpato - dunăreano - pontic în mileniul marilor migrații*, Buzău, 2003, p. 554.

Teodor 2005 = Dan Gh Teodor, *Unele considerații privind regiunile carpato - dunărene în secolele V - VII d. Hr.*, în „In memoriam ION NESTOR”, Buzău, 2005, p. 183 - 194.

Teodorescu 1964 = V. Teodorescu, *Despre cultura Ipotești - Căndești în lumina cercetărilor arheologice din nord - estul Munteniei (regiune Ploiești)*, în „SCIV”, XV, 4, 1964, p. 485 - 503.

Teodorescu 1971 = V. Teodorescu, *Cercetările arheologice de la Căndești*, în „Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor de istorie, dec. 1964”, II, București, 1971, p. 104 - 130.

Teodorescu 1972 = V. Teodorescu, *Centre meșteșugărești din sec. V / VI - VII e. n. în București*, în „București”, IX, București, 1972, p. 72 - 99.

Teodorescu 1983 = Victor Teodorescu, *Elemente paleocreștine în tezaurile de la Șimleul Silvaniei și Pietroasa (sec. IV)*, în „Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților”, I, Buzău, 1983, p. 78 - 92, pl. IV, fig. 1 - 7.

Teodorescu 1984 a = Victor Teodorescu, *Cireșanu - un aspect cultural dacoroman din sec. IV - V e. n. la sud de Carpați*, în „Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova”, I, Ploiești, 1984, p. 51 - 100.

Teodorescu 1984 b = V. Teodorescu, Marinela Peneș, *Matricea de incidență a siturilor arheologice de la Budureasca*, în „Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova”, Ploiești, 1984, p. 11 - 50.

Teodorescu & col. 1993 a = V. Teodorescu, Vasile I. Dupoi, Marinela Peneș, Dan Lichiardopol, Gh. Panait, *Stațiunea arheologică Budureasca, județul Prahova (Complexele daco - romane și străromânești)*, în „MCA”, XVII / II, București, 1993, p. 365 - 387.

Teodorescu & col. 1993 b = V. Teodorescu, D. Lichiardopol, Marinela Peneș, Vasilica Sandu, *Așezarea daco - romană din sec. IV - V de la Cireșanu, jud. Prahova*, în „MCA”, XVII / II, București, 1993, p. 398 - 416.

Teodorescu & col. 1993 c = V. Teodorescu, D. Lichiardopol, Marinela Peneș, *Necropola daco - romană de la Boldești - Grădiștea, jud. Prahova*, în „MCA”, XVIII / II, București, 1993, p. 419 - 434.

Theophylact din Simocata, *Istorie bizantină*, București, 1985.

Toropu 1976 = Oct. Toropu, *Romanitatea târzie și strămoșii în Dacia traiană subcarpatică*, Craiova, 1976.

Tzony 1980 = Magda Tzony, *Termele de la Pietroasele*, în „MCA”, XIV, Tulcea, 1980, p. 348 – 350.

Vornicescu, N. 1984 = Nestor Vornicescu, *Primele scrieri patristice în literatura noastră*, Craiova, 1984, p. 34.

Vulpe, R., Barnea, I. DID II = Radu Vulpe, Ion Barnea, *Din istoria Dobrogei*, vol. II, București, 1968.

Zaharia, Zaharia, Palade 1962 = N. Zaharia, Em Zaharia, V. Palade, *Sondajul din necropola de la începutul epocii migrațiilor de la Pietriș*, în „MCA”, VIII, 1962, p. 591 – 598.

Zaharia, Petrescu - Dâmbovița, Zaharia 1970 = N. Zaharia, M. Petrescu - Dâmbovița, Em. Zaharia, „Așezări din Moldova. De la paleolitic până în secolul al XVIII – lea”, București, 1970.

Zaharia, 1971 = Eugenia Zaharia, *Données sur l'archéologie des IVe - XIe siècles sur le territoire de la Roumanie. La culture Bratei et la culture Dridu*, în „Dacia”, XV, 1971, p. 269 – 287.

Zaharia 1981 = Eugenia Zaharia, *Organizarea social - economică și militar - politică a românilor în mileniul I. Satele devălmașe de tip vrâncean*, în „Vrancea. Studii și comunicări”, IV, Focșani, 1981, p. 141 – 147.

Zaharia 1994 = Eugenia Zaharia, *Descoperirile de la Bratei și importanța lor pentru arheologia și istoria secolelor IV - V pe teritoriul României*, în „Mousaios”, IV / I, Buzău, 1994, p. 149 – 151.

Zaharia, Bârză 1993 = Eugenia Zaharia, Ligia Bârză, *Stațiunea de la Bratei, jud. Sibiu*, în „MCA”, XVII / II, București, 1993, p. 435 – 438.

Zimmermann, H. 1983 = Harald Zimmermann, *Veacul întunecat*, București, 1983, 261p., 16planșe(nenumerotate).

Zoltan 1971 = Szekely Zoltan, *Éléments byzantins dans la civilisation matérielle des VIe - VIIe siècles dans le Sud - Est de la Transylvanie*, în „Dacia”, XV, 1971, p. 353 – 358.

Zosimos, *Hist.* = Zosimos, *Historiae*, în G. Popa - Lisseanu, *Dacia în autorii clasici*, vol. II, *Autorii greci și bizantini*, București, 1943; idem, *Istoria contemporană*, în „FHDR”, II, București, 1970, p. 300 - 317.

Zugravu 1994 = Nelu Zugravu, *Istoria romanității nord - dunărene (secolele II - VIII). Contribuții la etnogeneze românilor*, Iași, 1994.

CERCETAREA ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ DIN STR. BUCEGI, NR. 1, MUNICIPIUL BUZĂU

Gabriel STĂICUȚ, Cătălin DINU

În perioada 25 iunie - 5 iulie 2007, în baza autorizației de cercetare arheologică preventivă eliberată de M. C. C., am asigurat cercetarea de specialitate pentru descărcarea de sarcină arheologică a terenului aflat în proprietatea domnului Stan Victor, amplasat pe str. Bucegi, nr. 1, din municipiul Buzău, afectat de săpăturile pentru amplasarea fundațiilor unei clădiri¹. Terenul este situat în zona de protecție a sitului arheologic Bz-I-s-B-02191 (vechiul perimetru de locuire al târgului medieval), motiv pentru care în avizul eliberat de Comisia Zonală a Monumentelor Istorice 4 Prahova a fost prevăzută cercetarea arheologică preventivă pe suprafața afectată de realizarea proiectului menționat. Acest teren se învecinează la nord cu proprietăți private, la est cu str. Armoniei, la sud cu str. Bucegi, iar la vest cu un teren aflat în proprietatea Primăriei Buzău.

Cercetarea s-a făcut prin săparea întregii suprafețe construibile, 123 mp, până la adâncimea de 2,00/2,20 m și prin deschiderea a două secțiuni pe laturile de sud (S I) și est (S II), ambele cu dimensiunile de 1,00 X 12,00 m, coborând până la adâncimea de 3,00/3,20 m față de nivelul actual de călcare, pentru verificarea stratigrafiei.

În urma cercetărilor s-au stabilit următoarele:

a) **Situația stratigrafică** pe perețele de sud (Pl 1.1), singurul neafectat de lucrări de construcție contemporane, se prezintă astfel:

- între 0,00 – 0,60/0,80 m, pământ negru-cenușiu, măzăros, cu resturi de materiale de construcție (cărămizi, piatră de râu, var, nisip); în acest strat s-au identificat și 3 gropi provenind de la fundația/fundațiile unei construcții anterioare (în umplutura lor se observau cărămizi și pietre de râu); în acest strat nu au apărut materiale arheologice;

- între 0,60/0,80 – 1,90 m, pământ cenușiu, cu lentile de arsură și material arheologic, precum și două cuptoare păstrate parțial. În acest nivel a fost identificată și o groapă menajeră, care cobora până la adâncimea de 3,20 m față de nivelul actual de călcare;

- între 1,90 – 3,20 m, pământ galben, steril arheologic.

În colțul de sud-est, profilul a fost afectat de intervenții moderne și contemporane, între 1,30 – 2,30 m identificându-se resturile unui zid amplasat pe direcția nord-sud (Pl. 2.1), realizat din cărămizi poroase, arse insuficient (dimensiunile

¹ La cercetările arheologice au participat și Eugen Marius Constantinescu și Daniel Costache.
Mousaios XII, Buzău, 2007, p. 181 – 187.

cărămizilor: 26 x 13 x 4 cm), având ca liant straturi groase de mortar. Lățimea zidului era de 0,50 m, fiind construit în trepte, urcând de la nord spre sud. Pe latura de est a perimetrului cercetat, fundațiile unui bazin de canalizare și o conductă contemporană au afectat în totalitate stratigrafia, nivelurile de locuire anterioare ne mai putând fi surprinse.

b) **Descrierea complexelor și a materialului arheologic.** Materialul arheologic descoperit în nivelul cuprins între 0,60/0,80 și 1,90 m este medieval, constând din fragmente ceramice lucrate la roată, din pastă fină, provenind de la vase smălțuite și nesmălțuite, de diverse forme și mărimi. Printre fragmentele ceramice descoperite se numără: un fund de pahar sau urcior, nesmălțuit, cu picior înalt (Pl. 1.9; Pl. 3.1), două fragmente din buza și respectiv fundul unor vase, ambele decorate cu linii oblice incizate (fig. Pl. 1.5-6; Pl. 3.2), un fragment ceramic smălțuit și sgrafittat pe suprafața interioară, decorat cu elemente vegetale stilizate (Pl. 3.3), discul unui sfeșnic cu două rigole circulare (Pl. 1.8; Pl. 3.4) fundul unei căni, de formă cilindrică, angobat pe ambele suprafețe și decorat cu motive vegetale stilizate (Pl. 3.5), un capac de recipient cu buton de prindere acoperit la exterior cu smalt maroniu și decorat cu linii paralele de culoare verzuie (Pl. 1.3; Pl. 3.6) și un castron fragmentar având partea superioară smălțuită, iar partea inferioară acoperită cu angobă de culoare alb-gălbuie (Pl. 1.2; Pl. 3.7). Alături de fragmentele ceramice, în acest nivel de locuire au mai fost descoperite căușul unei lulele, păstrat fragmentar (Pl. 1.4; Pl. 3.8), un disc ornamental (?) (Pl. 4.1), o ghiulea de tun din fier (Pl. 4.2), un dorn, cuie, o cheie (Pl. 4.3), fragmente de cărămizi, oase de animale de talie mare și de păsări, întreg materialul arheologic fiind încadrabil între secolele XIV – XVIII.

Pe profilul de sud au fost identificate și două cuptoare medievale (C1 și C2), la adâncimea de 1,42 m, respectiv 1,08 m. Ambele au fost realizate prin cruțare într-o porțiune de pământ gălbui, compact (Pl. 2.2), fiind, din păcate, conservate parțial. Grosimea celor două vetre ale cuptoarelor era de 15 cm (C1), respectiv 10 cm (C2), acestea fiind realizate din lut fin, care în timp, datorită temperaturilor ridicate, a căpătat culoarea roșie-cărămizie. Forma cuptorului C2 era aproximativ circulară, cu bolta semisferică, având înălțimea de 47 cm și diametrul maxim de 70 cm (Pl. 2.3). Cuptorul C1, din care s-au păstrat doar părțile inferioare ale pereților săi și aproximativ jumătate din suprafața vetrei (diametrul maxim: 60 cm), se pare că avea o formă asemănătoare, cu deosebirea că vatra nu era perfect plană (Pl. 2.3). În umplutura celor două cuptoare s-au găsit cenușă și mai multe fragmente ceramice mărunte, lucrate la roată, din pastă fină, de culoare cărămizie, nedecorate, unele prezentând urme de ardere secundară, precum și un fragment ceramic smălțuit pe partea interioară și decorat cu benzi paralele de culoare maronie, galbenă și verzuie, provenind de la un castron sau farfurie (Pl. 4.4). Fragmentele ceramice se încadrează cronologic între secolele XV – XVII. La nici unul dintre cuptoare nu s-a putut identifica gura de alimentare.

Groapa menajeră surprinsă parțial în secțiunea de pe latura de sud și care continua dincolo de profilul acesteia, apărea la adâncimea de 1,90 m și cobora până la 3,20 m față de nivelul actual de călcare. În umplutura sa, de pământ cenușiu, afănat, cu lentile de arsură, au fost găsite fragmente ceramice nesmălțuite (funduri de vase, toarte

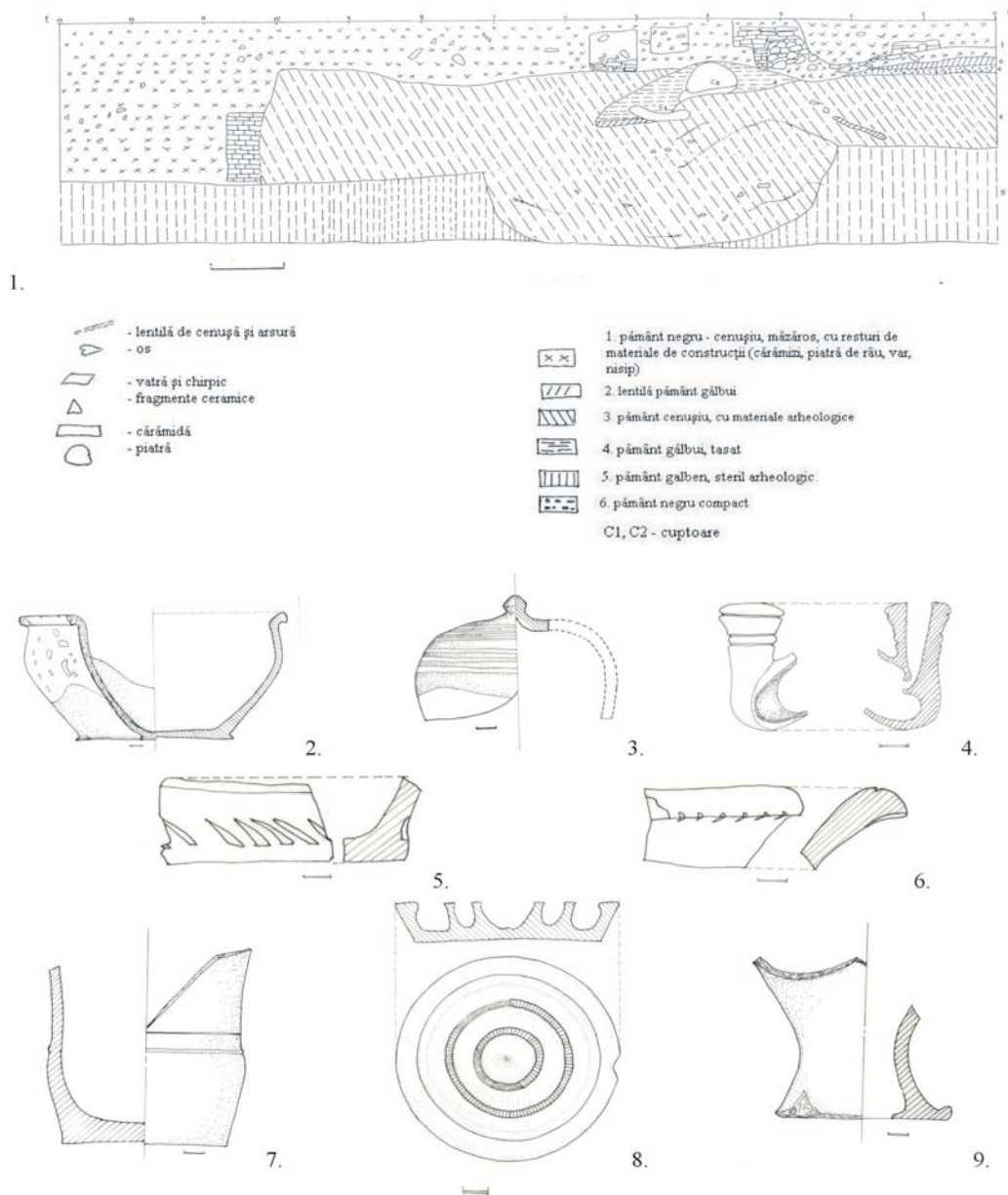
în bandă, buze și pereți), lucrate exclusiv la roată, din pastă fină, provenind de la vase de uz comun, de culoare cărămizie, unele prezentând urme de ardere secundară, fragmente de oase de animale de talie mare și un corn de bovidu. Materialul arheologic descoperit se încadrează între secolele XIV – XVI.

Alături de materialul arheologic medieval, în suprafața secțiunii S II, precum și în colțul de sud-est al secțiunii S I, au fost descoperite mai multe fragmente care proveneau de la vase din sticlă și porțelan, o monedă România (Pl. 4.5), emisă în timpul domniei lui Carol I (anul este ilizibil), o lingură și mai multe obiecte din fier (provenite de la o plită?), precum și trei recipiente din sticlă (o sticlă de băuturi răcoritoare cu textul: *Prima fabrică de băuturi gazoase. George I. Gavet. Buzeu. 1908*, ștanțat pe suprafața exterioară; un recipient de unguent, având ștanțată proveniența: *B.Fracner. Praha*; o sticlură cilindrică, probabil tot cu uz farmaceutic, având pe fund ștanțată cifra 60) (Pl. 4.6), toate încadrabile cronologic în epoca modernă. Din nefericire, intervențiile de pe parcursul secolului al XX-lea care au afectat zona cercetată până la adâncimea de 3,00/3,20 m, au făcut să găsim aceste obiecte în poziții secundare, fără posibilitatea de a putea preciza complexele arheologice din care proveneau inițial.

Concluzii. Cercetările arheologice care au avut ca obiectiv eliberarea de sarcină arheologică a terenului din strada Bucegi, nr. 1, din municipiul Buzău, au condus la identificarea unui nou punct care confirmă și completează datele cunoscute cu privire la perimetrul vechiului oraș medieval (delimitat astăzi de Palatul Comunal, zona Școlii generale nr. 5, biserica Negustori și vechea Hală) și la locuirea civilă de pe parcursul secolelor următoare.

Abstract

The preventive archaeological research from Bucegi Street, no. 1, in Buzau town, led to the identification of a new point with artifacts belonging to the middle ages and to the modern ages, located in the old town habitation perimeter. During the research were discovered pottery fragments of common and glazed dishes, a cannon-ball, bricks, iron objects, animal bones, two kilns, a residual pit, chronologically dated as belonging to XIV-XVIII centuries. From the modern time habitation area were recovered glass and porcelain fragments, one coin emitted during the time of Carol I (1866-1914), nails, fragments of a kitchen range and three glass recipients, and a brick wall was located. The discovery from Bucegi Street completes the knowledge known till present about the habitation in the old town area in specified ages.

Planșa 1

1. Profilul peretelui de sud;

2-9. Ceramică medievală

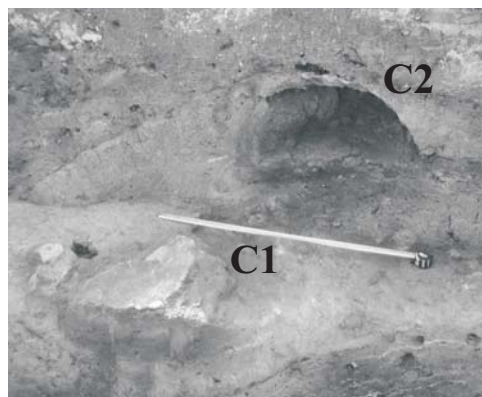
1.

2.

3.

4.

Planșa 2

1-2. Zid din cărămidă;
3-4. Cuptoare C1, C2.

1.

2.

4.

3.

5.

6.

7.

8.

Planșa 3

1-7. Vase fragmentare; 8. Lulea.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Planșa 4

1. Disc; 2. Ghiulea; 3. Obiecte din fier; 4. Fragment ceramic smălțuit;
5. Monedă Carol I; 6. Recipiente din sticlă.

MOȘNENII CURBURII ȘI PROCESELE LOR (III)

Alexandru GAIȚĂ

CREVELEȘTI. În trecutul său mai îndepărtat s-a mai numit satul buzoian de astăzi și Valea Nucului. Vlad Vintilă vodă când întărea ocinele lui Cană, Găciul, Vlad și Mușei de la Negoșina și Cernătești, în 19 ianuarie 1535, amintea, în hrisov, și ocina din Criveală „din partea lui Găciul a treia parte, pentru că le-a dat-o însuși Găciul de a lui bună voie dinaintea domniei mele”¹.

În 25 septembrie 1721 semnau o mărturie pentru schitul Vornici un Daniil egumenul, Clementie monahul de la acest locaș, Dănilă monahul de la schitul Cozieni, ieromonahul Daniil de la Aluniș, Anghel diaconu de la Aluniș, popa Ilie de la Muscel, popa Drăgulin de la Sibiciu și alții pentru furtul săvârșit aici de moșneanul Stanciu Minciunescu cu frații lui de la Crevelești. Documentul debuta cu un scurt istoric al schitului și se sublinia situația grea economică în care ajunsese până când, după un sfat al viețuitorilor, a fost adus aici „un Mihail din Sibiciu, unchiul Mircii diaconul, când au fost cursul anilor 7170 (1661-1662) și i-au dat schitul pă seamă. Iar el, văzând că iaste loc bun de hrană și de pacea sufletului, s-au apucat cu tot dinadinsul și au făcut schitul din temei și cu o soră a lui care o au chemat Niacșa și au făcut chilii împrejur și au pus pomi ei cu mâinile lor și au stăpânit ei până au avut zile și au locuit acolo la sfântul schit”.

Raptul moșnenilor Minciunești se va produce după decesul celor doi „Luat-au doi boi, care i-au prețuit Anton cpt. t(aleri) 20 și au mai luat un bou care este acum la dânsul și au mai luat o vac(ă) și au luat doi stupi pentru un zlot (...). Și la fratele său Pascul pentru un zlot au luat o vacă”². De aici chemarea la judecată, în fața episcopului Ștefan, venită din partea lui Mircea, diaconul schitului. Ierarhul, adresându-se lui Stanciu, scria „Mai mult nu zic, fără de cât să cauți să vii aicea împreună cu călugărașul de acolo ca să vedem în ce chip i-ai împovărat schitul lui”. În cazul în care acesta ar fi refuzat să se prezinte urma să fie adus de oamenii Domniei „de te vor aduce cu treapdă”³. Până la urmă se va ajunge și la acest lucru Ianache, căpitanul de Buzău fiind însărcinat de către domnitorul Nicolae Al. Mavrocordat, în 23 ianuarie 1723, să-l aducă pe Stanciu spre a fi judecat pentru furtul de la schit a trei

¹ DRH, B, III, p. 314 - 315, nr. 189.

² Ioan Dobrescu, *Schitul Vornici*, în „Îngerul”, XIII, 1943, nr. 1-4, p. 34 -35.

³ În Moldova exista sinonimul de *ciobote* și era tot o taxă pentru plata oamenilor autorității ce se deplasau la cei care ignorau sau erau pasivi față de actele oficiale. Cuantumul era deosebit de unde spaima celor citați.

boi și o vacă. Peste două zile, în iarna aspră, Stanciu era adus în fața episcopului unde va semna un zapis prin care se învoia să dea 15 taleri plus un bou și o vacă astfel încât, per total, „afacerea” se va dovedi a fi pentru el un dezastru din punct de vedere economic.

Stolnicul Ioniță Cândescu, fiul marelui postelnic Șerban și al Ilincăi Văcărescu, ajungea la proces cu moșnenii din Crevelești, în 29 martie 1766 emițându-se o mărturie de posesie, iar peste o lună intra în dispută și cu moșnenii Șchiopeni cerând efectuarea unei hotărnicii de către 12 boieri. În 1780 Zamfir și Mihalcea, moșneni Minciunești, după mai multe procese în instanțele inferioare ajungeau cu procesul lor în fața divanului domnesc de la București. Aceștia revendicau de la Radu Dogaru, Bratosin și Zamfir Frăsineanu partea lor din moșia Creveleștilor, moșul Vlădesc. După ce se judecaseră în fața ispravnicilor județului, nemulțumiți, ajunseseră Minciuneștii și în fața boierilor din al doilea Departament din București după care va urma judecata din fața domnitorului Al. Ipsilanti. Aici, aceștia vor arăta o hotărnicie din 20 ianuarie 1763 din care rezultau șase moși pe 2.100 de stânjeni revenind astfel 308 stânjeni per moș. Radu Ciupercă din moșul Vlădesc va vinde 311 stânjeni, în debutul lui august 1769, lui Bratosin, Mihalcii, Stanciului, Zamfir, Nițului și Mihalcii fiii lui Nedelco, dar și lui Bran sin Minciună. Începând de aici lucrurile se vor complica urmând și o danie către mănăstirea Banului, alte vânzări – două locuri înfundate - către moșnenii Creveleșteni.

Un alt proces începea la Buzău în decembrie 1779 unde se va ajunge și la depunerea de jurăminte. Vel banul Dumitrache, vel vornicul Badea Știrbei, Ianche Moruzi vel logofăt și Gr. Băleanu vel logofătul, analizând complexitatea cazului, se adresau domnitorului la 29 februarie 1780 scriind: „Ci noi așa găsim cu cale, după ce se vor hotărî dumnealor ispravnicii această moșie Criveleștii cu muntele după cum să arată mai sus, să dea Minciuneștilor acei stânjeni 311 din moșu Vlădesc, dăosebiți cu munte, cu livezi, cu moară, după cum se coprinde în zapis, și sfânta mănăstire acei stânjeni 39 ce sunt dați danie dă acel Radu vătaf Ciupercă, tot din moșu Vlădesc, și pă moșu Drăgănescu dă nu vor putea priimi mai sus numiții Crivelești jurământ, iarăși să se dea Minciuneștilor dându-le și carte de judecată, dându-le și partea ce au vândut acel diiacon Bratosin, după cum scrie mai sus. Iar ceilaltă moșie după ceilalți moși, cum și acele dooă locuri înfundate din moșu Vlădescu, acestea deosebindu-le dumnealor, să le dea moșnenilor Crivelești, dându-le și cărți la mâna fieștecăruia cu suma stânjenilor și cu semnile lor, ca să știe pe unde și câți stânjeni să stăpânească, puind și pietri la toate părțile, ca să nu mai aibă pricină dă gâlceavă între dânșii”⁴.

Radu și Panait, fii ai preotului Stoian de la Schit se jeluiau, în ianuarie 1797, domniei arătând că Zamfir și Radu Săicean, fiii preotului Stănilă se împotriveau ca ei să stăpânească o moșie în hotarul Creveleștilor de unde și cererea ca „din porunca Măriei Tale să fie luminată poruncă Măriei Tale dumnealor ispravnici ca prin boierii ce sunt ceruți la fața locului alegători să-i cerceteze și această pricină a moșiei moșului nostru”⁵. Urmare a demersului, vodă Ipsilanti porunca la 19 ianuarie ispravnicilor „să le orânduți Dvs. boiernași cu praxis ceruți de amândouă părțile care să le facă

⁴ *Acte judiciare ...*, p. 878-880.

⁵ Arh. Naț. Buzău, colecția Documente, XVIII/1; XXXVIII/1.

alegerea cuviincioasă, iar dacă vreo parte nu se va odihni de acoloa cu carte de judecată să-i sorociți la Divanul domniei mele”⁶.

Caloean Pleșoeanu șetraru, Ienache Chliașu logofătul și Ion Vătafu portarul în 20 iunie 1799 efectuau hotărnicia moșiei Crevelești “osebind-o cu pietre de către alți vecini”. Cei trei vor chema la fața locului pe Creveleșteni și pe Minciunești cu toate documentele ce le aveau aceștia. Se aducea astfel zăpisiul din 1769, zăpisiul lui Bratosin Diaconu sin Popa Stănilă care vindea lui Grigore Mircea, hotărnicia de la 1760 urmată de procese până la hotărârea divanită de la 1780. Prima trăsură a moșiei s-a făcut cu sfoara „din marginea cărării din Piatra cea veche a moșiei Irguleși ce să stăpânește acuma de schitul Poana Mărului și am mers drept peste muchie și în jos prin Sărățel prin fâneața lui Stănilă Constandin și ajungând la un plop tânăr în vișinu în fâneața popii lui Bratosin care plop l-am înfierat și am pus piatră la rădăcină hotaru despre Crevelești unde au eșit stânjeni 376”. A doua trăsură s-a efectuat obligatoriu la mijlocul moșiei, iar cea de a treia s-a făcut „din Isvorul lui Lal despre moșia Brăești în fundul ogrăzii lui uncheașu Dobre Șoimaru și puind sfoara din malul Isvorului am mers în sus pe lângă gardul numitului și am ieșit la drum și apucând drumul în sus am mers până în muche și puțin mai pogorând despre satul Drăgoiul în coastă unde împlinindu-se stânjeni 376 am pus hotaru despre Crevelești care au a se împărți pe opt moși”⁷. Despre pomenitul sat Drăgoiul din păcate nu avem date, el nefiind reținut nici în ampla lucrare a lui Basil Iorgulescu.

Datorită ing. I. Ghițun în arhivele buzoiene au parvenit și două documente din final de secol XVIII. Astfel, jalba polcovnicului Lefter de la 2 iulie 1799 era urmată de porunca domnească a lui Moruzi Vodă privind cercetarea neînțelegerilor pentru o moșie de aici. Bunicul polcovnicului zălogise moșia către Radu Ciupercă, iar tatăl său întorcându-se din străinătate „la pământu său și căsătorindu-se de au luat de soție pă mumă mea și vreme de răzmeriță fiind n-au putut umbra să scoată moșia aceasta din zălogirea numitului ci după ducerea Muscalilor îmi spune mumă mea că au tras pă numitu la Dumnealor ispravnici ca să arate sub ce cuvânt stăpânește moșia părintească și n-au trecut o săptămână de zile și s-au întâmplat de au murit și tată meu și văzând numitul că nu au mai rămas nici un neam ca să caute să scoată moșia fără numai mumă mea și eu mic în brațele mumă - mi s-au pus și au vândut această moșie pă la alții”⁸. Acum petiționarul pretindea că a găsit vechile documente ale moșiei – „care zapise sunt vechi” - de unde demersul său și dispoziția de a plăti zălogirea. Cel de al doilea document, greu lizibil, era un ordin către vătășie în privința neînțelegerilor dintre moșnenii Lopătăreni și cei din Crevelești în privința hotarului despărțitor din vara lui 1801⁹.

La 15 decembrie 1800 începea procesul moșnenilor de la Crevelești cu Mihalcea sin Mihalcea Minciunescu „zicând un Bratosin Diaconu cetașii și neamul lor Creveleștean cumpărând de la unul Ion Olea o parte de moșie într-acel hotar Crevelești cu un zăpis de la leatul 7210 s-au făcut numiții Minciunești stăpâni pă

⁶ *Ibidem*.

⁷ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 20/1886, f. 24 v.

⁸ Idem, colecția Documente, XXXVIII/2.

⁹ *Ibidem*, XXXVIII/3.

dânsa cu cuvânt că au cumpărat-o de la numitul Diaconu cu zapis care măcar că este la mâna lor dar au bănuială cum că nu este adevărat și că nu au răspuns banii cumpărătorii toți ci numai taleri unu bani 60”¹⁰. Instanța de la Buzău analizând documentul aducea leatul 7253 și menționa că și hotarnicii de la 1799 găsiseră documentul – „bun și adevărat” – chiar dacă la acea operațiune „mai păgubise pă Minciunești cu stânjani 25 din stânjani 65 ce li s-au ales cumpărătoarea de la Bratosin Diaconu dându-i Creveleștenilor cu cuvânt că s-au învoit pentru acea bănuială ce au zis Creveleștenii că n-au răspuns banii cumpărătorii toți lui Bratosin Diaconu dar rău și fără dreptate au urmat pentru că zapisul ce se află în mâinile Minciuneștilor este cunoscut”.

Alexandru Călinescu și slugerul Oanache la 1 iunie 1816 înaintau domniei un raport în legătură cu scandalul ce continua între Creveșeteni și Minciunești. Conform acestui document, depus în copie la 1886, nanu Șoimaru, Gheorghe și Vasile Grozavu se adresa cu o jalbă domnitorului „pentru un Matei și Zamfir moșneni Minciunești arătând că având moșie ce să numește Crevelești într-acest județ deavalma cu a numiților, un Diaconu Bratosin strămoșul lor având parte de moșie din moșul Bulican și a cetașilor lui s-au pus și unde să-și vînză partea moșului său Bulicanu având partea moșului Călinesc din care se trag numiții păgubind de stânjani 65”. De aici porunca domnească prin care cei doi funcționari au trecut la cercetarea cauzei. Părțile vor fi aduse la Isprăvnicatul de Buzău pentru a fi judecate în „neodihna” unora. Aici se adeverea înscrisul cu văleatul 7253 făcându-i-se și un rezumat și se examina hotărnicia de la 1799 adevărită de Caloean Pleșoeanu șetraru și Ianache Chiliașu logofătul când se va examina zapisul de la 1769. Creveleștenii nu puteau accepta pierderea de teren în favoarea Minciuneștilor deși nu aveau documente doveditoare declarând că le-au avut dar „sau răpus”. În raport se mai arăta că moșul Călinescu, conform unei alegeri din leat 7257 (1748-1749) făcută pentru mănăstirea Banu, „se găsește vândut stolnicului Măgureanu și datu de danie mănăstirii Banului”. Cu toate că cei din Crevelești admiteau că nu mai era necesară o cercetare la fața locului și că timp de 71 de ani nu revendicaseră stânjani amintiți ei se declarau nemulțumiți de unde hotărârea celor de la Buzău de a-i trimite în fața domnitorului „și oricare va rămânea de judecată să plătească toată cheltuiala ce se va urma în pricina acesta orice desăvârșită hotărâre rămâne a se da de către Măria Ta”.

La 1831 un număr de 113 familii de la Valea Muscelului stăpâneau moșia Crivileasca fără a se preciza suprafața acesteia, iar moșia Crivileasca de la Trestioara se afla în posesia Minciuneștilor reprezentați de un Dobre sin Dumitru, Gheorghită sin Radu și Tudor Neagu.

Trei cete de moșneni de aici – Vrăbicești, Bulinești și Călinești – se adresa la 12 martie 1832 judecătoriei buzoiene „pentru Dragomir Buga cu frații lui că având noi moșie rămasă de la moșii și părinții noștri anume Criveleasca după vremi ni s-au și făcut alegere a toți stânjani cât și țarcurile despre moșnenii Cojani cu care, după jalba ce am mai dat cinstitei judecătorii, ne-am înfățișat și moșnenii Cojani au arătat că alegerea stânjani este bună, dar țidulele ce le avem noi moșnenii zice că nu sânt bune și pentru aceia nu ne lasă ale stăpâni pentru care învoindu-ne noi și unindu-ne

¹⁰ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 20/1886, f. 22.

toți la un cuvânt ca să ne deosebim atât stânjienii cât și țarcurile ne rugăma să face poruncă către dumnealui polcov. Ianache”¹¹. Pentru moșnenii din moșul Bulinesc semnau Gheorghe sin Nae, Ioan Zamfir, iar pentru cei din moșul Călinesc semna Ion Tureac. Președintele instanței se va adresa polcovnicului Ianache Antonescu pentru ca acesta să meargă la fața locului și să procedeze la măsurători și delimitări. Nicolae Dedul, Stoica, Stanciu, Dumitru, Mușat, Coman și alți moșneni Cuvurluești și Holbănești se judecau, în ziua de vineri 12 iunie 1832, pentru o moșiară, cu Petrică postelnicelu vechilul vărului lor Apostolache. La mijloc se afla și o datorie de o mie de taleri de unde amplexarea desbaterilor și câștigarea cauzei de N. Dedu¹².

Dumitru sin Grama și Grama Tătulescu se învoiau înainte de intrarea în judecătorie la 18 noiembrie 1832 cu Dumitru Gavrilă Tătulescu și cu Bratosin sin Stanciu Tătulescu pentru 26 de stânjieni de moșie. Semnau înțelegerea ce se va consemna în condicile instanței, scrisă de logofătul Lambru, un Ion Jilavu, Tatul Buga, Gavrilă Batca, Ion Buda și alții¹³. Șapte ani le vor lua fiilor șetrarului Caloian ca să-și deosebească moșia de aceea a moșnenilor acțiunea lor debutând la 1832 cu cererea de a-și alege un hotarnic¹⁴.

Diaconu Dumitrache, Dobre Minciunescu și alții se judecau începând cu 22 iunie 1833 cu moșnenii Crevelești pentru deosebire de moșie și sfârșitul confruntării nu se va arăta prea curând¹⁵.

Iancu Caloianu din plaiul Slănicului va avea de parcurs un lung drum în a-și obține dreptatea în procesele pe care i le intentaseră moșnenii de la Crevelești din plaiul Pârscovului. Tatăl lui Iancu cumpăraseră, în moșia Criveleasca, niște stânjieni de moșie pe care moșnenii doreau, cu orice preț, să-i răscumpere pentru ca obștea să fie întregă respingând astfel orice intruziune. Sub Grigore Ghica Vodă, Iancu câștigă, anaforaia boierilor veliți fiind confirmată de către domn în vara lui 1833. La fața locului urma să se deplaseze un membru al instanței buzoiene care, împreună cu hotarnicii părților aflate în conflict, să „stâlpească” stânjienii către moșia moșnenilor și, de asemenea, partea ce i se cuvenea lui Iancu din muntele Mocearu urmând ca în final să i se înmâneze cărțile de alegere¹⁶.

Creveleștenii se vor judeca cu Minciuneștii, în 1834, pentru un codru pe care ultimii, după părerea lor, „au silnicie să-l stăpânească”¹⁷. Moșnenii Minciunești avuți în vedere erau Dăniță Minciunescu, Dimian Diniță uncheașul și Ion Argăseală. Se va ajunge la concluzia că numai cercetările efectuate de către subocârmuitorul de Pârscov mai puteau face lumină în problemă¹⁸. Totuși se va ajunge cu o jalbă la Vodă reclamându-se cotropirea a o sută de stânjieni. Marea Logofeție a Dreptății se adresase judecătoriei locale pentru rezolvarea problemei, iar acesta, în 18 septembrie 1835,

¹¹ *Ibidem*, dosar 241/1832, f. 2-3.

¹² Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău. Condiți, dosar 11/1831, f. 61-64.

¹³ *Ibidem*, dosar 6/1832, f. 54 v.

¹⁴ Arh. Naț. Buzău, fond Judecătoria Buzău, dosar 73/1832, f. 1-5.

¹⁵ Idem, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 403/1837, *passim*.

¹⁶ ANIC, fond Înalțul Divan, dosar 15399/1833, f. 1-4.

¹⁷ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău. Condiți, dosar 3/1832, f. 32.

¹⁸ La Divan, în 10 februarie 1836, se vor prezenta numai cei din Crevelești; cf. Idem, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 297/1834, f. 28.

cerea subocârnitorului de la Pârscov să-i trimită pe Minciunești „spre înfățișare”.

Lucrurile vor evolua astfel că în 10 februarie 1836, la Divan, se vor prezenta numai cei din Crevelești și polcovnicul Ianache Antonescu va fi cel desemnat pentru a le alege pământurile celor ce țineau de plaiul Pârscov și/sau de plaiul Slănic¹⁹. Tot acum suprafața cotropită se reducea la 65 de stânjeni²⁰. Este perioada în care apare, alături de cei din Crevelești, și Diamandi Grozavul.

Trebuie amintit că la cererea biv vel medelnicerului Nicolae Caloian și a moșnenilor intervenea efectuarea unei hotărânicii la 28 ianuarie 1836. În vara aceluiași an situația nu se limpezise între cele două părți²¹.

Se vor adresa cei de aici în iulie 1836 cu o jalbă către Divan tot în urma proceselor ce le aveau cu Minciuneștii. În demers ei vor motiva neprezentarea la procesul din preajma Paștelui din anul precedent argumentând că nu era „vreme de înfățișare”. Hotărârea fiind pronunțată în lipsa lor se va ajunge la ararea suprafeței aflate în litigiu de către Minciunești de unde apelul spre judecare. Documentul era semnat de Dimitrie Grozescu (Diamandi Grozavul) „cu toți oamenii noștri moșneni Crevelești ot Valea Nucului, plaiul Slănicului”²².

Un Stanca din Budești și un Ion Ciupag din Pârscov cereau la 9 aprilie 1837 să se judece cu moșnenii Minciunești pentru moșia Creveleasca. Ei solicitau în calitate de hotarnic, care urma să le aleagă părțile lor, pe postelnicul Ianache Antonescu²³.

Divanul judecătoresc, Secția a II-a se adresa la 28 iulie 1837 Buzăului în legătură cu procesul dintre Minciunești și Creveleșteni. Deși vechilii celor două părți – Dobre pentru Minciunești și Damian pentru Crevelești -, la Divan s-au declarat mulțumiți de judecată, Divanul constata că vechilul Minciuneștilor nu era validat. De aici cererea ca cele două părți să se înfățișeze la Buzău și să declare că sunt într-adevăr mulțumite. Rezulta o altă alergătură pentru convocarea celor două cete plus cererea nouă din 16 august 1837 prin care părțile doreau să se judece aici. La fața locului va pleca Al. Iarca și în 13 septembrie subocârnitorul de Pârscov înainta un raport către Judecătoria Buzău în care arăta că moșnenii Creveleșteni fiind în plaiul Slănicului trebuie aduși la judecată în Buzău spre a se confrunța cu Minciuneștii. Urma sentința din 20 septembrie pe care Minciuneștii din Trestioara o vor primi pe bază de semnătură. Cei de la Valea Nucului se vor adresa instanței subliniind că „Prin auzire de prin afară am auzit că moșnenilor Minciunești din satul Trestioara plaiul Pârscov li s-ar fi dat hotărâre în lipsa noastră slobozindu-se și anaforaia în favorul numiților în pricina a 104 stânjeni moșie ce cu drept am fost și sunt ai noștri”. Se vor face cercetări mai ales că judecătoria pretindea că hotărârea îi fusese înmănată unui moșnean pe care, acum, ceata dorea să-l afle. Problema se va prelungi până în primăvara lui 1842.

Medelnicerul Nicolae Caloian era cel care, pentru venitul moșiei, îi chema la judecată pe moșneni în 1839 fiind urmat de Radu, fiul lui Stan Spătaru de la Brânzești, aici numai pentru câțiva stânjeni de moșie²⁴. Celor de la Lopătari li se datorează

¹⁹ Idem, fond Judecătoria Buzău, dosar 842/1836, f. 1.

²⁰ Idem, fond Subocârnuirea plaiului Slănic, dosar 57/1832-1840, f. 25 ; 33.

²¹ Idem, colecția Documente, XLI/8.

²² Idem, fond Subocârnuirea plaiului Slănic, dosar 57/1832-1840, f. 54.

²³ Idem, fond Judecătoria Buzău, dosar 563/1837, f. 5.

²⁴ *Ibidem*, dosar 548/1839, f. 2.

supraviețuirea unui înscris din 14 martie 1839 prin care Maria, fiica preotului Manolache cu soțul ei Grama Tătulescu și cu fiii Dumitru și Gheorghe erau de acord să stăpânească în mod egal, cu fratele lor vitreg Radu, moșia Creveleasca a lui Grama și moșia Lopătari a Mariei²⁵.

Radu, fiul lui Stan Spătaru de la Brânzești pentru niște stânjeni de moșie cerea, la 1839, să se judece cu moșnenii din Crevelești, iar peste patru ani pentru partea sa de moșie și amintitul Leu Bâtcă se va judeca cu moșnenii.

O tentativă de ieșire din indiviziune se reținea la 1840 când Dimian Groza, Ion sin Marin și alți moșneni din Crevelești cereau să li se aleagă partea lor. Nu știm dacă au finalizat acțiunea, lipsind documentele.

Zapisul lui Stoica Alabii din 9 februarie 1840 aducea una din rarele informații referitoare la existența, în perioada modernă, a unei *scări a neamurilor*. Probabil în preajma sfârșitului terestru el considera că venise timpul ultimelor clarificări „că trăgându-mă din moșul Călinesc și Drăgănesc moșneni din descălicătoare din hotarul Creveleștilor având și eu parte de moșie într-acest hotar cât să va alege prin cercetarea scării neamurilor și alte sineturi, mărturii de oameni bătrâni am hotărât așa că adică pentru unele faceri de bine ce am văzut de la D(umnealui) Iancu Samurcaș și de la Părinții D(umnealui) și cu împrumutare de bani la trebuințe, iar mai vârtos fiind om sterp și fără copii, am donat D(umnealui) toată partea mea de moșie ce să va alege”²⁶.

Pentru „supărări” de clacă Ramfir Albu solicita în 22 ianuarie 1841 să se judece cu moșnenii, dar urmările acestui nou proces nu ne sunt cunoscute²⁷.

Moșnenii Minciuneștii se vor judeca pentru stânjenii din moșia lor cu cei Bodănești²⁸, cu Leu Bâtcă, dar și cu Gr. Budișteanu la 29 iulie 1841. Cu ultimul procesul se declanșase pentru călcare de contract la moșia Creveleasca²⁹. Acest proces va avea parte de amânări în 9 iulie și 2 noiembrie 1842³⁰. Un Dobre Minciunescu împreună cu alți moșneni se judecau cu Creveleștenii, la 20 septembrie 1841, pentru venitul rezultat de pe 104 stânjeni „din trupul moșiei Crevelești și jumătate din moșia Drăgăneasa”. Dobre va fi cel care va câștiga înfruntarea³¹.

Și moșnenii Crevelești din plaiul Slănicului cereau să se judece pentru moșia lor Creveleasca în 1841 cu Gr. Budișteanu. Tot la termenul din 2 noiembrie debuta procesul cu moșnenii din Goidești pentru moșie, proces care în 16 februarie 1843 era din nou amânat. În 19 noiembrie 1841 se judecau moșnenii și cu un Călin sin Tudoran pentru un zapis de bani³².

Tot acum același Grigore Budișteanu, pentru stăpânirea unei părți de moșie, se va judeca cu Neacșa preoteasa și cu moșnenii Posobești³³. Zamfir Albu și alții

²⁵ Arh. Naț. Buzău, colecția Documente, III/36.

²⁶ Idem, fond Tribunal jud. Buzău. Condiți, dosar 1/1840, f. 1 v.

²⁷ *Ibidem*, dosar 11/1841, f. 2-3.

²⁸ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău., dosar 155/1834, f. 1-8.

²⁹ *Ibidem*, dosar 121/1841, f. 1; 347/1842, f. 2.

³⁰ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău. Condiți, dosar 1/1841, f. 200.

³¹ *Ibidem*, dosar 26/1841, f. 79.

³² *Ibidem*, dosar 1/1841, f. 201.

³³ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 271/1841, f. 1.

începeau un proces cu moșnenii pentru „supărări de clacă” în 21 ianuarie 1841³⁴, iar un Leci Batea cerea, în mai 1842, să se judece cu moșnenii de asemenea pentru moșie. Călin Teodorescu, pomenit mai sus, pentru o sumă de bani solicita și el să se judece cu moșnenii la 1844³⁵.

Cu Dobre Minciunescu și alții din ceata acestuia vor avea Crevelești alte procese în 1842 pentru amintiții 104 stânjeni de moșie. Despre situația proprietăților unui moșnean de aici edificator se arată a fi un document al logofătului Radu Beșliu care în iulie 1842 îi elibera o țidulă lui Neagu Stan Grozavu, ce se trăgea din moșul Drăgănesc, privind stânjienii ce îi avea în moșia Crevelești. Astfel, în vatra satului îi reveneau moșneanului 20 stânjeni și 3 palme, iar din muntele Mocearu 15 stânjeni și 2 palme³⁶.

În 18 noiembrie 1842 moșnenii vor pierde procesul destul de încâlcit cu Gr. Budișteanu căruia îi dăduseră în arendă moșia lor, pe termen de 15 ani, pentru suma de 90.000 de lei. De aici porniseră o serie de necazuri Gr. Budișteanu urmând să plătească această sumă, din veniturile realizate, către logofătul Mihăiță Filipescu³⁷.

Un proces interesant debutase la 11 ianuarie 1843 fiind generat de plata arenzii pentru moșie între moșnenii Crevelești din plaiul Pârscov și moșnenii Crevelești din plaiul Slănicului. Pentru o sumă de bani se vor judeca din nou moșnenii, la 24 martie, cu Călin Teodorescu proces ce se va amâna pentru data de 13 noiembrie. Leu Bâtcă continua și el să se judece cu Creveleștenii din plaiul Slănic în 11 septembrie 1842 pentru 50 de stânjeni pentru că „de trei ani se vede apucat de Gr. Budișteanu” și implicat în procesul acestuia cu moșnenii. Instanța, analizând cauza, va ajunge la concluzia că L. Bâtcă avea dreptate și în consecință acesta rămânea stăpân pe partea sa de moșie așa cum se pomenise.

Anaforaua Departamentului Dreptății din 10 aprilie 1845 precum și hotărârea domnitorului Gheorghe Bibescu aducea vânzarea a 267 de stânjeni ai moșnenilor către Nicoale Păcleanu probabil în urma cheltuielilor mari ocazionate de precedentele procese.

Între ei moșnenii se vor judeca și în 1846, dar la Buzău. Terente Marchitan de la Trestioara îi chemase la judecată în 1838 pentru arenda moșiei, iar la 1848 era rândul moșnenilor să deschidă un proces împotriva lui Niță Proca pentru niște zapise mai vechi referitoare tot la moșia lor³⁸.

La 14 aprilie 1848 moșnenii Radu Buga, Niță Cambru, Mirică Cambru și N. Jilavu, în numele obștei, scriau în jalba lor, adresată instanței de la Buzău, că după ce și-au luat hotarnic pe Ioan Slăniceanu – „la care ne sunt și toate sineturile în duhul cărora au desăvârșit mai toată lucrarea”, s-a ivit o situație neașteptată. Astfel, unul din părtașii lor „ce să trage din moșul Drăgăicesc” pierduse un proces cu moșnenii

³⁴ Idem, fond Tribunal jud. Buzău. Condici, dosar 1/1841, f. 2.

³⁵ Idem, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 257/1844, *passim*.

³⁶ Idem, colecția Documente, III/47.

³⁷ Idem, fond Tribunal jud. Buzău. Condici, dosar 10/1842, f. 119 v. – 121. Divanul Civil se va pronunța și el asupra cauzei, iar la 2 octombrie 1845 Înaltul Divan întărea hotărârea dată acolo prin care moștenitorii lui Budișteanu urmau să stăpânească ceea ce nu se vânduse din pământ urmând ca ei să plătească suma către Filipescu.

³⁸ Idem, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 101/1848, f. 1-3.

Minciunești și odată cu aceasta și 104 stânjeni. În această etapă moșnenii solicitau ca hotarnicul Ghiță Dușescu să înceteze execuția sentinței față de perdant și să se întâlnească cu hotarnicul lor pentru a ajunge la o înțelegere³⁹. Noul proces cu Leu Bâta, pentru plata unei taxe, se arăta a fi, față de celelalte, unul minor.

Moșnenii din Crevelești se vor judeca în mai multe instanțe și cu egumenul Ruvim de la mănăstirea Târgșor pentru o datorie de 90.000 de lei. În 1850 V. Tătulescu, Stanciu Lopată, Simion Grozav, Dragomir Diaconu și Gh. Lopată moșnenii Creveleșteni se judecau cu alți moșneni ca Niță Lefter, Dănilă Țambu, Stan Gh. Cimbru pentru un înscris fals de moșie⁴⁰.

Un fapt deosebit de interesant se petrecea la judecătoria buzoiană în 1851 când obștea moșnenilor Creveleșteni chema în instanță pe foștii judecători ai acestei instanțe pentru unele sume de bani, dar și pentru prigonirea pe care considerau că au avut-o din partea acestora⁴¹. Rămâne ca viitoare cercetări să depisteze derularea acțiunii moșnenilor. Radu Spătaru solicita instanței buzoiene la 1852 punerea în aplicare a hotărârii nr. 163/1844 pronunțată într-un proces de al său cu moșnenii pentru o parte din moșie⁴².

Un alt conflict interior obștei se va desfășura la 1852. Situația va evolua spre un proces atunci când Vasile Tătulescu și Șerban Ciotan, vechili și părtași ai moșnenilor de aici, cereau aducerea la judecată, pentru moșie, a lui Miruță Lambu și Ioniță Ciucea, și ei vechili și părtași ai moșnenilor. Conflictul pornise de la neaplicarea hotărârii nr. 61 a Curții Civile, Secția a II-a de la București⁴³.

Niță Tătulescu și soția răposatului Dimian sin Dumitru Tătulescu, Păuna, ajungeau să se judece cu clucerul Ioan Budișteanu și cu moșnenii pentru o sumă de bani în 1854. Implicați vor fi și alți locuitori din Valea Nucului. Reclamanții solicitau, la 10 decembrie, să li se comunice „temeiurile pe care sunt rezemați” (pârâții n.n.) de a nu împila la niște asemenea plăți⁴⁴. Dumitra, soția decedatului Ion Tătulescu solicita și ea în 1854 să se judece cu clucerul Ion Budișteanu și cu moșnenii pentru o moșie de aici. I se vor alătura ei, în dosar separat, Dima Burlacu și Anghel Perța⁴⁵. Subocârmuirea plaiului Pârscov era aceea care trebuia, la 21 mai 1855, să înmâneze copia sentinței nr. 9 a Tribunalului Buzău.

În cadrul obștei se numărau, la 1855, un boier de neam și 76 de moșneni proprietari pe câteva sute de hectare, iar la 1899 numărul lor va scade la 50 în cele două sate - Crivelești și Veghiurile - pe o suprafață de 350 ha. din cele 620 ha. ale comunei Trestioara.

Niță Tătulescu și amintita soție a răposatului Dimian Tătulescu la 1856 cereau în Judecătoria Buzăului aducerea la îndeplinire a hotărârii acestei instanțe din anul precedent în procesul ce îl avuseseră cu moșnenii Creveleșteni, dar și cu clucerul Ioan

³⁹ *Ibidem*, dosar 1/1848, f. 29.

⁴⁰ *Ibidem*, dosar 178/1850, f. 2.

⁴¹ *Ibidem*, dosar 217/1851, f. 1.

⁴² *Ibidem*, dosar 240/1852, f. 2.

⁴³ *Ibidem*, dosar 300/1852, f. 1.

⁴⁴ *Ibidem*, dosar 572/1854, f. 2.

⁴⁵ *Ibidem*, dosar 443/1854, f. 2; 447/1854, f. 1-2.

Budișteanu pentru pământ⁴⁶. În 23 mai 1856 președintele instanței de la Buzău primea un raport din partea subocârmuitorului de la plaiul Pârscov prin care i se făcea cunoscut că moșnenii nu făcuseră apel la sentința nr. 9/1855 „ci numai pomeniții Niță și Păuna sunt întraceași osândă potrivit hotărârii Înaltei curți cu nr. 11”. Decedatul clucer Dimian Tătulescu avusese, se pare, o înțelegere cu moșnenii pentru o sumă de bani și de aici implicarea soției sale Păuna.

Pentru o datorie mai veche de pe la 1847, dar și pentru unele suprafețe de pământ moșnenii erau dați în judecată de către Dimian Dăniță, Stan Dumitru, dar și de către alții în 1856.

Procese se iscau iarăși în sânul obștei. Astfel, Zamfir Albu și cetașii lui se certau cu ceilalți moșneni pentru o pagubă produsă la 1857⁴⁷. De aici, aproape sigur, cererea tuturor de a se trimite la ei ca hotarnic pe Ion Murgescu ca să le aleagă moșia⁴⁸. Și tot în acest an se vor vedea acționați în instanță moșnenii de către Ioan Samurșan pentru o datorie de bani⁴⁹, dar și ei, în frunte cu George Lopățică, se judecau, în continuare, cu casa răposatului Ioan Budișteanu pentru o sumă de bani cu care acesta se îndatorase față de obște⁵⁰.

Un act de datorie al moșnenilor era pus ipotecă de către pitarul Mihalache Pleșoianu atunci când cerea legalizarea unui act de împrumut pentru 21.000 de lei de la pitarul Ghiță Dăscălescu în 1858. La încheierea tranzacției se menționa că aceasta se făcea „cu act legalizat și pentru a cărui împlinire să puie în vânzare prin licitație a numiților proprietate”⁵¹.

Alexandru Ioan Cuza, la 22 decembrie 1859, va confirma vânzarea făcută de moșnenii Creveleșteni către Mihail Pleșoianu pentru suma de 60.000 lei⁵².

V. Manolescu din Buzău solicita încă din 1858 să se judece cu parucicul Costache, moștenitorul decedatului stolnic Ioan și cu Toma Bagdat moștenitorul lui Alexandru Bagdat. În documente se amintea că “Moșnenii Crevelești judecându-se la Tribunalul de Buzău, cu 21 de indivizi tot dintre dânșii pentru niște pagube și cheltuieli ce pretind cei din urmă de la cei dintâi, Tribunalul a dat hotărâre și hotărârea sa rămânând desăvârșită pentru nedarea de apelație Tribunalul a pus în vânzare cu licitație venitul moșiei Crevelești”⁵³. Se mai amintea în instanță că în urma strigărilor de la licitația din 1842 cel care câștigase fusese pitarul Vasile Manolescu pe termen de șapte ani și trei luni el achitând „peste tot lei 12.749, parale 32 pe care i-a răspuns la Tribunal”.

Moșnenii nemulțumiți de hotărârea instanței de la Buzău vor face demersurile necesare spre București astfel că în 1843 se constata că instanța buzoiană greșise. De aici se va ajunge în fața Înalțului Divan care la 5 mai 1844 a dat hotărârea nr. 14 prin care moșnenii trebuiau să plătească pitarului suma, amintită mai înainte. Scandalul va

⁴⁶ *Ibidem*, dosar 293/1856, f. 1-2.

⁴⁷ *Ibidem*, dosar 833/1857, f. 1.

⁴⁸ *Ibidem*, dosar 650/1857, f. 1-4.

⁴⁹ *Ibidem*, dosar 494/1857, f. 1-2.

⁵⁰ *Ibidem*, dosar 137/1857, f. 2.

⁵¹ *Ibidem*, dosar 949/1858, f. 4.

⁵² ANIC, fond Tribunal jud. Buzău, rola 129, c. 117-119.

⁵³ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău. Condiți, dosar 2/1861, f. 28-29.

continua și la 3 iunie 1844, prin ofisul domnesc nr. 255, prințul Bibescu va trimite în recercetare procesul la Înalta Curte de Revizie care în 1847 va desființa hotărârile anterioare, procesul ajungând la Înalta Curte care, la 28 februarie 1850, va da hotărârea nr. 12. Se termina o etapă a înfruntării, dar lucrurile erau departe de a se limpezi. Până atunci cel care câștiga era V. Manolescu.

Încă din 1860 moșnenii vor continua judecata pentru moșia lor cu unii urmași ai Budiștenilor - Dumitru și Constantin -, dar și cu M. Pleșoianu⁵⁴. Ei arătau la 9 august 1861 „Noi moșnenii Creveleșteni din plai Pârscovului avem contract legal din leat 1841 legalizat de onor judecătoria locală supt nr. 7469 cu răposatul Gligore Budișteanu unde se află căci unii din devălmășia moșiei moșnenești Crivilești mai din vechime vânduseră moșia către cinstitul răposat șetrar Caloian, apoi după petrecerea din viață a pomenitului șetrar s-au sculat urmașii d(umnealui) feciorii Nicolae și Ion”. C. Budișteanu se adresa și el instanței de la Buzău în 10 august 1861 arătând că „Moșia Crevelești a trecut din posesia casei noastre în aceea a d-lui Mihalache Pleșoianu în timpul minorității mele când s-au dat acestuia toate hârtiile privitoare la acea moșie și la învoielile dintre diferiți posesori cu moșnenii”. În consecință el sollicita, în final, și prezența lui M. Pleșoianu cu documentele invocate.

Va interveni, tot acum, și procesul cu D. Buescu pentru bani și terenuri⁵⁵. În anul următor se vor afla moșnenii din nou la Buzău fiind acuzați de falsificarea unei semnături pe o învoială a lor⁵⁶. În 11 ianuarie 1864 moșnenii veneau la Tribunalul Buzău pentru îndeplinirea unei sentințe a aceleiași instituții din 1851. N. Iarca va fi cel desemnat, de către Costache Ciochinescu, pentru împlinirea formelor⁵⁷.

Cu Mihalache Pleșoianu se judecau în 1865 moșnenii pentru a se stabili, pentru totdeauna, stânjienii părților prin hotărnicie. Stanca, fiica lui Anghel Lecaru din Trestioara cerea tot acum să se judece cu Gheorghe Lopată și cu alți moșneni Creveleșteni pentru niște terenuri atribuite prin sentința nr. 96 a Curții Apelurilor Civile, Secția I-a în decembrie 1857. Cu ocazia hotărniciei părții de moșie a lui Ion Lefterescu, de la 11 februarie 1873, erau chemați la fața locului și moșnenii Lopătăreni vecini în hotar. Perioada poate surprinde, dar era anotimpul lipsit de activități deosebite, și bun un prilej de a se comunica ultimele noutăți cu ocazia aldămașului tradițional totuși mult mai redus la capitolul cheltuieli față de trecut.

Ajungea localitatea la sfârșit de secol XIX, împreună cu Albești (Trestioara) și Veghiurile, la 335 locuitori.

CRICOV. Moșnenii Călugăreni (Șchiopeni) de aici erau prezenți în 14 martie 1858 la hotărnicia moșiei lor de la Baba Ana – Amaru⁵⁸.

CRISTINEȘTI. Cu numele venit de la o familie de moșneni, cătunul din plasa Râmnicului de Sus, ce aparținea de comuna Sgârçiți, avea la 1896 peste 200 de

⁵⁴ Idem, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 934/1860, f. 1.

⁵⁵ *Ibidem*, dosar 18/1860, f. 20. Se va ajunge la constituirea dosarului 713/1860.

⁵⁶ *Ibidem*, dosar 72/1861, f. 1-2.

⁵⁷ *Ibidem*, dosar 1022/1864, f. 1-5.

⁵⁸ *Ibidem*, dosar 553/1858, *passim*.

locuitori și o suprafață de 100 ha⁵⁹. Cu numai 66 de locuitori în plus va figura localitatea la 1930.

CRIVINENI. În vechime se va fi produs aici o migrație a unei părți din populație ce va duce la constituirea Satului Nou. Localitatea de 11 case de la 1941 avea exact 59 de locuitori ceea ce era puțin față de întreg Pătârlagele vremii.

CRÂNGU. Una din cele mai vechi mențiuni despre moșnenii din Saacul trecutului și Buzăul prezentului o avem din 25 mai 1768 și este în legătură cu moșiile Brânzeasca și Liasca⁶⁰.

Destul de târziu reapar în instanțe moșnenii din cătunul ce va fi încorporat la Pătârlagele. Petre Guiu și alți moșneni din Mlăjet solicitau în 1876, la Buzău, să se judece cu Ion Popescu Roșcoiu pentru tulburare de posesie. Prin procuratorul Șt. Borănescu în 3 decembrie moșnenii Stan Popescu, Ion Tănăsescu, Toma Mănel și Gavrilă I. Pavel cereau la Pătârlagele să se judece cu Gh. Negoită, Ion Stoica Militaru, Iancu Nistor, Giurgea Toma Lupea și alții moșneni din hotarul Leresc domiciliați în cătunul Crâng din comuna Pătârlagele.

Totul pornise de la o bucată de pădure din hotarul Leresc la Valea Lupului tăiată, în noiembrie 1879, de moșnenii din Crângu deși aceasta era „împietrită și posedată după acte de executare definitive”. Instanța se va pronunța la 19 ianuarie 1880 respingând cererea lui Borănescu „ca neîntemeiată lăsând lucrurile în starea în care se găsesc” mai ales că moșnenii Drăgulănești „pârâții de astăzi au veche posesiune și cu atât mai mult că contestațiunea se află pendinte la Curtea de Apel”⁶¹. Avea acum localitatea subdiviziunea Sub Cetate, iar mai târziu va îngloba și cătunul Crivineni.

CUCU. Apar menționați moșnenii râmniceni de aici atunci când la 25 mai 1751 dădeau mărturie împreună cu cei de la Urechești pentru hotarele moșiei Podul Lacului proprietate a mănăstirii Aninoasa de la Dâmbovița în urma unei neînțelegeri a lăcașului cu doi moșneni din Urechești⁶².

CUIBU. Un patentar, un mazil, un postelnic și un fiu de postelnic se numărau între cei 35 de moșneni recenzați în cătunul prahovean la 1855. Moșia de 400 ha. era stăpânită la 1899 de 95 de moșneni pentru ca la 1912 numărul acestora să ajungă la 150 de răzeși. Acum comuna Cornetul – Cuib, din fosta plasă a Podgorii, adăuga la populație și pe cei 572 de locuitori din Cuibul⁶³. În anul 1930 în Cuibu se înregistrau 551 locuitori, iar în 1941, în 171 de case, ajunseseră să trăiască 596 locuitori.

CURMĂTURA. Se amintea la jumătatea secolului trecut, de învățătorul

⁵⁹ Gr. Gr. Dănescu, *op. cit.*, p. 90.

⁶⁰ BAR, CDXV/143 ; CDXV/144.

⁶¹ Arh. Naț. Buzău, fond Judecătoria Pătârlagele, dosar 43/1879, f. 23.

⁶² ANIC, fond Mitropolia Țării Românești, LXXXVIII/45.

⁶³ D. Ciobotea, *Istoria moșnenilor...*, p. 193.

Jugănarul de la Păltineni, că biserica de aici a fost adusă în 1680 de la Plăișoru. Rămâne până astăzi zugravul de biserici de la 1750, Andronic, adept al curentului tradițional și care va picta catapeteasma. Ing. Iorgu Scipion în 10 octombrie 1853 scria, atunci când deosebea părțile boierilor Păltineni de cele ale moșnenilor, „La satul Curmătura ce cade pă apa Cătiașului am ales pă seama locuitorilor dintr-acest sat stânjeni masă 80, adică câte două pogoane și jumătate dă un stânjen masă ce vine cu analoghia ce s-a făcut pe totală sumă a suprafeței plane într-această moșie și pentru care să alătură pentru mai buna deslușire pă lângă aceasta Catastihul din anul 1853 octombrie 2 în care s-a trecut pe anume părțile fiecărui locuitor din fiecare sat, precum și părțile a câțiva particulari cu sume de stânjeni mai mari și atât pentru fiecare sat și pentru acești particulari am alcătuit Catastihul mai sus vorbit de stânjeni ce li se cuvin și de unde anume, spre a nu le rămâne prigoniri dându-le și cărți pe sate pe la casa celui mai fruntaș din locuitori și la particulari pe la mâinile lor precum și fiecărui moșnean din sate, osebit țidule din partea sa”⁶⁴.

Cătunul de la Păltineni avea la 1890-1895 în jur de 200 de locuitori, iar împreună cu Cătiașu – Pleșcari, în 1930, ajungea la 418 locuitori.

DARA. Denumirea localitatea și-a luat-o de la pârâul ce o străbate legendele locale vorbind de un refugiu al locuitorilor, în vremurile de invazii, pe dâra lăsată de pârâu. Moșnenii Târcolești și moșnenii Purcărești îl solcitau pe Tănase Necoveanu să le fie hotarnic la 4 iunie 1834 „pentru deosebirea stânjenilor lor de moșie din Dara”. Suma pretinsă de 269 de lei era primită la 5 iulie hotarnicul semnând o chitanță⁶⁵.

Pe 96 de stânjeni stăpâneau cei de aici în devălmășie cu două “cucoane” de care, la 27 iulie 1844, vor cere să se desfacă⁶⁶. În șirul de tranzacții se va înscrie și aceea de la 20 martie 1847 când Mihalache Râmniceanu vindea o vie de șase pogoane lui Nae Constantinescu pentru 3.350 lei. Între documentele predate de vânzător se afla și foaia de zestre din 1 septembrie 1840 a răposatului Mihai Fiñtescu⁶⁷.

Un scandal de proporții va izbucni la 1866 când erau chemați în fața instanței mai mulți localnici în frunte cu Vlad Năstase acuzați fiind de faptul că ar fi ațâțat pe ceilalți locuitori împotriva primarului Luca Văleanu. Totul pornise de la banii alocați pentru un nou local de primărie⁶⁸.

Comuna din plasa Sărății, avea, în jurul anului 1890, două cătune: Ulmeni (Dara de Jos) și Vâlcele (Dara de Sus) cu 1.230 locuitori. În 1930 populația ajungea la 490 suflete pentru ca la 1941 în 116 case să se afle 516 locuitori.

DĂLHĂUȚI. Schitul de lemn ridicat la 1625 a dus, oarecum inerent, la apariția așezării. Aceasta va aparține de fostele/viitoare comune Bonțești, Dălăuți și Cârligele din fostele plase Marginea de Sus, Orașul și Cotești. Un *Penticostar* de Râmnic din 1767 era dăruit schitului de aici de către vorniceasa Catrina Văcărescu amintită și în

⁶⁴ Arh. Naț. Buzău, colecția Documente, XXIX/9.

⁶⁵ Idem, fond Judecătoria Buzău, dosar 88/1832, f. 1-3.

⁶⁶ Idem, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 7/1844, f. 56.

⁶⁷ Idem, fond Tribunal jud. Buzău. Condiți, dosar 7/1847, f. 39 v- 40.

⁶⁸ Idem, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 92/1866, f. 1.

calitate de ctitoră⁶⁹. O anafora pentru o proprietate a mănăstirii Văcărești se elibera la 11 februarie 1765, iar hotărnicia intervenea tardiv la 15 noiembrie 1845⁷⁰. La sfârșitul aceleiași luni Ioniță Macsimoiu îi vindea o vie de aici cumnatului său Gh. Volintir.

Date interesante despre moșia Dălhăuți apar odată cu procesul lui Gh. Colofir cu schitul pe la 1841. Când moșia era „mărginită din pârâul Dălhăuțului până în hotarul Bonțeștilor precum și pentru altă moșie anume Crângeni unde niciodată schitul n-au avut stăpânire și nici măcar sineturi pre decât numai o copie a unui Apostol Țoca vistier fără a avea nici acea copie vreun zăpis de cumpărătoare de la cei mai dinainte moșneni, încă și după hotărârile judecăților între care hotărâri și cea domnească dintru acel leat 1799”. Acum se va veni cu cartea de hotărnicie a moșnenilor Grozeni din 10 mai 1718. Conform documentului partea moșului Roman era de 188 stânjani „de la Grozav în sus”, 100 de stânjani „de la Toder Potrocerul și-i mai zice Deasupra rânduri”. Partea moșului Grozescu era de 141 stânjani formați din jumătate de moșie, partea Mariei și a altora, 35 stânjani de la Neagoe Cociob „partea mai dreaptă din câmp, din pădure, din siliște” și 63 de stânjani de la Oprea Călugărul și de la Toma. Moșul Neagoe avea 597 stânjani de la Micu, Nan sin Vasile, de la un Roșu, de la Vasile sin Nan.

Trei boiernași, între care se afla și Sirco zaraful, în 6 mai 1732 eliberau o carte de alegere pentru Ion Cămărașu care la 8 martie 1736 semna un zăpis de vânzare către D. Blănaru, Tudor Fănică Bunea, Radu sin popa Arsene și Ion Dascălu. În 7 august 1754 se constata dintr-o anafora – „ruptă într-un loc la mijloc încă cuprinderea ei precât s-au putut vedea că din poruncă domnească au fost” – că Mihai vornicul luase moșia moșnenilor Dălhăuțeni „fără acte și fără dreptate”⁷¹.

Episcopia va chema părțile și moșnenii vor declara că moșia o aveau din vechime, iar vornicul va produce câteva zăpise de cumpărare suspicionate de unde cererea episcopului de a se jura. Episcopia pentru a lămuri cauza se va vedea nevoită să-i îndrume pe moșneni către București. Va interveni un alt zăpis scris de Matei logofătul la 7 iulie 1755 când moșnenii Filip, Petre slujitor, Ion Doroban, Necula sin Doroban îl semnau pentru vornicul Mihai ceea ce duce la concluzia că ei se resemnaseră.

Situația este întărită de adevărea lui Apostol Țoca vistierul că a dat 216 taleri căpitanului Ioniță Jălăboiul bani după moșia Dălhăuți și Crângeni „ce au cumpărat de tovărășie amândoi de la Maria vorniceasa soția răposatului Mihai vornicul”. Operațiunile de achiziționare de terenuri moșnenești vor continua. Astfel, la 15 iunie 1764 căpitanul Ioniță primea zăpis de la Tudorache sin Donie. Postelnicul Constantin avea și el parte de un zăpis la 10 februarie 1765, iar Andrei Țoca semna în 15 iulie 1771 „clironom vânzător” fiind și văr cu decedatul Apostol Țoca.

Necazurile celor intrați în averea soției sunt reflectate de un răvaș isprăvnicesc către zăpciul plaiului Muntelui din 30 martie 1802. Jălbarul Dumitrache din Dălhăuți era contestat, după șase ani de la căsătorie, de către Petre Dulea și de către fratele

⁶⁹ I. Corfus, *Însemnări de pe manuscrise și cărți de cult privind istoria Bisericii Ortodoxe Române*, în „BOR”, XCIV, 1976, nr. 7-8, p. 817.

⁷⁰ *Indice cron.* nr. 23, p. 24 ; 40.

⁷¹ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 1/1841, f. 7.

acestui care susțineau că ograda jeluitorului se afla pe moșia lor. Înaintașii unor implicați, în administrația locală și centrală, apar la 10 februarie 1804 prin zăpășul de vânzare a lui Todorașco Jălboiu către Dumitrache Colofir Tipătescu. În zăpășul lor de vânzare către starețul Ilisei, din 27 octombrie 1810, Dobre Fântânariu cu soția sa Ioana și copiii Istrate și Dragomira menționau și neînțelegera mai veche cu monahii „m-au tras în judecată și viind la fața locului, ne-am învoit prin răzeșii ce sunt împrejurul caselor de vie”. Prețul stabilit, pentru „2 pogoane și 3 ciosvârte vie, cu locul lor, în Dealul Blidarie, de la Vasile Fântânariu”, a fost de 327 de taleri⁷². Spre 1821 imobilul tranzactat intra, împreună cu altele, în schimbul dintre starețul Dionisie și jupânul Hristea Căldărariu.

Relativ la mănăstirea de aici aceasta va avea parte de transformarea bisericii „Isvorul Tămăduirii” în loc de deținere a prizonierilor de război în prima mare conflagrație. Cealaltă biserică, „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril”, ridicată la 1810, a scăpat prea puțin atinsă de vicistitudinile războiului.

În 1912 o porțiune a satului a fost recențată la Bonțești, iar în Dălhăuții lui 1921 mai existau 96 de moșneni.

Populația recențată la 1930 se va ridica la cifra de 861 persoane pentru ca în 1941 aceasta să ajungă la 964 locuitori în 227 case.⁷³

DĂNEȘTI. Localitatea din comuna Păulești, plasa Câmpu – Târgșoru din Prahova avea la sfârșitul secolului al XIX-lea zece moșneni pe un trup de numai 9 ha., iar la 1912 numărul lor va scade la patru între cei 40 de locuitori ai cătunului. La 1930 populația era de 49 de locuitori pentru ca în 1941 ea să crească la 89 de suflete în 23 de case.

DĂNULEȘTI. Satul râmnicean de ieri, vrâncean de astăzi, a fost întemeiat conform tradiției de moșnenii Dănulești sau Dănești și este pomenit spre 1568-1569 pe vremea lui vodă Alexandru Mircea când acesta întărea aici unele achiziții de terenuri ocazie cu care se menționează microtoponimele Piscul Căpățâanii, Poiana Crastavițelor, Cătăușul, Dealul Roșiu, Izvorul Purcelilor, etc.⁷⁴. Spre anii '80 ai secolului trecut Nicolae Dănulescu încerca, la o vârstă venerabilă, să lase, pentru urmași, o lucrare – *Satul Dănulești și neamul Dănuleștilor* – în trei părți și 30 de capitole⁷⁵. Erau menționați în hrisovul de la 1568-1569 domnitorii de dinainte mergând până la Mircea cel Bătrân.

Hotărnicia schitului Dănulești se efectuase de 12 boieri în 5 aprilie 1759 pentru a se vedea „partea de moșie a schitului, ce va fi având de cumpărătoare, cât și de danie de către moșnenii din Dănulești”⁷⁶. Cele trei trăsuri au pornit „dinspre apa Râmnicului, din hotarul mănăstirii Râmnicului, din izvor, în curmeziș, în sus până în hotaru moșii Basești a Proculeștilor, până la fântână la salcie și s-au găsit funii 57, funia za stânjeni

⁷² Gh. N. Neagu, *Date cu privire la trecutul Schitului Dălhăuți (II)*, în „Îngerul”, IV, 1932, nr. 10, p. 21-22.

⁷³ *Indicatorul localităților ...*, p. 529.

⁷⁴ DRH, B, VI, p. 102-103, nr. 83.

⁷⁵ Mss. aflat în posesia doamnei Rodica Dănulescu (Grozea) – Buzău.

⁷⁶ ANIC, fond Schitul Dănulești, MMDC/115.

25 fac stânjeni 1425”. Cea de a doua trăsură aducea 1.400 de stânjeni, iar ce de a treia 1.200 stânjeni rezultând o masă de 1.346 stânjeni. Se amintesc acum și moșii începând cu Bogdan „moș vechi al Radului Tăbăcaru stăpânitor pă stânjeni 673” sau „Radu Velicu înaintaș al lui Șt. Dănulescu a lui Nechifor stăpânitor pe stânjeni 683”. După clare delimitări, ce țineau și de alte donații către lăcaș, documentul se încheia cu fraza „Deci de acum înainte să aibă a ținea și stăpâni schitul Dănulești această moșie ce s-au ales și s-au împietriit cu pietre și cărbuni după obicei, așa am găsit cu cale și cu dreptate și s-au întărit și cu această carte, cu iscăliturile noastre ca să să crează”. Venea întrebarea clasică a portarului “Sunt puse pietrele bine?”. Semnau actul și boieri ca Iane căpitan Bagdat, Șerban Tudorancea postelnic, Tudorache căpitan, Mihai Zăgănescu și Asanache Neculescu. Documentul va fi autentificat la Tribunalul Slam Râmnic de egumenul Dositei în 3 martie 1837. Se poate reține, referitor la așezare, și o „graniță” dintre clăcași și moșneni ultimii locuind de la ulița bisericii, iar primii începând de la C. Piron. Biv vel pitarul Mihalcea la 5 aprilie 1799 lua și el 12 boieri pentru a alege partea de moșie a schitului Dănulești aflat pe atunci sub păstorirea egumenului Simion, moșie ce se învecina cu aceea a moșnenilor⁷⁷.

În 1831 localitatea din plasa Râmnicului număra 40 de familii⁷⁸, iar la 1835 era reținută de către topograful ruși cu un număr de 25 de cămine⁷⁹. Sub forma de Donulești apărea, alături de alte 58 de sate nominalizate și 26 nenominalizate într-o hartă de după 1836⁸⁰.

În instanța râmniceană la 1837 cinci moșneni - Nicolae, Nedelcu, Marin, Stoica și Vasile -, solicitau să se judece cu Zamfir Dimitriu și cu Mihail Ioan pentru un act⁸¹. Probabil că problema se va fi rezolvat amiabil deoarece în anii ce urmează nu se mai face vreo referire la ea.

De la Slam Râmnic înainte de 1839 pornea un proces între moșnenii Dănulești⁸² și egumenul Dositei de la mănăstirea Băbeni. O parte din moșia Dănulești era pretinsă de mănăstire și, după procesul de la Focșanii Munteni, se ajungea la Divanul Vremelnicesc în 31 mai 1839. Citate și în fața Înalțului Divan părțile vor anunța instanța de pe podul Mogoșoaiei, la 28 octombrie 1844, că s-au împăcat⁸³.

O singură știre ne-a parvenit despre moșnenii din Pleșești la 1832 când se aflau într-un proces pentru stăpânirea moșiei cu Radu fiul lui Radu Drugă⁸⁴. Aici ar fi de remarcat dârzenia moșnenilor Dănuleșteni, moșneni care au dat caractere tari și, mai târziu, oameni capabili în administrația locală și centrală. Alecu Hristodor Niculescu la 19 februarie cerea să se judece cu moșnenii pentru suma de 14.516 lei. Vechilii Nicolae sin Nicolae Dănulescu și Radu sin Radu Dănulescu vor pierde procesul în hotărâre arătându-se că în cazul în care aceștia nu ar fi plătit „să se vândă prin meazt din mișcătorul și nemișcătoarea lor avere cât va fi de ajuns spre despăgubirea D.

⁷⁷ *Ibidem*, MMDC/1.

⁷⁸ I. Donat, I. Pătroiu, D. Ciobotea, *op. cit.*, p. 148.

⁷⁹ C. C. Giurescu, *Principatele române ...*, p. 262.

⁸⁰ L. Iancovici, *op. cit.*, p. 665-666.

⁸¹ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 306/1837, f. 1.

⁸² La 1831 erau 40 de familii de moșneni.

⁸³ ANIC, fond Înalțul Divan, dosar 13208/1836, f. 1-3.

⁸⁴ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 146/1832, f. 1.

Nicolescu. Nemulțumindu-să pârâții pă această hotărâre să vor înainta cu apelație la Civilul Divan judecătoresc civil secția al doilea din București în soroc de două luni”⁸⁵.

Pe când se efectua, în 1892, hotărnicia moșiei Dănulești proprietatea lui C. T. Dumitrescu, în partea de nord se menționa vecinătatea cu moșia moșnenilor Dănulești, iar la est aceea cu moșnenii Pleșești⁸⁶. Că pădurea Lupoia era a moșnenilor rezultă și din Amenajamentul pădurii Pârâul Mare efectuat la 1909⁸⁷.

Pădurea Romanești (500 ha.) de la Slobozia proprietate a moșnenilor Dănulești și Slobozia, divizați, era declarată ca scoasă de sub regimul silvic la 1914. La fel se întâmpla și cu pădurile Râpa Mutului, Matca și Bădila de la Dănulești (215 ha.) proprietate a moșnenilor Pleșești și Dănulești și cu Lupoia (100 ha.) a moșnenilor din Buda și Dănulești⁸⁸. Ar mai fi de amintit că în satul Mucești – Dănulești existau 94 de moșneni în 1921, în Pleșești – Trăileni 161 de moșneni, iar în Dănulești 48.

DEALUL LUNG. Și sub denumirea de Plopu, după locuitori și vecini, s-a reținut așezarea care, la 1896, mai avea încă un plop uriaș la vest.

În 1836 moșnenii Peleticeni se vor judeca cu egumenul mănăstirii de la Râmnic pentru părțile lor de moșie⁸⁹. În anul următor Grigore Borcan și Ion Borcan din partea Moldovei se adresau instanței de la Focșani solicitând o parte din moșia Peletic aflată în mâna celor 31 de familii de moșneni de aici dar nu cunoaștem deznodământul⁹⁰. La 13 mai 1839 moșnenii Peleticeni erau aceia care îl dădeau în judecată pe Teodor Zosecu pentru arenda unei moșii pe care acesta nu o achitase⁹¹. În 1896 comuna avea cinci cătune: Peletic, Plopu, Rașca, Tinos și Șotânari. Mai târziu va ajunge a fi încadrată localitatea la comuna Gura Caliței din plasa Marginea de Sus. De menționat ar fi că evenimentele de la 1907 au marcat localitatea mai ales la Șotârcari.

Pelticul ajungea în 1943, când făcea parte din plasa Dumitrești, la o populație de 510 locuitori, Cocoșarii la 270, Plopu la 539 și Rașca la 270. Cu un an mai devreme comuna figura cu suprafața de 1.604,85 ha. și 1.523 de locuitori⁹².

DECULEȘTI. Nu avem prea multe date despre cătunul ce aparținea de Pânătaul Saacului și mai târziu al Buzăului. Sub forma de Diculești apare la recensământul din 1941 când populația cătunului era de 85 de suflete în 21 de case⁹³.

DEDULEȘTI. Conform tradiției satul și-a luat numele de la un Deducu, primul donator către mănăstire. Va mai fi cunoscut și sub denumirea de Vatra schitului Dedulești⁹⁴. Partea lui Tătuță – „toată, oricât se va alege”- la 20 iulie 1553 „a

⁸⁵ *Ibidem*, dosar 1/1841, f. 17.

⁸⁶ Arh. Naț. Buzău, fond Judecătoria Dumitrești. Obști, dosar 1/1892, f. 1-5.

⁸⁷ Idem, fond Serviciul silvic Rm. Sărat, dosar 3/1909, f. 6.

⁸⁸ „Monitorul Oficial”, nr. 76, din 5/18 iulie 1914, p. 3934-3936.

⁸⁹ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 466/1836, f. 1-4.

⁹⁰ *Ibidem*, dosar 37/1837, f. 1-9.

⁹¹ *Ibidem*, dosar 785/1839, f. 1-3.

⁹² Arh. Naț. Buzău, fond Camera Agricolă Rm. Sărat, dosar 152/1942, *passim*.

⁹³ În 1930 recenizat a fost satul, dar la Sibiciul de Jos.

⁹⁴ Gr. Gr. Dănescu, *op. cit.*, p. 97.

cumpărat-o Grozav de la Lica pentru 200 aspri gata și cu 6 vaci, încă de când a fost foamea cea mare, din zilele lui Radu vodă Călugărul⁹⁵. Pentru un ogor din ocina achiziționată se va vedea acționat în instanță Grozav de un Manea. Ultimul nu se va prezenta în fața domnitorului și va pierde. Din nou va apare Grozav în documente – 29 noiembrie 1562 - atunci când Petru cel Tânăr îi întărea achiziția unei ocini „în Dedulești lui Ion și acea parte a lui Stan Buznar toată, oricât se va alege de pretutindeni și din câmp și din pădure și din apă și din sat”⁹⁶.

În vremea domniei lui Radu vodă la 8 iunie 1623 lui Neagoe și fratelui său Moș din Dedulești li se întărea “partea moșu-său Bărbat, toată, și cu trei părți de moară din matca Buzăului până în matca Bahni, pentru că este a lor bătrână și dreaptă moșie și de baștină dă la moșul lor Bărbat, încă din zilele bătrânului răposatului Negrul voevod”.⁹⁷ În hrisov se vor face mențiuni la documente mai vechi de pe la 1526-1527 pentru alte părți de la Mătești „când au fost curgerea anilor 7035”. Pentru mai multe rămasuri părintești între care și unele din Dedulești se judecau, la 25 ianuarie 1639, postelnicul Pavel cu Petco, fiul logofătului Dragu⁹⁸.

În 9 mai 1646 se vor face cercetări de către patru boieri tocmelnici la cererea unui Ianoș din Domirești, dar și a egumenului Daniil de la mănăstire⁹⁹ pentru a se vedea dacă o ocină din Bădicești – Gura Babii fusese închinată de baba Bărtoaie¹⁰⁰.

Ajuns într-o stare de neînviat și cu averea risipită fosta mănăstire făcea obiectul unei porunci a Mitropoliei, la 25 decembrie 1761, în urma căreia va fi numit egumen un Hristodor care însă va fugi de unde un nou demers pentru găsirea unui alt egumen.

Conflictele cu cei din zonă se vor ivi și la 8 martie 1805 când egumenul o reclama, pentru un vad de moară, pe Luxandra Fotinoia. Teodor Diamant era acela care la 31 noiembrie 1837 se adresa Judecătoriei de Slam Râmnic cerând ca la hotărnicia ce urma să o facă la moșia Toropălești, proprietatea lui Al. Neculescu, să fie prezenți reprezentanți ai mănăstirilor Dedulești și Râmnic, dar și moșnenii Dănulești din plaiul Râmnicului precum și moșnenii Dedulești¹⁰¹. Prin 1941 se recenzau în cele 379 de case de aici 1.480 de suflete.

⁹⁵ DIR, B, XVI/3, p. 17, nr. 18. Fenomenul menționat – foamea - a fost catastrofal deoarece și în secolele următoare se va face referire la el, fără reținere, într-un *memento* de înțeles. La 12 ianuarie 1574, cu ocazia unei achiziții de pământ a postelnicilor Barbu și Stroe, se semnală același fenomen ce devastase zona în timpul „răposatului Radului voevod Călugărul, pe vremea cea grea de foamea”; cf. DRH, B, VII, p. 219-220, nr. 165.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 173-174, nr. 208.

⁹⁷ DIR, B, XVII/4, p. 285-286, nr. 302.

⁹⁸ ANIC, fond Mitropolia Țării Românești, LXIII/4.

⁹⁹ Un document datat, după Divan, în 1634-1635 aduce poate cea mai veche știre despre lăcaș. Atunci Anton, fiul stolnicului Cernea adeverea lui Dedu postelnicul dăruirea ocinii de la Topliceni către mănăstirea Gura Babii; cf. DRH, B, XXIV, p. 484-485, nr. 361. Biserica mai păstrează pictura în ulei executată la 1813 de Eroftei zugravul, dar și icoanele împărătești pictate la 1792 de Talasii zugravul. Biserica mai veche de aici a Deduleștenilor se află sub zvonița reparată la 1834 de starețul Stratonie. Dr. Emil Lupu a făcut cercetări arheologice în 2000-2001 care au modificat o serie de date referitoare la monument.

¹⁰⁰ *Ibidem*, XXXI, p. 153, nr. 135.

¹⁰¹ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 181/1837, f. 43.

DEGERAȚI. Cătunul prahovean din comuna Păulești din plasa Târgșor avea la 1912 șase răzeși și alți 46 de locuitori¹⁰². Sub forma de Degerați (Păulești) era recenzat cătunul la 1941 cu 52 de suflete în 13 case.

DOBROTA. Cătunul din viitoarea comună Udrești din plasa Cricov – Podgoria avea 43 de moșneni în 1855. Moșia de 131 ha. de la 1899 era stăpânită de 72 de moșneni¹⁰³. În 1930 avea localitatea 494 de suflete, iar la 1941, 538 în 112 case.

DOBROTENI. Cu medelnicerul Enuță Crăciunescu se vor judeca în 1832 la Bucov moșnenii de aici. Ei, în jalba lor, arătau și cauza disputei cu Crăciunescu care le împresurase niște moșii „și pentru care de la leat 1826 tot jeluiesc la cinstitul Divan”. Medelnicerul va adopta tactica neprezentării, neputând face față actelor moșnenești, dar, curios, astfel va câștiga.

DOFTĂNEȚU. Satul din comuna Scorțeni din plasa Filipeștilor avea 151 de moșneni în anul 1899 pe o moșie de 756 ha. În 1912 satul Doftăneț – Buștenari din plasa Prahova avea 22 de răzeși.

DOMIREȘTI. Așa cum arătam își lua Ianoș de la Domirești ca tocmealnici pe Stoica iuzbașa și Tatul din Cârstenești, Lupașco, fiul lui Lazăr Cotoiu din Călnău și pe Giura din Jideni pentru ocina din Bădicești - Gura Babii. Ianoș dorea să adeverească că ocina nu a fost închinată, de baba Bărțoaie, mănăstirii Dedulești și nici că aceasta a vândut-o lăcașului aflat acum, în 9 mai 1646, sub oblăduirea egumenului Daniil. O informație mai clară vine de la 1647 când, în 10 octombrie, „cu știrea satului” Rada, fiica Mariei a lui Andrei, vindea căpitanului Iane două pogoane țelină, în deal, pentru 4 ughi. Se va adăuga și o danie de jumătate de pogon din partea lui Neagul al lui Filip. Surprinde la dimensiunea imobilului tranzactat numărul de aldămășari din sat în frunte cu Neagul Filip călărașul și Cârstian stegarul. Chestiunea poate duce cu gândul că se terminase strânsul recoltei de struguri, iar prilejul nu trebuia scăpat mai ales că vremurile se arătau a fi destul de dure parcă într-o milenară suferință dictată de sus¹⁰⁴.

DOSURILE. Numai 47 de răzeși mai avea localitatea din plaiul Cricovului la 1912 pe când aparținea de Valea Călugărească. În 1941 populația urcase la 185 de suflete în 53 de case.

DRAGOSLOVENI. Deși așezare deosebit de veche¹⁰⁵ menționat era dealul de aici într-un document din 3 februarie 1620. O altă amintire a localității se datorează unui act de vânzare – cumpărare din 22 august 1647 când nepotul lui Ilie cel Bătrân din Dragosloveni, Elie, vindea jupanului Anghel o ocină la Leotești, partea lui

¹⁰² D. Ciobotea, *Istoria moșnenilor...*, p. 193.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ CDTR, VI, p. 362-363, rez. 967.

¹⁰⁵ Vezi cele peste 60 de piese din secolele X-XI; cf. Maria Comșa, Gh. Constantinescu, *Depozitul de unelte și arme din epoca feudală timpurie descoperit la Dragosloveni, jud. Vrancea*, în „SCIV”, 20, 1969, nr. 3, p. 435-436.

Dragotă¹⁰⁶. Între martori sunt pomeniți Radu Ciuciolete (Ciuciulei) din Gugești, paharnicul Filip din Dragosloveni, Vasile Moldoveanul, fiul lui Ignat din Modruzești. În 20 februarie 1659 un Anghel din Dragosloveni cumpăra de la Marula și Costanda, fiicele lui Radu Ciuciolete o moșie în Leotești Saacului¹⁰⁷ într-o perioadă în care ciuma făcea ravagii aici¹⁰⁸.

O vie, tot a mănăstirii Sf. Ioan din Focșani, era reținută la 11 iunie 1673, iar peste un an era amintit vadul de moară. De fapt viile lăcașului vor mai fi pomenite după 1680 și până la revoluția de la 1848 în numeroase documente. Gesturile de filotimie ale moșnenilor către lăcașul din Focșani vor fi menționate într-o foiță din 19 iunie 1733, iar peste un an, la 17 mai, se hotărnicia moșia de aici. Vinăriciul din dealul Dragoslovenilor și din dealul Tercheștilor era subliniat la 27 ianuarie 1754. Se mai poate reține o cercetare isprăvnicască desfășurată la Dragosloveni în 4 septembrie 1810. O altă hotărnicie a moșiei mănăstirii se va executa din necesități locale în iunie 1845¹⁰⁹. Cu lăcașul vor avea o învoială locuitorii, alături de cei din Gura Caliței și Terchești, în 23 aprilie 1863. Iorgu Iarca garanta reparațiile de la casa sa cu o proprietate cumpărată aici în 1871 de la Toma Chircu¹¹⁰. Trebuie amintit că peste aproximativ două decenii ajungea localitatea să numere aproape o mie de locuitori.

Satul va aparține de plasa Marginii de Sus și apoi de Plainești când, în 1921, satul Tărchești avea 119 moșneni, iar Dragoslovenii 190¹¹¹. În 1943 se vor număra 957 locuitori în Dragosloveni, 1.008 în Gura Caliței, 886 în Tărchești și 86 în Nemțari. Peste un an Gura Caliței va deveni comună având și Tercheștii în componență¹¹².

DRAJNA. Plângerea lui Vlad Călugărul (1482-1496) către Brașoveni referitoare la prădarea unor negustori la hotarul Drajna ar fi una dintre primele mențiuni asupra zonei. Ținând cont poate și de configurația terenului se va fi ajuns la denumirea localității ce vine din slavonă, *draj* echivalând cu *repede*. Moșnenilor de aici, dar și celor din Stănești le întărea Neagoe Basarab în 10 iulie 1517 ocinele „din piatra berevoeștilor, drept în sus la curmătură, la piatra Șăbiiianului, la Piscul Găteștilor, la Vârtej, Piscul Glodului, la gura Ogritinului, Drajna în sus, Fântâna Teiului, drept în apa Teleajenului și Teleajenul în jos, iarăși în piatra Berevoeștilor. Semnele munților erau „din jos de la Portișoara la Valea lui Cotea și drept în Valea Șcheaului, iarăși Valea Șcheaului în sus, la Curmătură, la Tâncava, la Bâlbâitoare, Stâlpul Purcariului și Fântâna Vădrariului și drept plaiul Chiojdului, la Pripor și drept în Siriiș și Siriul în sus, la Pârae, la Curul Pământului, Lacul laptelui, în vârful Pietrosul, la Rătunda, Piatra Zăganului, Vârful Rudelor la Măgura Vițeilor, la Șările Clăbucetului la Plaiul lui Dumitru, iarăși la Portișoara”¹¹³.

¹⁰⁶ CDTR, VI, p. 348, rez. 914.

¹⁰⁷ *Indice cron.* nr. 25, p. 150, nr. 2015.

¹⁰⁸ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, V/2, 1886, p. 87.

¹⁰⁹ *Indice cron.* nr. 1, p. 90, nr. 1439.

¹¹⁰ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 1/1871, f. 1.

¹¹¹ P. Poni, *op. cit.*, p. 147.

¹¹² Arh. Naț. Buzău, fond Legiunea de Jandarmi Rm. Sărat, dosar 30/1942, f. 29.

¹¹³ DRH, B, II, p. 301-302, nr. 156.

DRAJNA DE SUS. Aproximativ 50 de moșneni existau aici la 1855, pentru ca la 1899 să fie recenzați 270 proprietari în două trupuri de moșie - Bolănești (1.260 ha.) și Pântești (400 ha.). În 1912 se numărau numai 227 de răzeși, iar în 1941 se înregistrau 1.553 locuitori în 387 de case inclusiv cătunul Podurile.

DRĂGĂICEȘTI. Cătunul de la Breaza din plasa Tohani avea, la 1892, un număr de 120 de locuitori. Nu erau uitați la 1899 nici cei 38 de moșneni din cătunul comunei Breaza care stăpâneau, într-o masă a Popeștilor, 215 ha¹¹⁴. La 1912 numărul acestora se redusese la 28 dintre care patru erau fără pământ.

DUMBRĂVEȘTI. Așezarea din plasa Podgorii avea 66 de moșneni proprietari în 1855, iar la 1899 numărul acestora urca la 77 pe 250 ha. În anul 1912 erau recenzați 116 răzeși, iar la 1930 un număr de 538 locuitori.

MOSNENII AND THEIR TRIALS III (ABSTRACT)

The object of this study, dedicated to the „mosneni” and to their judiciary problems judged in former Prahova, Saac, Buzău and Râmnicu Sărat, is represented by more than 20 communities placed in the Subcarpathian mountain.

We know now that we have original documents only for some of all this communities. The historians who are not very familiarly with this social category, can be surprised by the intensity of the pressure made for justice concerning the preservation of their ancient rights. The trials of this social groups so long in its duration in time so it can disorientate the readers. This judiciaries events from the longing in the past could be a rich source of informations related to social phenomena and the microtoponymy that have difficulties in their meaning but could be relevant for the places history.

Now, we can see that this ancient Romanian institution tries to come to life again.

¹¹⁴ ANIC, fond Dir. Gen. a Statisticii, dosar 2206/1899, f. 81.

1907 ÎN JUDEȚUL BUZĂU. CONTRIBUȚII DOCUMENTARE

Constantin I. STAN

La începutul secolului al XX-lea problema agrară devine tot mai acută. Lipsa pământului era cauza principală și în județul Buzău exista aceeași situație. După unele date, în preajma anului 1907 din suprafața agricolă totală cifrată la 316383 ha, 252 de moșieri aveau proprietăți de peste 100 ha, adică aproape 50 % din teren – 159803 ha. În schimb, 42567 familii de țărani dețineau numai 126951 ha - cu loturi între 1-10 ha. Doar 1193 de proprietari aveau loturi de la 10-100 ha¹. Datorită inexistenței unor facilități numărul relativ redus de bănci populare și cooperative de credit, sătenii nu puteau cumpăra pământ, prețurile fiind destul de ridicate, iar dobânzile la bănci mari. Relevând acest lucru, ziarul buzoian „Libertatea” scria la începutul anului 1906 cu obiectivitate că „țărani cer pământ și au dreptate”². De asemenea, învoielile agricole erau foarte apăsătoare pentru locuitorii satelor.

În județul Buzău, acțiunile de protest au avut mai întâi un caracter pașnic. Astfel, țărani din Vintilă Vodă, Grăjdana și Baba Ana au solicitat la începutul lunii martie 1907 pământ de arătură, pășuni și modificarea legii de învoieli agricole. La Grăjdana, sătenii erau nemulțumiți de atitudinea disprețuitoare a arendașului Petrache Ștefănescu care a stabilit învoieli defavorabile țăranilor. Un număr de 300 locuitori din Vintilă Vodă și alte câteva sute din satele înconjurătoare au cerut prefectului județului Anton Bardescu să intervină pe lângă proprietari și arendași pentru satisfacerea revendicărilor lor³. Sătenii din comuna Tohani au mers cu aceleași doleanțe la subprefectul de Mizil, și acesta le-a făcut doar promisiuni⁴.

La Buzău, revolta a început în dimineața zilei de 11 martie 1907 în oborul localității. Aici s-au strâns, atât săteni veniți cu mărfuri și animale pentru vânzare, dar și o serie de rezerviști chemați sub arme pentru a înfrânge mișcările țărănești izbucnite deja în Moldova. La data de 10 martie, Regimentul 8 Dorobanți din Buzău a primit ordin de la Marele Stat Major să se deplaseze în zonele unde răscoala era în plină desfășurare. Documentele vremii atestă că numai din compania a II-a aparținând acestei unități militare 7 soldați (Maxim Dobrică, Simion Mihai Mărgică, Vasile

¹ *Documente privind Marea răscoală a țăranilor din 1907*, vol. III, București, Editura Academiei Române, 1984, p. 143, doc. 7.

² *Chestia țărăneasă*, în „Libertatea”, Buzău, III, nr. 24, din 7/19 octombrie 1906.

³ Arhivele Naționale Buzău (în continuare se va cita Arh. Naț. Buzău), fond Tribunalul Buzău, Secția I, dosar 15/1907, f. 5.

⁴ *Ibidem*, f.8, „Ordinea”, Buzău, X, nr. 69, din 8 martie 1907.

Stătulescu, Gheorghe Militaru, Nicolae Neacșu, Lazăr Dobrică) au participat la mișcările țărănești⁵.

În aceeași zi de 10 martie 1907, prefectul județului A. Barbescu raporta autorităților centrale că se impune trimiterea unui alt regiment străin pentru înlocuire, căci „agitațiunea se extinde în județ și am fi expuși a rămâne fără forță și fără apărare”⁶. A doua zi, prefectul buzoian preciza într-un nou raport înaintat superiorilor că: „Astăzi, o ceată de răzvrățiți, rezerviști și concediați, împreună cu băieți de prăvălie și mahalagii constituiți în două grupuri de câte 250 oameni au produs dezordine în orașul Buzău, spărgând geamurile de la câteva magazine”. Autorul documentului arăta, mai departe, că un grup de aproximativ 150 de țărani din comuna Scurtești s-a prezentat la mine acasă cerând stabilirea învoielilor și având o atitudine amenințătoare. În aceste condiții, armata a intervenit „ordinea deocamdată este restabilită, dar avem temeri serioase de o mare invazie de țărani în oraș, că fierberea este mare în mai multe puncte ale județului”. Prefectul cerea, din nou, în finalul raportului, sosirea de urgență în localitate a unui alt regiment „căci altfel rămânem absolut fără apărare și expuși furiei răzvrătiților”⁷.

În adevăr, o serie de prăvălii din orașul Buzău au fost devastate de protestatari. La 22 martie 1907, brutarul Leonida Trandafiridis semna un act de informațiune în care preciza că „la brutăria mea din strada Dobrogei nr. 5 mi s-au spart toate geamurile și mi s-a svârlit pâinea ce avea în brutărie. Nu cunosc pe nimeni din devastatori. Eu nu am nici o pretențiune”⁸. În aceeași zi, Lebu Marcu, având 42 de ani, negustor de haine vechi tot într-un „act de informațiune”, că „La prăvălia mea din strada Condescu nr. 1 mi-au spart geamurile în număr de 17, mașina de cusut și mi s-a furat toată marfa, din cele furate recunosc cele două perechi de pantaloni ce mi le-ați arătat. Nu cunosc pe nimeni, căci ei au venit în ceată, mă constitui parte civilă cu cei 3000”⁹. Tot în data de 22 martie 1907, croitorul Zelich Horcustein, în vârstă de 62 ani semna un document similar organelor judiciare buzoiene precizând că „La casa mea din strada Clemenței nr. 18, mi-au spart opt geamuri mari și patru mici și mașina de cusut și mi-au luat șapte perechi de pantaloni, o pereche de ghete noi, o foarfecă, patru cămăși scrobite, patru cearșafuri. Nu cunosc nici un devastator.

Mă constitui parte civilă cu cei 150”¹⁰.

Un alt comerciant, Constantin Georgescu, în vârstă de 40 de ani recunoaște în ziua de 22 martie 1907 într-un „act de informațiune” că „La casa mea din strada Clemenței 12 mi s-au spart șase geamuri, o jaluzea, o fructieră de sticlă.

Nu cunosc pe nimeni dintre devastatori.

N-am nici o pretențiune”¹¹.

Exemplele pot însă continua.

⁵ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, Secția I, dosar 14/1907, f. 79-80.

⁶ *Documentele privind Marea răscoală a țărănilor din 1907...*, vol. III, p. 144, doc.9.

⁷ *Ibidem*; vezi și Relu Stoica, Doina Ciobanu (editori), *Istoria plaiurilor buzoiene. Texte și documente*, Buzău, Editura Casei Corpului Didactic, 1997, p. 70.

⁸ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău. Secția I, dosar 12/1907, f. 2.

⁹ *Ibidem*, f. 5.

¹⁰ *Ibidem*, f. 4.

¹¹ *Ibidem*, f. 6.

Cel mai important eveniment din aceste zile fierbinți a avut loc pe data de 12 martie 1907 când grupuri de răsculați din zona Cănau-Slănic, Săratele, Mărăcineni, Mătești, Potoceni, Fundeni, Zărnești, Zilișteanca, în jur de 3000 s-au îndreptat spre orașul Buzău. În drumul lor, ei au devastat mai întâi conacele și acareturile proprietarilor: Mișu Antonescu, Constantin A. Cătuneanu, Alexandru Marghiloman. Avocatul bucureștean Mișu Antonescu a expediat procurorului Tribunalului Buzău în data de 18 martie 1907 o scrisoare informându-l că în ziua de 12 martie același an „La Zilișteanca s-au spart ușile de la casă și mi s-au distrus atât locuința mea cât și a administratorului. Printre autorii acestui jaf sunt: Dumitru Ichim, Tudor Florescu, Florea Mihai, Nicolae Vasca, Vasile Iordache, Vasile Bostan, Ion Brezeanu, Ilie N. Gheza, Duțu Mavroianu, Petrache Crăciun, Ion Tudoran și Radu Prichindel.

Vă rog să binevoiți a face perchezițiune la aceștia pentru găsirea obiectelor furate și a constata jaful. Cred că asemenea indivizi merită să fie arestați, altminterea vor prinde curaj toți jefuitorii. În același mesaj, Mișu Antonescu preciza că „Tot la moșia Zilișteanca, țăranii mi-au jefuit pădurea ce o am și cătunul Sorești, pedinte de comuna Blăjani, tăind și cărând lemne la ei acasă. De asemenea, cunoscutul avocat bucureștean precizează că în comuna Căndești „câțiva țigani și țărani mi-au spart ușa de din dos, au intrat în casă și după ce au furat ce au găsit la îndemână s-au retras când venise armata”. În final, autorul scrisorii cere procurorului de la Tribunalul Buzău să ia măsuri urgente „și doresc să fie garantate viața și averea noastră”¹².

Tot în comuna buzoiană Zilișteanca, în aceeași zi de 12 martie 1907, un grup masiv de răsculați au pătruns pe moșia Mariei C. Cătuneanu din satul Sorești și au devastat magazia cu unelte însumându-și între altele: o mașină de altoit cu 16 cuțițe, trei pluguri mici și unul mare, 14 perechi foarfeci de vie, 1 ciocan, 3 toporașe, 40 sape, 6 securi, 2 preste, 2 lopeți, 5 cofe pentru apă, o broască de ușă, etc.¹³. Cu același prilej, câțiva răufăcători au intrat în locuința familiei Cătuneanu din comuna Zilișteanca și au furat mai multe bijuterii de valoare din aur și argint respectiv: trei brățări de aur, una de argint, două medalioane din aur, un ceas vechi de aur. O parte din aceste obiecte de podoabă adică: două brățări de aur, una de argint, o broșă de aur au fost recuperate de autoritățile judiciare în urma cercetărilor întreprinse până la 30 martie 1907¹⁴.

În comuna Cernătești, răsculații au tras la răspundere pe arendașul Alecu Florescu. La Valea Teancului ei au cerut socoteală altui arendaș Alexandru Constantinescu. În comuna Vispești țăranii au devastat locuințele arendașilor Martin Hristodor și Gheorghe Dimopol. La Beceni, casa proprietarului Ștefan Periețeanu-Buzău, cunoscutul luptător memorandist, a fost jefuită. Arendașii Tudorache Gheza și Costache Atanasiu din comuna Gura Dimiei au fost bătuți de țăranii răsculați, care le-au prădat și casele¹⁵. În satul Albești din comuna Smeoani, sătenii au pătruns în birourile administratorului moșiei lui Gună Vernescu și au distrus toate actele

¹² *Ibidem*, dosar 14/1907, f. 29-31.

¹³ *Ibidem*, f. 33.

¹⁴ *Ibidem*, f. 174-174.

¹⁵ *Ibidem*, dosar 16/1907, f. 60-62.

proprietății¹⁶. Același lucru s-a întâmplat și la Gura Văii unde casa arendașului moșiei lui Costache Deșliu a avut de suferit. De asemenea, țăranii care mergeau la Buzău au devastat conacul de la Mărăcineni al arendașului Spirea Pereclide¹⁷. Documentele vremii amintesc frământări similare și în comunele Pogoanele, Gălimași, Bentu sau Grăjdana ori Sapoca¹⁸.

Frământări similare au avut loc în aceeași zi și la Fundeni unde se afla moșia lui Al. Marghiloman. Într-un proces verbal întocmit de sergentul Ioan Miriță de la Secția de jandarmi Zărnești și primarul localității Fundeni, Ion I. Enache se arăta că „Astăzi dis de dimineață, pe când ne găseam la oficiul primăriei, care arătau că aveau spirit de agitație și ca urmare le-am făcut morală, că calea pe care au luat-o ei este greșită, căci dacă au nemulțumiri să-și formeze o reclamație care să arate ce nemulțumiri au și cu care doi sau trei să se prezinte d-lui Prefect. Toată mulțimea, după ce au luat sfaturile ce le-am dat nu au fost de acord să le execute și din ce în ce luau avânt până când au început a ne amenința de a le da copii după nevoile ce au cu proprietatea Fundeni a d-lui Al. Marghiloman, ceea ce le-am și dat”. Semnatarii documentului afirmau că ulterior au sosit și răsculații din Zărnești după care în corpore au pornit spre Buzău. Ei arată apoi, că sunt unii care îndeamnă la revoltă și devastări: Gheroghe N. Ciupercă, Vasile N. Codreanu, Gh. N. Mocanu, Gh. T. Ispas, Ion M. Codreanu, Ștefan V. Zamfirescu, Damian Ioan, Grigore Radoslav, toți din comuna Zărnești cum și Nedelcu Manole, Dumitru Gh. Hoartie, asemenea Mihai Vasile, Dragu Vasile, Nicolae Dragu, Gh. Mateia, Ion N. Tudor din comuna Fundeni¹⁹. Administratorul moșiei Fundeni, Constantin I. Nicolau a plecat din localitățile potrivit unei declarații, chiar în ziua de 12 martie „simțind agitațiunea ce se face în Fundeni”, îndreptându-se spre Buzău împreună cu logofătul Anastasie Anastasescu care „fusesse căutat în casa lui de patru oameni care proferau amenințatori”, contabilul Sivileanu. La gara Zoița de lângă Râmnicu Sărat în așteptarea trenului spre Buzău mărturisește același C. Nicolau că, „am auzit pe la spate un «Pe el, mă!» și mi-au căzut în spinare, mai mulți oameni, cu ciomege, cu bastoane având țepușe de fier (...). Deodată m-au tăbărât la pământ și de două ori am încercat să mă scol, până ce prăvălit într-un șanț am rămas în nesimțire, scaldat în sânge”. Contabilul Sivileanu a încercat să calmeze pe agresori”, a fost bătut și fugărit până la gară unde l-au ascuns în pod. Logofătul Anastasescu, de asemenea, lovit a scăpat furișat tot în podul gării.

După ce agresorii m-au lăsat crezându-mă mort, personalul gării m-a luat și cu mare greutate m-au urcat în trenul spre Râmnic.

După cinci zile de căutare în grija D-lui Doctor P. Nanu din București sunt abia în stare să-mi reculeg puterea²⁰.

Incidentul din gara Zoița a fost confirmat de o serie de martori. Astfel, Bogdan Gongu, împiecat de mișcare în gara Zoița arată într-o declarație dată autorităților

¹⁶ *Ibidem*, f. 62; vezi și Valeriu Nicolescu, *Anul de foc 1907 la Buzău și Râmnicu Sărat*, Buzău, Editgraph, 2007, p. 4.

¹⁷ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău. Secția I, dosar 16/1907, f. 63.

¹⁸ *Ibidem*; vezi și „Plugul”, Buzău, I, nr. 3, din 15 martie 1907, Arh. Naț. Buzău, fond Primăria com. Pogoanele, dosar 1/1907.

¹⁹ *Ibidem*, dosar 13/1907, f. 23.

²⁰ *Ibidem*, f. 102-103.

militare chiar a doua zi, pe 13 martie că „În ziua de 13 martie a.c. cam pe la orele 3 ½ eram în birou și am fost făcut atent de telegrafist d. Lascăr că au venit răsculații la D-na Ionescu (...). Atunci fiindu-mi frică ca să nu se ducă la mine acasă și să nu-mi sperie copiii și nevasta, am plecat să stau acasă, nici cinci minute și aud niște țipete și uitându-mă pe fereastra casei mele văd că un domn era întins de oamenii (pe) care îi văzusem mai înainte strânși la cârciuma D-nei Ionescu. Merg repede în fața caselor și atunci am putut distinge mai bine pe Dl. C. Nicolau administratorul d-lui Marghiloman printre oameni și care mai de care dădeau cu ciomegele în el. A fost trântit jos iarăși s-a sculat cu mâinile în sus cerea mila lor să nu-l omoare. Nefiind de mult mutat în această stațiune nu-i cunosc prea bine pe oamenii de pe aici. Pe cel care l-am putut distinge mai bine a fost Petrică a Vădanei și Ion Năstase zis Birlic. Numărul răsculaților era cam de 30-35 și erau înarmați cu ciomege”²¹. Procesul verbal întocmit de autoritățile militare în 13 martie 1907 confirmă agresiunea suferită de administratorul C. Nicolau arătând că în fruntea răzvrătiților se aflau: Ion Năstase, Petre Sandu, Radu Buzea, Constantin Iordache, victima fiind internată în spital „și care din cauza bătăii ce a suferit se găsește aproape de a-și da sfârșitul”²².

Răsculații s-au îndreptat spre Buzău, în număr destul de mare, câteva mii încercând să pătrundă în oraș. La podul de la Mărăcineni au fost întâmpinați de două companii de infanterie sub comanda căpitanului Vasile Munteanu, care a procedat la somațiile de rigoare, după care soldații au executat foc de armă. Dintre răsculați au murit 11, iar 7 au fost răniți fiind internați la Spitalul „Ion C. Brătianu” din Buzău²³. Numărul morților diferă în documentele vremii. Într-un proces verbal întocmit chiar în data de 12 martie 1907 de organele de procuratură sunt consemnați nominal 8 morți: Ion Radoslav Codreanu, Nicolae N. Vasile, Ion Damian Codreanu, toți din Zărnești, Dumitru Gh. Bucuroiu și Măiță Stanciu – amândoi din Mățești; Măiță Nicolae Iuga din Mărăcineni și Ion Coroiu din Fundeni. Răniți erau potrivit aceluiași document șase oameni: Petru Petru, Constantin Anghelescu, Mihai Dragu (toți trei din Fundeni), Grigore Burlacu (din Zănești), Ion Dumitru Voinea din Scurtești²⁴. Publicația buzoiană „Liberalul” înfățișa evenimentele de la Podul Buzăului în felul următor: „Luni o bandă de răzvrătiți din comunele Zilișteanca, Fundeni și Mărăcineni a încercat să pătrundă în oraș. La podul Buzău a fost pe la orele 1 întâmpinată de autorități și trupe. Cu toate sfaturile, nu a fost chip a se liniști. Prefectul Bardescu a spus atunci să se tragă întrânși. S-au făcut somațiile legale, după care sătenii s-au repezit la trupe. Trupele au tras mai multe salve. Au rămas 10 morți și câțiva răniți. Răsculații s-au retras”²⁵. Unii răniți foarte grav au murit la spital. În data de 19 martie 1907, medicul șef al Spitalului de Chirurgie „Ion C. Brătianu” dr. Vasile Bianu expedia adresa nr. 47 Procurorului Tribunalului buzoian informându-l că „în ziua de 17 martie a.c. ora 1 a.m. a încetat din viață pacientul Constantin Anghelescu din comuna Fundeni, care a

²¹ *Ibidem*, f. 95.

²² *Ibidem*, f. 90.

²³ Dimitrie Gh. Ionescu, Gheorghe Ceaușel, *Răscoala țăranilor din 1907 în județul Buzău*, în „Studii și articole de istorie”, III/1961, pp. 371-372.

²⁴ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău. Secția I, dosar 13/1907, f. 19.

²⁵ „Liberalul”, XII, nr. 11, din 18 martie 1907.

fost rănit în ziua de 12 martie, de către un soldat cu baioneta cu ocazia reprimării revoltei agrare”. Cunoscutul medic preciza, mai departe că victima „a prezentat ca leziuni fractura temporalului maxilarului superior și inferior din dreapta și fractura bazei craniului”²⁶. Presa conservatoare locală era destul de virulentă la adresa incidentului de la podul Buzăului. Ziarului „Ordinea” care apărea la Buzău salută intervenția în forță ordonată de autoritățile locale arătând că s-a dovedit și de data aceasta „crudul adevăr că represiunea cea mai energetică este singurul remediu al mișcărilor violente”²⁷.

Incidentul violent de la podul de peste râul Buzău a fost prezentat în aceeași zi de prefectul județului Buzău într-un raport înaintat superiorilor astfel: „Astăzi pe la ora 12, un număr de peste 1000 de săteni din comunele apropiate de orașul Buzău: Mărăcineni, Scurtești, Cernătești, Zărnești, Zilișteanca și Fundeni, după ce au devastat casele și armanele (conacele n.n.) arendașilor și proprietarilor din comunele lor au voit să năvălească în orașul Buzău înarmați cu ciomege. Fiind întâmpinați la bariera orașului dinspre Focșani de către autoritatea civilă și 2 ½ companii de infanteriști, în zadar am parlamentat cu dânșii întrebându-se toate mijloacele pașnice spre a-i convinge să se retragă, ei înaintând cu îndârjire în contra armatei și aruncând cu pietre s-au sunat trâmbițele și s-au făcut cele trei somații fără nici un rezultat. Atunci s-au tras focuri care au lăsat șase morți (alți patru în spital) și 7 răniți după care rebelii s-au împrăștiat și au luat-o la fugă spre casele lor”²⁸.

Autoritățile judiciare au operat arestări. Printre cei reținuți se afla și Gheorghe Mateiu Mocanu. Soția lui pe nume Maria, a înaintat o cerere la 26 martie 1907, prefectului județului Buzău în care îl informa că „Soțul meu Gh. Mateiu Mocanu din comuna Zărnești de Cislău se găsește arestat sub învinuirea că el ar fi făcut parte din revoltații răscoalelor din zilele de 11 și 12 martie curent. Autoarea mesajului recunoștea că soțul ei s-a deplasat spre Buzău forțat de un grup de săteni „dar dânșul a venit cu ei numai până la cantonul de la capul Podului Buzău și s-a refugiat așa că nu a luat parte la devastări nicăieri”.

Maria Mateiu Mocanu, cerea în final, clemență prefectului afirmând că este mamă a cinci copii „Vă mărturisesc cu ei în brațe că soțul meu nu e vinovat (...). Dar milostiviți-vă de copii, dacă nu de noi. Vrașmași avem ca orice om, dar soțul meu e unul din oamenii cinstiți, nu e capabil să facă rău, liberați-l din închisoare să vie să-și muncească ogorul fără de care în zadar mai trăim. Dumnezeu să vă răsplătească cu bine celor buni și înțelepți”²⁹.

A doua zi, în 13 martie 1907 s-au semnalat frământări, devastări, distrugerii la Pătărlagele pe proprietatea lui Niță Jianu, la Mărunțișu și Cislău. Documentele vremii confirmă revolta din 13 martie 1907 a țăranilor din comuna Policiori, aparținând medicului buzoian Constantin Angelescu. Aici a intervenit un escadron de cavalerie.

²⁶ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău. Secția I, dosar 13/1907, f. 31.

²⁷ *Ziua de 12 martie la Buzău*, în „Ordinea”, Buzău, XII, nr. 70, din 16 martie 1907; Gavril Fulgeriș (Gabriel Cocora), *Presa locală despre marea răscoală a țăranilor din 1907*, în „Mousaios”, II/1978, p. 86.

²⁸ *Documente privind marea răscoală din 1907...*, vol. III, p. 148, doc. 14; vezi și Relu Stoica, Doina Ciobanu (editori), *op. cit.*, p. 71.

²⁹ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, Secția I, dosar 13/1907, f. 82.

În urma ciocnirii cu răsculații s-au operat 25 de arestări, iar doi țărani au fost răniți. La Pogoanele, răsculații au devastat proprietatea pe care o aveau în arendă. Löbel și A. Kermann s-au refugiat de teama răzvrătiților în orașul Galați³⁰.

Pe 14 martie au avut loc revolte și în comunele Cănești, Odăile Trestioara și Grabcina, fiind devastat între altele conacul moșierului Haralambie Răzlescu. În satul Padina a izbucnit un conflict pe moșia fiicei prințului Bibescu Maria d'Odon de Fezenstac. Țăranii au bruscat pe arendașul Găetan care impusese învoieli apăsătoare pe care le-a menținut și după potolirea spiritelor³¹.

Mișcările de pe valea Slănicului au fost comentate de ziarul local „Libertatea”. Potrivit acestei publicații 19 proprietari și arendași din zonă au avut de suferit urmare a răscoalei. Organul de presă al liberalilor buzoieni conchide că „Tâlhăriile acestea probează că în partea locului mișcarea nu a avut ca scop revendicarea unor drepturi legitime pe care toată lumea cu bun simț le recunoaște țăranilor, căci jaful și modul cum au fost exercitate probează că țăranii nu s-au condus decât de ideea de a tâlhări”³². Afirmatia ni se pare exagerată. Este adevărat că unii țărani, dar mai ales cei din categoriile defavorizate, cei certați cu munca au comis jafuri, distrugerii, omoruri, dar mulți dintre ei au fost provocați, aveau conflicte mai vechi cu proprietarii și mai ales cu arendașii care îi înșelau la zilele de munca, le ofereau împrumuturi în bani sau în produse oneroase. Nu trebuie să neglijăm nici faptul că în multe cazuri represiunea a fost sângeroasă. Au fost utilizate regimentele 8 și 15 Călărași, 16 și 32 infanterie, escadroane de cavalerie și baterii de artilerie. Credem că în această direcție s-a exagerat. S-au operat foarte multe arestări, unii fiind chiar nevinovați. În această amplă acțiune, care avea ca scop principal intimidarea și înspăimântarea sătenilor, organele judiciare și militare au primit un ajutor substanțial din partea proprietarilor, arendașilor, logofeților, primarilor, jandarmilor etc. Moșierii îi protejau pe arendași sau logofeți de furia mulțimii găzduindu-i la rudele lor cele mai apropiate. Avocatul proprietar Mișu Antonescu preciza în scrisoarea adresată la 18 martie 1907 procurorului Tribunalului Buzău, menționată mai sus că „Pentru informațiuni vă rog a chema pe administratorul meu Nicu Ionescu, care se găsește la socrul meu Haralambie Rădulescu din Buzău”³³. La rândul său, Constantin Nicolau, arendașul moșiei Fundeni a lui Al. Marghiloman și-a aflat refugiul la cunoscutul avocat Ghiță Paraschivescu din Buzău³⁴. Moșierul buzoian, Constantin Cătuneanu expedia în acele zile fierbinți o adresă șefului secției de jandarmi Zilișteanca, informându-l că „Locuitorii zoreșteni care au devastat crama viei, văzându-se cunoscuți și denunțați de către logofătul moșiei mele de Ispas Ionescu, care este fiu de țăran și chiar din satul Sorești, ca să se răzbune, sunt informat că denunță pe acest logofăt al moșiei mele că el ar fi luat parte la devastarea pădurii dlui Antonescu. Aceasta este o manoperă și o răzbunare pentru că logofătul Ispas Ionescu este cel care a cunoscut pe devastatorii de la vie și vă rog a

³⁰ V. Nicolescu, *op. cit.*, p. 5.

³¹ *Ibidem*

³² „Liberalul”, XII, nr. 11, din 18 martie 1907; C.I. Stan, *Buzăul pe calea progresului și modernizării 1877-1878*, Buzău, Editura Evenimentul Românesc, 2005, p. 75.

³³ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, Secția I, dosar 14/1907, f. 29.

³⁴ *Ibidem*, dosar 13/1907, f. 102

avea aceasta în vedere pentru că culpabilii să nu îl implice tocmai pe cel care îi denunță și care ne-a apărat”³⁵.

Atât ziarul „Liberalul”, cât și oficiosul conservator „Ordinea” pretind că țărani au căzut victima unor instigatori. Ultima publicație consideră că „sângeroasa tragedie prin care a trecut țara aceste zile a zguduit din temelie toate încheieturile statului nostru, spulberând întreaga poleială sub care se obișnuia să se înfățișeze progresul moral și economic realizat în acești 40 de ani”. În final, ziarul arăta că spiritele au fost otrăvite „și de învățăturile bolnave ale unora din intelectualii satelor”³⁶. Acest punct de vedere era împărtășit și de autoritățile centrale. Astfel la 11/24 aprilie 1907, într-o circulară adresată prefectilor de ministrul de interne Ion I.C. Brătianu se arata că „Din interogatoriile arestaților ca instigatori la răscoală s-a constatat că unor indivizi și chiar țărani li s-a dat de către locuitorii răsculați numele de studenți.

Vă rog ca în înțelegere cu dl procuror local să se cerceteze ce a făcut pe țărani să dea numele de studenți unor copii de bande de devastatori și incendiatori”³⁷.

Mulți au subestimat spiritul organizatoric și de luptă al țărănimii, mizând pe lipsa ei de cultură și supunere. Acești așa ziși „studenți” au arătat problemele cu care se confruntă societatea rurală românească. Îi întâlnim în orașul dar mai ales în județul Buzău. Așa au procedat o serie de învățători buzoieni care s-au solidarizat cu răzvrătiții. Așa au procedat slujitorii școlii Iacob Gogan din comuna Policiori, Stan Mihail din Brăiești, Mircea Vernescu doctor în drept și profesor la Liceul „Hașdeu” din Buzău³⁸. La rândul său, cunoscutul profesor de la liceul buzoian Constantin Tomulescu, care era și avocat a susținut la tribunal cauza țăranilor arestați din Căndești, cerând juraților să facă distincție între inculpații vechi și cei de acum: „Pe când cei de mai înainte au putut fi tratați de criminali și oameni cu totul răi, oameni de astăzi sunt de altă natură, sunt oameni muncitori, oameni de ordine, oameni care au îndrăznit să-și expuie voința luptând pentru o idee, pentru o cauză sfântă, o ameliorare în viața lor”. Apărătorul țăranilor mai găsește o deosebire: „Pe când cei dinainte puteau fi considerați aparte, ca indivizi izolați, aceștia nu pot fi separați de clasa din care fac parte, acea clasă muncitoare și stăruitoare, cunoscută sub numele de talpa țării. Veți avea în vedere când veți judeca această clasă întregă, când veți judeca pe aceștia care nu sunt decât niște reprezentanți ai acestei clase.

Și pentru ce este vinovată această talpă a țării? – se întreba cu justificat temei – renumitul profesor – Pentru ce sunt acești nenorociți înaintea dvs.? Și în privința aceasta domnilor jurați, nu trebuie să considerați cazul izolat, nu trebuie să rupeți acest fapt, această întâmplare de seria întregă de întâmplări în care aceasta nu este decât o

³⁵ *Ibidem*, dosar 14/1907, f. 69.

³⁶ *Se face lumină*, în „Ordinea”, XII, nr. 71, din 24 martie 1907, vezi și Gabriel Cocora, *Pentru libertate și unitate. Studii, articole și documente de istorie buzoiană*, București, Editura Litera, 1983, p. 115.

³⁷ *Documente privind Marea răscoală a țăranilor din 1907*, vol. V, București, Editura Academiei Române, 1987, p. 127, doc. 107.

³⁸ Vezi Octavian Burlacu, Gheorghe Andrei, *Învățători din județul Buzău participanți la răscoala din 1907*, în „Școala Buzoiană”, Buzău, 1977, pp. 77-78.

urmare, rezultat fatal al întâmplărilor de mai înainte”³⁹. Instigatori erau considerați și unii preoți inclusiv buzoieni. Amintim aici pe părintele Ioan Guriță din cătunul Vadu Pașii, aparținând de comuna buzoiană Scurtești care potrivit raportului revizorului școlar din Buzău era acuzat că a încurajat pe țărani să se răscoale. El a fost arestat de organele judiciare împreună cu alți răzvrățiți și dus la Buzău unde a fost anchetat de procurori. Aici și-a dovedit nevinovăția în fața instanței și a fost pus în libertate⁴⁰.

Și în epocă, ideea existenței unor instigatori nu era agreată de mulți observatori politici. Astfel cunoscutul ziarist buzoian Alexandru C. Popescu Berca, bun cunoscător al situației țărănimii descrie în paginile ziarului săptămânal „Plugul”, pe care îl conducea, chiar în articolul program intitulat *Scopul nostru*, tratamentul inuman la care erau supuși țărani, condițiile apăsătoare și învoielile agricole defavorabile pentru țărani subliniind: „Luăm dar în mână apărarea drepturilor acestei clase obijduite, cea mai harnică și cea mai numeroasă, care, cu munca ei nepregetătoare întreține luxul celor care au pretenție de a cârmui această nenorocită țară. Vom lupta din răspuseri pentru îmbunătățirea stării sociale și economice a șase milioane de oameni exploatați de o mână de politicieni fără scrupule, grație cărora țara a ajuns la două degete de prăpastie”. Autorul articolului atrăgea atenția că mii de femei au rămas văduve, iar alte mii de copii au devenit orfani. Al. C. Popescu Berca evidențiază faptul că mii de oameni nu au hrană, îmbrăcăminte, condiții normale de trai: „Meargă cineva la țară, să stea de vorbă cu un grup de săteni adunați și va auzi cu cât foc își arată ei nevoile, cum își descriu mizeria în care se zvârcolesc. Trăiască în mijlocul lor numai o lună și se vor convinge. Mizeria, da, aceasta a fost factorul provocator, a fost instigatorul (...) de revoltă”⁴¹. Aceeași publicație PSI propunea „să discute mai ales așa zisa chestiune țărănească, ca unii care trăim în mijlocul țăranilor, să arătăm relele de care suferă și să ne dăm și noi întrucâtva părerilor asupra soluțiilor ce trebuie luate imediat spre a pune capăt unei stări deplorabile ce există astăzi”. Ziarul sublinia, mai departe, „că răscoala constituie o consecință logică a tratamentului inuman aplicat țărănimii de-a lungul vremurilor”. El arăta că vinovați nu sunt așa zișii studenți ci guvernele care s-au perindat la cârma țării, care au fost total dezinteresate de soarta celor mulți. „Plugul” demonstra că răscoala nu a fost pregătită ci a avut un caracter întâmplător. Ea „este vărsarea unui pahar de venin”⁴².

Atitudinea curajoasă a ziarului a avut drept urmare confiscarea lui „sub bandă” de autoritățile polițienești, ca să nu ajungă în mâinile țăranilor. Cu toate acestea, publicația a continuat să apară. Astfel în numărul 7 din 15 iunie 1907 se publica extraordinara pledoarie a avocatului profesor C. Tomulescu care a dus la achitarea țăranilor din comunele Cândești și Mărăcineni arestați cu prilejul evenimentelor din

³⁹ „Plugul”, Buzău, I, nr. 7, din 15 iulie 1907; vezi și Ion Șt. Moldoveanu, *Istoricul Liceului „B.P. Hasdeu din Buzău 1867-1967*, București, Editura Litera, 1974, pp. 108-109.

⁴⁰ Cf. Pr. Prof. Ion Popa, *Chipuri de clerici buzoieni participanți la Răscoala din 1907*, în „Glasul Bisericii”, XXXVI, nr. 1-3, ian.-martie 1977, p. 39.

⁴¹ Al.C. Popescu Berca, *Scopul nostru*, în „Plugul”, I, nr. 1, din 3 mai 1907; Valeriu Avram, *Ziare și reviste progresiste „Plugul” – 3 mai 1907 – 7 august 1907*, în „Viața Buzăului”, supliment 1977, p. 7.

⁴² G. Cocora, *Peneluri și condeie*, București, Editura Litera, 1979, pp. 77-78.

martie 1907⁴³. În favoarea țăranilor răsculați s-au pronunțat și alte publicații. Ziarul „Alarma” publica în iunie 1907 un articol semnat de gazetarul buzoian D.I. Popișteanu în care considera răscoalele țărănești ca fiind „o chestiune de înaltă dreptate”⁴⁴. De altfel guvernul liberal a început să fie mai conciliant. Noul prefect al județului Constantin Ianca a întreprins începând cu data de 12 martie un adevărat turneu în Buzău în vederea încheierii învoielilor agricole în comunele Smeeni, Costești, Pogoanele și Căldărași. Acțiunea era salutată de ziarul local „Liberalul” care arata că „Răscoala cuprinsese și județul nostru când a fost numit prefect d. C. Iarca. Se trăsesse în carne vie, se împușcase sătenii, pe care ambulanțele îi duceau de la Buzăului la spitalele din oraș. El a readus liniștea și nu s-a mai tras nici un foc de pușcă”⁴⁵.

În aceste condiții, la 12 iulie 1907 Curtea cu jurați din Buzău a achitat un grup compact de răsculați buzoieni: Franț Zameș, Gh. G. Arion, Ghiță Brezeanu, Aron Bucursula, Constantin Spiridon, Dan Gh. Dorobanțu, Ștefan Șerban, Neculai Zahei, Dumitru Arsene, Costică Mușat Văleanu, Moise – Moise, Gheorghe Spiridon, Ion Moise, Ion Ilie, Sion Ilie, David Popescu, Neculai Mărgărit, Ion Spiridon, Costică Costică, Avram G. Munteanu, Constantin Stanciu, Mitoi D. Stanciu, Gh. Bucur Moraru, Dumitru Dorobanțu și Dumitru G. Daniel „nu sunt culpabili de faptele ce li se impută”⁴⁶.

În epocă se vorbea chiar de elaborarea unei legi de amnistie generală pentru țăranii. Același vașnic apărător al țăranilor, ziarul „Plugul” arăta la sfârșitul lunii iulie 1907 că „Pământul acestei țări produce în abundență și noi n-avem ce mânca, bogățiile țării noastre sunt neprețuite și cu toate acestea noi trăim în sărăcie”. Era desigur un paradox. Aceași publicație încerca să răspundă precizând că principala cauză o reprezintă „lăcomia nesăturată a marilor proprietari de a stoarce aproape și măduva din oasele bietului țăran”. Semnatarul articolului evidenția faptul că situația mizeră a lucrătorilor agricoli a ogoarelor se datora nu numai lipsei de pământ, dar și modului cum acesta era exploatat. Deși suprafața agricolă a țării noastre putea atunci să hrănească o populație de trei sau patru ori mai mare, „aproape cu toții n-aveam ce mânca, aproape cu toții (țăranii – n.n.) trăim în cea mai neagră mizerie”⁴⁷.

Din cele prezentate reiese că răscoala țăranilor din 1907 în județul Buzău a avut o intensitate destul de mare. Remarcăm hotărârea țăranilor de a înlătura vechile stări de lucruri, abuzurile, ilegalitățile comise mai ales de arendași, logofeți, proprietari care obligau țăranii la învoieli greu de suportat. Trebuie să subliniem faptul că deși unii politicieni sau oameni de cultură realiști au atras atenția asupra problemei țărănești, însă guvernarea nu au elaborat legi în vederea ameliorării condițiilor de viață și de muncă a celor care reprezentau majoritatea covârșitoare a populației țării.

De teama unui război civil și a unei intervenții străine rusești, dar mai ales austro-ungare conducătorii politici de la București, inclusiv Regele Carol I au luat

⁴³ „Plugul”, I, nr. 7, din 15 iulie 1907.

⁴⁴ D.I. Popișteanu, *Răscoalele țărănești*, în „Alarma”, Buzău, IX, nr. 140-216, din 10 iunie 1907.

⁴⁵ „Liberalul”, XII, nr. 71, din 24 martie 1907.

⁴⁶ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, Secția I, dosar 15/1907, f. 47

⁴⁷ „Plugul”, I, nr. 8 din 22 iulie 1907; vezi și G. Cocora, *Episodul buzoian 1907 în presa locală*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 95, nr. 7-8/1977, pp. 780-781

măsuri severe de reprimare și în județul Buzău s-au comis arestări abuzive, intervenția în forță a armatei. Credem că atât pe plaiurile noastre cât și în alte locuri chemarea rezerviștilor la regimente a reprezentat o mare greșeală deoarece ei s-au aliat în unele orașe cu elementele certate cu legea, comițând jafuri și distrugerii. Autoritățile locale au amânat nejustificat purtarea unui dialog constructiv cu reprezentanții țăranilor.

Guvernarea s-a văzut nevoiți să elaboreze unele legi favorabile țăranilor. Astfel s-a înființat o Casă Rurală ce urma să sprijine locuitorii satelor, s-a elaborat o nouă lege de învoielii agricole. La ultima dintre ele a contribuit și fostul deputat buzoian al P.N.L. Constantin Jarcă alături de I.I. Stănculeanu și Constantin Rusiavețeanu. Documentul prevedea că toți moșierii erau obligați să dea sătenilor așezați pe pământurile lor „din sporul de pământ ce au peste 500 hectare” (Art. 2). Astfel, sătenii cu 4 vite trăgătoare și o vacă primeau 9 ha pământ, cei cu 2 vite trăgătoare și o vacă beneficiau de 6 ha teren cultivabil. Pălmașii, în schimb vor primi doar 2 ha de pământ. Proprietarul sau arendașul nu puteau pretinde pentru locurile de cultură țăranilor 40 lei de hectar și 60 lei pentru hectarul de fâneață⁴⁸.

Deputatul liberal buzoian, C. Iarca a rostit un discurs în cadrul discuției generale asupra acestui proiect de lege. El atrăgea atenția că guvernul „nu a adus nici un document care să ne lumineze asupra situației săteanului”. Vorbitorul afirma că de la Severin și până la Tecuci „veți găsi aproape identice toate învoielile, fără o înțelegere prealabilă, în mod tacit (...). Atunci d-lor fapte fiind astfel desigur că statul are dreptul să intervină în fixarea prețului pământului”. C. Iarca critica faptul că prețul arendeii plătite de țărani s-a mărit mai întâi de 5 ori, iar în anul 1907 de 10 și chiar 15 ori „Evident scumpirea anormală, bruscă a trebuit să nască nemulțumiri. Pe lângă acestea, faptul că arendașii au acaparat întinse teritorii, pe care le-au cultivat în întregime”⁴⁹.

Reformele elaborate nu erau suficiente. Se impunea o nouă lege de împrumutire a țăranilor. Acest act necesar a fost însă amânat până după încheierea primului război mondial, deși în 1913 legile de reformă agrară și electorală fuseseră aprobate de Parlament. Abia în anul 1921, deci după aproape un deceniu și jumătate, s-a elaborat o nouă lege rurală prin care s-au expropriat peste șase milioane hectare de teren, fiind împrumutate peste două milioane de familii țărănești. Lupta și jertfa celor din 1907 nu a fost, prin urmare zadarnică.

⁴⁸ Constantin Iarca, *Discursuri pronunțate și proiecte de legi depuse în Camere. Rapoarte și alte lucrări relative la acțiunea țărănească*, Buzău, Tipografia Librăriei I. Călinescu, 1926, pp. 63-66.

⁴⁹ *Ibidem*, pp. 73-88

ANEXE DOCUMENTARE**I**

Proces verbal încheiat în data de 12 martie 1907 de Procurorul Tribunalului Buzău referitoare la incidentul de la Podul peste râul Buzău.

Proces verbal
Nr. 1618
12 martie 1907

Noi Procurorul Tribunalului de Buzău

Constatăm că azi 12 martie 1907, transportându-ne la podul Buzăului împreună cu forțele armate să împiedicăm intrarea în oraș a unui mare număr de țărani răsculați purtând arme și care la somațiunile legale ce le-am făcut de autoritățile competente nu voiau a se retrage, trupele au făcut uz de armă rănind pe Petre Buligel, Constantin Anghelescu, Constantin Burlacu, Grigore Burlacu, Dragu Mihai și Ion Voinea și constatând că-i urmărim ei s-au retras în cârciuma lui Constantin Ion Folea unde i-am găsit ascunși pe Dumitru Stanciu, Dragomir Christian și Ghiorghe Niță Irimia. Ordonăm arestarea lor, precum și a cârciumarului Constantin Ion Folea, care i-a adăpostit și ascuns.

Procuror
G. Stambuloiu

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, Secția I, dosar 13/1907, f. 8.

II

Proces verbal încheiat de jandarmul Ioan Miriță de la secția Zărnești și Ion I. Enache, primarul comunei Fundeni, Plasa Călnău, jud. Buzău.

Proces verbal

Astăzi 12 martie 1907

Noi Miriță Ioan, jandarm din secția Zărnești la Compania Jandarmi Buzău și Ion I. Enache, primarul comunei Fundeni plasa Călnău, județul Buzău am constatat.

Astăzi de dimineață pe când ne găseam la Oficiul primăriei vedem că începe a se aduna o mulțime de locuitori împrejurul Oficiului primăriei care arătau că aveau spirit de agitație și ca urmare le-am făcut morală căci calea pe care luat-o ei este greșită, căci dacă au nemulțumiri să-și formeze o reclamație în care să arate ce nemulțumiri au și ei care doi sau trei să se prezinte d-lui Prefect. Toată mulțimea lua din ce în ce avânt până când au început a ne amenința de a le da copiii după învoielile ce au cu proprietatea Fundeni a domnului Al. I Marghiloman, ceea ce le-am și dat și care timp după aceea în corpore au venit locuitori din comuna Zărnești care și aceștia aveau agitate spiritele de unde făcând între ei mai multe sfaturi au pornit în corpore la orașul Buzău.

Nu toată lumea s-a constatat de noi a fi agitată ci copiii care îndeamnă la revoltă și la devastări sunt anume: Gheorghe N. Ciupercă, Vasile N. Codreanu, Gheorghe N. Mocanu, Gheorghe T. Ispas, Ion N. Codreanu, Ștefan Zamfirache, Dimian Ioan, Ștefan I. Holban, Neculcea Vasile Ion, Damian Codreanu, Grigore Radoslav, toți din comuna Zărnești cum și Nedelcu Manole, Dumitru Gh. Hoartă, asemenea Mihaiu Vasile, Dragu Vasile, Nicolae Dragu, Petre Gh. Mateiu, Ion N. Tudor din comuna Fundeni.

Drept pentru care am dres acest proces verbal
Semnături Jandarm I. Miriță
Primar Ion I. Enache

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, secția I, dosar 13/1907, f. 23.

III

Declarația împiegatului de mișcare Bogdan Gongu din 13 martie 1907 referitoare la incidentul din Stația C.F.R. Zoița, legat de agresarea lui Constantin I. Nicolau administratorul moșiei Fundeni – jud. Buzău.

Declarație,

Subsemnatul Bogdan Gongu de profesie împiegat de mișcare în gara Zoița de ani 30 asupra celor ce mă întrebă de șef de pluton

Declar,

În ziua de 12 martie a.c. cam pe la orele 3 ½ eram în birou și am fost făcut atent de telegrafist d. Lascăr că au venit răsculații și la D-na Ionescu (cârciumăreasa de vis a vis) dar deodată nu mi-a venit a crede uitându-mă și eu, eram încredințat de cele spuse.

Atunci fiindu-mi frică ca să nu se ducă la mine acasă și să nu-mi sperie copiii și nevasta am plecat să stau în casă. Nici cinci minute și aud niște țipete și uitându-mă pe fereastra casei mele văd că un domn era întins de oamenii pe care îi văzusem mai înainte strânși la cârciuma D-nei Ionescu. Merg repede în fața caselor și atunci am putut distinge bine pe dl. C. Nicolau administratorul D-lui Marghiloman printre oameni și care mai de care dădeau cu ciomegele în el. A fost trântit jos iarăși s-a sculat și cu mâinile în sus cerea mila lor să nu-l omoare. Nefiind de mult mutat în această stațiune nu-i cunosc prea bine pe oamenii de pe aici. Pe cel pe care l-am putut distinge mai bine a fost Petrică a Vădanei și Ion Năstase zis Birlic. Numărul răsculaților era cam de 30-35 și erau înarmați cu ciomege.

Aceasta îmi era declarația și pe care o semnez

Bogdan Gongu

primită de noi
Șeful Plutonului Slănic
Serg. Th. Simionescu.

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, Secția I, dosar 13/1907, f. 95.

IV

Scrisoarea expedită din București la 18 martie 1907 de Mișu Antonescu procurorului de la Tribunalul Buzău referitoare la devastările asupra moșiilor sale

D-le Procuror,

Cunoaște-ți cele ce s-au întâmplat la moșiile mele de la Zilișteanca și Căndeștii de Jos la 12 martie.

La Zilișteanca s-au spart ușile de la casă și mi s-au distrus, s-au furat mobilele și diferite obiecte devastând atât locuința mea cât și cea a administratorului. Printre autorii acestui jaf sunt: Dumitru J. Ichim, Tudor Florescu, Florea Mihai, Nicolae Vasea, Vasile Iordache, Bostan Vasile, Ion Brezeanu, Ghica N. Ilie, Dușu Moroianu, Petrache Crăciun, Ion Tudoran și Radu Prichindel.

Vă rog să binevoiți a face perchezițiune la aceștia pentru găsierea obiectelor furate și a constata jaful. Cred că asemenea indivizi merită să fie arestați altminterea vor prinde curaj toți jefuitorii. Tot la moșia Zilișteanca, țărani mi-au jefuit pădurea ce o am în cătunu Sorești

pendinte de comuna Blăjani, tăind și cărând lemne la ei acasă. Rog a se face perchezițiune și a se obliga hoții să aducă lemnele imediat, luându-se măsuri contra vinovaților.

Pentru informațiuni vă rog a chema pe administratorul meu Nicu Ionescu, care se găsește la Haralambie Rădulescu din Buzău.

În Căndești, câțiva țigani și țărani mi-au spart ușa de din dos, au intrat în casă și după ce au furat ce au găsit la îndemână s-au retras când sosise armata.

Vă rog constatați unde sunt acești hoți și arestați-i.

Este trebuință domnul procuror să se ia măsuri urgente și doresc să fie garantate viața și averea noastră. Munca câmpului nu va trebui să înceapă în curând decât dacă agitatorii și tâlharii vor fi puși în imposibilitatea de a ațâța și jefui.

Contez foarte mult pe spiritul dumneavoastră de dreptate.

Primiți vă rog distinsele mele salutări.

Mișu Antonescu.

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, Secția I, dosar 14/1907, f. 29-31.

V

Adresa nr. 47 a medicului șef al Spitalului județean Buzău Vasile Bianu din 19 martie 1907 către Procurorul Tribunalului Buzău privind moartea rănitului de la Podul Buzău Constantin Anghelescu.

Spitalul județean

Buzău

Nr. 47

19 martie 1907

Domnule Procuror,

Am onoare a vă comunica că în ziua de 17 martie a.c. ora 1 a.m. a încetat din viață pacientul Constantin Anghelescu din comuna Fundeni, care a fost rănit în ziua de 12 martie, de către un soldat cu baioneta cu ocazia reprimării revoltei agrare. Pacientul a prezentat ca leziuni fractura temporalului, maxilarului superior și inferior din dreapta și fractura bazei craniului. Cadavrul a fost luat de familie și înmormântat ieri în comuna Fundeni în urma autorizațiunii date de Oficiul stării civile din orașul Buzău.

Primiți vă rog Domnule Primar asigurarea distinsei mele considerațiuni.

Medic primar,

Dr. V. Bianu,

D-lui Procuror al Tribunalului Buzău

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, Secția I, dosar 13/1907, f. 31.

VI

Reclamația Brutarului Leonida Trandafiridis din 22 martie 1907 referitoare la distrugerile provocate în 12 martie în orașul Buzău.

Acte de informațiune,

Anul 1907 luna Martie 22

Înaintea noastră T. Constantinescu, judecător de instrucție al Tribunalului Buzău asistat de grefier a compărut dl. Leonida Trandafiridis de ani 38, de profesie brutar, domiciliat în comuna Buzău care arată:

La brutăria mea din strada Dobrogei nr. 5 mi s-au spart toate geamurile și mi-a svârlit pâinea ce aveam în brutărie. Nu cunosc pe nimeni din devastatori.

Eu nu am nici o pretențiune.
Cetit, carte știe și semnează.

L. Trandafiridis

Judecător T. Constantinescu
Grefier delegat G. Georgescu

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, Secția I, dosar 12/1907, f. 2.

VII

Reclamația Sorei Marcovici, vânzătoare de haine vechi din Buzău făcută la 22 martie 1907, referitoare la distrugerile provocate pe data de 12 martie 1907 în orașul Buzău.

Act de informațiune,

Înaintea noastră T. Constantinescu, judecător de instrucție la Tribunalul Buzău asistat de grefier a compărut d-na Sora Marcovici de profesie vânzătoare de haine vechi, domiciliată în comuna Buzău care arată.

Mie mi-au spart geamurile casei din strada Cândescu nr. 2, mi-au spart mașina de cusut, mi-au luat absolut toată marfă din prăvălie, marfă ce cuprindea haine vechi și noi, trusoul fetei, plapumă de mătase, ceasu de perete, graderopu l-au spart, mi-au luat tot trusoul fetei mele.

Eu nu cunosc pe nimeni din devastatori.

Mă constitui parte civilă cu două mii lei.

Cetit, carte nu știu.

] S. Marcovici.

Judecător T. Constantinescu
Grefier delegat G. Georgescu

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, Secția I, dosar 12/1907, f. 7.

VIII

Reclamația lui Zelich Horcuștain, croitor din Buzău, făcută la 22 martie 1907 referitoare la distrugerile provocate în 12 martie, în orașul Buzău.

Act de informațiune,

Anul 1907 luna martie 22

Înaintea noastră T. Constantinescu, judecător de instrucție al Tribunalului Buzău asistat de grefier a compărut dl. Zelich Horcuștain de 62 ani de profesie croitor domiciliat în comuna Buzău care arată:

La casa mea din strada Clemenței n. 18, mi-au spart opt geamuri mari și patru mici și mașina de cusut, mi-au luat șapte perechi pantaloni, o pereche de ghete noi, o foarfecă, patru cămăși scrobite, patru cearșafuri, nu cunosc nici un devastator.

Mă constitui parte civilă cu lei 150 lei.

Cetit, carte și iscălește

Z. Horcuștain.

Judecător T. Constantinescu
Grefier delegat G. Georgescu

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, Secția I, dosar 12/1907, f. 4.

IX

Reclamația lui Lebu Marcu, negustor de haine vechi din Buzău făcută la 22 martie 1907 referitoare la distrugerile provocate pe data de 12 martie 1907 în orașul Buzău.

Act de informațiune,
Anul 1907 luna martie 22

Înaintea noastră T. Constantinescu judecător de instrucție al Tribunalului Buzău, asistat de grefier a compărut dl. Lebu Marcu, 42 ani, de profesie negustor de haine vechi, domiciliat în comuna Buzău care arată:

La prăvălia mea din strada Cândescu nr. 1 mi s-au spart geamurile în număr de 17, mașina de cusut și mi s-a furat marfa, din cele furate recunosc cele două perechi de pantaloni ce mi le-ați arătat.

Nu cunosc pe nimeni, căci ei au venit în ceată, mă constitui parte civilă cu lei 3000.

Cetit, carte știe și semnează

L. Marcu

Judecător T. Constantinescu

Grefier delegat G. Georgescu

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău. Secția I, dosar 12/1907, f. 5.

X

Cerere adresată de Maria Gh. Mateiu Mocanu soția deținutului Gheorghe Mateiu Mocanu în 26 martie 1907 prefectului județului Buzău cerând eliberarea soțului 26 martie 1907

Domnule prefect,

Subsemnata Maria Gh. Mateiu Mocanu, soția deținutului Gheorghe Mateiu Mocanu din comuna Zărnești de Cislă se găsește arestat sub învinuirea că și el ar fi făcut parte din revoltații răscobilelor din zilele de 11 și 12 martie curent.

Este adevărat Domnule Prefect că o ceată de câteva sute de oameni a venit la noi și l-a luat sub amenințare de moarte, dar dânsul a venit cu ei numai până la cantonul de la capul Podului Buzău și s-a refugiat așa că nu a luat parte la devastări nicăieri.

Mă credeți Domnule Prefect că chiar eu ca soție a lui cu cinci copilași le-am implorat milă să nu-mi ieie soțul și am scăpat de furia lor ascunzându-mă care cum a putut, căci ne striveau, ne omorau, așa cum erau de furioși.

Sunt mamă a cinci copii nenorociți copii complet nevinovați. Vă mărturisesc cu ei în brațe că soțul meu nu e vinovat după cum se vede și din această dovadă.

Dar milostiviți-vă de copii, dacă nu de noi. Vrajmași avem ca orice om, dar soțul meu e unul din oamenii cinstiți nu e capabil să facă rău, liberați-l din închisoare să vie, să-și muncească ogorul, fără de care în zadar mai trăim. Dumnezeu să vă răsplătească cu bine celor buni și înțelepți.

Plecată servitoare

Maria Gh. Matei Mocanu

Comuna Zărnești, jud. Buzău,

D-sale,

Dlui Prefect al județului Buzău

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău. Secția I, dosar 13/1907, f. 82.

XI

Plângere nedată probabil din martie 1907 depusă de Constantin Nicolau, administratorul moșiei Fundeni, la procurorul Tribunalului Buzău privitoare la molestarea sa de către săteni în 12 martie 1907.

Domnule Procuror

Subsemnatul Constantin Nicolau, administratorul moșiei Fundeni am onoare să depun următoarea plângere:

În ziua de luni 12 martie simțind agitațiunea ce se face în Fundeni am plecat spre Buzău pentru a cere instrucțiuni. Am luat cu mine pe logofătul Atanasie Anastasescu deoarece dis de dimineață fusese căutat de patru oameni care proferau amenințări. Am mai luat și pe contabilul Sivileanu care atunci chiar sosise din București pe care nu voiam să-l las unde nu cunoaște un suflet.

La gara Zița, în așteptarea trenului am luat o cafea la cantina de lângă gară. Contabilul, zărind semne ce-și făceau unii oameni din capul moșiei hoinare, am ieșit să-mi dau seama.

Pe când vorbeam cu Dobre Băilă Neacșu am auzit pe la spate un «Pe el mă!» și mi-au căzut în spinare mai mulți oameni cu ciomege, cu bastoane având țepușe de fier și cu o țevă de tuciu. Deodată m-au tăbărit la pământ, de două ori am încercat să mă scol, până ce prăvălit într-un șanț am rămas în nesimțire scaldat în sânge. Contabilul Sivileanu a încercat să calmeze pe agresori, a fost bătut și fugărit până la gară, unde l-au ascuns în pat. Logofătul Anastasescu, de asemenea, lovit a scăpat furișat tot în podul gării.

După ce agresorii m-au lăsat crezându-mă mort, personalul gării m-a luat și cu mare greutate m-au urcat în trenul spre Râmnic.

După cinci zile de căutare în grija D-lui Doctor P. Nanu din București sunt abia în stare să-mi reculeg puterile. Alături certificatul acestui Domn chirurg.

Am recunoscut printre cei care au atentat la viața mea pe Ion Neacșu Năstase, Petre Sandu, Dobre Neacșu, Ion N. Coman, Stroie Târloi și Stan N. Coman, din cătunul Cuculeasa comuna Fundeni.

Unul din ei singur a scăpat o vorbă, anume Ion Năstase Neacșu mi-a zis lovindu-mă «Tu ești care ne-ai urcat învoielile când te aflai la Ziliște» ceilalți loveau și voiau să mă ucidă pe tăcute.

O instrucțiune serioasă poate dovedi cum au pus de acest atentat. Nu este unul din agresorii mei cu care să fi avut vreodată cea mai mică ceartă personală.

În toate cazurile contabilul Sivileanu, care a fost și el crunt bătut, nici nu călcase pe moșie vreodată căci atunci venise pentru prima oară să-și ocupe serviciul.

Mă constitui parte civilă cu suma de două mii lei și-mi aleg domiciliul la domnul avocat Ghiță Paraschivescu din Buzău.

Primiți vă rog Domnule Procuror încredințarea distinsei mele considerații
C.I. Nicolau

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, secția I, dosar 13/1907, f. 102.

XII

Plângere din martie 1907 înaintată de Maria C. Cătuneanu privind furtul unor bijuterii în timpul devastărilor de la conacul Zilișteanca din 12 martie judecătorului de instrucție.

Domnule judecător,

La 12 ale lunii curente când s-a devastat casa mea din comuna Zilișteanca mi s-au furat următoarele bijuterii:

- 1) Un colier cu lanț de aur cu piatră mare cât un bob de porumb și alte multe pietre mici. Le-am cumpărat de la casa Resch din București.
- 2) O brățară de aur lată, cu diamante diferite tot de la Casa Resch.
- 3) O altă brățară tot de aur, masivă cu două pietre de briliante mari și mai multe mici de diamant.
- 4) O pereche de cercei cu câte o piatră de diamant cu o boabă de porumb.
- 5) O altă brățară de aur îngustă cu diamante și perle.

- 6) Un medalion mare de aur vechi cu mai multe pietre de diamant.
- 7) Un alt medalion cu mai multe pietre de briliant, cumpărat de la Casa Resch.
- 8) Un medalion albastru legat în aur.

9) Diferite alte mici obiecte de aur cu diamante și perle precum butoni, cercei, lanțuri și un ceas vechi de aur.

O cutie mică de metal cu câteva frunze de aur cu mici diamante de mică valoare mi-a fost dăruită de Alexandru, fiul preotului Nicolae din cătunul Haimanalele.

Sunt martori o mulțime ce au asistat la ruperea și împărțirea bijuteriilor. Ați putea descoperi prin informațiile ce s-ar culege de la arestați care pot spune pe cei ce au intrat în camera de culcare și au spart scrinul și unde se aflau aceste bijuterii.

Primiți Dle judecător asigurarea stimei mele deosebite.

Maria C.I. Cătuneanu

Str. Curcani nr. 1

Buzău

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, secția I, dosar 14/1907, f. 174-174 v.

XIII

Ordonanța nr. 20 de achitare a Curții cu jurate Buzău din 12 iulie 1907 a unui grup de inculpați.

Ordonanța de achitare

Nr. 20

12 iulie 1907

Având în vedere verdictul domnilor jurați prin care declară că acuzații: Franț Zameș, Gheorghe Gh. Aron, Ghiță I. Brezeanu, Aron Bucur Sulă, Constantin Spiridon, Dan Gh. Dorobanțu, Ștefan Șerban, Neculai Zahiu, Dumitru Arsene, Costică Mușat Văleanu, Moise Moise, Gheorghe Spiridon, Ion Moise, Ion Ilie, David Popescu, Neculai Mărgărit, Ion Spiridon, Costică Costică, Avram G. Munteanu, Constantin Stanciu, Mițoi D. Stanciu, Gheorghe Bucur Moraru, Dumitru Dorobanțu și Dumitru G. David nu sunt culpabili de faptele ce li se impută.

Având în vedere art. 381 de procedură penală Noi președintele Curții cu Jurați din județul Buzău declarăm că acuzații (menționați mai sus n.n.) sunt acuzați de pâra adusă contră-le și ordonăm ca imediat să fie puși în libertate, dacă nu vor fi deținuți pentru alte cauze.

Data și citită în ședință publică astăzi 13 iulie 1907 în localul Curții cu jurați din județul Buzău.

Președinte Spiridon Stătescu

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, Secția I, dosar 15/1907, f. 47 .

XIV

Scrisoarea lui C.I. Cătuneanu, nedată către șeful secției de jandarmi Zilișteanca.

Domnule Șef,

Locuitorii Zoreșteni care au devastat crama viei văzându-se cunoscuți și denunțați de către logofătul moșiei mele Ispas Ionescu, care este fiu de țăran și chiar din satul Sorești, ca să se răzbune sunt informat că denunță pe acest logofăt al moșiei mele că el ar fi luat parte la devastarea pădurii dlui Antonescu. Aceasta este o manoperă și o răzbunare pentru că logofătul Ispas Ionescu este cel care a cunoscut pe devastatorii de la vie și vă rog a avea aceasta în vedere pentru ca culpabilii să nu îl implice tocmai pe cel care îi denunță și care ne-a apărât.

Cu stimă

C.I. Cătuneanu

D-sale D-lui Șef de jandarmi Zilișteanca

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul Buzău, Secția I, dosar 14/1907, f. 69.

1907 IN THE BUZĂU COUNTY. DOCUMENTARY RESEARCH

This article presents the activity of the peasantry movements from 1907 in Buzau. It is analyzed the charge on the Buzau city

The author presents in annexes important documents about peasantry movements in the Buzău County.

The article criticizes the military intervention of the authority and the oppressive position of the government.

NICOLAE VASCHIDE VĂZUT DE DANIEL CLUZEL

(6/19 dec. 1874¹ - 13 oct. 1907)

Mădălina OPREA

Articolul de față își propune să readucă în lumină o personalitate de origine buzoiană care este, din păcate, mai mult cunoscută în Franța decât în România. Este vorba de Nicolae Vaschide, unul dintre precursorii psihologiei moderne și ai psihologiei experimentale.

În colecția de istorie a Muzeului Județean Buzău există o lucrare intitulată *Viața și opera lui Nicolae Vaschide*, lucrare scrisă de Daniel Cluzel și apărută la imprimeria „V. Mracek” din Buzău în anul 1932. Aceasta cuprinde o serie de discursuri rostite la Buzău, pe 1 octombrie 1932 de către Daniel Cluzel, profesor al misiunii franceze universitare în România cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la moartea lui Nicolae Vaschide, discursuri comunicate în cadrul unor solemnități la care au fost prezente personalități din epocă din domeniul administrativ, militar, școlar și religios.

Prezentăm în cele ce urmează câteva repere biografice referitoare la Nicolae Vaschide, savant francez de origine buzoiană, unul dintre precursorii psihologiei experimentale pe plan european.

S-a născut la Buzău unde a urmat școala primară și gimnaziul. Directorul acestui gimnaziu, Basil Iorgulescu, i-a remarcat aptitudinile excepționale și l-a trimis ca bursier la Liceul Sf. Sava din București.

Și-a obținut, în 1895, licența în filozofie la Facultatea de Filozofie și Litere, Universitatea București, unde i-a avut profesori pe Titu Maiorescu și Constantin Dimitrescu iar colegi pe M.C. Tomulescu și M.P. Popescu care au devenit ulterior profesori la liceul Al. Hasdeu din Buzău.

În 1894, are ocazia să se facă remarcat de către reputatul psiholog, Alfred Binet, directorul Laboratorului de Psihologie Experimentală al Școlii de Înalte Studii de la Sorbona, care susținea în acea perioadă o serie de cursuri în București. Întâlnirea cu Alfred Binet a fost decisivă pentru orientarea fundamentală a activității sale științifice². La îndemnul acestuia își termină studiile la Paris și este angajat ca atașat pe lângă laboratorul de Psihologie fiziologică, sub conducerea lui A. Binet, apoi ca asistent și șef de lucrări la Laboratorul de Psihologie experimentală de la Azilul de boli mintale Villejuif, condus de dr. E. Toulouse și în cele din urmă, ca director-adjunct al Laboratorului de Psihologie patologică, condus de dr. A. Marie, toate

¹ Ion Șt. Moldoveanu, în articolul *Nicolae Vaschide*, din „Viața Buzăului”, an. IV, nr. 1168, din 24.XI.1971, p. 2, face trimiteri la registrul de nașteri, nr. 399, fila 101. Daniel Cluzel dă ca dată a nașterii - 6 decembrie 1874.

² Traian Herseni, *Psihologia lui N. Vaschide*, Ed. Științifică, București, 1973, p. 13.

încadrate în renumita École des Hautes Études de lângă Sorbona³.

În cei numai 12 ani de activitate științifică a publicat aproximativ 200 de lucrări științifice, din care 14 cărți. A colaborat la mai toate revistele importante de specialitate din țări precum Franța, Italia, Germania, Anglia, SUA, Spania, Olanda și România. A desfășurat și o bogată activitate literară (originală și de traduceri), precum și o întinsă activitate ziaristică, folosind frecvent pseudonimul de *Ion Măgura*, iar uneori pe cel de *Lorelino*⁴.

Referitor la opera sa științifică, Traian Herseni o împarte în două mari categorii: lucrări în colaborare cu diverși psihologi sau medici și lucrări individuale.

Colaborarea cu Alfred Binet⁵, unul dintre cei mai importanți psihologi ai vremii, întemeietor al psihologiei experimentale și al psihometriei pe plan mondial, care a avut șansa să îi supraviețuiască o jumătate de secol, a fost fructuoasă, dar limitată în timp (1894-1899), între cei doi intervenind o ruptură de natură ideologică, metodologică și conceptuală. Tema principală a preocupărilor lor a fost aceea a influenței fenomenelor psihice asupra presiunii sangvine, aceasta concretizându-se în

³ *Ibidem.*, p. 19-20.

⁴ *Ibidem.*, p. 24-25.

⁵ A. Binet, N. Vaschide, *The Influence of Intellectual Work on the Blood Pressure in Man*, „Psychological Review”, IV, 1896, p. 54-66.

Idem, *Influence des différents processus psychiques sur la pression du sang chez l'homme*, „C.R.Ac.Sc.”, CXXIV, 1896, p. 44-46.

Idem, *Influence du travail intellectuel des émotions et du travail physique sur la pression du sang*, „A.P.”, 3, 1897, p. 127-183.

Idem, *Note sur un nouvel ergographe, l'ergographe à ressort, L'Intermédiaire des Biologistes. Organe International de Zoologie, Botanique*, „Physiologie et Psychologie”, nr. 13, 1898, p. 289-291.

Idem, *La psychologie à l'école primaire*, „A.P.”, 4, 1898, p. 1-14.

Idem, *Expériences de force musculaire et de fond chez les jeunes garçons*, „A.P.”, 4, 1898, p. 15-63.

Idem, *Epreuves de vitesse chez les jeunes garçons*, „A.P.”, 4, 1898, p. 64-98.

Idem, *Expériences sur la respiration et la circulation du sang chez les jeunes garçons*, „A.P.”, 4, 1898, p. 99-132.

Idem, *Mesures anatomiques chez 40 jeunes garçons*, „A.P.”, 4, 1898, p. 133-136.

Idem, *Echelle des indications données par les différents tests*, „A.P.”, 4, 1898, p. 137-141.

Idem, *Corrélation des épreuves physiques*, „A.P.”, 4, 1898, p. 142-172.

Idem, *La mesure de la force musculaire chez les jeunes gens. La force de pression de la main, la traction, la corde lisse, le saut*, „A.P.”, 4, 1898, p. 173-199.

Idem, *Expériences de vitesse chez les jeunes gens*, „A.P.”, 4, 1898, p. 200-224.

Idem, *Données anatomiques, capacité vitale, et vitesse du cœur chez 40 jeunes gens*, „A.P.”, 4, 1898, p. 225-232.

Idem, *Echelle des indications données par les tests*, „A.P.”, 4, 1898, p. 233-235.

Idem, *Corrélation des tests de force physique*, „A.P.”, 4, 1898, p. 236-244.

Idem, *Critique du dynamomètre ordinaire*, „A.P.”, 4, 1898, p. 245-252.

Idem, *Examen critique de l'ergographe de Mosso*, „A.P.”, 4, 1898, p. 253-266.

Idem, *La physiologie du muscle dans les expériences de vitesse*, „A.P.”, 4, 1898, p. 267-279.

Idem, *L'effort respiratoire pendant les expériences à l'ergographe*, „A.P.”, 4, 1898, p. 280-294.

Idem, *Réparation de la fatigue musculaire*, „A.P.”, 4, 1898, p. 295-302.

Idem, *Un nouvel ergographe, dit ergographe à ressort*, „A.P.”, 4, 1898, p. 303-315.

Idem, *Historique des recherches sur les rapports de l'intelligence avec la grandeur et la forme de la tête*, „A.P.”, 5, 1899, p. 245-298.

cel puțin 18 studii apărute în *L'année Psychologique*, în 1898. În această perioadă, Nicolae Vaschide a adus îmbunătățiri substanțiale ergografului lui Mosso, practic inventând un nou aparat și anume ergograful cu resort⁶.

După ruptura de A. Binet a urmat colaborarea cu dr. Ed. Toulouse, al doilea „patron” al lui N. Vaschide⁷. Cei doi s-au axat pe tehnica experimentală în cadrul cercetărilor psihologice, inițiind astfel o serie de teste, proceduri și aparate experimentale, adevărate invenții, cu ajutorul cărora au putut cuantifica prin măsurători, cercetările experimentale asupra simțurilor și a modalităților senzoriale precum: gustul, acuitatea auditivă, sensibilitatea vizuală la culori, percepția vizuală și diferențială a formelor, sensibilitatea termică, tactilă, musculară etc. Au publicat numeroase studii și comunicări și au inventat aparate precum: hafi-estesimetru, termo-estesimetru, mio-estesimetru (pentru simțul tactil și muscular), osmi-estesimetru (pentru miros), guesi-estesimetru (pentru gust,) acusi-estesimetru (pentru auz), cromato-estesimetru (pentru senzația de culoare)⁸. Munca asiduă dedicată experimentelor naturale și de laborator, observarea, măsurarea și înregistrarea cantitativă a diverselor aspecte cercetate îl înscriu cu certitudine pe Nicolae Vaschide, prin precizia și obiectivitatea metodelor folosite, printre precursorii psihometriei și ai psihologiei experimentale.

Urmează colaborarea cu Henri Piéron, cercetarea acestora urmând trei direcții principale: valoarea viselor profetice, valoare semiologică a viselor și cea a fenomenelor telepatice. Au publicat împreună cartea *La psychologie du rêve du point de vue médical* în care au urmărit să combată din punct de vedere științific credințele superstițioase, ignoranța și misticismul care dominau în epocă acest subiect. În cercetările privitoare la telepatie, concluzia celor doi autori a fost aceea că fenomenul ca atare nu există, fiind vorba de un simplu paralelism psihic sau „armonie intelectuală prestabilită”, izvorâtă din conviețuire și experiențe comune între doi sau mai mulți subiecți⁹.

Colaborarea cu Raymond Meunier s-a fructificat în două cărți¹⁰ despre atenție, ambele apărute după decesul lui Vaschide și care au rămas de referință, ele reprezentând un izvor documentar pentru istoria psihologiei.

Alte colaborări, mai puțin însemnate, cu: P. Rousseau¹¹, Madeleine Pelletier¹², C. G. Ferrari¹³, Van Melle¹⁴, L. Marchand¹⁵, J. N. Lahy¹⁶, G. Guillaime¹⁷, M.

⁶ T. Herseni, *op. cit.*, p. 42-43.

⁷ *Ibidem*, p. 56.

⁸ *Ibidem*, p. 57.

⁹ *Ibidem*, p. 47.

¹⁰ R. Meunier, N. Vaschide, *La pathologie de l'attention*, Paris, 1908, 115 p. și R. Meunier, N. Vaschide, *La psychologie de l'attention*, Paris, 1910, p. 198.

¹¹ P. Rousseau, N. Vaschide, *Contribution expérimentale à la psychologie de la perception de l'espace*, „Bulletin de l'Institut Général Psychologique”, III, nr. 3, 1903, p. 16 și lucrarea *Recherches expérimentales sur une nouvelle forme de la sensibilité tactile: la trichesthénie*, Tours, f.a., p. 26.

¹² M. Pelletier, N. Vaschide, *Recherches expérimentales sur les lignes physiques de l'intelligence*, „Revue de Philosophie”, Paris, 1903, 1904.

¹³ C. G. Ferrari, N. Vaschide, *Recherches expérimentales sur la mémoire des lignes*, Congresul Internațional de Psihologie de la München, 1896.

Mignard¹⁸, von Buschan¹⁹.

Referitor la opera sa individuală, Traian Herseni afirmă că aceasta cuprinde numeroase comunicări, note, dări de seamă, articole, bibliografii - care apar ca lucrări pregătitoare - și câteva studii de sinteză, în care își formulează rezultatele cercetărilor experimentale, ideile principale la care a ajuns, așadar lucrări capitale²⁰. Iată câteva dintre numeroasele sale lucrări de istorie critică a doctrinelor psihologice: *Câteva din contribuțiile psihologice ale noilor idei asupra structurii sistemului nervos central, Introducere în studiul aplicațiilor pedagogice ale cercetărilor psihologice experimentale, Psihologia socială: imitația din punct de vedere psihosocial și doctrina lui Tarde, Cum trebuie înfățișată legea fundamentală psihofizică a raportului dintre senzație și excitație, Psihologia individuală, etc.*

Nicolae Vaschide a susținut la Academia de Științe și la cea de Medicină mai mult de 150 de comunicări. A inventat aparate, pentru care Primăria din Paris i-a decernat un premiu. A publicat așadar, singur sau în colaborare cu profesori francezi, lucrări de mare întindere precum: *Halucinațiile telepatice, Eseu despre psihologia monștrilor umani*, în colaborare cu doctorul Vurpas de la Azilul din Villejuif, *Psihologia visului, Visul profetic în antichitate* și un interesant articol despre psihologia gustului, apărut mai întâi în Dicționarul profesorului Richet, apoi în mica colecție Félix Alcan. Pentru toate aceste studii conținând idei noi, originale primește medalia de aur a Academiei de Medicină. Reamintim câteva dintre lucrările sale postume, care rămân în continuare foarte apreciate: *Somnul și visele*, editată de Flammarion, în colecția științifică a doctorului Lebon, *Patologia atenției*, editată de Bloud și Gay și studiul *Psihologia mâinii*, editat la Rivière (1909) care a fost prefațat de profesorul Charles Richet - o lucrare de referință pentru mult timp după aceea.

Concluzionând, marile preocupări ale lui N. Vaschide s-au îndreptat spre: problema măsurării inteligenței (sub influența lui Binet), spre problema somnului și viselor (sub influența epocii) și spre psihologia mâinii (preocupare proprie aproape complet originală).

Redăm în continuare traducerea din limba franceză a lucrării lui Daniel Cluzel publicată la Buzău în 1932. Daniel Cluzel are meritul de a ni-l prezenta pe Nicolae Vaschide, nu numai din perspectiva cercetătorului și a inventatorului, ci și ca om, prieten, tată și soț.

¹⁴ Van Melle, N. Vaschide, *Une nouvelle hypothèse sur la nature des conditions physiques de l'odorat*, C.R. Acad. Sc., CXXIX, 1899, p. 1285-1288.

¹⁵ L. Marchand, N. Vaschide, *Du rôle de la perception dans les modifications respiratoires émotives*, C.r.Soc. Biol., 1901, p. 504-506.

¹⁶ J. N. Lahy, N. Vaschide, *Les coefficients respiratoires et circulatoires de la musique*, „Rivista Musicale Italiana”, IX, fasc. 1, 1902, p. 148-180.

¹⁷ G. Guillaîne, N. Vaschide, *Du choix d'un sphygmomètre, des causes d'erreur dans la mesure de la pression sanguine*, C.r. Soc. Biol, 1900, p. 171-173.

¹⁸ M. Mignard, N. Vaschide, *Les doctrines philosophiques de Durand de Gros (les précurseurs de la psychologie française contemporaine)*, „Revue de Philosophie”, 1902, p. 357-379, 395-418.

¹⁹ Von Buschan, N. Vaschide, *Index philosophique*, I, 1902, 562 p.; N. Vaschide, *Index philosophique*, II, 1903, 466 p.

²⁰ T. Herseni, *op.cit.*, p. 84.

DANIEL CLUZEL
Profesor
al misiunii universitare franceze în România

Nicolae Vaschide

Personalitatea și opera sa
(două gravuri în afara textului)

Imprimeria „V. Mracek” Buzău

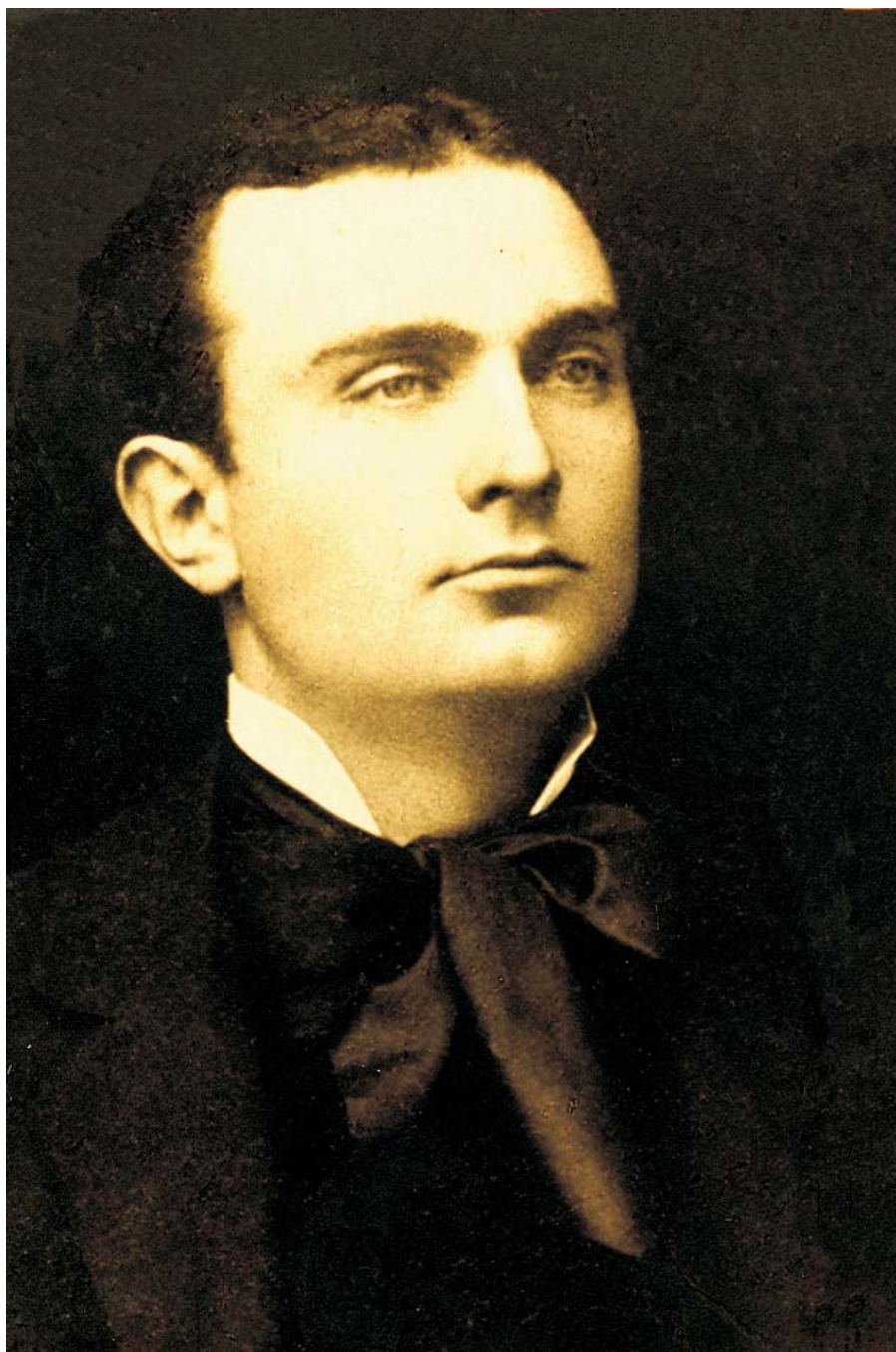
1932

Dragilor mei elevi
de la Liceul Alexandru Hasdeu din Buzău

și tuturor celor care, din lumea întreagă
iubesc România și Franța

Discursuri

rostitute la Buzău, pe 1 octombrie 1932 de către Daniel Cluzel, profesor al misiunii franceze universitare în România cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la moartea lui Nicolae Vaschide

Nicolae Vaschide
Născut la Buzău pe 6 decembrie 1874,
Mort la Paris pe 13 octombrie 1907
Care prin geniul și opera sa a onorat România și Franța

Exelență,
Domnilor Generali,
Domnule Prefect,
Domnule Primar,

Doamnelor și domnilor,

La începutul acestei solemnități, sunt fericit să mulțumesc, aici, în mod public, în prezența domnului Ministru din Franța, tuturor autorităților administrative, militare, religioase și școlare care mi-au dat tot concursul pentru a organiza ceremoniile care au fost celebrate la biserica catolică și în mai multe școli din oraș, în memoria regretatului președinte al Republicii Franceze, Paul Doumer.

Mulțumesc în aceeași măsură onorabilului public din Buzău care a răspuns atât de bine invitației mele de fiecare dată când l-am chemat să participe la emoționantele manifestări de prietenie franco-română care au avut loc anul trecut, în această sală, cu un succes pe care îl cunoașteți.

Este o manifestare de același gen pe care a dorit să o organizeze, astăzi, sub patronajul domnului primar și al Consiliului Municipal din orașul vostru, un comitet de inițiativă, comemorând 25 de ani de la moartea lui Nicolae Vaschide.

Nimeni n-ar trebui să se mire de faptul că reprezentanții orașului vostru au însărcinat un profesor francez să vă vorbească cu această ocazie despre personalitatea și activitatea de la Paris a unui fiu al Buzăului.

Doamnelor și Domnilor,

Atât de nedemn de a îndeplini o asemenea sarcină, am acceptat cu bucurie invitația domnului primar și a Consiliului Municipal, gândindu-mă că după ce am servit timp de patru ani țara voastră cu un devotament și o afecțiune pe care o recunoașteți fără îndoială, nu mai sunt un străin printre voi. De altfel, Nicolae Vaschide n-a aparținut și el un pic Franței? Un profesor francez este cel care observând la Universitatea din București primele licăriri ale acestui geniu îl aduce la Paris. Profesorii francezi sunt cei care l-au format în disciplinele culturii franceze. Nicolae Vaschide este un autor francez și va figura de acum înainte printre scriitorii și savanții care, iviți din cele patru colțuri ale universului, au venit printre noi să îmbogățească patrimoniul literar și științific al Franței.

Dar Nicolae Vaschide s-a născut în România și nu și-a renegat patria sa de origine. Cu toată dragostea sa pentru Franța și dorința sa de a se naturaliza francez, el a murit român și, ca și atâția alți mari români din generația sa, el a râvnit la o zi în care toți frații săi să trăiască liberi și uniți după vorba unuia dintre poeții voștri, de la Carpați la Dunăre, de la Tisa la Nistru, sub același drapel și sub același rege. Dar vai, o moarte prematură l-a împiedicat să vadă aici realizarea visului său, dar mi-ar plăcea să cred că el, într-o lume mai bună, a împărtășit bucuria voastră atunci când a sunat ceasul victoriei voastre eliberatoare.

Mare român, fiu al Buzăului, prieten al Franței, Nicolae Vaschide a făcut să strălucească într-o mare splendoare numele României în ochii străinătății și să copleșească cu onoare micul oraș care i-a dat naștere, toate acestea servind cauza culturii și a umanității.

Avem tot dreptul să fim mândri de el! Și el, la rândul său, are dreptul la recunoștința noastră entuziastă și nemuritoare!

Doamnelor și Domnilor,

Nicolae Vaschide s-a născut la Buzău, într-o zi de iarnă, în ziua binecuvântată a Sfântului Nicolae, pe 6 decembrie 1874, care corespunde zilei de 19 decembrie după calendarul actual. Părinții săi, onorabili proprietari, locuiau pe atunci într-o casă modestă, care există și astăzi și care e situată pe strada Carol I nr. 32, aproape de Cercul Militar. Își face primele studii în orașul său natal, la școala primară mai întâi, apoi la gimnaziu cel care va deveni mai târziu liceul Alexandru Hasdeu, unde a avut fericitul prilej de a-l întâlni pe directorul Iorgulescu, de o venerabilă amintire, om inteligent, cultivat și devotat învățământului, care nu va întârzia să descopere aptitudinile excepționale ale tânărului Nicolae.

Atât de bine i-a supravegheat și dirijat îndeaproape studiile încât a putut să-l trimită mai întâi ca bursier la Liceul Sfântul Sava, apoi la Facultatea de Litere din București.

Nicolae Vaschide va păstra întotdeauna amintirea înduioșătoare a vechiului său director de gimnaziu din Buzău și își va manifesta recunoștința în mai multe moduri, mai ales prin îmbogățirea într-o manieră eclectică a bibliotecii gimnaziului. El a lăsat de asemenea la Buzău și la București reputația unui elev conștiincios, muncitor și studios. Îndată ce tânăra sa inteligență a descoperit filosofii, el va studia, nu numai manualele din clasă, ci chiar toate operele pe care mijloacele restrânse ale unui student de condiția sa îi permiteau să și le procure. Îl atrăgeau Descartes, Kant, Nietzsche, Schopenhauer, Leibnitz. N-ajungea să-i înțeleagă decât cu mari eforturi. Un martor mi-a povestit că l-a văzut pe Nicolae Vaschide citind pentru prima dată *Monadologia* lui Leibnitz, lovindu-se cu pumnii în cap și strigând: „De ce nu înțelegi, imbecilule?”

După ce și-a luat bacalaureatul, și-a dat licența în litere și filozofie la Universitatea din București unde a fost unul dintre elevii străluciți ai profesorilor Titu Maiorescu și Constantin Dimitrescu și a avut printre camarazi doi dintre colegii de la liceul Al. Hasdeu: M.C. Tomulescu și M.P. Popescu. Plin de idei generoase și liberale, va fonda, sub influența scriitorului francez Murger, un cerc intim pe care-l va numi *Cenaclul*. Printre amicii săi care luau parte, îi putem cita pe poetul Radu Rossetti, Mihai Oromolo, ex-gubernator al Băncii Naționale a României, cu fratele său Constantin, cât și pe Ion Staicovici, un cunoscut avocat. Pasionat de literatura franceză, Nicolae Vaschide avea printre autorii favoriți, la acel moment, pe Verlaine și Beaudelaire, pe Murger și Musset. Purta foarte serios sombrero-ul, lavaliera și jiletca (vesta) de catifea încheiat până în gât. Lecturile sale literare completate de Victor Hugo, Byron, Göethe, Schiller și Longfellow, au născut romantismul în această ființă generoasă și înflăcărată. Așa a fost văzut, la Buzău, într-o seară sau într-o noapte, sub

clar de lună, un tânăr de 19 ani, plimbându-se de colo-colo, hoinar singuratic, pe aleile înflorite ale Crângului, recitându-și ca pentru sine, cu voce tare, versuri citite și recitite în acea zi, în timp ce asculta cum cântă priveghetoarea. Era Nicolae Vaschide. Deseori venerabila sa mamă se plângea de asta, căci oamenii cumsecade veneau să-i povestească aceste inofensive visări ca pe un scandal public.

Mai târziu, Nicolae Vaschide va gusta romanele rusești ale ideilor așa-zis „avansate” ale lui Gorki, Cehov, etc. căci era pasionat de teoriile generoase și poate chiar anarhiste.

La București, în 1894, un eveniment neprevăzut îi va schimba dintr-o dată viitorul.

Tache Ionescu, pe atunci ministrul instrucțiunii publice, a adus la Universitate un profesor francez, un psiholog reputat, Alfred Binet, directorul Laboratorului de Psihologie experimentală al Școlii de Înalte Studii de la Sorbona. Nicolae Vaschide nu numai că a frecventat cu asiduitate cursurile pe care Binet le ținea seara în franceză, la Facultatea de Litere, dar, entuziasmat de magistrarele lecții ale profesorului, el scrisese și câteva articole pentru diferite reviste din București. El trimitea lui Binet aceste dări de seamă, pe măsură ce ele apăreau. Acesta din urma încercă, bineînțeles, o veritabilă prietenie pentru studentul român.

Îl convinse pe acesta să vină să-și termine studiile la Paris și îi oferă un loc în laboratorul său.

Nicolae Vaschide era atunci logodit cu fiica mezină a doctorului Zamfirescu, profesor de medicină operatorie la Universitatea din Iași. L-a rugat pe viitorul său socru, care era un om foarte sever, dar foarte inteligent și foarte drept, să grăbească cu un an data căsătoriei; astfel, în toamna care a urmat cursurilor lui Alfred Binet la București, Nicolae Vaschide s-a dus la Paris cu tânăra sa soție. El fu imediat atașat pe lângă laboratorul savantului francez, la Școala de Înalte Studii, de asemeni și pe lângă laboratoarele profesorilor Francois Frank, Marey și d'Arsonval, la Colegiul Franței.

El inaugurează lunga serie a lucrărilor sale publicând împreună cu Binet un „Index bibliografic”, o bogată documentație pe care o utilizau profesorii și elevii. El se pregătește în același timp sub îndrumarea profesorului Soury și obține rapid diploma de Înalte Studii (secția științe), urmând totodată și cursurile Facultății de Medicină și lucrările practice de la Salpetriere și de la Bicetre. A fost un elev apreciat de profesori precum Doctorul Dejernine, Raymond și Pierre Marie. Acesta din urmă a avut pentru Nicolae Vaschide o asemenea afecțiune încât trecea în fiecare dimineață să-l ia cu birja sa trasă de un cal (căci așa era atunci, la Paris, un mare maestru al medicinei mergea modest și liniștit), doctorul Pierre Marie venea în fiecare dimineață să-l ia pe Nicolae Vaschide pentru a merge până la Bicetre și să discute cu el, pe drum, cele mai recente probleme științifice.

Se va înființa, un pic mai târziu, un laborator de psihologie la azilul din Villejuif, sub conducerea doctorului Toulouse, Nicolae Vaschide fiind numit șef de lucrări. El a fost în același timp numit atașat la Sorbona, în calitate de conferențiar universitar, post pe care îl va ocupa până când este numit profesor titular la Universitatea Franței, adică până la moartea sa.

În colaborare cu doctorul Toulouse, el publică „Tehnica experimentală”, la Editura Doin. Revistele și ziarele din Franța, România, Anglia, America, Spania, Italia, Olanda au primit cu recunoștință studiile sale, cărora le consacră o muncă neostenită. Mi-ar lua foarte mult timp pentru a enumera numai titlurile sau subiectele principalelor lucrări și cercetări experimentale publicate de Nicolae Vaschide într-o mulțime de periodice franceze și străine între 1896 și 1907.

În 1904, când nu avea încă 30 de ani și își făcuse un nume în lumea științifică, profesorul Grasset din Montpellier, îl cita frecvent în cursurile sale.

Începând cu această perioadă, Nicolae Vaschide nu va mai părăsi niciodată cabinetul său de lucru pentru a merge în dormitor înainte de unu, două, trei dimineața. El lucra fără întrerupere în compania unui pisic persan și având în față flori proaspete pe care le punea în fiecare zi pe biroul său.

Zilele sale sunt lungi dar foarte pline, căci încă de dimineață, el este la spital, la laborator sau la bibliotecă.

Frecventează de asemeni societatea, căci gloria sa crescuse foarte repede și saloanele și-l disputau pe acest tânăr român frumos și viguros despre care se vorbea atât de plăcut. El luase deja parte la numeroase congrese științifice la Dresda, Munchen, Roma, Torino, Milano, Cambridge, unde a făcut comunicări despre subiecte noi.

La Paris, marele savant Berthelot citea întotdeauna comunicările lui Nicolae Vaschide la Academia de Științe. Era însă o tradiție, în Adunarea savanților, ca doar comunicările membrilor titulari să se citească cu voce tare. Cealalți erau pur și simplu inserați în Buletinul Academiei de Științe. Lecturarea cu voce tare a dărilor de seamă ale lucrărilor lui Nicolae Vaschide constituia prin urmare o onoare și dovedea stima pe care Berthelot o avea pentru autor.

Mai mult de 150 de comunicări au fost astfel făcute de Nicolae Vaschide la Academia de Științe și la cea de Medicină.

Dar opera tânărului nostru savant nu constă nu numai în articole de revistă și în dări de seamă despre experiențele de laborator. A inventat aparate, pentru care Primăria din Paris i-a decernat un premiu valabil până azi. El publică, singur sau în colaborare cu profesori francezi, lucrări de mare întindere (vaste) precum: „Halucinațiile telepatice”; „Eseu despre psihologia monștrilor umani” în colaborare cu doctorul Vurpas de la Azilul din Villejuif; „Psihologia visului”; „Visul profetic în antichitate” și un frumos articol despre psihologia gustului, apărut mai întâi în Dicționarul profesorului Richet, apoi în mica colecție Felix Alcan.

Toate aceste studii conțin idei noi, originale și sunt astăzi clasice. Ele au însemnat pentru autorul lor medalia de aur a Academiei de Medicină.

În 1903, Nicolae Vaschide proiecta, de mai bine de 6 ani, publicarea unei mari opere despre mecanismul „Logicii morbide”. Fusese condus la acest studiu în urma cercetărilor experimentale asupra viselor. „Remarcasem atunci, spuse el, existența unui raport destul de strâns între diversele tulburări psihopatologice și construcția mentală a viselor subiectului; mai mult, constatasem că se putea schematiza chiar natura și sensul de orientare a mulțimii de imagini din vis după formulele logicii, constante într-o oarecare măsură și pe care le-am înțeles perfect; n-a rămas decât să le

definesc, bazându-mă pe documente.

(*Logica morbidă*, T.I. Introducere, p.1)

Aceste documente fuseseră deja adunate, în mare parte, de către Nicolae Vaschide, dar încă mai trebuia să definitiveze din punct de vedere experimental câteva probleme pe care le ridicaseră investigațiile sale. Spera astfel, bizuindu-se întotdeauna pe colaborarea savantului și devotatului profesor Vurpas, să facă în câțiva ani un tratat de logică morbidă în care ar fi precizat, în măsura în care era posibil, toate modalitățile speculării logice normale în raport cu logica tulburărilor mentale.

Opera completă trebuia să cuprindă 4 părți, fiecare făcând obiectul unui volum:

Analiza mentală,

Silogismul morbid,

Emoția morbidă,

Creația intelectuală morbidă.

Din păcate, această operă atât de magistral concepută, care n-ar fi fost de altfel decât începutul altor lucrări care l-ar fi plasat pe Nicolae Vaschide în rândul celor mai mari savanți filosofi contemporani, lângă George Dumas, Bergson, a rămas neterminată. Nicolae Vaschide a murit în timp ce aceasta era în curs de publicare. Noi nu deținem decât volumul I, publicat la Rudeval, la Paris, în 1903 și pe care l-a prefațat Theodule Ribot, membru al institutului, profesor la Colegiul Franței.

Nu e nici locul și nici momentul să intrăm în detaliul diverselor teorii ale lui Nicolae Vaschide; am spus teorii diverse, căci nu a avut timp să construiască o doctrină sintetică pe care să putem să o rezumăm în câteva pagini.

De altfel, formarea mea profesională m-a determinat, de mai bine de 15 ani, să mă țină la curent cu lucrările lui Nicolae Vaschide, dintre care posed cu mândrie câteva opere frumoase dedicate (dăruite) de doamna Vaschide și d-l M. Dan Vaschide, fiul său. Aș putea, cu alte ocazii, să-mi expun punctul de vedere despre aceste lucrări.

În acest timp, marii elevi ai liceelor noastre vor reține că în opera lui Nicolae Vaschide nu sunt doar teorii speciale de teratologie, de psihopatologie sau de psihiatrie, ci este de asemenea și un punct de vedere original despre psihologie și logică. Pentru a da un singur exemplu aș spune că Nicolae Vaschide a fost unul dintre primii, împreună cu Th. Ribot, care a plasat logica acolo unde îi este locul, subordonând-o psihologiei din care ea nu reprezintă decât un capitol sau, dacă vreți, o provincie separată, în loc să fie un imperiu într-un alt imperiu.

Nicolae Vaschide a contribuit de asemenea la spargerea cadrelor vechii logici a lui Aristotel arătând că această logică, numită formală, are ceva artificial și nu constituie decât partea cea mai săracă și cea mai sterilă din adevărata logică. Deducția silogistică, inducția și chiar analogia nu epuizau toate modurile de raționament. Mai sunt și altele, incomplete, mixte, opere comune ale gândirii, emoției și voinței.

Așa sunt procedeele discursive implicate în orice credință religioasă, morală, politică, estetică etc. și care constituie logica sentimentelor revendicată de Auguste Comte.

Logica formală nu vorbește decât despre gândire, despre concept, dar nu este vorba în realitate despre gândirea pură și tot efortul de a o înțelege sau de a o fixa în formule va fi în van; căci nu există concept fără imagine, abstracție fără atenție nici

percepție fără memorie. De asemenea, pentru un psiholog nu există raționamente bune sau proaste, ci procedee discursive ale spiritului care trebuie studiate.

(*Logica morbidă*, I, Prefața)

Iată idei profesate de către Ribot și Nicolae Vaschide care sunt astăzi obișnuite și familiare elevilor de la liceele de filozofie din Franța.

Studentii noștri posedă de asemenea o serie de lucrări postume ale lui Nicolae Vaschide, care sunt foarte apreciate.

Să cităm: „Somnul și visele”, editată de Flammarion, în colecția științifică a doctorului Lebon; „Patologia atenției”, editată de Bloud și Gay; și acest frumos studiu de 500 de pagini, din care îmi lipsesc din păcate câteva capitole, „Psihologia mâinii”, editată la Riviere este atât de frumos prefațată de profesorul Charles Richet.

Aceste opere au fost publicate după 1907 de către doamna Nicolae Vaschide, care timp de 13 ani, i-a servit ilustrului său soț cu devotament în calitate de secretară.

Ea însăși provenea dintr-o familie medicală care înțelegea lucrurile științifice, cu toate că gusturile sale personale au purtat-o spre studiile istorice. Încă tânără, la 21 de ani, ea scrisese o teză despre țara din care soarta o dezrădăcinase, „Dacia”, operă remarcabilă și care a fost remarcată, căci a avut onoarea să fie publicată prin grija Ministerului Instrucției Publice din Franța, în Biblioteca Școlii de Înalte Studii. Această lucrare i-a adus autoarei Diploma Școlii la Secția de Istorie și Filologie.

Doamna Vaschide a fost prima femeie în Franța care a obținut această diplomă și a patra persoană în România unde, înaintea ei, o obținuseră numai domnii Ovid Densusianu, Paulian și Nicolae Iorga.

Doamnelor și Domnilor,

Am vorbit până aici de Nicolae Vaschide savantul, filosoful, psihologul și logicianul. El a fost de asemenea doctor în medicină, remarcabil specialist al maladiilor nervoase obținând rezultate surprinzătoare în unele cazuri disperate și în același timp, om de lume, literator, jurnalist și chiar un pic poet.

Am făcut deja o aluzie discretă la mondenitatea lui Nicolae Vaschide. Iată-l acum spirit de artă și al muzicii, frecventând saloanele de pictură, concertele, seratele muzicale și artistice, teatrele din Franța și din străinătate, reprezentațiile wagneriene de la Beirut. El leagă numeroase prietenii în lumea artiștilor. Francois Curel, genialul dramaturg francez, chiar dacă mult mai în vârstă decât Nicolae Vaschide, are pentru el o stimă și o afecțiune admirative. Își petreceau împreună aproape toate duminicile de primăvară, fie la castelul (familiei) Marmouset, fie în apartamentul mai modest al lui Nicolae Vaschide, pe strada Notre-Dame des Champs, nr. 56. Acolo, Francois Curel citea, act după act, toate piesele, înainte ca acestea să fie aplaudate de către public, și în seara premierelor, acest mare autor dramatic aștepta, agresiv și timid, într-o mică cafea, aproape de teatru, ca Nicolae Vaschide să vină ca să-i împărtășească impresia pe care piesa o produsese în sală.

„ - O, moș Francois, ce piesă frumoasă!”

„ - Sunteți epatant, micul meu Vaschide, dar aveți două mari defecte: vorbiți prea repede și nu sunteți vânător”.

Parterul (casei) de la nr. 56, de pe strada Notre Dame des Champs primea cu aceeași amabilitate simplă personaje ilustre ale politicii, din marea industrie, din literatură, din arte (muzică, teatru, pictură, sculptură) la fel ca și pe tinerii români și eleganțele românce nou venite în Orașul Lumină și mergând cu timiditate, dar și cu siguranță, să cucerească gloria.

Să enumerăm la întâmplare: Susane Despres, Lucien Breval, Anton Bibescu și Emanuel, fratele său, Constantin Brâncoveanu, Marcel Mielvaque, domnul și doamna de Noaille și această încântătoare Helene de Chimay, născută Bibescu-Brâncoveanu, sculptoriță talentată, doamnele Romanița și Ventura, marea artistă Aristița Romanescu, Francois de Curel, despre care am mai vorbit, Jean Steriade, Radu Rosetti, Ștefan Popescu, poetul doctor Cruceanu, eminentul jurist Jean Popescu-Pion, Haralamb Leca, domnul și doamna Maurice Barres, Albert Kahn, generosul donator de burse în toată lumea, la Sobona, marele Guitry, Grigore Ghica, Dumeny, Marta Brandes, Lazare Weiller, senator, Pierre Baudin, deputat, domnul Louis Barthou, ministru, George Boskoff și marele George Enescu, Isadora Duncan, contesa Greffulhe, contesa du Bourg de Bozas, contesa Clermont-Tonnerre, o artistă a teatrului din Iași, Aglae Pruteanu, domnișoara Zamfirescu, sora doamnei Nicolae Vaschide, prima femeie doctor în litere a Facultății din Paris, doamna Sofia Davidescu, doamna Gilbert des Voisins și fii săi, distinsul scriitor domnul și doamna Pierre Louis, doamna Gustave Binet-Valmer, doctorul Pierre-Marie și soția sa, domnul și doamna Alfred Binet, domnul și doamna Pieron, Victor Delafon, Godart-Decrais, Marcel Labbe, Andre Dejean, directorul căilor ferate, Ion Duca, Jean Vines, Robert de Rothschild, domnul și doamna Albert Sorel, poetul Jean Renouard, domnișoara Maria Bengescu, critic de artă, doctorul von Schrenk-Notzing din Munchen, doctorii Ferrari și Scapucci, Ion Văcărescu, și în fine trei nume foarte cunoscute din Buzău, ca și Nicolae Vaschide: Constantin Garoflid, vechi ministru, Iancu Stănculescu, George Georgescu.

Fiul lui Nicolae Vaschide, domnul Dan Vaschide, mutilat rău de război care, la exemplul altor români generoși, a devansat intrarea țării sale în război pentru Marea Cruciadă, înrolându-se de tânăr în Armata Republicii, deține o mulțime de cărți dedicate tatălui său de către numeroși scriitori pe care acesta îi considera prieteni. Putem să-i cităm pe: Elena Văcărescu, Ana de Noailles, Henri Bernstein, Anton Bibescu, Emile Picot, Paul Adam, Albert Erlande, Emile Picavet, Paul Bourget, Paul Hervieu, Maurice Barres, Courteline, Brieux, Henri Bidou, Paul Acker, Albert Sorel, Abel, Hermant, Claude Farrere, Gilbert des Voisins, Pierre Louys și Binet-Valmer, care n-a încetat să-l pună în scenă în romanele și nuvelele sale, sub numele de „Costache Batchano”, dar cu un caracter fizic și moral adeseori inexact.

Doamna Nicolae Vaschide păstrează cu multă grijă, de la ilustrul său soț, un frumos studiu despre „Țigani și originea lor probabil indiană” și versuri drăguțe care n-au fost editate, cât și studiile literare apărute în Revista celor două lumi, Mercurul Franței, Renașterea latină, Revista săptămânală, Timpul, Le Figaro, Dezbaterile, Independența română, Adevărul, Constituționalul etc.

Toate aceste reviste au publicat de altfel articole elogioase făcând mare cinste marilor talente și merite ale lui Nicolae Vaschide, savant, filozof, medic, literator,

poet, jurnalist și om de lume.

Doamnelor și Domnilor,

Cadrul restrâns al expunerii noastre nu ne permite să schițăm un tablou biografic și psihologic complet al lui Nicolae Vaschide, ne temem totuși să nu păcătuim prin omitere, neamintind despre prietenii sale și, în special, despre prietenii sale feminine. Nicolae Vaschide a fost un copil iubitor, în sensul etimologic al cuvântului și iubit, un elev afectuos, un tată tandru și un soț perfect. El va păstra, toată viața sa, orașului Buzău, cum spunea deseori, emoționat, o dragoste predilectă: „dragul meu Buzău, și Crângul lui unde am făurit atâtea visuri frumoase...”

El căutase de-a lungul timpului, prin librăriile din Paris, o frumoasă operă a pictorului și desenatorului Raffet, reprezentând printre altele, cursul râului Buzău. Când a găsit-o, a trimis-o bibliotecii liceului Alexandru Hasdeu. Nicolae Vaschide simțea o plăcere deosebită să ia în considerare șederea în orașul său natal a acestei glorii pur franceze, care era Raffet.

Marile sale calități de suflet și de caracter, inteligența luminoasă, prestața sa, frumoasa sa fizionomie, atât de energic și de fin, imensa sa sensibilitate, îl făceau să fie căutat de către numeroase femei de lume și din teatre; verticalitatea și conștiinciozitatea sa îl ajutau să lege prietenii.

S-au păstrat de-a lungul timpului scrisorile pe care ilustrele corespondente i le adresau lui Nicolae Vaschide, apoi, într-o zi, s-a crezut că e bine să fie arse. Acum este păcat că nu s-au păstrat cel puțin câteva, căci posteritatea ar fi putut cunoaște mai bine unul din aspectele atât de umane ale vieții lui Nicolae Vaschide.

„Viața este frumoasă, doamnă”, avea obiceiul să zică. Dar vai! Ea nu i-a fost binevoitoare.

În momentul în care toate ușile se deschideau gloriei sale, în momentul când tocmai pleca la Benares, unde fusese chemat să țină conferințe, în ajunul creării catedrei de psihologie de la Colegiul Franței, la propunerea profesorului Bergson, în ajunul promovării sale la Legiunea de onoare pentru care tocmai fusese propus, l-a doborât moartea.

În ciuda grijilor neobosite a lor săi, în ciuda recurgerii la ajutorul unor somități medicale ale Franței: la profesori doctori precum Widal, Bezancon, Pierre Delbert, Marcel Labbe, Georges Guillaiss, Meunier, Nicolae Vaschide a fost răpit familiei și prietenilor săi, duminică, 13 octombrie 1907, la prânz, la vârsta de 33 de ani, în urma unei pneumonii secundare urmate de o pleurezie subdiafragmatică făcută într-un tren când revenea de la Pau, unde fusese să-i acorde îngrijiri medicale unei cliente și prietene, contesa du Bourg de Bozas.

Doamnelor și domnilor,

Făcându-mă acum mesagerul sentimentelor doamnei Nicolae Vaschide și ale domnului Dan Vaschide, fiul său, de la care am primit prin scrisoare recomandată o delegare și care sunt astăzi prezenți aici, lângă mine, trup și suflet, vă mulțumesc

profund că ați venit atât de mulți, pentru a celebra amintirea dragului lor dispărut și pentru a-i cinsti memoria.

Dar, cu libertatea pe care mi-o dau afecțiunea pe care o simt pentru orașul vostru și cultul (venerația) pe care îl am pentru geniile neamului vostru, permiteți-mi să vă spun că vă mai rămâne ceva de făcut.

Ați ridicat în piața publică, un mare Constantinescu care înfrumusețează Buzăul, dându-i un aspect invidiat de multe orașe occidentale, un monument care vă face onoare.

Nu veți face nimic pentru Nicolae Vaschide, care a dus atât de sus și de departe, peste mări, renumele orașului vostru și al țării voastre?

Știu că acum câțiva ani, prieteni generoși, domnul Radu Rossetti, Iancu Stănculescu și Alexandru Orescu, au avut ideea să-i ridice un bust în orașul său natal. Acest bust ar fi trebuit să fie făcut de domnul Fritz Storck, din București. Acest sculptor eminent desenase deja o stelă și un magnific medalion care fuseseră executate la Paris și care înfrumusețează mormântul lui Nicolae Vaschide din cimitirul Montparnase.

Dar ideea domnului Radu Rossetti, Iancu Stănculescu și a lui Alexandru Orescu n-a fost realizată la Buzău. De ce? Este ea abandonată? Trebuie să o reluați! În calitate de prieten și admirator al lui Nicolae Vaschide, în calitate de fiu al Buzăului, în același mod cum Nicolae Vaschide a fost fiu al Parisului, de inimă și de suflet, vă voi da concursul meu cel mai generos pentru această realizare.

Vom ridica într-un loc public, dragă Nicolae Vaschide, un monument mare și frumos, demn de tine și de voi.

Vom găsi fondurile necesare pentru aceasta, cu condiția ca bunul nostru simț și spiritul nostru civic să știe să înlăture toată lucrarea care ar avea ca scop să semene printre noi discordia și invidia.

În înțelegere cu Doamna Nicolae Vaschide și Domnul Dan Vaschide, care ne-au promis că vin la Buzău la inaugurarea acestui monument, vom constitui un comitet de inițiativă din care vor face parte personalități ilustre din România și Franța. Vom face o subscripție județeană și vom trimite un apel călduros peste tot, în țară și în străinătate, prietenilor lui Nicolae Vaschide care mai trăiesc încă.

Nici unul dintre acești prieteni nu va refuza să-și dea concursul și în satele voastre nu vor fi cioban sau servitoare care să nu fie dispuși să-și aducă obolul, pentru a-l glorifica pe marele Vaschide, fiu al Carpaților, mort pe malurile Senei, geniu născut din sângele vostru, pătruns de spiritul francez, simbol emoționant al afinității care există între două mari popoare și al legăturilor indisolubile care unesc, de secole, Franța și România.

Résumé

Le présent article a comme but de révéler la personnalité de Nicolae Vaschide, originaire de Buzău, un des précurseurs de la psychologie moderne et de la psychologie expérimentale, personnalité mieux connue en France qu'en Roumanie.

Dans le patrimoine historique du Musée Départementale de Buzău il y a un livre „La vie et l'oeuvre de Nicolae Vaschide” qui appartient à Daniel Cluzel et qui a été imprimé à la typographie „V. Mracek”, Buzău, 1932.

On trouve là les discours lus à Buzău, le 1er octobre 1932 à Buzău, par Daniel Cluzel – professeur de la Mission Française Universitaire en Roumanie dans un cadre distingué par la présence de plusieurs personnalités de l'époque. On y fêta le 25ème anniversaire annuel de la mort de N. Vaschide. Quoique mort à seulement 33 ans, l'activité scientifique de cette personnalité était prodigieuse, étant donné que pendant les 12 ans d'activité N. Vaschide a publié presque 200 études scientifiques et 14 oeuvres. Il a collaboré à la plupart des plus importantes revues de spécialité éditées en France, l'Italie, l'Allemagne, l'E.U.d'A, l'Angleterre, l'Espagne, l'Hollande et en Roumanie.

N. Vaschide est connu, aussi par une impressionnante activité littéraire – œuvres personnelles et traductions – et journalistique.

Dans la psychologie il s'est fait remarquer par les œuvres suivantes: „Quelques contributions de la nouvelle psychologie sur le système nerveux central”, „Introduction à l'étude de l'application pédagogique des recherches de la psychologie expérimentale”, „La psychologie sociale: l'imitation comme phénomène psychosocial et la doctrine de Tarde”, „Comment envisager la loi psychophysique fondamentale du rapport qui existe entre la sensation et l'excitation”, „La psychologie individuelle”.

N. Vaschide était préoccupé, particulièrement au problème qui concernait la mesure de l'intelligence (influence par Binet), au problème des rêves et du songe (influence par l'époque) et il était intéressé, aussi, par la psychologie du main – comme intérêt presque entièrement original.

Sans doute, N. Vaschide est une de la plus importante personnalité qui a contribué à la recherche initiale sur la psychologie expérimentale du monde entier et une de la plus importante personnalité scientifique de Roumanie, un véritable pionnier.

**GENERAL (r) GHEORGHE V. ȘOIMARU.
CAVALER AL ORDINULUI „MIHAI VITEAZUL”**

Adolf MINUȚ

Descendent al unei familii de moldoveni, străjeri la porțile destinului românesc, evocată în tonalități de baladă, precum momentele eroice din „Neamul Șoimăreștilor” al lui Mihail Sadoveanu, monografie epică a poporului român, înțeles în permanențele lui spirituale, în evoluția sa istorică și în relațiile osmotice cu spațiul geografic, Gheorghe V. Șoimaru s-a născut la 17 aprilie 1897, în orașul Piatra Neamț.

Provine dintr-o familie de militari. Tatăl său, Vasile, era maior în 1916, fiind comandantul Regimentului 55 P.S. (partea sedentară, rezerva Regimentului 15 infanterie 15 infanterie Piatra Neamț), dislocat în județul Dorohoi, comuna Scudriceni.

Soarta a hărăzit ca tatăl, fiul și doi unchi (dinspre mamă) să lupte împreună pe același sector de front, în timpul războiului pentru reîntregirea României.

Tatăl mamei, Costache Rujinski, a îndeplinit dregătoria de ștar în timpul domnitorului Moldovei, Grigore Ghica (1855) și pe aceea de comis, în timpul caimacamului Nicolae Vogoride (1857)¹.

Unul din frații mamei, Neculai Rujinski, era general de infanterie și a fost comandant al Diviziei a 7-a pe frontul de la Oituz, în 1917, unitate superioară în care activau Vasile (tatăl) și Gheorghe (fiul) Șoimaru. A fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”.

Al doilea frate al mamei, Gheorghe Rujinski, a fost locotenent colonel, apoi colonel și imediat, în 1917, avansat la gradul de general, a îndeplinit, în 1917, avansat la gradul de general, a îndeplinit funcția de șef de Stat Major operativ al Diviziei a 7-a, fiind și el decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” (cel mai înalt ordin militar).

Gheorghe V. Șoimaru a urmat cursurile primare și liceale la Piatra Neamț (Liceul „Petru Rareș”), fiind un elev disciplinat și conștiincios (se aplică în practică originea cazonă).

La 10 august 1916, tânărul Șoimaru intră ca voluntar în prima școală de aviație din București (zona aeroportului Băneasa), urmând cursurile de pilotaj până la 28 noiembrie, același an, când este transferat la școala de infanterie din Botoșani.

¹ Documentele originale, scrise pe pergament, se află la Muzeul de istorie Piatra Neamț, iar o fotocopie la Arhivele Naționale Piatra Neamț.

Generalul în retragere a povestit autorului acestor rânduri că, în toamna aceluși an, în timp ce era urcat, împreună cu alți colegi, în avionul școală, un soldat din gardă a venit în fuga mare să anunțe pe comandantul echipajului că elevul Șoimaru este așteptat la poartă de tatăl său, maior Vasile Șoimaru. Comandantul a încuviințat ca elevul să coboare și să meargă la vorbitor. Avionul a decolat cu ceilalți elevi și peste puțin timp, sub privirile îngrozite ale celor doi Șoimaru, aparatul s-a prăbușit. Toți ocupanții au murit. Speriat de această întâmplare, tatăl a făcut raport către organele militare superioare, cerând ca fiul său să fie transferat la școala de infanterie de la Botoșani.

De altfel, imediat după venirea Misiunii Militare Franceze, avându-se în vedere și lipsa de aparate de zbor școală, cei 40 elevi vor fi transferați la școala de infanterie amintită, la București-Băneasa rămânând numai 30 elevi sublocotenenți și locotenenți pentru a urma școala de pilot aviator și observator.

După patru luni de instrucție, la 1 aprilie 1917, având gradul de elev plutonier, a fost trimis pe front în zona Oituz (Mănăstirea Cașin) și repartizat la cerere, la Regimentul 15 infanterie în calitate de comandant de pluton mitraliere, din Compania a 8-a mitraliere (comandată de locotenent Radu Jenică), Batalionul 2 (comandat de maior Coroamă Dumitru, viitor general de vază al armatei române în al doilea război mondial).

La 1 iunie 1917 este avansat la gradul de sublocotenent și participă cu subunitatea și regimentul amintit la luptele de la Oituz, Cașin, Târgu Ocna, Cireșoia, Măgura.

Subunitatea sa făcea parte din Divizia a 7-a, comandată de unchiul său Neculai Rujinschi, iar Gheorghe Rujinschi era șef de Stat Major.

În prima jumătate a lunii august 1917, în această zonă a frontului s-au dat lupte crâncene.

În zorii zilei de 9 august, Divizia a 7-a împreună cu Divizia a 6-a, a încercat un contraatac pentru recucerirea terenului pierdut de-a lungul Oituzului. Acțiunea e ratată. „În seara zilei de 10 august situația noastră era foarte gravă. O parte din unitățile române au fost distruse, altele reduse la rămășițe fără valoare. Regimentul 7 vânători este și el desființat, frânturile lui s-au retras în dezordine la Bogdănești. Brigada a 14-a a Diviziei a 7-a e cu totul dezorganizată. Și Regimentul 15 a avut pierderi foarte mari. Inamicul se pregătea să dea lovitura decisivă, aducând pe șoseaua Oituzului trei batalioane de trupe proaspete și o cavalerie numeroasă”².

Fostul sublocotenent Șoimaru povestea că atmosfera generală era deprimantă. Pe dealuri și văgăuni zăceau trupuri neînsuflețite a sute și sute de ostași care, din cauza căldurii excesive, intrau imediat în putrefacție, aerul devenind irespirabil. Cei rămași în viață se retrăgeau în dezordine, cu capetele plecate, obosiți, nedormiți, flămânzi și însetați.

După zeci de ani, interlocutorul depăna amintirile cu durere în suflet și vărsând din când în când o lacrimă.

² Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, vol. II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1989, p. 141-156.

În timp ce la Mărășești Armata 1-a, comandată de generalul Eremia Grigorescu, părea să fi zăgăzuit atacurile dușmane, la Oituz bătălia lua un curs din ce în ce mai primejdios. Au avut loc redirectionări de trupe din zona Mărăști și alte puncte spre Oituz. Divizia a 7-a, de care ne ocupăm, a fost completată cu trupe și armament, iar regimentele sale (inclusiv 15 infanterie) au fost repositionate. Defileul Slănicului (Târgu Ocna) era apărat înăuntru și la ieșirea de nord-est de o companie de infanterie și de una de mitraliere (aceasta includea și plutonul comandat de sublocotenentul Șoimaru). În ziua de 12 august s-au dat lupte înverșunate pentru cucerirea punctului Cireșoia. Aici s-a distins Divizia a 7-a, care a fost întărită, pe lângă alte unități, cu un proaspăt batalion de vânători de munte, o trupă nouă, înjghebată în prispă în zilele triste din noiembrie 1916, dar încheată bine în lunile de refacere petrecute la Târgu Neamț, în preajma Cetății legendare a plăeșilor lui Ștefan cel Mare.

Batalionul organizat pe cinci companii de pușcași și două de mitraliori, devenise o unitate de elită, cu nimic mai prejos de faima celebrilor alpini francezi și germani.

La 8 august Batalionul a plecat din Târgu Neamț și în seara de 11 erau la 5 km de Târgu Ocna, după 160 km străbătuți în patru zile de marș grăbit peste munți și dealuri și în cele din urmă de-a lungul Văii Tazlăului. Doar trei ore de somn au fost suficiente pentru a lua iarăși drumul spre a intra în linia de foc, unde erau așteptați cu nerăbdare³.

După lupte încheștate situația s-a stabilizat prin recucerirea majorității punctelor strategice. Aprecierile comandamentelor române au fost confirmate și de inamic, prin retragerea de pe linia frontului a unor batalioane și chiar divizii.

La 21 august ofensiva inamicului fiind oprită pe întregul front, încetează și operațiunile în zona Oituz.

Pierderile suferite de trupele române în bătălia de la Oituz (pe frontul Corpului 4 Armată) au fost, cu unele aproximații, de: 1.800 morți, 4.850 răniți, 5.700 dispăruți⁴.

În timpul primului război mondial un rol deosebit în reorganizarea armatei române l-a avut Misiunea Militară Franceză, condusă de generalul Berthelot. Sosită în țară în mijlocul dezastrelor campaniei din 1916, Misiunea era formată dintr-un mare număr de ofițeri și tehnicieni din toate armele și specialitățile: 277 ofițeri, 37 piloți și observatori, 88 medici, farmaciști și veterinari, 4 ofițeri de marină, 8 ofițeri de intendență, 1150 grade inferioare și soldați, printre care numeroși specialiști. Generalul Berthelot îl avea ca șef de Stat Major pe colonelul Pétin⁵ (cel care avea să joace un rol negativ în Franța ocupată de naziști în 1940).

Un grup de medici, surori medicale și personal auxiliar au instalat sediul unei secțiuni sanitare a Misiunii într-o clădire care a aparținut lui Alexandru Lalu, cetățean din protipendada orașului Piatra Neamț (strada Ștefan cel Mare), azi aici funcționează Palatul copiilor din localitate. Această secțiune a funcționat în perioada 1916 – 1918, perioadă când Curtea Regală și Guvernul se stabiliseră la Iași, iar comandantul Armatei a 2-a, generalul Alexandru Averescu își stabilise reședința provizorie la Piatra Neamț și apoi la Bacău.

³ *Ibidem.*

⁴ Colectiv, *România în primul război mondial*, Editura Militară, București, 1979, p. 304-305.

⁵ Constantin Kirîțescu, *op. cit.*, p. 20.

Pentru abnegația și hotărârea ostășească cu care a condus plutonul de mitraliere în bătăliile de la Oituz, Târgu Ocna, Cireșoiaia, sublocotenentul Gheorghe V. Șoimaru a fost decorat cu ordinul „Coroana României”, clasa a V-a, cu spade și panglică de „Virtutea Militară”.

În ziua de 18 octombrie 1918 s-a decretat a doua mobilizare. Gheorghe V. Șoimaru participă la ocuparea Ardealului și, la solicitarea Antantei, ia parte cu o parte a armatei române la intervenția din Ungaria împotriva guvernărilor de factură socialist-comunistă, conduși de Béla Kun, care reușiseră în scurt timp să aducă țara în haos. Eroul nostru ne-a povestit drumul parcurs până la Budapesta, modul prietenos în care i-au primit maghiarii. La Muzeul de Istorie din Piatra Neamț este un album voluminos cu fotografiile ale Diviziei a 7-a (cu Regimentul 15 infanterie Piatra Neamț) în timpul campaniei din Ungaria.

În anul 1919 Gheorghe V. Șoimaru a fost avansat la gradul de locotenent, în 1926 căpitan, în 1937 primește gradul de maior, iar în 1943 este locotenent colonel.

În perioada interbelică a activat în cadrul Regimentului 15 Infanterie Războieni din Piatra Neamț, iar în intervalul 1941 – 1944 a fost șef al Comendurii Pieței din orașul natal.

În luna august 1944 este numit comandant de subunitate în cadrul Detașamentului 18 pază zonă petrolieră, comandat de generalul Moșteoru Grigore. Acest Detașament făcea parte din Corpul 5 Armată Breaza, la comanda căruia se află generalul Constantin Vasiliu Rășcanu, viitorul ministru de război după actul de la 23 august 1944⁶.

La 10 august 1944, locotenent colonel Șoimaru a fost mutat la Predeal unde a preluat comanda Batalionului 4 Vânători de munte, apoi a batalionului 24 Vânători – instrucție, concomitent fiind și comandant al Garnizoanei Predeal.

După întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, Gheorghe V. Șoimaru a primit ordinul de a începe acțiunea de dezarmare a trupelor germane de pe Valea Prahovei și apoi a participat la luptele grele ce au urmat în zona Predeal, Brașov, Dohali, Sântcraii, Odorhei, Sf. Gheorghe, Arcuș, Valea Nirajului, Târgu Mureș, Someș.

La 3 septembrie 1944, batalionul său era transferat la Divizia 1 operativă, de sub comanda generalului Bălan Grigore (mort la porțile orașului Sf. Gheorghe), apoi a generalului Beldiceanu Ioan.

La începutul lunii octombrie 1944, Divizia a fost scoasă de pe front și dislocată cu batalioanele în orașele Târgu Mureș, Turda, Brașov. Șoimaru a rămas la Brașov⁷.

În ziua de 23 octombrie comandantul Regimentului 92 Infanterie, colonel Pretorianu, a fost rănit și comanda unității a preluat-o locotenent colonel Gheorghe V. Șoimaru. Până la sfârșitul războiului cu această unitate se va acoperi de glorie. Se distinge, în mod deosebit, în luptele înverșunate pentru trecerea Tisei. A acționat pentru curățirea malului de sud al râului, la Tisz Bertzeny, apoi în capul de pod

⁶ General (r) Gheorghe V. Șoimaru, *Memorii*, manuscris aflat în posesia autorului, care ani la rând l-a intervenit, a notat și prelucrat aceste note. În continuare vom cita *Memorii*...

⁷ *Ibidem*.

Vensselo și Timar, pe înălțimile de nord-est de la Aszalo, la cotele 174, 191, 238, pădurea de sud-est de la cota 263.

Ca urmare a acestor victorii, comandantul a fost decorat cu Ordinul Steaua României cu spade și panglică de „Virtutea Militară” cu frunză de stejar.

Pe data de 17 decembrie 1944, presa din România publica Comunicatul Marelui Stat Major care semnala strălucitele fapte de arme ale Armatei a 4-a române pe frontul de la nord de Miscoltz. Aici a fost ruptă apărarea inamică pe o lărgime de 80 km. Prin pătrunderea în lungul Văii Hernadului spre nord, trupele române au căzut în spatele forțelor inamice cucerind peste 80 de localități, printre care orașele și importanțele noduri de cale ferată Serencz, Sarospotak, Abaljszanto, marile centre populate Bodrog-Keresztur, Monok, Salva, Delibet.

Dintre unitățile militare s-a distins Regimentul 92 infanterie, comandat de locotenent colonel Gheorghe V. Șoimaru.

Acest Comunicat a fost transmis și la posturile de radio București, Moscova și Londra.

Aproape în același timp a emis și ordinul de Zi pe Armată, nr. 17.91171944, în care se spune, printre altele, că „Armata a 4-a română a rupt frontul inamic pe o lungime de 80 km și a pătruns în adâncime 30 km, într-un teren accidentat și împăturit. S-au distins în aceste operațiuni Corpul 6 Armată, comandat de generalul Gheorghe R. Gheorghiu, Divizia 18 infanterie, comandată de generalul Petru Cameniță și regimentul 92 infanterie, comandat de locotenent colonel Gheorghe V. Șoimaru”⁸.

După ce a trecut pentru a doua oară prin Ungaria (prima dată în 1919), în urma unor lupte grele, cu mari sacrificii, Șoimaru pătrunde cu regimentul său în Cehoslovacia, unde a dat piept cu inamicul în timpul luptelor din masivul păduros Plania Silika, în urma cărora a fost citat prin Ordinele de Zi 194, 195 și 130 din ianuarie 1945, ale Diviziei 18 infanterie. Generalul Mihail Corbuleanu enumără faptele de arme săvârșite de trupă, subofițerii și ofițerii Regimentului 92 infanterie. Sunt pomeniți ofițerii și subofițerii răniți în cruntele lupte sau căzuți pentru vecie, aducându-le un pios omagiu⁹.

În Cehoslovacia, comandant al Armatei a 4-a române, din care făcea parte și Regimentul 92 infanterie, era generalul Nicolae Dăscălescu, fiu al meleagurilor nemțene, născut în comuna Căciulești, la 12 km de Piatra Neamț pe șoseaua care duce spre Roman. Gheorghe V. Șoimaru l-a întâlnit în una din inspecțiile pe front ale generalului. „Era îmbrăcat ca un soldat, cu capelă pe cap și cu binoclul atârând pe piept. Trupa regimentului l-a întâmpinat cu atâta căldură, încât generalul a exclamat: *cu asemenea ostași, Șoimaru, cu siguranță vom învinge*”.

⁸ Pentru că era doar comandant de regiment, Gheorghe V. Șoimaru nu avea de unde să știe situația generală a marilor comandamente, așa încât s-a folosit de Ordinea de Zi adresate brigăzilor, diviziilor, corpurilor de armată, Armata a 4-a de către eșaloanele superioare. În timpul convorbirilor noastre s-a folosit de extrase din presă și Memorii ale unor comandanți de mari unități, superioare regimentului pe care îl comanda.

⁹ *Memorii...*

Ne era drag comandantul pentru că era apropiat de gândurile ostașilor, pentru că avea un fel deosebit de a se purta cu oamenii, inspirând încredere și curaj în preajma sa.

Mi-l amintesc din timpul primului război mondial, la Oituz. Avea grad de maior și era comandantul Divizionului de obuziere din Regimentul 8 artilerie, unitate care a oprit atacurile germane.

Cu atâta mai adâncă era admirația pe care o simțeam pentru acest mare ostaș, întrucât îi cunoșteam trecutul și îmi dădeam seama că ceea ce s-a schimbat la acest brav comandant, era deplina maturitate de gândire la adoptarea unor soluții cheie în succesul Armatei a 4-a¹⁰.

În ultima decadă a lunii decembrie s-au dat lupte grele în partea de răsărit a Slovaciei. Iată cum descrie Gheorghe V. Șoimaru participarea regimentului său la atacul asupra satului Buzika, în zilele de 19 – 21 decembrie: „prima subunitate care a primit ordinul de atac a fost Compania a 5-a, comandată de căpitan Cristuinea Stan. Manevrând spre flancul drept al inamicului, a reușit să înainteze circa 250 m în sat, făcând legătura cu batalionul sovietic. Inamicul s-a retras, ocupând alte poziții de rezistență. Înaintarea noastră a fost cu neputință din cauza focului intens al mitralierelor germane.

Se înserase de-a binelea. Lupta a încetat și o liniște neobișnuită se așternuse după vacarmul ce avusese loc toată ziua. Se lăsase ceață. În jurul orei 21 s-a auzit o explozie puternică urmată de zgomotul unor motoare în mers. Inamicul se retrăgea din încercuire și așa cum obișnuia, distrugea obiectivul strategic, în cazul de față, podul peste canalul Kanyupta-Kaina.

Am raportat imediat Diviziei cele întâmplate, primind ordin ca a doua zi, 20 decembrie, să trec la urmărirea nemților.

În cursul nopții Compania de pionieri a regimentului a strâns material lemnos din sat pentru a construi două podețe peste canal, necesare trecerii Batalionului 2 din regimentul nostru. Lucrarea a fost gata în timp record și a doua zi, la ora 9, a început traversarea, în prezența comandantului Diviziei, generalul Petru Cameniță, care a ordonat ca obiectiv de atins satul Komaros, situat în fața noastră la circa 1000 m, iar în spatele satului era o șosea ce ducea spre orașul Kosice.

Generalul mergea alături de mine. La circa 300 m de sat inamicul a declanșat un foc intens, ucigător, de branduri și mitraliere, baraj care nu putea fi trecut în nici un chip. Timp de patru ore adversarii au tras fără întrerupere, noi stând culcați la pământ fără a putea face nici o mișcare. La întrebarea generalului Cameniță „ce este asta Șoimarule”, am răspuns: „domnule general nu e scris numele nostru pe nici o schijă, pe nici un glonte. Vom scăpa și de altele, poate mai grele”. „Așa să fie Șoimarule”. Rărirea focului m-a îndemnat să-i spun comandantului: „plecați domnule general până nu încep din nou să tragă”, iar acesta m-a îndrumat: „ai grijă Șoimarule ca la noapte să faceți adăposturi individuale și să continuați evacuarea răniților spre ambulanța Diviziei care se va găsi în satul Buzika”¹¹.

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

În urma luptei crâncene pe care a purtat-o Regimentul 92 infanterie, 95 de răniți trebuiau evacuați cât mai repede posibil, iar cei 25 ostași morți au fost duși pentru înhumare în satele Buzika și Rests, unde se afla Batalionul 1 al regimentului nostru.

A doua zi, 21 decembrie am primit ordin să continuăm atacul, dar această acțiune era destul de dificilă. Nu am apucat să facem decât câțiva pași că inamicul a declanșat un foc puternic care a ținut mai bine de trei ore. Terenul era desfundat, gropile făcute de proiectilele de brand se umpluseră cu apă. Noaptea ne-a prins pe aceeași poziție. Am evacuat 25 răniți și 8 morți spre ambulanța Diviziei. În ziua de 22 decembrie am stat liniștiți pe pozițiile noastre, fără să mai tragem nici măcar un foc de armă. Se părea că ne-am retras de pe poziția inițială. Către orele 15, maiorul Prică Vasile, comandantul batalionului 2, raportează telefonic că din satul Komoros au ieșit trei tancuri grele care se îndreptau pe șoseaua care ducea spre pozițiile noastre. Am ordonat să nu se tragă în tancuri. Întreg batalionul să nu facă nici o mișcare, dar să fie pregătit pentru un eventual atac.

Tancurile au ajuns în flancul drept al Batalionului 2, care era descoperit. Patru tanchiști au coborât din blindate și cu aparate de detectat mine au parcurs circa 250 m, după care s-au urcat în tancuri și au pornit spre satul de unde plecaseră. Am dat ordin ca cele două tunuri anticar, ce le aveam în dotarea regimentului, să tragă. Rezultatul a fost dezamăgitor, pentru că proiectilele tunurilor erau de calibrul mic față de blindajul tancurilor grele nemțești. Deși nu am atacat, rămânând pe aceeași poziție, pe 23 decembrie, tot după amiază, au reapărut trei tancuri germane, care se îndreptau spre Regimentul 18 cu care noi făceam legătura. O companie a acestui regiment s-a retras din fața tancurilor. Când acestea s-au apropiat de noi, tunurile anticar au tras din plin. Un tanc a fost serios avariat la șenile, determinându-i pe tanchiști să o ia la fugă, de teamă să nu fie luați prizonieri, iar celelalte două blindate s-au retras în grabă. Credința lor că noi ne-am fi retras a fost deșartă. Am rămas mai departe pe pozițiile noastre înaintate pe care le ocupasem cu câteva zile înainte, nelăsând inamicului posibilitatea de a rupe frontul, așa cum plănuisem de altfel.

Văzând acestea, germanii au deschis foc puternic de artilerie spre pozițiile ocupate de Regimentul 18 infanterie care era vecin cu noi. Ca răspuns, întreaga bază de foc a celor două regimente românești a intrat în acțiune, reducând la tăcere atacul nemțesc, tancurile lor retrăgându-se în derută, iar ostașii noștri, de bucurie, strigau în urma lor „servus fritz”, „adio și un praz verde”. Între timp a sosit și comandantul Brigăzii, generalul Mihail Corbuleanu.

După aceste „contacte” cu inamicul, Corpul 6 Armată a ordonat trecerea în defensivă, cu supravegherea permanentă a mișcărilor dușmanului.

În seara zilei de 29 decembrie 1944, Divizia 18-a a trecut în repaus, fiind schimbată de Divizia a 6-a. Regimentul 92 infanterie a fost înlocuit de regimentul 27 infanterie. Noi am trecut în cantonament în satul Rests, ostașii având un repaus binemeritat, odihnindu-se în voie, curățându-și echipamentul și armamentul.

În dimineața zilei de 31 decembrie a sosit comandantul Diviziei, generalul Petru Cameniță și șeful de Stat major, locotenent colonel Octav Rădulescu, precum și un locotenent colonel sovietic atașat pe lângă Divizia noastră. Regimentul adunat sub arme a dat onorul convenit superiorilor, apoi a urmat decorarea. Un număr de

245 militari (ofițeri, subofițeri și trupă) au primit ordine și medalii, ca răsplată a faptelor de arme săvârșite în crâncenele lupte din zilele precedente¹².

Prin Ordinul de Zi nr. 152 din 8 ianuarie 1945, comandantul Regimentului 92 infanterie, locotenent colonel Gheorghe V. Șoimaru, aducea la cunoștința batalioanelor, companiilor și plutoanelor scrisoarea comandantului Corpului 6 Armată, General Gheorghe R. Gheorghiu:

„Mulțumesc comandantului, ofițerilor, subofițerilor și trupei Regimentului 92 infanterie pentru prețiosul concurs dat Corpului 6 Armată în executarea misiunii sale.

Numele dumneavoastră a fost comunicat la radio București și Londra și publicat în presa română pentru felul cum ați luptat în bătăliile purtate”¹³.

Prin Ordinul de Zi nr. 30 din 27 ianuarie 1945, comandantul Diviziei 18 infanterie, general Mihail Corbuleanu, scoțând în evidență „faptele de arme săvârșite de Regimentul 92 infanterie, comandat de locotenent colonel Gheorghe V. Șoimaru, în luptele grele de la 12 – 23 ianuarie, respingând inamicul puternic organizat ce ocupa poziții dominante, atacând viguros la Kapolna, cota 587, unde s-au capturat 190 prizonieri, iar la cota 555 s-au respins opt contraatacuri...

ORDON

Citarea prin Ordin de Zi pe Divizia 18 infanterie a ofițerilor și subofițerilor care s-au distins în mod deosebit în aceste acțiuni: maiorul Prică Vasile, comandant de batalion, căpitan Scridon Gheorghe, comandant de batalion, rănit în timpul contraatacului de la 555”. Urmează alte nume de comandanți de batalioane, companii și plutoane¹⁴.

În ziua de 5 februarie 1945 – povestește Gheorghe V. Șoimaru – „ningea mărunț și des, iar peste povârnișurile munții Javorina se pornise un vânt aspru care te pătrundea până la os. Primisem ordin de la Divizia 18 infanterie ca la ora 8 dimineața să pornim atacul de pe una din crestele ce coboară spre răsărit, pentru cucerirea cotei 576. Dușmanul își întărise pozițiile de mai multe zile și acum aștepta momentul prielnic să acționeze cu toată puterea de foc de care dispunea. Primul a intrat în atac Batalionul 1, comandat de căpitan Dinulescu, ai căror ostași s-au desfășurat în trăgători. Mișcarea era înceată din cauza condițiilor extrem de grele ale terenului accidentat și al zăpezii care pe alocuri depășea un metru. Atacul a durat până seara, cu pierderi grele, dar am ieșit învingători, cucerind cota 576 din vecinătatea satului Grancova. A doua zi inamicul a contraatacat puternic flancul stâng al Regimentului 90, vecin cu noi. Batalionul 1 al căpitanului Dinulescu Ilie a intrat imediat în acțiune, păstrând cota 576, cu prețul jertfei comandantului. O rafală de mitralieră l-a rănit pe Dinulescu, care obligat de situație, rămâne în zăpadă până la căderea nopții. Transportat pe brațe pe poteci strâmte și alunecoase, a ajuns la ambulanța Diviziei, unde timp de trei ore a fost operat. După două zile s-a stins din viață. A fost

¹² *Ibidem.*

¹³ Copie din Arhiva Șoimaru, în posesia autorului.

¹⁴ *Ibidem.*

înmormântat în curtea bisericii din Divin. După război este reînhumat, alături de miile de ostași în cimitirul central din orașul Zvolen”¹⁵.

Ostașii sperau să aibă parte de o odihnă mai îndelungată. Dar comandamentul sovietic, sub ordinele căruia se află și armata română, în dorința de a fi primii din coaliția antihitleristă care intră în Germania muribundă, ordonă reînceperea atacului, trimițându-i pe români în cele mai grele campanii. Așa se face că în seara zilei de 8 februarie 1945, la insistențele sovieticilor, comandantul Corpului 6 Armată, general Gheorghe R. Gheorghiu, ordonă declanșarea unui nou atac general. Întreg Regimentul 92 urma să se regrupeze în zona Polovnika-Svetosova și să atace cu ambele batalioane înălțimile marcate de cotele 767 și 743, iar apoi să înainteze spre localitatea Siliscikova.

În noaptea de 9 spre 10 februarie s-au făcut toate pregătirile pentru ofensivă. „În seara aceea am rămas în tovărășia maiorului Prică discutând multe din ceea ce au fost (inclusiv moartea prietenului nostru Dinulescu), dar mai ales ce va urma.

În primele ore ale dimineții de 10 februarie a început atacul. „N-am apucat să înaintăm mai mult de 200 de metri, că a trebuit să ne oprim. Un adevărat iad de foc se revărsa în fața noastră. Dar maiorul Prică, ca întotdeauna în fruntea batalionului său, după fiecare atac, la contraatac, bombardament ucigător de artilerie sau aruncătoare de mine se ridica în picioare și striga puternic „trăiesc încă băieți – înainte”. Una după alta rezistența germanilor a fost nimicită. Ajuns pe punctul cel mai înalt, maiorul Prică, împreună cu telefonistul său, caporal Seichei și doi soldați, se pregăteau să transmită vestea cuceririi înălțimii, un proiectil de aruncător greu a explodat lângă ei, curmând zilele maiorului Prică și ale telefonistului.

Din ordinul Diviziei, corpul viteazului maior a fost transportat cu mașina specială în satul Tilișca din județul Sibiu, unde s-a născut și crescut, fiind înmormântat cu toate onorurile militare. Ministrul de război a trimis un ofițer pentru a decerna eroului Prică, post mortem, Ordinul „Mihai Viteazul”, cu spade. A fost citat prin numeroase Ordine de Zi pe regiment, brigadă, divizie, corp de armată, Armata a 4-a română și Ministerul de război”¹⁶.

În primăvara anului 1945, timp de două săptămâni ostașii Regimentului 92 infanterie au fost nevoiți să urce munițiile și hrana cu brațele și spinarea pe cărări de munte. La 29 aprilie unitatea se găsea la est de râul Vag. „În seara zilei de 1 mai ne aflam în contact cu inamicul în munții Carpații Albi, iar la 4 mai la vest de localitatea Komeritz – povestește interlocutorul nostru. La 5 mai ne-am angajat în lupte alături de Divizia 10 română în zona Cojetin”.

Acestea au fost doar câteva episoade ale crâncenelor lupte la care a luat parte Regimentul 92 infanterie, comandat de locotenent colonel Șoimaru. Au urmat alte deplasări spre noi zone de conflict din Cehoslovacia: Rozneava, Ozdani, Bukovinka, Bosneava, Valovna, cotele 722, 772, 816, 863, Pillender, Hrabot, pe râul Hron, puternica încheștare din zona Banska-Bystrika-Zvolen, în munții Tatra.

Ziua de 9 mai a fost o zi de nedescris. Ostașii cu armele ridicate și căștile învârtindu-le deasupra capetelor, strigau ura la nesfârșit și apoi victorie, pace. Celor

¹⁵ *Memorii...*

¹⁶ *Ibidem.*

rămăși din cumplitele înclăștări cu dușmanul nu ne venea să credem că nu mai auzeam răpăitul mitralierelor, șuieratul gloanțelor și bubuitul tunurilor”¹⁷.

După terminarea războiului a început repatrierea progresivă a ceea ce a mai rămas din cele două Armate românești și lăsarea la vatră a ostașilor.

Despre faptele de arme săvârșite de Regimentul 92 infanterie s-a vorbit la radio București și Iași, s-au scris numeroase articole în presa centrală: *Apărarea Patriei, În Slujba Patriei, Înainte, România Liberă*; precum și în presa locală: *Drapelul Roșu* (Timișoara), *Năzuința* (Zalău), *Ceahlăul* (Piatra Neamț), *Milcovul* (Focșani) etc.

A fost nominalizat în o serie de volume memorialiste, precum: „De pe Mureș pe Morava” de general Mihail Corbuleanu, Editura Militară, București, 1970; „În primele linii de foc”, colectiv de autori, Editura Militară, București, 1981 etc.

În aprilie 1945 locotenent colonel Gheorghe V. Șoimaru este propus pentru decorare cu ordinul „Mihai Viteazul” cu spade, decorație ce i-a fost conferită prin Înalțul Decret nr. 2467, publicat în Monitorul oficial nr. 179 din 9 august 1945: „Conferim Ordinul *Mihai Viteazul* cu spade, clasa a III-a locotenent colonelului Șoimaru V. Gheorghe, pentru curajul și spiritul de sacrificiu de care a dat dovadă în luptele din Ungaria și Cehoslovacia, remarcându-se îndeosebi în acțiunea de trecere a Tisei, 19 – 20 XI 1944, unde realizează un cap de pod la Timar, capturând mulți prizonieri și material de război. La 23 XII 1944, după trecerea Hernadului, cucerește cotele 19, 174, 238, 263 continuând înaintarea printr-o acțiune rapidă, cucerește cotele 555, 610, 587, satul Buzika și pădurea Kapolna”.

Brevetul 180/1945 este semnat de șeful statului. Originalul se află la Muzeul Diviziei 18 infanterie Timișoara¹⁸.

Anterior acestei decorații, Ministerul Apărării Naționale, general de corp de armată Constantin Vasiliu Rășcanu, prin Brevetul 548 din 20 iunie 1945, i-a acordat Ordinul „Steaua României” în grad de ofițer, cu panglică de Virtutea Militară, frunză de stejar și rozetă. Brevetul avea la bază Înalțul Decret 1979 din 20 iunie, prin care se decorau mai mulți ofițeri, subofițeri și trupă. La rândul său, guvernul slovac, i-a acordat, mai târziu, Ordinul „Leul Alb”, clasa a V-a, cu spade.

În vara anului 1945 este propus și apoi avansat, în mod excepțional, la gradul de colonel.

După revenirea în țară de pe front, în august 1945 este numit comandant al Regimentului 9 grăniceri, cu sediul la Orșova (granița cu Iugoslavia).

Ca urmare a unor „note informative” care priveau cu precădere activitatea sa din perioada cât a fost șeful Comendurii Pieței din Piatra Neamț, la 1 septembrie 1947 este trecut în rezervă, pensionat doar cu numele, pentru că imediat i s-a înscenat un proces și condamnat la închisoare. Abia în 1956 reușește să se încadreze în muncă la o fabrică din Orșova.

La 1 februarie 1967 (la 70 de ani) se pensionează.

Casa din Piatra Neamț îi fusese naționalizată în 1947, fiindu-i restituită abia în 1969, după un îndelungat proces, întrucât nu putea să-l scoată din casă pe un tipograf

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ Copie în posesia autorului.

căruia i se repartizase locuința, ca răsplată din partea partidului comunist pentru meritele sale de „vajnic luptător din ilegalitate”¹⁹.

La 1 noiembrie 1969, colonelul Șoimaru revine în Piatra Neamț, orașul său natal, împreună cu soția, fiica (economistă) și ginerele (medic veterinar).

Reabilitat după anii de închisoare, este declarat Veteran de război, în 1965, iar prin decretul 151 din 19 august 1974 este avansat la gradul de general maior în retragere (Buletinul oficial 113 din 22 august 1974).

Prin Decretul nr. 1027 din 15 noiembrie 1967 i s-a preschimbato ordinul militar „Mihai viteazul” cu ordinul „Apărarea patriei”, clasa a III-a „pentru fapte de arme săvârșite în războiul contra Germaniei fasciste”.

La împlinirea a 50 de ani de la luptele din vara anului 1917 (Mărăști, Mărășești, Oituz) a primit medalia „Virtutea ostășească”, clasa I-a (Decret nr. 714 din 27 iulie 1967).

A primit și alte medalii aniversative, insigne (Veteran, Centenarul Independenței de Stat), diplome, plachete etc.

În 1975, la Piatra Neamț a fost ales președintele „Activului de veterani din războiul antifascist”. În această calitate a desfășurat ample acțiuni cultural-istorice în școli, întreprinderi, Casa de Cultură, Cercul Militar, Teatrul Tineretului, Muzeul de Istorie etc. A înființat corul veteranilor din Piatra Neamț.

A fost invitat, cu diverse prilejuri comemorative, la Timișoara și Cercul Militar Național. A scris numeroase articole în presa locală și centrală referitoare la participarea la cele două războaie mondiale, a dat interviuri la radio și TV.

A făcut numeroase deplasări fie individuale, fie cu corul veteranilor, la Târgu Neamț, Bălțătești, Suceava, Botoșani, Bacău, Vaslui, Focșani, etc.

Generalul (r) Gheorghe V. Șoimaru a purtat până la moarte, timp de 70 de ani, o mică schijă în piciorul drept, din primul război mondial, refuzând o operație de extragere a acesteia.

În iarna anului 1986 – 1987, în timpul unei plimbări, pe care o făcea zilnic, a alunecat fracturându-și piciorul cu schija. Și-a revenit destul de bine, dar trebuia să se deplaseze cu două cârje. Spirit cazon, nu ieșea niciodată pe stradă fără costum și cravată, indiferent de temperatură, a refuzat să iasă din casă în urma accidentului, cu toate insistențele prietenilor, autorităților locale, dar și a autorului acestor rânduri.

Spre surprinderea tuturor, în vara anului 1987 s-a aflat de trecerea la cele veșnice, după ce abia împlinise 90 ani, a bravului erou general (r) Gheorghe V. Șoimaru. Garnizoana din localitate i-a organizat funeraliile pe măsura meritelor sale.

¹⁹ *Memorii...*

**GENERAL (R) GHEORGHE V. ȘOIMARU –
KNIGHT OF THE „MIHAI VITEAZU” ORDER**

Gheorghe Șoimaru was born on 17 April 1897 in Piatra Neamț in a military family. In 1916 his father was major and chief commander of 55' regiment. Father' mother was a dragoman in the time of Grigore Ghica (1855) and of Nicolae Vogoride (1857).

One of the mother brothers, Neculai Rujinschi, was infantry general, chief commander of the 7th division in Oituz battle and received, in 1917 the „Mihai Viteazu” order. The same thing happened to another brother of his mother, in 1917, Gheorghe Rujinschi, general and chief commander of the Major State.

After he graduated the primary and secondary school in Piatra Neamț, he became voluntary student in the Aviation School from București-Băneasa and later he became student of the infantry school from Botoșani.

In April 1917 he was sergeant-student and he was sent ton the Oituz battlefield. He was promoted as sub-lieutenant and he was engaged in the battle from Oituz, Cașin, Tîrgu Ocna, Cireșoia, Măgura. For his military abnegation as chief commander and was decorated with „Coroana României” order, 5th class, with sword and Military Virtue ribbon.

In 1919 he was promoted lieutenant, in 1926 captain, in 1937 major, in 1943 lieutenant-colonel, in 1945 colonel.

Between 1918-1939 he activated in the 15th regiment from Piatra Neamț, and in 1941-1944 was chief commander of the regiment from his native town.

In august 1944 he was promoted chief commander of a sub-unit of 18th regiment in a petrol gisement area and later he became the chief of the 4th battalion and 24th battalion. On 23 October he was promoted as chief commander of the 92th infantry regiment.

He became a hero in the battles from Bertzeny, Vensselo, Hernad valley and later in the battlefield from Cehoslovakia – Buzika, Komaros, Grancova etc.

The end of the war bring to him the „Mihai Viteazu” order and the rule over the 9th regiment from Orșova. He retires on first February 1967 and in 1969 he come back in his native town where is elected as president of the community of veterans. In 1974 was promoted as general (r). He died in the 1987 summer at the age of 90 years and was buried with all the military honors.

Gheorghe V. Șoimaru
în primul război mondial - 1917

Sublocotenent Gheorghe V. Șoimaru
în 1917 (al doilea din stânga)

Pe frontul din Cehoslovacia - 1945

Tranșee în Cehoslovacia - 1945

Regatul României
Ministerul de Război
Brevet

Ministrul Secretar de stat la Departamentul de
Război face cunoscut Locotenentului
Șoimaru V. Gheorghe de la Comandourea Ștefiei
Șiatra Neamtă că prin Înaltul Decret No. 3218
dela 27 Septembrie anul 1926 s'a înaintat
la gradul de Capitan pe ziua de 28 Septembrie
1926 în aceeași unitate și că s'a
dat ordin se fie recunoscut în acest din urmă grad
cu începere dela data de mai sus.

MINISTRU

General Mircescu

DIRECTOR Superior
General Toma

No. 2958

La 11 Iunie 1927

COPILUL. OBICEIURI LEGATE DE PRIMELE ETAPE DE VIAȚĂ SPECIFICE ZONEI BUZĂULUI

dr. Doina CIOBANU

Copilul reprezintă „sufletul” și „ochii” părinților lui, venirea pe lume a unui copil a reprezentat din totdeauna o bucurie și o împlinire pentru familia sa, părinți, frați, surori și bunici. Toate evenimentele legate de acesta – naștere, botez, sărbătoare de „tăiere a moțului”, împlinirea vârstei de 7 ani – sunt momente de sărbătoare atât în familie, cât și în comunitatea sătească.

În perioada sarcinii femeia trebuie să respecte anumite reguli și să aibă o anumită conduită.

„În tot timpul îngreunării, trebuie să se ferească ca să nu fure nimic – pentru că se prinde de obrazul copilului *semnul lucrului furat* – ca o mare rușine” (Drăghici Cristina).

„Femeia grea, nu trebuie să se uite lung și insistent la oamenii sluți, urâți, șchiopi, orbi sau animale urâte, ca să nu arate copilul după cum a arătat lucrul sau omul ce l-a văzut”.

„Femeia gravidă să nu dea cu piciorul la vreun câine, căci se va naște copilul câinos”.

Nașterea copilului avea loc acasă, în prezența unor rude cu experiență în domeniu (de obicei o rudă în vârstă), dar și o moașă.

Moașa a reprezentat și reprezintă o personalitate importantă în comunitatea sătească, ea fiind prezentă la toate evenimentele din viața copiilor satului, ce cuprindea uneori câteva generații. Aceasta o situa în rândul persoanelor „de vază”, respectate în comunitate, alături de preot și dascăl. Moașa este cunoscută de toată lumea și apelată „moșică” sau „mamaie”.

Asistând la naștere ea se ocupă de mamă și apoi de prunc, având îndatorirea să lege buricul și să-l taie la „trei degete” (Florescu Chira).

Scăldatul copilului

La prima baie se pun în scăldătoare diferite lucruri cu încărcătură simbolică și magică:

- bani de argint – ca să fie „scump și nepătat ca argintul, să nu-i lipsească banii toată viața, să nu se prindă de el farmecele, iar vrăjile și boala să-l ocrotească cum ocrotește rugina argintul”;

- busuioc – „să fie iubit și sănătos ca busuiocul”;

- miere – „să fie dulce la vorbă ca mierea”;

- ou – „să se împlinescă”;
- lapte – „să-i fie pielea albă”;
- agheasmă – „să fie ferit de rele”;
- nuci – „să nu se vatămă”;
- o pietricică – „să fie tare ca piatra”;
- flori – „să fie drăgăstos, frumos și atrăgător”;
- verigheta mamei sau a tatălui – „să aibă familie și copii, să aibă urmași”;
- un creion – „să-i placă învățătura”;

La îmbăiere asistă nașa, nașul, mama, tata, bunicii și moașa, aceștia urând în cor: „să fie sănătos și norocos și mintos și voios și frumos și drăgăstos și învățat și bogat, om de treabă” (Drăghici Cristina).

Scăldatul trebuie făcut până la asfințitul soarelui „ca să nu fie plângăcios și să nu doarmă”.

Timpe de 40 de zile, mama și copilul nu trebuie să umble. După 40 de zile „șase săptămâni de la naștere” se face o slujbă religioasă specială și mama și copilul pot apărea în public. De fapt este perioada în care copilul și mama sunt foarte vulnerabili și se pot îmbolnăvi ușor. Izolarea îi apără de boli transmisibile, dar și eforturi care ar îngreuna „întrearea”.

La a treia zi după naștere vin ursitoarele și moașa, mama și o altă rudă – mama-mare, pregătesc copilul, îl hrănesc, îl spală, îl înfășă și îl pun pe o masă sau pe un pat pregătit frumos și așteaptă pe întuneric să audă sosirea și discuția dintre ursitoare. În zona de munte ursitoarele sunt în număr de trei.

Se pregătește o masă pentru **ursitoare** pe care se pun:

- trei talere de grâu fiert - simbolul vieții;
- trei pahare cu apă - simbolul vieții;
- trei pahare cu ulei - simbolul bogăției;
- bani;
- fructe (într-o mare varietate);
- vase cu mâncare pregătită;
- sare.

Camera trebuie să fie luminată cu lumânări. Toate produsele să fie din belșug pentru îmbunarea ursitoarelor.

Nu sunt puține cazurile în care bătrânele jură că au auzit discuții și chiar confirmă anumite previziuni din viața unor tineri. (Trigura Rada).

La 7 zile când se usucă și cade buricul cu legătura – operațiune la care moașa este prezentă, aceasta ia buricul și îl păstrează ea sau îl încredințează mamei spre păstrare.

Botezul se face după ce copilul se mai întreamează: pentru cei sănătoși 1-6 luni, iar dacă pruncul are probleme de sănătate se grăbește botezul ca să nu moară „necreștinat”.

Copilul este îmbrăcat de mamă și dus la biserică de naș, dacă este fetiță și de nașă, dacă este băiat. Numele de botez al copilului, de regulă, este după naș sau nașă, sau după sărbătoarea sfântului aniversat în preajma nașterii copilului.

După ce este scos din cazanul de botez, copilul este înfășat și îmbrăcat de naș sau nașă și legat cu o fundă a cărei lungime este cât talia și cele două palme ale nașului sau nașei, acesta devenind semn de recunoaștere a acestuia în Rai (Iacob Ioana). Adus acasă, copilul este pus pe o bucată de blană așezată pe o masă împodobită cu flori sau este pus pe un animal, și mai nou pe o mașină – „ca să fie bogat și frumos” și să-i fie „cald și bine”.

Nașa trebuie să scalde copilul într-o scaldătoare în care se pune o cârpă albă pe fundul albiei sau ligheanului, iar în apă se puneau bani de argint sau aur, verigheta, flori, miere, lapte ș.a.. După baie, inelul, verigheta și banii sunt luați de mamă, iar restul se strânge în pânză și împreună cu apa din scaldătoare se îngroapă la rădăcina unui pom, de preferință măr. Copilul este uns cu miere: - să fie deștept (se unge pe cap); să fie frumos (se unge pe față); să fie sănătos (se unge pe corp). Se acordă mare grijă ungerii tuturor încheieturilor.

Din generație în generație se dă copilului un ban sau mai mulți bani de argint sau aur pe care să-i folosească în situații deosebite. În satul Colți se dă copilului și o bucată de chihlimbar, ca și banii, aceasta reprezenta o rezervă financiară pentru vremuri grele. Totodată, chihlimbarul care se purta într-o trăistuță (legătură) la gâtul copilului, pentru sănătate, putea fi pisat și dizolvat în apă și luat drept leac dacă copilul se îmbolnăvea (Nica Viorica).

O etapă importantă o reprezintă „Sărbătoarea Moțului”, când copilul împlinește un an. Ritualul se desfășoară în prezența nașilor și restul membrilor familiei și cuprinde:

- ruperea turtei – o turtă din aluat de cozonac ornamentată și pregătită să se rupă în formă de cruce deasupra capului copilului.

- părul din frunte se leagă cu o fundiță, se taie și se prinde cu ceară din lumânarea rămasă de la botez, pe un ban de argint sau pe o mărturioară. (Mărturioara este un medalion care are pe verso sfântul ocrotitor al copilului, iar pe revers, numele copilului. Mărturioara era comandată și oferită de nași și făcută din aur sau argint).

„Moțul” este păstrat până la împlinirea vârstei de 7 ani.

La 7 ani copilul știe „de unde răsare soarele și unde apune”, trebuie să știe „Tatăl Nostru” și „nu mai este împărtășit fără spovedanie”. O probă a vârstei constă în recunoașterea părului din „moțul de botez” și „dezlegarea buricului”. Dacă își recunoaște „moțul” înseamnă că este matur, în fapt o afirmare a identității, a personalității sale, iar dacă poate să găsească o metodă de dezlegare a buricului „va deveni om mare”. Analizând faptul, aceasta ar reprezenta o dovadă de măiestrie și inteligență, calități necesare personalității de excepție, o dovadă absolută a încrederii și speranței pe care o are familia și comunitatea în copii. Această probă ne duce cu gândul la „Nodul Gordian”.

După ce împlinește 7 ani copilului i se încredințează diferite responsabilități, îngrijirea fraților mai mici, paza și îngrijirea animalelor, mici însărcinări gospodărești, chiar începutul învățării unei meserii.

Toate aceste ritualuri se desfășoară în prezența icoanei „*Maica Domnului cu Pruncul*”, care se găsește în toate casele din zonele de deal și de munte ale Buzăului.

ABSTRACT

Buzau County's traditions give the unicity, in the Romanian area, by its characteristic elements. The habitudes of the life's beginnings of a child are sacred for all this will influences the whole of his life. For his parents the child represents their „heart” and their „eyes”.

All the events that involve the child: birth, the first cut of the hair, the seventh anniversary, are very important for his family, but also for the whole village community.

All this immemorial rituals became Christian in time an is lying with the „Holy Virgin and his Son” icon, that you can find in the all mountain / collinear communities from Buzau county.

Informatori:

Drăghici Cristina – Nechoiu - Buzău

Florescu Chira – 75 ani, sat Lacuri - Odăile - Buzău

Trigura Rada – 78 ani - sat Meledic - Mânzălești - Buzău

Iacob Ioana – 42 ani - Mânzălești - Buzău

Nica Viorica – 58 ani - Colți - Buzău

MĂGURA

Ana DICU

Așezarea geografică a județului Buzău este una din cele mai interesante, cuprinzând toate formele de relief: câmpie, deal, munte. Poate, zona de deal este cea mai interesantă ca frumusețe, ca bogății, dar și ca așezări umane. Aici întâlnim o multitudine de așezări cu case interesante ca arhitectură, cu biserici de lemn de o rară frumusețe, cu mănăstiri unde viața monahală a fost întotdeauna un centru de atracție pentru enoriași. Mănăstirile Rătești, Leiculești sau Ciolanu așezate în aceste zone mirifice au atras întotdeauna turiștii din țară și străinătate. Faima Mănăstirii Ciolanu a crescut odată cu amplasarea aici a taberei de sculptură în aer liber.

„Măgura” – tabăra de sculptură în aer liber, așa cum o cunoaștem astăzi este un fenomen care s-a impus nu numai pe plan intern, cât și pe plan european. Ea constituie un început pentru alte creații asemănătoare ce s-au desfășurat pe plan național, cum ar fi tabăra de la Galați sau cea de la Arad.

De ce este un fenomen „Măgura”?

Ea reprezintă o continuitate a îndeletnicirilor locuitorilor din zona de sub deal al Buzăului.

Materia primă „calcarul” sau „Piatra de Muntenia” cum o numea artistul Ovidiu Maitec a fost și este întotdeauna la îndemâna creatorilor. Carierele de piatră de la Năieni și Măgura au dat materia primă pentru sculptorii țărani în confecționarea de cruci de pomenire, cruci de hotar, ghizduri de fântână, linuri, teici etc. ce le schimbau în zone de câmpie cu produse agricole. Obiectele confecționate de sculptorii țărani erau nu numai bunuri utilitare ci și adevărate obiecte de artă, pentru că erau frumos ornamentate cu motive florale sau geometrice. Crucile confecționate de cioplitorii din zona Măgura – Năieni le găsim în zona de câmpie, cum ar fi la: Cotorca – com. Glodeanu Siliștea și Câmpeni – com. Amaru, în cimitire care astăzi constituie un ansamblu de bunuri de patrimoniu. Întâlnim bunuri confecționate de sculptorii țărani buzoieni și dincolo de Dunăre, de fapt Dunărea nu a constituit niciodată o graniță în calea schimburilor comerciale sau a transumanței.

Un al treilea argument al înființării taberei este unul de sorginte istorică. Primul document de atestare a ținutului și a orașului Buzău datează din 12 aprilie 372, cu referire la martirizarea lui Sava Gotul în apele Buzăului. Având o asemenea atestare documentară, Buzăul se înscrie în rândul orașelor „vechi” ale țării, jucând un rol important în istoria României. Aș aminti aici numai de „Țara Buzăului”, de tezaurul „Cloșca cu puii de aur” – poate cel mai reprezentativ tezaur al României. Descoperirea lui este legată de extragerea pietrei din carierele de la Pietroasa în 1837, pentru

Mousaios XII, Buzău, 2007, p. 277 – 285.

construirea seminarului de pe lângă episcopia Buzăului. Episcopia datează din jurul anului 1500.

Toate aceste argumente și-au găsit încununarea în acest „fenomen Măgura”. Carierele de calcar din zonă, ocupațiile locuitorilor de la deal și cele 16 secole de atestare documentară a Buzăului s-au reunit și a luat ființă prima tabără de sculptură în aer liber. Locul, parcă este hărăzit de Dumnezeu, cu poieni frumoase, păduri dese de fag și stejar, este numai bun pentru a primi aceste sculpturi, adevărate opere de artă monumentală ce vor dăinui peste timp, făcând ca numele zonei să rezoneze până departe peste hotarele țării.

Cu efortul conjugat al autorităților locale, al Uniunii Artiștilor Plastici din România, în august 1970 s-a pus temelia acestei tabere. Dovadă peste timp este „pisania” de început a taberei ce consfințește acest fapt. „Această piatră s-a înălțat azi ziua 18 luna August, anul 1970, la hotarul de început al acestei așezări, dăruită sculpturii de județul Buzău” urmează în continuare numele celor 16 sculptori, care au deschis acest ansamblu monumental.

Dintr-un început s-a convenit ca tabăra să se desfășoare pe durata lunii august, să lucreze mereu alți 16 sculptori, fiecare să-și conceapă pe loc lucrarea în funcție de blocul de piatră pe care îl are la dispoziție.

Ca un argument al continuității în cele 16 secole de atestare documentară a Buzăului, singurul sculptor care a lucrat în cele 16 ediții a fost președintele filialei UAP Buzău, sculptorul Gheorghe Coman. Înainte de sosirea artiștilor la Măgura, cioplitorii de la Ciuta scoteau din carieră 16 blocuri de piatră, de forme și dimensiuni diferite. Tehnica de scoatere a pietrei este cea tradițională, cu ajutorul dălții, a toporului, a țilului sau a penelor. Blocurile de piatră erau transportate cu utilaje grele în poiana Măgurei și amplasate aleatoriu, dar grupate ca să formeze un tot unitar, iar în final să se constituie într-o ediție.

Blocurile de piatră erau numerotate și în ziua deschiderii taberei cei 16 sculptori scoteau din urnă (căciulă) un număr ce indica blocul de piatră ce îi revenea spre a fi prelucrat. După îndelungi meditații, în urma multor schițe (chrochiuri) se ajungea la o concordanță între blocul de piatră, mediul înconjurător și prezența celorlalte lucrări, dar fiecare cu propria personalitate. Sculptorilor nu li s-a impus nici o temă, fiecare a lucrat în funcție de blocul de piatră și de inspirație.

Cioplitorii de la Ciuta erau și ei prezenți, ajutând pe sculptori de la degroșatul pietrei până la finisaj. Sculptorii erau cazați la mănăstire, dar sub metenanța Consiliului Județean Buzău. Prin cunoașterea frumuseților și a istoriei județului Buzău erau ajutați să creeze o operă care să se integreze perfect istoriei și frumuseților naturale buzoiene.

Cunoașterea marilor personalități istorice și artistice ale Buzăului, a rezervațiilor de sare, a chihlimbarului românesc (romanit), a vulcanilor noroioși, a lacurilor pline de pește și-au pus amprenta pe lucrările artiștilor care au creat la Măgura Buzăului.

Lucrările dăruite buzoienilor, ce impresionează prin tematică, monumentalitate, mesaj artistic, frumusețe vor dăinui peste veacuri, mai ales că aici se face o interferență între sculptor și vizitator, între sculptură și peisaj. Lucrările s-au născut din blocul de piatră, prin mâna sculptorului și sub privirile vizitatorilor.

La finalul taberei (1985) au rămas, în poienile Măgurei, 256 lucrări de artă monumentală, ce-i reprezintă pe cei 163 de sculptori care au creat, precum și istoria buzoiană în cele 16 secole de existență.

La finalul fiecărei ediții, într-un cadru festiv cei 16 sculptori donau județului lucrările lor, fiind la rândul lor recompensați pentru munca depusă.

Nu întotdeauna vizitatorii sau natura au fost blânzi cu lucrările Măgurei, au existat de-a lungul timpului alunecări de teren, cutremure (1986, 1990) sau unii turiști au făcut focul lângă lucrări, pentru „eternitate” și-au înscris numele pe sculpturi sau chiar și-au încordat mușchii, urnind din loc lucrări de o deosebită frumusețe. S-au mai întâmplat și alte lucruri pe care cu greu ni le putem imagina, dar sperăm că dragostea pentru frumos, pentru monumentalitatea lucrărilor, pentru frumusețea peisajului să triumfe și cu toții să protejăm acest spațiu mioritic.

Printr-o hotărâre a Consiliului Județean Buzău din aprilie 2005 Tabăra de Sculptură Măgura intră în proprietatea și administrarea Muzeului Județean Buzău, ce a început să se manifeste imediat ca un adevărat proprietar.

S-a trecut la identificarea și fotografierea tuturor lucrărilor (unele neavând nici titlu și nici nu sunt semnate).

S-a întocmit o evidență clară (înscriserie în registrele de inventar ale secției de artă, alcătuindu-se fișe de fototecă, de evidență și de conservare), tratând aceste lucrări ca adevărate bunuri muzeale.

Pentru a atrage atenția publicului vizitator că este un spațiu muzeistic s-au amplasat în tabără plăcuțe avertizoare, s-au montat coșuri de gunoi pentru a fi folosite de turiști și a ușura munca paznicului.

Problema cea mai grea a fost cu lucrările ce erau căzute la pământ.

Într-o primă fază s-au inventariat lucrările cu probleme, s-a întocmit un plan de lucru și o echipă de muncitori din cadrul instituției care să lucreze efectiv în tabără. În echipă a fost cooptat și un sculptor buzoian, care a lucrat efectiv ca sculptor în tabără (are două lucrări: „Femina Faber” și „Homo Faber”), este vorba de sculptorul Emil Pricopescu. Cu ajutorul unui utilaj de mare tonaj și cu chingi din material textil au fost ridicate lucrările sau părți din lucrările căzute și au fost montate conform materialului foto și documentar existent.

Astfel, s-a lucrat cu mare atenție, luând în același timp și măsurile de protecția muncii.

Lucrarea cu cele mai grave probleme este „Piatră din izvor”, a lui Gh. Coman, ediția I - 1970.

Lucrarea era căzută de pe postament, fragmentată în 5 bucăți, cu lipsă de material (vezi foto). S-a ridicat corpul principal al lucrării cu ajutorul șufelor textile atașate utilajului, s-a fixat pe postament cu un ștuț. S-a alipit fragmentul cel mai mare (din dreapta corpului principal) cu ajutorul unui ștuț și lipit cu ajutorul unui lapte de ciment (lucrarea are deja o patină asemănătoare cimentului). În stânga lucrării, partea terminală a fost desprinsă și fragmentată în 3 bucăți. În fiecare parte s-a fixat câte un ștuț și apoi prinse de corpul principal și finisate cu același tip de ciment. Pentru consolidarea fragmentelor căzute și reatașate lucrării au fost puse, temporar, două piese metalice.

În final, lucrării îi lipsesc câteva fragmente care nu s-au mai găsit.

Lucrările „Soldat cu scut” – Mihai Buculei și „Taină” – Lehel Domokoș, din ediția 1970, au fost căzute de pe postament, au fost ridicate cu ajutorul utilajului și al șufelor textile și repuse pe postamente, apoi au fost consolidate cu ajutorul unei paste de ciment. Cele două lucrări nu au pierderi de material.

Lucrarea „Stela”, autor Ștefan Gergely, ediția III – 1972, avea lipsă un modul, ce a fost găsit fragmentat în interiorul taberei. Cele 2 fragmente au fost unite cu ciment și fixate în pământ, pe locul inițial, conform materialului foto documentar.

Grave probleme are lucrarea „Floarea Măgurei”, autor Elöd Kocsis, ediția IV – 1973, căzută de pe postament. Plăcile de calcar ce placau postamentul lipsesc aproape în totalitate. Echilibrul precar al lucrării a făcut ca la mișcările telurice aceasta să cadă, antrenând și bucăți din postament. În prima etapă s-a ridicat primul modul, celelalte două urmând a se ridica într-o etapă ulterioară, cu un alt utilaj mult mai mare, deoarece lucrarea are o înălțime de 6,50 – 7 m. Plăcile de calcar trebuie comandate la un cioplitor în piatră de la Măgura.

Lucrării „Omagiu” a lui Ioan Rusu, ediția IV – 1973 îi fusese smulsă semisfera din fața lucrării, a fost repusă pe locul inițial, prinsă cu un ștuț și cimentat, dându-i lucrării imaginea inițială.

Probleme dificile de restaurare a ridicat și „Izvorul” a sculptorului Gheorghe Turcu”, ediția IV – 1973. Ultimul modul, de forma unui semicerc, cu dimensiune și greutate mare, a fost căzut și spart în trei. La fel ca la celelalte lucrări, s-a recurs la ștuțuri și fixare cu ciment, operațiune ce s-a executat lângă ansamblu. La ridicarea modului și fixarea în ștuțul central, o parte din liant a cedat. După fixare s-a reluat lucrul la cimentuirea părților desprinse. Pentru o perioadă determinată întregul modul este strâns în chingi de sârmă inoxidabilă.

Lucrării lui Mihai Istudor, numită „Spațiu de joc între coloane”, ediția IV – 1973, îi lipsea coloana centrală ce a fost ridicată și fixată cu ciment.

Lucrarea „Ritm constructiv” a lui Nicolae Șaptefrați, ediția V – 1974, formată din doi moduli masivi, unul a fost dislocat, probabil la o ușoară mișcare de teren, a fost readus în poziția inițială, fără alte intervenții, în schimb lucrarea „Plângere” a sculptorului Cristian Breazu, ediția V – 1974 a ridicat numeroase probleme. A avut de la început un echilibru precar, sistemul de prindere a fost superficial. Din diverse cauze, la care se adaugă și faptul că un copac (datorită unei furtuni) s-a prăbușit peste lucrare, întreg ansamblul nu a putut fi readus la forma inițială. A fost ridicat și fixat doar modulul din partea stângă a lucrării, celelalte două module din dreapta nu au mai fost găsite, se regăsesc doar fragmente mici care nu se pot întregi. Pentru ca lucrarea să revină la forma inițială trebuie refăcute cele două module, fie de către autor sau de către un cioplitor din Ciuta – Măgura. Există la Muzeul Județean Buzău materialul documentar și fotografic, ce ajută la aducerea lucrării în forma ei inițială, creată de artist.

Lucrarea lui Cristian Bedivan „Ziua și noaptea”, ediția VII – 1976 a fost căzută de pe postament. A fost ridicată și fixată cu ciment de jur împrejur. De fapt postamentul face parte integrantă din lucrare.

Piatra de hotar (pisanie) a ediției VI – 1975 a fost dărâmată în momentul când au fost scoase lemne din pădure. A fost ridicată și adusă la forma inițială, fixată cu ciment.

Lucrarea „Nașterea fluidelor”, ediția IX – 1978, autor Bela Crișan, a fost amplasată inițial pe o pantă foarte abruptă, lângă șoseaua Haleș – Măgura. În momentul când din pădurea de vizavi s-a tăiat un copac, acesta a căzut peste șosea și peste lucrare, dislocând trei moduli, ce s-au prăvălit în vale. Datorită terenului accidentat și invaziei pădurii, această lucrare nu a mai putut fi reamplasată pe locul ales de artist, ci a fost mutată tot pe un teren în pantă, pentru a crea aceeași senzație de picături în cădere. S-au folosit aceeași suporturi și s-au respectat și distanțele dintre modulii lucrării. În noul spațiu ales, lucrarea este mai bine protejată. Stând mult timp în vegetație și răsturnată, pe suprafața lucrării au apărut mușchi și licheni. După ce au stat ceva timp în plin soare, aceștia s-au uscat și au fost mai ușor îndepărtați de pe suprafața lucrării, redându-i aspectul inițial.

Lucrarea „Meandre și parazăpezi” a sculptorului Petre Grăjdeanu, ediția IX – 1978, este compusă din nouă moduli, doi au fost căzuți, au fost ridicați, fixați pe postamente și consolidați cu ciment.

„În așteptarea luminii”, sculptura lui Marian Mănăilă, ediția IX – 1978, este compusă din trei module fixate prin greutatea proprie pe câte un postament la nivelul solului. Un modul a fost căzut la pământ, a fost ridicat și repus pe postament, fixat cu ciment. Au fost consolidate și celelalte module.

La intrare în ediția X – 1979, trei lucrări au fost căzute datorită alunecărilor de teren. Este vorba de „Terase”, autor Gheorghe Goidaci, „Semn”, autor Antoaneta Andrei și „Logodna omului cu timpul”, autor Alina Enache.

Sculptura „Terase” este compusă din trei moduli, din care unul era căzut cu fața în jos. A fost realizat un postament din mortar, până la nivelul solului în care s-a fixat modulul căzut.

Lucrarea Antonetei Andrei, „Semn”, lucrare masivă, a căzut datorită mișcării pământului și a lipsei postamentului. I s-a turnat un postament masiv până la suprafața solului, după uscarea lui au fost ridicate cele două module, respectând documentația foto existentă.

O lucrare foarte înaltă și masivă este „Logodna omului cu timpul” ce a căzut datorită mișcării de suprafață a pământului. Postamentul inițial al lucrării a fost consolidat și ancorat mai bine, iar cei patru moduli ce compun lucrarea au fost ridicați și consolidați cu ștuțuri și ciment. Probleme deosebite s-au întâlnit la ridicarea ultimului modul datorită înălțimii și a spațiului mic de manevrare a utilajului și a muncitorilor care au lucrat la fixarea lui.

Lucrarea „Mioritică” a sculptorului Gheorghe Coman, din ediția XII – 1981 este compusă din 4 moduli masivi și un sistem de trei trepte. Modulul central, foarte masiv, a căzut, rostogolindu-se departe de bază. Destul de dificilă a fost aducerea și montarea pe vechiul postament precum și fixarea cu ciment. De asemenea și ridicarea primului modul a ridicat probleme datorită masivității. Treptele au fost repuse pe locul inițial, iar părțile desprinse au fost fixate cu ajutorul unui lapte de ciment. S-a fixat temporar o bară metalică pentru susținere.

Lucrarea „Dislocație” a sculptorului Anton Rațiu, ediția XIII – 1982, avea ultimul modul căzut lângă lucrare. A fost ridicat și fixat cu ciment, redând lucrării forma inițială.

Tot din aceeași ediție, lucrarea sculptorului Gheorghe Terescenco, intitulată „Stol” avea cei trei moduli de pe postament dislocați și aranjați în alt mod. Au fost repuși pe vechile amplasamente și fixați cu ciment.

Lucrarea „Contemplare” a sculptorului Corneliu Camaroschi, ediția XVI – 1985, are o porțiune din lucrare dispărută (cap). Lucrarea poate fi întregită numai cu ajutorul autorului, ce trebuie să sculpteze bucata lipsă.

Pe întreaga suprafață a taberei (peste 21 ha) an de an vor trebui distruse tufele de măcănișuri pentru a da un aspect îngrijit spațiului și a nu afecta starea de conservare a lucrărilor.

Pentru o mai ușoară regăsire a lucrărilor, în ceea ce privește numele sculptorului, titlul lucrării, anul și ediția s-a montat pe fiecare lucrare o plăcuță de identificare - anul ediției și numărul lucrării, ce corespunde cu numărul de pe un panou montat lângă piatra de început (pisania) a fiecărei ediții.

Cu toate măsurile luate de a reda o față nouă întregii tabere, sperăm ca turiștii să privească cu mai mult respect cele 256 de lucrări și mediului ambiant, să nu mai facă foc în tabără sau lângă sculpturi, să nu mai intre în tabără cu mașinile personale și să nu-și mai „imortalizeze” numele pe lucrări, fie cu spray-uri colorate sau prin scrijeliri.

Tabăra de sculptură de la Măgura, vulcanii noroiși, rezervele de sare din zona Mânzălești – Lopătari, schiturile rupestre de la Bozioru constituie numai câteva argumente pentru care ținutul Buzăului este cunoscut în țară și în Europa, dezvoltând turismul cultural, aducând astfel venituri substanțiale locuitorilor săi.

RESUME

Magura - the sculpture camp in open air is a phenomenon which has imposed itself both in and out of the country due to the beauty of the landscape, to the 256 works realized by 163 great Romanian sculptors, but also because of the historical argument that made the initiative of this grand project possible. The beginning of the camp goes back to the 1970's, August 18 and it was finished in 1985.

Magura reunites in a whole three great arguments:

- a) a continuity of the skills that the locals possess,
- b) giving value to the beauty of Magura chalk (the „rock of Muntenia”, as the sculptor Ovidiu Maitec used to call it) and
- c) probably the most important argument is given by the 16 centuries of documentary certification of the county and town of Buzau (April, 12 372)

The grounds of this camp could not have been set without the united effort of both the local and the central authorities. It was established from the very beginning for the work in the camp to take place in August, in order to have 16 editions and for each of them 16 sculptors would take part (the number corresponds with the 16 centuries of documentary certification) and for the works to be donated to the county by the sculptors. As an argument of continuity,

there was only one sculptor who has participated with his works in all 16 editions- Gheorghe Coman.

The passage of time, the earth moves and the earth flows, but also some of the so-called "tourists" damaged a number of sculptures: some of them fell off their trestle, others were broken or have been dislocated, which required a specialized intervention over the entire assemble.

Starting with April 2005, following a decision of the County Council of Buzău, Magura sculpture camp became the property of the County Museum of Buzău, which thus became its administrator, this institution being the only specialized one in the county in conserving and reconditioning not only the camp, but also other monuments.

As a first step, the museum started identifying and registering the works, took pictures of them and made photography, evidence and conservation files. The area needed submitting to hygiene techniques, by removing the whitethorns, installing trash bins, placing warning boards in the area, banners and numbers on each work, in order to facilitate their identification.

The works needing conservation or reconditioning were identified, a multidisciplinary team (consisting in a sculptor, general conservation representative, people specialized in reconditioning, workers) was gathered together and an intervention plan for each work was made in order to bring the work to its initial shape and condition.

Conservation and reconditioning interventions were applied to more than 20 works, each of them being treated individually, according to the existing problems.

Our deepest hope is that the nature as well as the tourists will be more gentle in the future with these true works of art from Magura, so they can last for as long as possible, as a testimony for the future generations as well, as this camp is a representative monument for our county, along with other natural monuments such as: the Muddy Volcanoes from Berca, the surface salt reserves from Manzalesti, the rupestral hermitage from Bozioru- Alunis, the Living Fires from Lopataru, all of which represent a good reason to visit the county of Buzău.

Translated by: FLORINA NICOLESCU

BIBLIOGRAFIE

***, *Tabăra de Sculptură Măgura 1970 – 1985*, Consiliul Popular al Județului Buzău, UAP din RSR;

***, *Măgura – Tabăra de Sculptură*, Consiliul Județean de Cultură și Educație Socialistă Buzău, 1980;

Gh. Posea, M. Ielenicz, *Județul Buzău*, ed. Academiei RSR, 1971;

Gh. Aldea, *Sculptură țărănească în piatră*, ed. Meridian, București, 1971;

Corneliu Ștefan, *Sculptura țărănească în piatră din județul Buzău*, Buzău, 1981;

Lazăr Băciucu, *Poiana cu statui*, ed. Osim, 1997;

dr. Doina Ciobanu, *Piatra, un străvechi meșteșug al plaiurilor buzoiene*, „Mousaios” X, Buzău, 2005;

Aurel Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București, 1999.

Muzeul Județean Buzău, *Tabăra de sculptură Măgura*, Buzău, 2005.

Fig. 1. *Logodna omului cu timpul*, Alina Enache - înainte de restaurare

Fig. 2. *Logodna omului cu timpul*, Alina Enache - după restaurare

Fig. 3. *Mioritică*, Gheorghe Coman - în timpul restaurării

Fig. 4. *Nașterea fluidelor*, Bela Crișan - noul amplasament

UNELE ASPECTE PRIVIND RESTAURAREA TEXTILELOR ARHEOLOGICE

Lucia Maria DUMA

Obiectele descoperite pe șantierele arheologice sunt de o mare diversitate ca structură și tipologie. Dintre materialele organice, textilele, datorită structurii lor sunt susceptibile degradării, odată ajunse în sol, suferind în condițiile de „zacere în sol”, în funcție de reacția bazică sau acidă a acestuia, degradări fizico-mecanice și chimice.

În laboratorul de restaurare textile a intrat un lot de textile arheologice descoperite la Biserica din Vernești. Pisania bisericii „Buna Vestire” din Vernești, menționează că a fost zidită în perioada 8 mai – 20 oct. 1714 și zugrăvită în 1721, pe cheltuiala fiilor logofătului Stanciu Vernescu.

Materialul arheologic a ajuns cu o întârziere de patru ani în laborator timp în care a stat într-o cutie în incinta bisericii, materialul a fost descoperit în urma unor săpături arheologice, efectuate în biserică.

Scoaterea textilelor la suprafață determină, datorită fluctuațiilor de temperatură și umiditate, dereglarea stabilității microclimatice ce se concretizează distructiv și determină modificări exteriorizate prin desfacerea structurii fibrelor (scămoșări, decolorări, pierderea rezistenței și elasticității, oxidare).

În laborator au fost preluate un număr de cinci „unități de inventar” care au constat în cinci pungi cu fragmente textile (fig. 1-5). Lipsa informațiilor despre locul exact unde au fost descoperite aceste textile arheologice m-au făcut să le tratez pe fiecare separat.

Materialul textil ajungând cu întârziere în laborator era foarte uscat și fragil, de fapt era o masă dură ce nu permitea deplierea. Tot materialul arheologic grupat pe loturi prezenta:

- degradări fizico – mecanice – depuneri de pământ, lipsuri mari de țesătură, scămoșări, cutări.
- degradări fizico – chimice – fragilizarea țesăturii, a accesoriilor metalice, ajunse în unele zone până la pulverizare, depuneri de oxizi și cloruri.
- degradări biologice – atac activ de mușgaiuri.

Stabilirea unui diagnostic exact și alegerea tratamentului optim a presupus o evaluare corectă a factorilor externi care au afectat piesa în egală măsură cu reacțiile complet diferite ale materialelor. Materialul textil avea și accesorii metalice (bumbi, paiete). Analizele efectuate la laboratorul zonal de investigații al Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj Napoca prin amabilitatea doamnei Doina Boroș (pe această cale țin să îi mulțumesc), au stabilit că firul metalic din dantelă este din argint

Mousaios XII, Buzău, 2007, p. 287 - 295.

aurit, răsucit pe fir de mătase naturală, iar unele fragmente textile aveau bandă din argint cu urme de aur (a fost aurit), fragmentele de țesătură erau realizate din fire de mătase naturală de diferite grosimi (firul de băteală diferit de cel de urzeală).

Primul tratament ce se aplică pieselor provenite din săpături este dezinfectia, care s-a făcut prin pulverizare cu Tymol, soluție alcoolică 5%. După dezinfectare s-a trecut la hidratarea textilei. Hidratarea s-a făcut treptat prin aplicarea de comprese din tifon umezite în apă distilată și glicerină (2%). În timpul acestor operațiuni au mai fost înlăturate mecanic o parte din resturile humice, piesa putând fi depliată. Pentru a îndepărta depunerile de murdărie s-au imersat în soluție ce conținea o parte glicerină, două părți alcool etilic și șapte părți apă distilată, această operație repetându-se de cinci ori până la îndepărtarea completă a depunerilor (fig 6). Fragmentele au fost spălate pe sticlă. În final textilele au fost imersate într-o baie cu Radix Saponaria, au urmat clătirile repetate în apă distilată până la neutralizarea completă. Uscarea s-a făcut controlat cu hârtie de filtru, pe sticlă, firele fiind aranjate cu penseta, ținându-se cont de poziția inițială a firelor de urzeală și băteală. Nu am ales pentru dantela cu fir metalic tratamentul în soluție de Complexon, pentru că era un tratament destul de dur, ținând cont de fragilitatea textilei, iar tratamentul cu soluție de Radix Saponaria a dat rezultate foarte bune.

În urma tratamentelor de mai sus am putut recupera:

- lot 1 – o bucată de 184 cm dantelă cu fir din argint parțial aurit lat de 12 mm (fig. 7).
 - o bucată de 53 cm dantelă cu alt model, din același material.
 - 46 cm de franjuri, beteală (fig. 8).
- lot 2 – fir metalic, beteală, fragmente mici de țesătură, ciucuri ce se prezintă sub forma unor mănunchiuri de fire de mătase și fire metalice aurite.
- lot 3 – am recuperat, probabil, partea de la gât a unei „bluze” compuse din 2 bucăți de dantelă de 25 cm și 18 cm care erau prinse între ele de o bucată de pânză pe care erau prinse paiete din argint și două bucăți dantelă de aceeași dimensiune, probabil de la manșetă, și șnur ce bordează dantela (fig. 9).
- lot 4 – fragmente de țesătură foarte mici realizate din fire de mătase naturală și o monedă din argint - firfîric.
- lot 5 – fragmente mici de țesătură din fire de mătase naturală, bumbi metalici prinși pe o bucată de metal îmbrăcată în pânză.

Dantela din lotul 1, a fost expusă în muzeu rulată pe un tambur din carton neutru îmbrăcat în pânză (fig. 10).

Pentru fragmentele de dantelă recuperate din lotul 3, datorită insuficienței de date nu am putut reconstitui o piesă vestimentară și am ales să le prind pe mătase, și astfel să fie redade circuitului muzeal.

În cele prezentate mai sus, am încercat o semnalare succintă a inventarului mormântului respectiv, specificând metodele de restaurare - conservare utilizate, prezentând și modul de expunere în expoziția de bază a Muzeului Județean Buzău.

SOME ASPECTS REGARDING TO THE RESTORATION OF SOME ARCHAEOLOGICAL TEXTILES

(summary)

The paper presents the restoration of some textiles discovered at the „Buna Vestire” Church from Vernești, Buzău County. The textiles discovered consist in: pieces of lance with strip from gilded silver twisted on thread of natural silk and texture fragments of thread of natural silk, and a coin from silver. A part of the restored object were given to the museum circuit.

BIBLIOGRAFIE

Macri S., Prodan E., *O nouă metodă de curățire a broderiilor medievale din fir metalic prețios, aplicată în laboratoarele noastre, studiu asupra unor textile arheologice din sec. XV*, în „Cercetări de conservare și restaurare”, Muzeul Național de Istorie București, 1984.

Lavric V., *Investigarea unor probe de materiale textile primite din săpătura arheologică - promoția 1995*, publicație a Institutului de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea, 2000.

Macri S., Diaconescu V., *Degradări și soluții de conservare-restaurare la textilele arheologice*, Buletinul științific al Muzeului Județean Buzău „Mousaios”, 1994.

Roșu E., Dobrescu A., *Complexul textil arheologic de la Hodod*, Sesiunea internațională de restaurare-conservare, Satu Mare, 1997.

Nicolescu V., Petcu Gh., *Buzău – Mica enciclopedie istorică*, Buzău, 2000.

Figura 1.

Figura 2.

Figura 3.

Figura 4.

Figura 5.

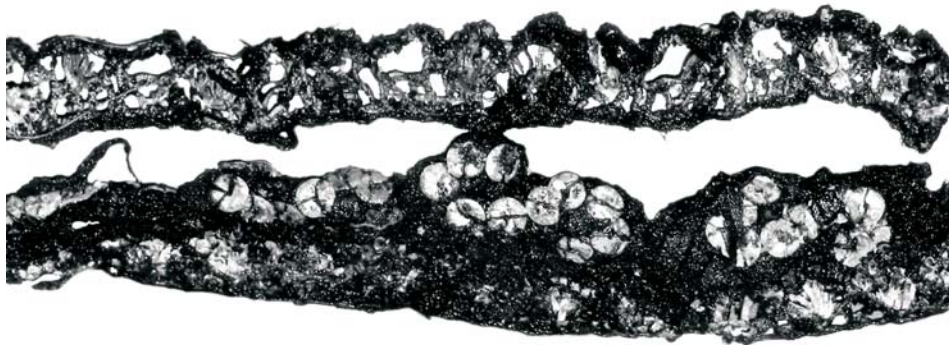

Figura 6.

Figura 7.

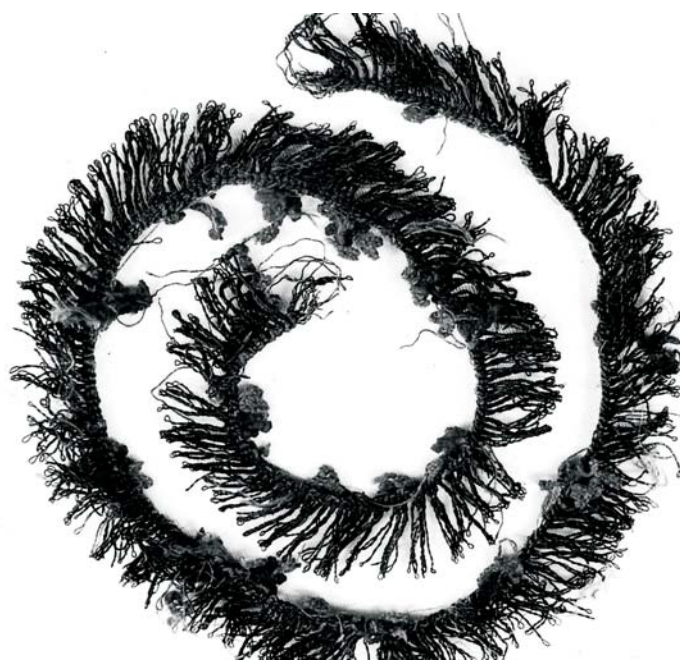

Figura 8.

Figura 9.

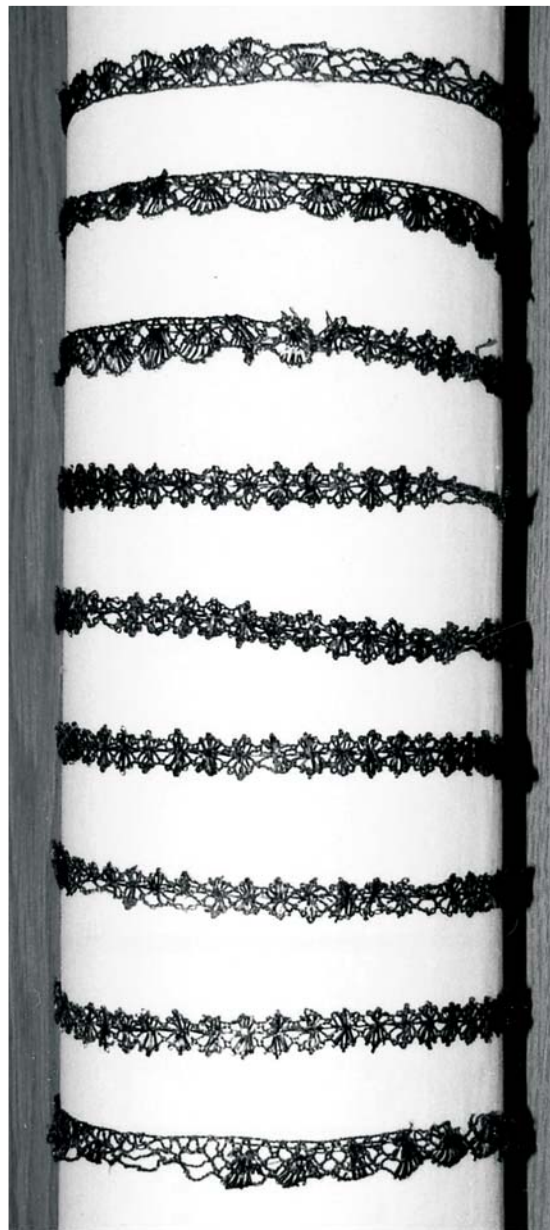

Figura 10.

ARTA RESTAURĂRII

Petronela FOTEA

Artefactele metalice reprezintă o importantă categorie de materiale arheologice. În procesul de prelucrare a metalelor, omul a constatat că prin ciocănire, cuprul este neproductiv, în schimb, bronzul, prin turnare este productiv, obținând unelte și arme dar și multe ornamente, podoabe și bijuterii. Cu toată dezvoltarea tehnicii metalurgice din epoca bronzului acesta rămâne un material rar și scump pentru a înlocui toate uneltele din lemn și piatră. Este folosit mai mult pentru confecționarea armelor și podoabelor. Epoca bronzului dăinuie în jurul Mării Mediterane, în Asia Orientală și în India până la începutul mileniului I î.Hr., iar în Europa Centrală și de Nord până pe la mijlocul mileniului I î.Hr.

Investigațiile și analizele efectuate asupra compoziției structurii, decorului sau urmelor de folosire al materialului asociate pot da informații prețioase asupra vechilor tehnologii, al modului de utilizare, al nivelului artistic și asupra altor aspecte legate de modul de viață al oamenilor din preistorie până în epocile recente. Datorită încărcăturii informaționale pe care fiecare artefact metalic o poartă, este esențială, acordarea unei atenții deosebite conservării acestor materiale.

Așa cum am mai spus metalurgia a cunoscut cea mai mare înflorire pe parcursul epocii bronzului și în prima vârstă a fierului când metalul respectiv a fost utilizat pe scară largă în toate domeniile. De-a lungul Hallstattului mijlociu și târziu, utilizarea aliajelor de bronz se restrânge treptat la confecționarea unor obiecte de podoabe și vestimentație ori piese ornamentale. Daco-geții au continuat să prelucereze bronzul și în secolul II î.Hr. – I d. Hr. fiind utilizat în special la realizarea unor podoabe și piese vestimentare. Studiind metalurgia bronzului pot fi sesizate elemente originale, specifice spațiului daco-getic, dar și influențe care au pătruns în Dacia, în acea perioadă. După obținerea metalului din minereurile cuprifere, acesta lua drumul atelierelor.

Meșterii bronzieri realizau unele piese de vestimentație, obiecte de uz casnic sau de utilitate curentă, reparații. Produsele lor erau destinate unui număr mare de persoane, beneficiarii fiind în special locuitorii așezărilor daco-getice. Existența în Dacia a unor meșteri străini nu surprinde. Ipoteza se bazează pe argumente istorice și mai ales arheologice.

Un astfel de obiect metalic este un bol din bronz, cu forma hemisferică cu diametru de circa 50 mm, înălțimea de circa 30 mm și cu buza evazată și puternic deformat. A fost descoperit în anul 1980, în secțiunea 3, M 10, la o adâncime de – 0, 24 m pe șantierul de la Gruiu Dării, com. Pietroasele, jud. Buzău și a fost datat a fi

Mousaios XII, Buzău, 2007, p. 297 – 302.

din sec. I î.Hr. - I d. Hr., din import. Este confecționat din tablă subțire de bronz cu grosimea de aproximativ 1 mm și executat prin batere.

Comuna Pietroasele, din care face parte și satul Pietroasa Mică, pe raza căruia se află Gruiu Dării, este o localitate binecunoscută nu numai în literatura arheologică ci și opiniei publice, datorită faptului că aici, în 1837 a fost descoperit tezaurul „Cloșca cu puii de aur” situat pe un munte, nu departe de câmpie, spre care coboară o pleiadă de dealuri fertile, Gruiu Dării este unul din acele locuri ce atrag comunitățile umane.

Restaurarea trebuie să vizeze restabilirea unității piesei, în măsura în care acest lucru este posibil, fără a comite un fals artistic sau istoric, în același timp fără a înlătura urmele trecerii operei prin timp. Acest lucru trebuie să se întâmple fără a afecta integritatea piesei, păstrând în același timp nealterat mesajul trecerii prin timp și istorie.

La baza oricărei restaurări, fie pe obiecte de natură organică, fie anorganică stau analizele. Acestea sunt macroscopice, dar și microscopice și ajută specialistul la stabilirea vechimii, tehnicii de fabricare, compoziția materialului din care a fost confecționat obiectul, însă cel mai important lucru ajută la stabilirea tratamentului ce va fi aplicat în vederea restaurării acestuia. Cu ajutorul radiografiei am putut observa inexistența miezului metalic pe fundul obiectului la fragmentele existente și existența lui pe pereții vasului, iar cu ajutorul celorlalte tipuri de analize am observat coroziunea punctiformă prezentă pe suprafața vasului și produșii de coroziune prezenți: cuprit, bornit, paraatacamit. (Mulțumesc doamnei Ingrid Poll, din cadrul Laboratorului de investigații al M.I.M.B. pentru amabilitatea cu care a realizat analizele chimice la acest obiect.)

Procesul de restaurare a obiectului a început cu tratamentul chimic care a constat în stabilizarea produșilor de coroziune cu ajutorul sesquicarbonatului de natriu, 5%. Cu toate că este un tratament de durată am optat pentru el datorită rezultatelor analizelor și mai ales datorită fragilității obiectului. După îndepărtarea urmelor de sol cu apă distilată și pensulări ușoare, obiectul a fost imersat în soluție de sesquicarbonat de natriu. Așa cum am mai spus acest tratament este de durată, iar soluția am schimbat-o săptămânal, realizând atunci și pensulări fine asupra obiectului. La final am făcut neutralizarea în băi repetate de apă distilată și testul în camera *HOFFMAN*. Uscarea s-a realizat în alcool etilic la temperatura camerei. Obiectul nu a fost îndreptat datorită stării precare de conservare, dar și datorită lipsei aparatului de rigoare, iar fragmentele le-am lipit cu ajutorul rășinii rapide de tip *BISON*.

Completarea lacunelor a fost realizată cu ajutorul rășinii *BISON* integrată cromatic cu vopsea de ulei extrafină, iar în interior pentru consolidare am folosit pânză din fibră de sticlă în țesătură foarte fină. După finisarea completărilor cu ajutorul diferitelor scule și dispozitive, de la exterior, am realizat peliculizarea și în interior cu același tip de rășină. Conservarea finală a fost făcută cu soluție de *PARALOID B72* și uscare la temperatura camerei.

Astfel, un obiect care ieri nu era decât un obiect de cercetare pentru specialiști, însă deosebit de important pentru zona arheologică a jud. Buzău, a fost recuperat și redat circuitului expozițional din cadrul Muzeului Județean Buzău.

În concluzie, trebuie să recunoaștem efortul specialiștilor care au creat în timp știința restaurării și pe care o îmbunătățesc continuu cu legi științifice și aparatură hiperspecializată și nu se rezumă numai la a îmbogății colecțiile muzeelor sub titlul cifrelor de inventar. Misiunea de a susține pe umerii lor „Universul trecutului”, se concretizează în lărgirea orizontului cunoașterii fără de care pasul spre înainte nu se poate face. Secretul „tinereții fără bătrânețe și al vieții fără de sfârșit” pe care se pare că restauratorii îl dețin, este o cremă puternică și eficientă pe care omul o folosește în permanenta sa luptă cu timpul.

SUMMARY

The material from which the object was made is from bronze, a thin, and was created using the beating. The object was discovered on the archeological site from the Gruiu Dării, Buzău County and it was restored using the stabilization method using sodium sesquicarbonate. Before the restoration, the object was only a research object, but now because of the restoration process, the object is again in the museum circuit.

BIBLIOGRAFIE

Vasile Dupoi, Valeriu Sîrbu, *Pietroasele - Gruiu Dării. Incinta Dacică Fortificată*, „Mousaios”, BUZĂU, 2001;

William Mourey, *Conservarea Antichităților Metalice* - de la săpătură la muzeu, ed. Tehnică, București, 1998;

Eugen Iaroslavski, *Tehnică La Daci - Tehnici, ateliere și produse de bronz*, București, 1996;

H. J. Plenderleith, *La Conservation De Antiquités Et Des Ouvres D'Art*, Paris, 1966.

